

**Міністерство освіти і науки України
Національний науково-дослідний Інститут Українознавства
Інститут Східної Європи
Ministry of Education and Science of Ukraine
National Scientific Research Institute of Ukrainian Studies
The Eastern-European Institute**

Українознавець - Connoisseur of Ukraine

Випуск - Issue XX

ЛЬВІВ – Lviv, 2020

Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України
Національний науково-дослідний Інститут українознавства та всесвітньої історії
Кафедра українознавства Інституту Східної Європи
Ministry of Education and Science, youth and sport of Ukraine
National Research Institute of Ukrainoznavstvo and world history

Друкється за рішенням редакційної ради журналу «Українознавець»,
протокол № 1 від 10 січня 2020р. та протокол №1 від 10. 01. 2020р. кафедри українознавства ІСЄ.
The journal is published according to the decision of the Editorial Board of
Connoisseur of Ukraine, minutes №1, January 10, 2020 and minutes №1, January 10, 2020.

В XX випуску «Українознавця» опубліковані наукові праці вчених-українців Кафедри українознавства Інституту Східної Європи вчених з Києва, Львова, Івано-Франківська, Дніпра, Харкова, Чигирини, Вроцлава, Риму, які досліджують проблеми наукового українознавства.

XX випуск «Українознавця» присвячується 60-ти літтю з Дня Народження головного редактора академіка В.С.Ідзя.

Українознавець - Connoisseur of Ukraine Випуск - Issue XX. - Львів, 2020.

РЕДАКЦІЙНА РАДА:

доктор історичних наук	Баран В. (Київ, Україна)
доктор історичних наук	Васюта С. (Київ, Україна)
доктор історичних наук	Даниленко В. (Київ, Україна)
доктор історичних наук	Когутяк М. (Івано-Франківськ, Україна)
доктор історичних наук	Калакура Я. (Київ, Україна)
доктор історичних наук	Кабузан В. (Москва, Росія)
доктор історичних наук	Плисюк В. (Львів, Україна)
доктор історичних наук	Пасічник М. (Львів, Україна)
доктор історичних наук	Савчук Б. (Івано-Франківськ, Україна)
доктор історичних наук	Терський С. (Львів, Україна)
доктор історичних наук	Сворах С. (Івано-Франківськ, Україна)
доктор історичних наук	Терпиловський Р.В. (Київ, Україна)
доктор історичних наук	Федака С. (Ужгород, Україна)
доктор історичних наук	Масарик Я. (Світава, Чехія)
доктор філологічних наук	Ірша Р. (Братіслава, Словаччина)
доктор історичних наук	Хорошкевич А. Л. (Москва, Росія)
доктор філологічних наук	Єрмоленко С. (Київ, Україна)
доктор філологічних наук	Качкан В. (Івано-Франківськ, Україна)
доктор філологічних наук	Крик Я. (Мюнхен, Німеччина)
доктор філологічних наук	Кононенко П. (Київ, Україна)
доктор філологічних наук	Мегела І. (Київ, Україна)
доктор філологічних наук	Мосенкіс Ю. (Київ, Україна)
доктор філологічних наук	Мушинка М. (Пряшів, Словаччина)
доктор філологічних наук	Зимомря М. (Дрогобич, Україна)
доктор філологічних наук	Партико З. (Запоріжжя, Україна)
доктор філологічних наук	Галич О. (Рівне, Україна)

Редколегія: Директор Інституту Східної Європи, завідувач Кафедрою українознавства, доктор історичних наук, професор УУМ, професор Кафедри українознавства ІСЄ, професор ЛНАУ, провідний науковий співробітник ННДІУ МОН України, академік, віце-президент Академії Наук «Трипільська Цивілізація», академік МАНС, лауреат премії імені академіка І.П.Крип'якевича, лауреат міжнародної премії імені Короля Данила Галицького - В.С.Ідзьо(**Засновник та головний редактор**), доктор філологічних наук, професор ІСЄ, академік П.П.Кононенко (**Перший заступник головного редактора**), доктор юридичних наук, професор ІСЄ, академік, президент Академії Наук «Трипільська Цивілізація» В.С.Гаркуша, доктор філософських наук, професор ІСЄ, академік, перший віце-президент Академії Наук «Трипільська Цивілізація» М.П.Недюха, доктор філософських наук, професор ННДІУ Крисаченко В.С., кандидат філологічних наук, професор Г.П.Пасічник, доктор філософських наук, професор ІСЄ Т.П.Кононенко, доктор філософських наук, професор ІСЄ, академік В.С.Крисаченко, кандидат історичних наук, науковий співробітник ННДІУ О.Б.Ярошинський, кандидат історичних наук, доцент Л.К.Токар, кандидат історичних наук, доцент І.В.Баран, кандидат історичних наук, доцент В.С.Артюх, кандидат філологічних наук, доцент, завідувач відділу мови ННДІУ В.Ю.Пономаренко, кандидат філологічних наук, доцент Л.І.Конюхова(**літературний редактор**), кандидат філологічних наук, доцент, виконуючий обов'язки професора В.О.Хитрук, доктор філософії, доцент виконуючий обов'язки професора Т.Б.Каляндрук, кандидат історичних наук, доцент І.І.Сварник, доцент ІСЄ Г.Ю.Гриценко, доктор історії України К.Хоронжук, викладач історії України Т.Мосійчук, науковець Кафедри українознавства, технічний секретар ІСЄ Л.Бурка, доктор економічних наук, професор, академік, завідувач відділу ІСЄ О.В.Васильєв, доктор технічних наук, професор ЛАД І.В.Огірко(**технічний редактор**).

© Національний науково-дослідний Інститут Українознавства МОН України.

© Кафедра українознавства Інституту Східної Європи.

© Науковий журнал «Українознавець».

Зміст

Наукові праці вчених українознавців

Бежук Ольга. Жіночі історії родини С.Федака.....	5
Васильєв Олександр, Гарсія Ернесто, Кутувий Сергій. Ставропігія, як стрижень системи соціально-статусного стимулювання у вищій школі України (обґрунтування створення відділення економіко-соціокультурних досліджень Кафедри українознавства Інституту Східної Європи.....	11
Гаркуша Володимир, Недюха Микола. Правова культура українського суспільства: спроба ідентифікації.....	14
Горгота Мирослав. Формулювання етично-моральних засад українським націоналістичним табором.....	20
Гулай Василь. Українське питання в програмах та діяльності польського військово-політичного підпілля в Західній Україні в 1930-1941 роках.....	31
Ідзьо Віктор. Стародавнє місто Щекотин та щекотинська християнська релігійна культура XIII-XIV століть.....	35
Каляндрук Тарас. Лицарський чин українського парламентаря.....	40
Кардашук Микола. Гуцули – нащадки Карпів.....	44
Кобилюх Василь. Угринів та угринівчани.....	53
Кононенко Петро. Наукова проблема: національна ідея.....	57
Кукса Надія. Родинний клан Виговських: Данило Виговський – полководець, політик, дипломат....	59
Огірко Ігор. Логіка відносності в інформаційних війнах країн сусідів.....	62
Смакота Олександр. Родинні спогади за Богдана Хмельницького та Івана Виговського.....	66
Турків Світлана. Діяльність Моніки Полянської – ігумені монастирів сестер-василіанок (1917–1945 рр.).....	69
Хитрук Василь. Чи є вихід з хаосу апокаліпсису сучасної цивілізації білої раси? До питання Реформи Освіти і політичного життя суспільств в Україні, Європі і світі.....	75
Хоронжук Катерина. Особистість Степана Бандери в контексті подій XX століття.....	80
Шпоть Олексій. До питання про стародавню історію України.....	84
Щеглюк Мирон. Зображення українського козацтва на поштових марках.....	87

Рецензії

Ідзьо Віктор. Рецензія на працю «Енциклопедія Бойківщини: культура, мова, славні імена». Головний редактор - Роман Степанович Дяків». - Київ, 2016. - 408с.....	91
Огірко Ігор. «Фактологічний аналіз засобами історичної науки джерел з Угорщини та України». Рецензент на наукову працю Науково-освітня співпраця вчених Інституту Східної Європи з вченими Будапешту. Наукове видання. - Львів, «Видавництво Інституту Східної Європи», 2019р....	92
Огірко Олег. Рецензія на монографію доктора історичних наук, професора, академіка АНВШ України «Нарис історії Української греко-католицької Церкви - за свідченнями джерел російських архівів». Івано-Франківськ, «Сімик», 2020. - 48 с.....	93
Партико Зіновій. Відгук на монографію доктора історичних наук, професора, академіка Академії Наук Вищої Школи України Віктора Ідзя «Українська держава в IX-XVI століттях. Івано-Франківськ, «Сімик», 2017. - 768с.».....	95
Хитрук Василь. «Архетип Великої Матері Північного Причорномор'я 10-8 тисячоліть до нашої ери». Рецензія на наукову працю «Зародження, становлення і розвиток Європейської Цивілізації та релігійної культури в басейні Чорного моря та на територіях прилягаючого Дністро-Дунайського міжріччя території України Львів, «Видавництво Інституту Східної Європи», 2019» директора Інституту Східної Європи, доктора історичних наук, професора, академіка Віктора Ідзя.....	97
Шилов Юрій. Відгук та доповнення до наступного видання монографії доктора історичних наук, професора, академіка АНВШ України Віктора Ідзьо «Український Історичний Клуб міста Москви – 20 років громадської, науково-дослідницької та видавничої праці у 1995–2015 роках (Івано-Франківськ, 2015р.)».....	98
Наші автори.....	100
Пам'ятка авторів.....	101

Content

Scientific works of Ukrainian Studies scientists

Bezhuk Olha. Women's stories of S.Fedak family.....	5
Alexander Vasiljev, Ernesto Garcia, Sergij Kutovyj. Stavropigia, as the core of the system of social status incentives in the higher school of Ukraine (substantiation of creation of the department of economic and socio-cultural studies of the Department of Ukrainian Studies of the Institute of Eastern Europe).....	11
Harkucha Volodymyr, Nediukha Mykola. Legal Culture of the Ukrainian Society: Identification Attempt..	14
Horhota Myroslav. This article deals with the problems of the formation and development of ideas concerning the understanding of human life, ideologues and leaders of the Ukrainian nationalist camp.....	20
Hulay Vasyl. Ukrainian question in programmes and activity of Polish military political underground in the Western Ukraine in 1939-1941.....	31
Idzo Viktor. Ancient town Shchekotyn and its Christian religious culture in 13 th -14 th centuries.....	35
Kalyandruk Taras. The kingth's attitude of the ukrainian deputies.....	40
Kardashuk Mykola. Hutsuls - are descendants of the Carps.....	44
Kobyliukh Vasyl. The history of Ugryniv.....	53
Kononenko Petro. A scientific problem: national idea.....	57
Kuksa Nadiya. Family Vygovskii clan: Danilo Vygovsky - general, politician, diplomat.....	59
Ohirko Igor. Logic relationship in the information war of sids countries.....	62
Smakota Aleksandr. The article describes the founders of the Hetman Cossack state Bogdan Khmelnytsky and Ivan Vyhovsky.....	66
Turkiv Svitlana. The work of Monika Polianska - the hegumenia of basilian sister convents in 1917–1945..	69
Hytruk Vasyl. We want or do not want us, White Race, to reap the fruits of our activity or inaction or tolerance of evil during the last millennium.....	75
Xoronzhuk Kateryna. The purpose of this article is to inform public about life's philosophy one of the most bigger fighter for independence of Ukraine - his name is Stepan Bandera.....	80
Shpotj Alex. To the question of the ancient history of Ukraine.....	84
Shchehluk Myron. Depiction of Ukrainian Cossacks on postage stamps.....	87

Reviews

Idzo Viktor. Review of the work "Encyclopedia of Boykivschyna: Culture, Language, Glorious Names". Editor-in-Chief - Roman Dyakov. - Kyiv, 2016. - 408 p.....	91
Ohirko Igor. "Factological analysis by means of historical science of sources from Hungary and Ukraine". Review of scientific work Scientific and educational cooperation of scientists of the Institute of Eastern Europe with scientists of Budapest. Scientific edition. - Lviv, Publishing House of the Institute of Eastern Europe, 2019r.....	92
Ohirko Oleh. Review of the monography of the Doctor of Historical Sciences, Professor, Academician of the Ukrainian National Academy of Sciences "A sketch of the Ukrainian Greek-Catholic Church history - according to the sources of Russian archives". - Ivano-Frankivsk: "Simik", 2020. - 48 p.....	93
Partyko Zinovii. Response to the monograph of Doctor of Historical Sciences, Professor, Academician of the Academy of Sciences of the Higher School of Ukraine Viktor Idzo "Ukrainian State in the IX-XVI Centuries (Ivano-Frankivsk "Simyk", 2017. 768 p.).....	95
Hytruk Vasyl. "The archetype of the Great Mother of the Northern Black Sea in 10-8 millennia BC. " Review of the scientific work "The Origin, Formation and Development of European Civilization and Religious Culture in the Black Sea Basin and the Territories of the Adjacent Dniester-Danube Inter-Territory of Ukraine, Lviv"; Publishing House of the Eastern European Institute", 2019" by Director of the Eastern European Institute, PhD in History, academician Viktor Idzo.....	97
Shilov Yuri. The review and additions to the next publication of the monograph by professor, doctor of historical sciences, an academician of the National Academy of Sciences of Ukraine, "Ukrainian historical organization in Moscow - 20 years of scientific research, publishing activities and public commitment in 1995-2015 (Ivano-Frankivsk, 2015).....	98
Our authors.....	100
The Recommendations for the Author.....	101

Жіночі історії родини С.Федака.

Анотація: У статті представлені жіночі персоналії, котрі походять з родини відомого львівського адвоката С.Федака. Аналізується їх життєвий та професійний шлях, вклад у діяльність політичних, громадських та жіночих інституцій краю та зарубіжжя.

Ключові слова: Родина С.Федака, виховання, журналістська праця, громадські організації, жіночий рух, спогади.

На сьогоднішній день дослідники гендерного напрямку радикально розширили предметне поле історичних пошуків, утвердивши жінок як рівноцінних та рівноправних суб'єктів історичного процесу та включивши їх досвід у всі сфери життєдіяльності. Особливо важливим став висновок вітчизняних науковців, що минуле може бути відбудованим та об'єктивно реконструйованим не тільки відповідно історичним подіям, але відповідно сфер домінування Жінки, тобто через історію певної родини, приватних взаємовідносин, історій повсякденності, досвід яких є вартісним внеском до академічного знання в цілому. Масив ґрунтовних наукових праць, що розкривають різні аспекти історії українського жіноцтва дають підстави стверджувати: українська жіноча історія як достатньо сформована і відносно самостійна ділянка історичних студій існує.

Представлена робота є спробою відновити історичну справедливість щодо жінок, котрі залишилися «невидимими» в тіні своїх славетних чоловіків. Мова піде про львівську родину, з якою асоціюються імена Степана та Ярослава Федаків, Лева Шепаровича, Євгена Коновальця, Андрія Мельника, Романа Шухевича. Цим персоналіям історична наука віддала належне публікаціями у авторстві З.Баран, С.Гелея, М. Нагірного, О.Стасюк, І.Чорновола, академічними й діаспорними розвідками, науково-популярними творами. Але це лише половина історії. Нова історія повинна ґрунтуватися на розумінні того, що іншу частину людства (і родини також!) становлять жінки, які завше були і будуть невід'ємними учасниками історичного процесу. Усвідомлення інакшості, відмінності, нерівності поміж чоловічою та жіночою історією слід доповнити усвідомленням інакшості, відмінностей та нерівностей поміж самими жінками [1, с.164]. Зважаючи на це, розглядатимуться жіночі персоналії трьох поспіль поколінь однієї родини. Вони різнилися не лише своїми психологічними характеристиками, але й тими ролями, котрі їм випало зіграти на певному історичному етапі. Спільним, окрім походження, була активна громадянська позиція, вагома участь в політичному та соціокультурному житті тогочасних суспільств. Родина для Степана Федака завше служила надійною фортецею і тихою гаванню одночасно, де він знаходив сили для своєї щоденної титанічної праці. Адже в послужний список адвоката входили: товариство «Дністер», Центробанк, Ревізійний Союз, «Карпатія», «Просвіта», мерія м. Львова, осередки УГКЦ. Будучи людиною сильною, авторитетною у будь-яких питаннях, що стосувались його професійних зацікавлень, дім і виховання дітей він повністю покладав на свою дружину – Марію Федак-Січинську. Думається, що цей вибір був добре виваженим кроком у житті С.Федака, адже одружився він у 32 роки, коли його обранниці було 19.

Марія Січинська народилася 1874р. в с. Угринь Скальського деканату в сім'ї греко-католицького священика, де традиційно панували моральність та релігійність. Батько був сотрудином в селах Тернопілля, згодом парохом, а з 1897 року перевівся до Львівської архієпархії. Відомо, що отець Лукіян Січинський був двоюрідним братом одного з найвідоміших українських політиків Олександра Барвінського, а мати дівчини – Наталія Брилинська доводилася сестрою Є. Олесницькому, котрий і познайомив молоду пару. 1893 року в с. Мшана (нині Городоцького р-ну Львівської обл.) відбулося вінчання С.Федака з М. Січинською [2, с.8]. Цікавим є той факт, що в уніатській церкві Галичини шлюбна присяга була такою: жінка присягала чоловікові на любов, вірність і послухність, а він їй на любов та вірність. Незважаючи на патріархальне виховання, що сповідувало дівчині-галичанці майбутнє в межах родини, домашнього господарства, церкви й виховання дітей, Марія Січинська була однією з перших, хто зосередив свою увагу на ролі жінки у суспільстві. Вона була активною в жіночому просвітницькому русі Галичини, багато читала, декламувала поезію «Кобзаря», цитувала «Каменярів», особливо захоплювалася творчістю Б.Лепкого. З молодих років була скарбничкою (бухгалтером) Товариства «Руська Захоронка», адже дуже любила дітей. Впродовж сімейного життя, Марія народила С.Федаку восьмеро дітей: доньок Галину (Олену), Ольгу, Марію, Софію, Оксану, Дарію, та двох синів – Стефана-Ярослава й Богдана.

Значне фізичне і моральне навантаження, що доводилось нести у сім'ї, не стало завадою для жінки в подальшій громадській праці. Відомо, що Марія Федак була серед організаторок у краю Вакаційних осель – інституцій канікулярного відпочинку для дітей-вихідців із найбідніших верств міського населення. Жінка ввійшла до складу Головного Виділу для ведення навчально-виховного процесу у Товаристві разом з Барвінською-Бачинською Ольгою, Бережницькою Оленою, Вахнянин Ольгою, Левицькою Софією, Макарушковою Євгенією, Цеглинською Марією. Освічені та передові жінки того часу ініціювали у 1905 р. відпочинок для дівчат-українок у селі Миловання Товмацького повіту (тепер Милування Тисменецького району Івано-Франківської області), що базувався на засадах національного та релігійного виховання через використання рідної мови, поезії, пісні, ігор. Такий підхід сприяв формуванню національної свідомості наймолодших представників українського народу, а молитва та пісні духовного змісту служили основними засобами релігійного виховання дошкільнят. Про авторитет оселі серед львів'ян свідчило те, що число вихованок з 1905 по 1909 рік зросло майже вп'ятеро і сягнуло 115 осіб [3, с.13].

Зважаючи на популярність закладів та вагомість одержаних результатів, у подальшому фундаторами товариства Вакаційних осель стали представники галицької інтелігенції серед яких були Степан Федак, Іван Боберський, Микола Вахнянин, Роман Перфецький. Марія Федак – маленька жінка, завше спокійна, небагатослівна, сильною рукою тримала у взірцевому порядку дім на Сиксутьській й дбала про достойне виховання власних дітей, котрі називали її лише «Мамунця». Після народження правнучки вона напише її матері: «Я вірю, що ти виховаєш її на добру українку – а це найважливіше! [4, с.17] ».

Це були не просто слова, ціле її життя було взірцем виконання обов'язку дружини, матері, громадянки. Маючи власні цінні документи та рахунки у Банку Крайовому Королівства Галиції і Лодомерії (близько 11 тисяч 180 корон), дружина одного з найбагатших українців Австро-Угорщини, зуміла привити своїм дітям скромність і ощадливість у всьому, наголошуючи на першорядності духовних скарбів перед матеріальними. Архівні дані подають, що Федак Марія мала право участі (разом з чоловіком) у виборах депутатів Ради королівської столичної міста Львова на період з 1913-1914рр. [5, с.17].

Ця деталь засвідчує рівноправність дружини С.Федака не лише у домі, а й у справах громадських. Не дивно, що й діти були виховані на свідомих українців, приймаючи участь у політичному житті свого краю. Відомо, що після атентату на Ю. Пілсудського, здійсненого сином Ярославом у 1921р., спокійна «Мамунця» після нічного трусу та побоїща у домі тихо, але рішуче заявила: «Я горда, що це саме мій син виконав цей атентат [4, с.16] ».

Подібно приймала усі удари долі власним прикладом навчаючи, що ніколи не «випадає» плакати і показувати своє горе чи своє невдоволення публічно [4, с.14]». Адже завше хтось з найближчих перебував за ґратами чи у небезпеці: чоловік, син, доньки Дарія і Марія, зяті Євген Коновалець та Андрій Мельник. Носила рідним у Бригідки харчі, білизну, листи й ніколи не нарікала на долю. Деякі історики наголошують на родинних зв'язках Марії з Січинських та Мирослава Січинського, який 12 квітня 1908 р. застрелив у робочому кабінеті графа А. Потоцького. Відсидівши у в'язниці Станіслава 3 роки, Мирослав тікає та перебирається за границю, що як відомо було організовано і профінансовано родиною Степана Федака [6, с.76]. На жаль, Марія Федак-Січинська не залишила жодних записів, споминів, які б проливали світло на її особистий внутрішній світ, взаємовідносини з чоловіком, дітьми. Ні приватний архів, не кажучи про архіви інституційні, не містять письмових свідчень про дружину С.Федака. Можливо, їх не вважали за потрібне зберігати. Відомо, що за рік до смерті 22 березня 1936 року, Степаном Федаком складено заповіт, згідно якого «універсальною наслідницею» усього майна родини призначалась дружина – Марія з Січинських. Останніми словами заповіту були: «...а Тебе , Кохана Марійко, сердечне пращаю і прошу дарувати всі прикраси, яких від мене дізнала» [4, с.19].

Відомо, що Марія Федак дуже стійко перенесла смерть чоловіка 6 січня 1937року, але заявила рідним, що «від смерті дідуся свят у мене не буде» [4, с.14]. Як писала газета «Діло», грандіозна панахида 9 січня 1937 р. за участю 25 духовників та городян перекрила рух головної артерії Львова й завершилась похованням С.Федака на Личакові без промов, вінків та квітів, з огляду на останню волю покійного [7, с.76]. Впродовж місяця на адресу Марії Федак надійшла велика кількість жалібних листів та телеграм від господарських та громадських установ: «Народна організація українців міста Львова», «Фортуна Нова», «Торбан», «Самопоміч», «Дністер», «Міщанське Братство», Союз українок Перемишля, Екзекутива Ради службовців Ревізійного Союзу Українських кооператив у Львові та ін. Це ще раз засвідчувало вагу особистого внеску Степана Федака в діяльність місцевих інституцій краю. Українські діячі: Мирон та Роман Кордуби, Володимир Дашкевич, Дмитро Дорошенко, Іван Кузеля, Роман Савицький, Степан Смаль-Стоцький, Микола Заячківський, Олена Кисілевська, Стефана Онишкевич, Сергій Пеленський засвідчували щире співчуття сім'ї та дружині в зв'язку з понесеною втратою й висловлювали сподівання «що і цей удар долі знесете мужньо, як уже не раз мужньо ставили чоло супротивним хвилям життя [8, арк.2] ». На цей час Марії Федак виповнилось 64 роки. Разом з дітьми та онуками вона переживе загибель зятя Євгена Коновальця у Роттердамі, прихід радянської влади та початок Другої світової війни. У 1942 році покине Україну і оселиться у Люксембурзі разом з донькою Софією та її чоловіком – Андрієм

Мельником. За кордоном для Марії Федак також знаходився час на музику й подорожі по Європі. Їй так і не сказали про трагічну кончину улюбленого сина Стефана-Ярослава. До кінця життя (9 грудня 1952р.) підтримувала дітей матеріально й морально. Діти, ж рівно як і зяті, онуки душі не чули в цій мудрій жінці й виконували заповіт свого великого батька: «Прошу вас, діти, щобишесь взаємно любили і собі помагали, любили і шанували Мамусю» [4, с.20]. Поховали Марію Федак-Січинську у столиці герцогства Люксембург на кладовищі Боневуа [9, с.15].

Схожою на матір (принаймні, зовні) була найстарша з дітей Федаків – донька Галина, котра більш відома під іменем Олени Федак-Шепарович. Вона народилась 1894 року, отримала від матері ґрунтовні моральні засади і вже змалечку спілкувалась з гувернантками французькою та німецькою мовами.

Перший урок патріотизму Галя отримала у січні 1907р., коли у Львівському університеті студенти відстоювали право на складання присяги українською, а не польською мовами. Тоді місцевою адміністрацією було заарештовано багато представників академічної молоді. Марія Федак входила до комітету, що займався забезпеченням продуктів харчування для заарештованих, а тому діти «найбатшого українця краю», пили чай без цукру і дуже гордилися цією «посвятою». Згодом за сприяння С.Федака при «Краєвому союзі кредитовому» був створений Фонд допомоги заарештованим. У великій сім'ї Федаків, діти усвідомлювали незаперечність батьківського авторитету: він годувальник родини, він її голова. З іншої сторони, праця батька поза домом, пов'язувала усіх з зовнішнім світом. Для Галі батько був втіленням цього неозорого, сповненого пригод світу, складного і дивовижного, який вона хотіла досягнути і зрозуміти. 1912 року 16-річна Галина разом з батьком та подружжями Євгена та Ярослава Олесницьких, репрезентували на протипожежному конгресі у Петербурзі Австро-Угорщину від товариства «Дністер». Користуючись відсутністю митних ревізій у Європі, делегації пощастило відвідати у Варшаві видатного українського ліричного тенора О. Мишугу – товариша С.Федака по дяківській бурсі у «Ставропігії». Крім того, у Петербурзі молода дівчина спілкується з місцевими українцями, у Москві знайомитися з С.Петлюрою, у Києві разом з батьком відвідує «Української Клуб». Тут львів'ян тепло зустріли відомі діячі: М.Лисенко, М.Коцюбинський, Л.Старицька-Черняхівська, Є.Чикаленко та ін. [10, с.110].

Знайомство і спілкування з видатними особистостями, любов до подорожей, бажання завше бути в епіцентрі усіх подій, мабуть, надихнули в подальшому Галину Федак до журналістського фаху. Вона навчається у Львівському університеті, студіює журналістику у Берліні, філософію у Відні, залучається до громадських справ.

Галина Федак за вдачею була дівчиною надзвичайно самостійною, активною і цілеспрямованою. Маючи за ідеал батька, як уособлення чоловічих чеснот, вона шукала для себе обранця, але такого, який був би здатний подарувати їй належну гідність та мати високу свідомість. Для багатьох стало несподіванкою, що найбагатша і найбажаніша наречена Львова, котра ніколи не була обділена увагою своїх «адораторів» (прихильників), зупинила свій вибір на юнакові без статків та звань. Ним став кадет Австрійської армії в Требінні (Герцеговіна) на прізвище «Радіо» – Лев Шепарович.

Історію цього кохання як і психологічні портрети адресатів, привідкриває переписка між молодими людьми з липня по листопад 1916 року – епістолярний роман на 74 аркушах. Після знайомства, яке відбулося за сприяння подруги Галі – Марти Герасимович, образ галичанки з «пишними, гордими очима», «неспокійною чорною гривкою та енергійним профілем» повністю заволодів думками молодого Шепаровича: «Ваш інтелект, так повні ініціативи, так оригінальні...» [11, арк.22-25]. Молода Федаківна теж гідно оцінила характер молодого Шепаровича, котрий ще 1906р., студіюючи електротехніку, став засновником «Клубу українських студентів в Карлсруе». Левко долучився до діяльності товариства, що проводило відчити про справу українського університету, інформувало місцевий загал про українсько-польські відносини, мало свою бібліотеку (200 томів), український хор [12, арк.1]. Перебуваючи у складі австрійської частини з 1914р., Л.Шепарович силою свого інтелекту й професійними навиками завоював прихильність німецьких та австрійських колег по зброї, зумів завше «не поступати як маса, а йти своїм шляхом» й «вірити у світлу будучність нашого народу» [11, арк.2]. Таке ставлення до життя відповідало особистим переконанням Галини Федак. На той час, перебуваючи у Відні, вона діяльна в «Українському жіночому комітеті допомоги пораненим воякам» (“Ukrainisches Damenhilfskomitee für Verwundete Soldaten”), що займався харитативною підтримкою українців у австрійських шпиталях. Маючи сильну вдачу, Галя зуміла переконати у правильності свого вибору не тільки «Дзядзя» (дідуся) – Лукіяна Січинського, але й надзвичайно принципову «Мамую», на що Л. Шепарович зауважує: «Ти умієш справді справи боронити краще ніж всі концієлянти...» [11, арк.47]. Хотілось би ще навести цитату щодо бачення Галею своїх заручин, котра засвідчує глибокі моральні принципи, закладені у сім'ї С. Федака: «І Дзядзьо нас поблагословить на нове життя і зголосимо ту присягув тій нашій сільській церкві – без електричних світильників, диванів, без вельону, букетів. І ніхто не буде оглядати як я убрана, чи плачу... Прийдемо собі пішки з двірця і нап'ємося лиш сільської кави так якби приїхали на прогульку...» [11, арк.41 зв.]. Весілля відбулося у листопаді 1916 року, як тільки молодому дали дозвіл покинути військову частину і прибути до Львова. Зважаючи на обставини військового часу, все було «скромно і елегантно, із тихим

благословенням батьків» [4, с.12]. Кошти, що мали бути витрачені на повідомлення в пресі про гучну забаву, Степан Федак передав у фонд Червоного Хреста. Після цього молоді Шепаровичі від'їжджають у Відень. Галина Федак-Шепарович була однією з небагатьох галичанок, котрим вдалося уникнути жіночого рабства. У заміжжі вона не втрачає власної індивідуальності, в неї власний світ, свої прагнення, які розділяє і підтримує Лев Шепарович: «Галя так характерна, і належить до тих рідких, що як скаже «так», то є дійсно «так»... на таких людях будується світ і його ідеальна частина –стремління до доброго, до висшого, до щастя [11, арк.33.]». Бачучи себе суверенним суб'єктом, молода жінка прагне удосконалити суспільство, в якому живе, звільнити його від пут і застарілих звичаїв. Вона активно долучається в роботу громадських і політичних організацій Галичини. 1918 року подружжя Шепаровичів повертається до Львова й включається в події Листопадового зриву. «Я не могла бути в ці великі дні тільки пасивним глядачем, усіма клітинами розуму і серця я хотіла бути активною...», – згадувала згодом діячка [13, с.2]. Відомо, що Л. Шепарович та підпорядкована йому група зв'язкових УГА захопила у Львові головну пошту та телеграф. Під час відступу УГА на Наддніпрянщину, дружина супроводжувала його, будучи недалеко від лінії фронту «не з особистих амбіцій, а з глибокого почуття обов'язку» [13, с.2].

Крім того, впродовж українсько-польського конфлікту їй доручають організацію кухні для українських жовнірів приміщенні колишньої Духовної Семінарії. В цей непростий час освічена журналістка могла замінити декількох чоловіків у канцелярії Народного Дому. Пізніше жінка залучається до роботи Самаритянської секції Українського Горожанського Комітету у Львові, що був організований 1918 р. силами її батька. За сприяння Галини Федак-Шепарович та Олени Косевич від генерала Сікорського було отримано дозвіл на відвідування жінками українських шпиталів, а згодом в'язниці Бригідки. Будучи на посаді секретарки, Галина як і решта жінок Секції, опікується українськими раненими і полоненими: забезпечує їх продуктами, цигарками, часописами та «добрим словом» [14, с.110].

22 квітня 1919 року Галина Федак-Шепарович разом з Кирилом Студинським та Владиславом Дзедушицьким, за дорученням Ради Державних секретарів виїхала до Перемишля і впродовж восьми днів перевіряла побутові умови, санітарний стан, харчування полонених та інтернованих у таборах Домб'є та Вадовичі. Особисто, без відома обох делегатів і польського наглядача, молода жінка роздала в таборах 100 тисяч австрійських корон, наданих їй Степаном Федаком для потреб українських вояків [5, с.25].

У вересні того ж року Галина Федак-Шепарович разом з д-р. С. Панчишином та о. Л. Сембратовичем веде переговори з д-ром Фріком – представником Міжнародного Червоного Хреста у Женеві, щодо звільнення українських полонених та інтернованих. Вона працює як перекладач, секретар, веде протоколи перемовин, шукає та наводить статистичні дані чисельності, вікового цензу українців у таборах Австро-Угорщини, наполягає на якнайшвидшому вирішенні питання звільнення співвітчизників та повернення їх на Батьківщину [15, с.30].

Зі закінченням Першої світової війни, діячка серед кращих представників галицької інтелігенції 20-30рр. минулого століття, котрі під гаслом «віри у власні сили» розпочали вперту, чорну роботу за відбудову власних інституцій у складі ворожих імперій. Іван Кедрин заслужено ставить їй поряд з такими непересічними особистостями як Дмитро Левицький, Остап Луцький, Степан Баран, Мілена Рудницька [16, с.331.]. Під іменем Олени Федак-Шепарович вона ввійшла до організаційного комітету 3'їзду українських жінок 22-23 грудня 1921р. у Львові, що започаткував Союз українок (СУ). У період, коли Федаківні випала честь очолити СУ, в польських Бригідках 9 лютого 1924р. було замучено Ольгу Левицьку-Басараб – зв'язкову УВО. За сприяння О.Шепарович, «справа Басарабової» набула не тільки місцевого, а й міжнародного резонансу, стала яскравим прикладом патріотизму та активної громадянської позиції сучасниць. Поле діяльності Союзу українок охоплювало не тільки політичні, економічні, але й духовні аспекти суспільного життя. Його представниці брали активну участь у житті парафій та церковних товариствах, зокрема відомо про роботу О. Федак-Шепарович в Українському комітеті допомоги безробітним та убогим, що постав у Львові в міжвоєнний період. Тісно співпрацює жінка з такими персоналіями як Олена Кисілевська, Катря Гриневичева, Іванна Блажкевич. Разом з Міленою Рудницькою редагує часопис «Жінка», а після його закриття у 1935р., стає співзасновницею двотижневиків «Громадянка» та «Світ українки» [17, с.191.].

Намагаючись протистояти тенденції антиінтелектуалізму в краї, Союз українок підтримував заснування у Львові в жовтні 1924р. Українського товариства жінок з вищою освітою, куди ввійшла Олена, Марія та Софія Федак. В складі Товариства, старша Федаківна, через публічні доповіді, реферати намагалась залучати жінок з середньою освітою до продовження навчання в університетах Європи. Саме Олена Федак-Шепарович була однією з перших, хто правильно розставив акценти щодо сутності українського фемінізму, зазначаючи: «Завданням української феміністки являється праця, ... позитивна, громадська праця з народом і для народу. Тоді здійснення всіх наших ідеалів, цебто визволення нашого народу, буде рівночасно цілковитим визволенням української жінки» [18, с.23].

Надзвичайно видною була участь Олени Федак-Шепарович у міжнародному жіночому русі. Вона перебувала з 28 травня по 8 червня 1926 року в складі української делегації Міжнародного союзу

суфразисток у Парижі, була єдиною, хто представляв Союз українок на похоронах Симона Петлюри. В наступні роки вона у складі делегації Жіночого конгресу в Берліні (1929 р.) та Відні (1932р.), де поборюючи усі перешкоди польської влади, гостро піднімалися питання дискримінації української меншості в Другій Речі Посполитій. Щоб продемонструвати свою єдність й гідно заявити про себе світові, жінки-галичанки проводять у жовтні 1937р. Всесвітній з'їзд Союзу українок, до головної управи, якого була включена і Олена Федак-Шепарович. Говорячи про громадську працю Олени (Галини) Федак-Шепарович, слід підкреслити її участь у політичному житті галицьких українців. 1928 року під час виборів депутатів до польського сейму і сенату їй довірили репрезентувати інтереси жіноцтва в УНДО. Зважаючи на те, що УНДО було коаліцією поміркованих партій і груп, жінкам тут було легше втриматись та повноправно використати парламентську трибуну для захисту власних інтересів. Така ситуація була не на руку існуючій владі, тому 1935 р. доказом «нормалізації» стало право поляків схвалювати або відкидати кандидатів-українців у виборчих процесах. Олені Шепарович та її соратницям Г.Палій, М. Біляк, М.Мудрик керівництво УНДО запропонувало компроміс зі владою. Жінки відповіли на це відкритою заявою «Вибори без жінок», де проголошувалось: «Політична рівноправність – це для нас, українських жінок, співвідповідальність за те все, що твориться в українському світі, також за те, що робиться без нас, жінок, навіть за те, що робиться проти нас» [17, с.272]. Тому у виборчих списках УНДО – найбільшої партійної коаліції не було жодної жінки. У відповідь на це місцева влада припиняє діяльність СУ. У жовтні 1937р. українки засновують нову інституцію – Дружина Княгині Ольги, куди ввійшла і О.Федак-Шепарович. Це була не тільки політична організація жінок, а й ідеологічний центр щодо питань релігії, родини, освіти, культури та етики громадського життя. З приходом на Західну Україну радянської влади, сім'я Олени Федак-Шепарович емігрує в Західну Європу, а з 1949р. – до США. Тут деякий час жінка змушена перебиватись тимчасовими заробітками (працювала куховаркою у родині італійського лікаря), згодом влаштовується на роботу в Український інститут Америки. До кінця життя Олена Федак-Шепарович не припиняла зв'язків з Батьківщиною, працювала за кордоном з іншими співвітчизницями, наголошуючи, що «усі пости здобували ми собі своєю невсипущою працею, своїм гарячим бажанням служити своїй Державі [15, с.32.]». Останні роки життя, Олена (Галина) Федак-Шепарович важко хворіла. Просила поховати себе у чорній сукні з білими рукавичками, тихо, без промов і тризни. Померла 1982 року у Нью-Йорку у віці 88 років. «Людина високої товариської культури, мила, привітна, справжня представниця роду Федаків», – писав про неї І.Кедрин [16, с.332].

Можна без перебільшення стверджувати, що під цей словесний портрет підпадає донька Олени (Галини) та Лева Шепаровичів Ольга Кузьмович – наймолодша репрезентка роду Федаків. Її дитячі та юнацькі роки на Сиксутьській, 48, атмосфера дому, Львів з його родинними та соціальними парадигмами сформували її стосунки зі світом, заклали підвалини життєвих пріоритетів, характерних для генерації галицької інтелігенції 30-40рр. Маючи батьків, активно задіяних у громадських справах, дівчинка виховувалась бабунею, якій вона присвятить найтепліші спомины. Читаючи їх, розумієш, що пам'ять письменниці мов перфокарта, пронизана дитячими і отроцькими враженнями про світ, в якому існувала радість і біль. Хресними малої стали Ольга Федак-Коновалець та Андрій Мельник. Останній не дарував ані іграшок, ані солодоців, а тільки клаптики зшиткового паперу, де були короткі побажання та альбом з родинними фотографіями. Вже у 3-річному віці Оля стала свідком погрому дому С. Федака, спричиненого атентатом на Ю. Пілсудського. Коли поліція розпорювала без жалю дитячі ляльки в пошуках таємних паперів, бабуня – Марія Федак навчала ніколи не плакати перед ворогом. Згодом 1923року, дівчинка стала співучасницею «підпільної праці», перевозючи з Берліну зашиті в комірці плащика гроші, призначені для діяльності УВО [4, с.13.].

У подальшому Ольга Шепарович закінчує середню школу, потім – Український Інститут для дівчат у Перемишлі. Вже 1934р. з'являються її перші журналістські дописи у пластовому журналі «На сліді», замітки до журналу «Жінка», що редагувався Галиною Федак-Шепарович. З 1935 по 1939рр. дівчина, як матір у минулому, вивчає журналістику у Варшаві. Отримавши ступінь магістра, працює у щоденнику Львова «Діло», але з приходом радянської влади змушена емігрувати у Краків. Тут Ольга віднайшла свого нареченого – Миколу Кузьмовича. М.Кузьмович був сином відомого діяча Володимира Кузьмовича – посла до галицького сейму, співробітника газети «Діло», прихильника УНДО. М.Кузьмович до війни працював хірургом у лікарні Андрея Шептицького, тому поляки забирають його у полон на посаду лікаря. Добившись у властей дозволу на визволення нареченого, Ольга і Микола у Кракові побралися. Відомо, що свідком на весіллі у Кузьмовичів був Юрій Шухевич – брат Романа Шухевича. Проживаючи у Польщі, Ольга Кузьмович два роки працює на посаді секретаря полковника Р. Сушка, а відтак М.Скрипника (в подальшому Митрополита УПЦ – Мстислава). 1941року Ольга Кузьмович з чоловіком повертається до Львова, продовжує роботу у юнацькому журналі «Дорога» під керівництвом редактора Миколи Шлемкевича. Коли у 1944 році Львів знову захопили радянські війська, сім'я перебирається у Австрію, а з 1949 року родина Шепаровичів-Кузьмовичів емігрує в США. У чужій країні життя Ольги Кузьмович було тісно пов'язане із юнацькою організацією «Пласт». Маючи за приклад матір та бабуню, котрі в межах

ворожих окупацій вели активну громадську роботу, Ольга не мала морального права на помилку. Зайнявши провідне місце у Пластовій організації США, жінка направляє свою діяльність на зберігання та трансляцію національного компоненту серед діаспорної молоді. У 1960-1963рр. її обрано головою Крайової Пластової Старшини в США, вона серед членів редколегії «Пластового Шляху», відповідальна за пластову сторінку газети «Свобода». 25 років поспіль жінка редагує журнал пластового юнацтва «Юнак», а в 1970-1974 рр. її обирають очільницею Головної Пластової Ради (вперше такий пост було доручено жінці). За багаторічну плідну працю у «Пласті» О.Кузьмович двічі була удостоєна золотої медалі святого Юрія. Як журналістка, маючи легкий стиль викладу, поєднаний з реальним світосприйняттям та витонченою спостережливістю, вона на перший план завше ставила проблеми людських взаємин, і майже ніколи не торкалась політичних. Ольга Кузьмович була удостоєна честі очолити Спільку Українських журналістів Америки (1976р), вона член управи НТШ Америки, редактор «Вістей НТШ», сторінки НТШ-А у «Свободі». На літературних конкурсах СФУЖО діставала двічі нагороди за свої оповідання. У доробку О.Кузьмович понад 1900 нарисів, оповідань, статей, фейлетонів, репортажів, спогадів, що головним чином стосуються української історії. Вона є автором передмов до зібрань творів І.Кедрина, Ц.Паліїва, Р.Купчинського, альманаху «Карпатський Лещетарський Клуб», порадики для молоді «Як писати листи» [19, с.32].

Найбільшим літературним надбанням О.Кузьмович є книги «Про це і те» (2000р.) та «Про вчора і сьогодні» (2003р). Останні є цінними тим, що містять ностальгійні портрети персоналій Львова початку ХХ століття. Серед них представники родини С. Федака: Марія Січинська, Ольга та Євген Коновалець, Андрій Мельник, Лука Мишуга, Стефан-Ярослав Федак. Вони звичайні у своїй «повсякденній діяльності», зі своїми слабкими і сильними сторонами, власними світоглядами. Висвітлюючи чоловічі й жіночі візії тогочасного суспільства, Ольга Кузьмович сприяла відтворенню більш цілісної картини історичного минулого, яке вона проектує на сучасність. Серед її героїв і представники наймолодшого покоління Федаків, котрі розсіялись по усьому світу, але попри це бажають пізнати спільну родину й Україну.

Написавши спогади, унікальні в мемуарному доробку галицьких сімей минулого століття, журналістка О.Кузьмович залишила ще багато білих плям у цій історії. Адже як пише О.Забужко: «...жодна «сторі» не є закінченою, нічия. І смерть не ставить у ній крапку» [20, с.130]. Думається, що справу онуки Степана Федака продовжать його нащадки в Україні та поза межами.

Таким чином, представлені жіночі персоналії родини С. Федака, різнили епохи, з їх трагічними умовами, проблемами виживання, де надзвичайно легко було загубити себе як людину, втратити власне коріння. Але ці жінки зуміли зберегти й передати нащадкам лейтмотив батьківщини. Пропагуючи національні цінності, створюючи унікальні моделі громадських організацій, приймаючи участь в міжнародному та національному жіночому русі, публікуючи власні спогади вони, як і решта сучасниць, творили українську історію. Такою ж мірою як і чоловіки.

Список використаних джерел та літератури:

1. Кісь О. Жіноча історія як напрямок історичних досліджень: становлення феміністської методології. / О. Кісь // УІЖ. – К., – 2012., №2, – С. 159-172.
2. Нагірний М. Степан Федак (9.01.1861-6.01.1937): 150-років забутого філантропа. / М. Нагірний // Українське слово. — 2011 р. — № 3. — 19-25 січня, – С.8-9
3. Звіт з діяльності Виділу «Товариства вакаційних осель» у Львові від основаня т.є. від року 1905 до 1909 включно – Жовква: Печатня ОО. Василян, 1910. - 32с.
4. Кузьмович О. Про це і те. / О.Кузьмович. – Нью-Йорк, 2000. - 287с.
5. ЦДІАУЛ. – Ф. 373. – Оп. 1. – Спр. 36. – Посвідчення Федак Марії на право прийняття участі у виборах депутатів в раду м.Львова. – 1 арк.
6. ЦДІАУЛ. – Ф. 360. – Оп. 1. – Спр. 332. – Матеріали судової справи Мирослава Січинського. 1908-1909рр. – 91 арк.
7. Д-р. Степан Федак. // Діло. – Львів, 1937. – 12 січня, – С. 3.
8. ЦДІАУЛ. – Ф. 373. – Оп. 1. – Спр. 37. – Листи Федак М. від господарських організацій. 1937р. – 28 арк.
9. О-ка. А наші родини меншають... / О-ка // Наше життя. –Нью-Йорк, 1982. –11 грудня. – С.15.
10. Баран З. Степан Федак — правник, фінансист, громадський діяч / З. Баран // Українська кооперація. — Львів, 2001. – С.103-112.
11. ЦДІАУЛ. – Ф. 373. –Оп. 1. – Спр. 40. – Листування Федак Галі з Шепаровичом Львом. 1916р. – 74 арк.
12. ЦДІАУЛ. –Ф.834.–Оп.1. – Спр.134. – Стаття Л.Шепаровича. 12 червня, 1908р. – 2 арк.
13. Шепарович О. Листопадові спогади./О.Шепарович// Жінка. – Львів, 1936. –1 листопада. – С.3-5.

- 14.Бежук О. Благодійна діяльність самаритянської секції Українського Горожанського Комітету у Львові./ О.Бежук // Вісник «Держава та армія» національного університету «Львівська політехніка». – Львів, 2011р. – С. 108-113.
- 15.Шепарович О. УЧХ у Львові.1918-1919. / О. Шепарович // Вісті Комбатанта. – Нью-Йорк, 1961. – Ч.3. – С.25-32.
- 16.Кедрин І. Життя. Люди. Події. Спомини і коментарі. / І. Кедрин // – Нью-Йорк, 1976р. - 724 с.
- 17.Богачевська-Хом'як М. Білим по білому: Жінки в громадському житті України 1884-1939рр. / М. Богачевська-Хом'як // – Київ, 1995, – 423 с.
- 18.Шепарович О. Модерний фемінізм і українська жінка./ О. Шепарович // Жіноча доля: Альманах. – Коломия, 1928. – С.23.
- 19.Махно В. Людина з історії. До 90-ліття журналістки Ольги Кузьмович./ В.Махно // Альманах УНС, 2007., №8 - С.122-124.
- 20.Забужко О. Музей покинутих секретів: Роман. // О.Забужко / – К.: Факт, 2009. – 832с.

Olha Bezhuik

Women's stories of S.Fedak family

Annotation: *The article represents the female personalities coming from a family of S. Fedak, the famous Lviv lawyer, and analyzes their life and professional way as well as the contribution to activities of political, civil and women's institutions of the region and abroad.*

Key words: *Family of S. Fedak, education, journalistic work, civil organizations, women's movement, memories.*

УДК 94 (477) (092)

Олександр Васильєв, Ернесто Гарсія, Сергій Кутовий

Ставропігія, як стрижень системи соціально-статусного стимулювання у вищій школі України (обґрунтування створення відділення економіко-соціокультурних досліджень Кафедри українознавства Інституту Східної Європи)

Анотація: *У статті розкриваються перспективи використання системи соціально-статусного стимулювання для громадських об'єднань науковців, а також для вищих навчальних закладів України. Наведені приклади її вдалого використання.*

Ключові слова: *система соціально-статусного стимулювання, закон збереження праці, закон незнищуваності інтелектуально-духовної праці, громадська атестація, академічна премія Кумпана (Голіка-Гулі-Каримова-Васильєва), Ставропігійський Інститут.*

Постановка проблеми: Історія створення, становлення та відродження Інституту Східної Європи надихають дослідників в Україні на творчі праці по створенню умов для плідної та результативної роботи української інтелігенції. Тому, що право Ставропігії визначає незалежність установи від церковної ієрархії.. І це право було надано Львівському Успенському Ставропігійському братству ще у 1586 р. антиохійським патріархом Йоакимом. Проблема підтримання зацікавленості фахівців у розробці дійсно цікавих і необхідних суспільству праць поставала у гуманітарних науках вже майже всі останні століття. Її вирішували з успіхом у середині XIX століття, коли світ долав кризи перевиробництва і впроваджував новітні на той час технології. Особливо сприяла цьому процесу у Сполучених Штатах Америки протестантська етика. Так, дійсно, працююча людина повинна бути заможною і ні в якому разі бідною. Більш заможні – більше працюють, або їх батьки та діди працювали дуже багато і плідно. Але повністю переносити цей світогляд на Стару Європу, а тим більше на Схід, буде некоректно. Наслідки застарілих технологій та окам'янілих суспільних відносин не дають можливість впроваджувати у повному об'ємі принципи протестантської етики. А ще дають себе відчуті і нагромадження амбіцій власних структур впродовж віків. Тому є сенс шукати відповіді на запити сучасності у діяльності установ, які створювались як відповідь суспільства на потреби часу. А також знаходити ті сучасні (а може забуті) методи підтримки зацікавленості творчих особистостей, які дійсно сприймаються і мотивують на високу творчу віддачу фахівців високого рівня [1, 4, 6, 8].

Аналіз останніх досліджень і результатів: Ми поглядаємо з зацікавленістю на працю ЮНЕСКО по заохоченню видатних особистостей до співпраці з міжнародними установами. І бачимо достатньо великі успіхи на цьому напрямку. Залучення до міжнародних проектів на підставі особистих грантів, та створення творчих колективів для розробки того чи іншого напрямку дослідницької роботи – це на всі часи буде стрижнем створення умов для творчої роботи інтелектуалів. Але у бідних країнах немає тих фінансових резервів, щоб забезпечити необхідні дослідження в національній державі, також не має можливостей

профінансувати роботу колективів, особливо, коли невідомі або неявні позитивні результати роботи, яка може затягнутись на декілька років [1-6].

Що можна в цих умовах зробити ? Що, потрібно тільки наголошувати у засобах масової інформації о своїх потребах, сподіваючись на гуманітарну підтримку ? Може хто-небудь переконливо довести, що це дало якісь результати хоча би в той чи іншій країні ? Нам здається, що ні. Привернути увагу до того чи іншого науковця – це вдавалось, але зберегти той, чи інший науковий напрям – ні. Є приклади, коли створення дослідницького Інституту при університеті давало реальні позитивні наслідки. І в Україні є такий досвід: це і Науково-дослідний Інститут при Івано-Франківському університеті права ім. Короля Данило Галицького (його праця з 2011 р. по 2018 р.); це і Інститут Східної Європи та його кафедра Українознавства.

Є і досвід збереження наукового потенціалу області в умовах наближення військового конфлікту. Маємо на увазі Інститут економіко-соціокультурних досліджень (правонаступника Донецького науково-методичного центру Академії наук України та ДФК), який перебазувався з міста Маріуполь у місто Сіверськ (а не до Києва, або західних областей України), щоб не залишати Донецьку область. За рахунок чого все це вдалось досягти ? Що є основою діяльності керівництва цих установ ? Сподіваємось, що і ретроспективний аналіз дасть відповіді на ці важливі запитання.

Постановка задач: За мету дослідження ставимо обґрунтування заходів створення зацікавленості фахівців вищого рівня у плідній та творчій праці у вищих навчальних закладах України, враховуючи досвід Львівського Статистико-економічного Інституту, а також досвід Інституту економіко-соціокультурних досліджень і Азовського відділення Академії економічних наук і підприємницької діяльності [1-8].

Виклад основного матеріалу: Коли ми виконували план Науково-дослідних робіт на період з 2011 р до 2015 р. з розробкою основних напрямків до 2018 р., то у плані виконання розділу «Підвищення стандартів життя» (ПЕР), а саме напрямків «Реформа системи освіти» та «Реформа системи соціальної підтримки», а також в розділі «Поліпшення бізнес-клімату й залучення інвестицій» (ПЕР) до напрямку «Розвиток науково-технічної та інноваційної сфери» Азовське відділення Академії ЕНіПД і Інститут ЕСКД пропонували розвинути подальше застосування системи соціально-статусного стимулювання на підприємствах, установах, науково-дослідних установах, університетах, громадських об'єднаннях, а також при міжнародному співробітництві. Методологічні засади були розроблені фахівцями Інституту і Академії ще у 1986-1987 рр. [7]. Тоді вони пройшли апробацію на Варненській школі і рішенням галузевих міністерств важкої промисловості СРСР запропоновані до впровадження, а в 1991 р. директор Центру соціологічних досліджень РАУ та Віце-президент Радянської соціологічної асоціації, д.ф.н., проф. Ж.Т. Тощенко високо оцінив новаторський характер цих розробок. Тому у практиці діяльності громадських об'єднань науковців Азовського відділення Академії ЕНіПД, Інституту ЕСКД, Громадського Міжнародного Комітету Інтелектуального і Духовного Єднання (Україна, Індія, Сербія, Іспанія, Австралія, Канада) на протязі останніх 30 років використовуються їх засади. Підкреслимо, що у Східній Україні до 90-х років ні про які-небудь громадські об'єднання науковців, всупереч практиці в Галичині та Закарпатті до 1939 р., і думки не можна було мати (!). Перспективність системи соціально-статусного стимулювання полягає у тому, що вона віддзеркалює не проявлену соціально-статусну диференціацію та ролеві функції, а ті соціальні якості індивіда, які сприяють поступовому розвитку нашого суспільства. Саме внутрішню установку особистості на творчу, якісну і високоефективну працю та відтворення цієї установки у реальності повинно фіксувати соціальне-статусне стимулювання. Це фактично робиться Міжнародним Біографічним Центром у Кембриджі, Американським Біографічним Інститутом, Видавничим Домом «Хто є Хто» (США), які постійно підтримуються членами вченої ради Академії ЕНіПД в Україні. Ці ж принципи впроваджували і впроваджуємо в життя і ми в Східній Україні. Так на протязі 21 року наполегливо працюємо над становленням Міжнародної Академічної Премії Кумпана (Голіка-Гулі-Каримова-Васильєва), якою вже нагородили 12 фахівців в Україні, Російській Федерації і Європі за ґрунтовні і спонукаючи до співпраці доповіді, зроблені на науково-практичних конференціях, в проведенні яких приймали участь наші громадські установи. Нам дуже приємно відзначати, що у 2011 р. ми отримали підтримку не тільки з боку голови Громадського Міжнародного Комітету Інтелектуального і Духовного Єднання, д-ра Ернеста Гарсія (Іспанія), який підписав Диплом Лауреату Міжнародної Академічної Премії Кумпана, доктору філософії, кандидату політичних наук Улянні Романівні Лукач, в 2014 р. – доктору економічних наук, професору Нурсултану Абішевичу Назарбаєву, а в 2017 р. - **IGNACIO ECHEVERRÍA** (Іспанія), а також і з боку Президента Польщі Броніслава Комаровського, Презеса Банку Піонер, д-ра Луіджи Ловаджліо, Презеса Фонду Піонер Кшиштофа Левандовського, Пана Войцеха Заблоцкого та інших. Завдяки їм вдалось зробити грошовий Бонус Премії Кумпана за рахунок успішної діяльності міжнародних фінансових інститутів на світових інвестиційних ринках, а саме Фонду Піонер Банку ПЕКАО СА (Польща). До речі, саме цей принцип закладений у отримання грошового наповнення Нобелівських Премій. І дуже добре, що нам його вдалось теж застосувати і він буде нагадувати молодим Лауреатам Премії Кумпана про їх зв'язок з ефективно функціонуючими фінансовими світовими установами. Це дає їм можливість реально відчутти

підтримку світу. Нами була зроблена у 2012 р. спроба отримувати більш консервативним методом грошовий Бонус за рахунок депозитних коштів Банку ПЕКЕО СА (Польща), який задіяний у світову фінансову мережу (підписали Умову на 5000\$ депозит – кошти Ганни Мельник-Мюллер) Але негаразди в Україні перешкодили нам у той час. Зараз ми починаємо відроджувати наш задум і робимо перші кроки у 2019 році. Саме принцип соціально-статусного стимулювання закладали ми у громадську атестацію праць докторів комерції, докторів мистецтв, докторів архітектури, докторів права та докторів політології, яка здійснюється Інститутом ЕСКД і АВ.АЕНіПД вже 24 роки. Дисертаційні праці Р.А.Лорґа, О.В.Неруша, В.В. Гребенюка, І.З. Криховецького, С.В. Прксікова, В.Ю. Щербатих, І.В. Гребенюка, А.В. Штепи, З.Б. Соколовського та матеріали на рівні атестаційних праць О.Я. Янушак-Пшебила, Л.Н. Кузьминкова, В.К. Константі нова, О.Е. Гартунг, П.М. Таланчука дійсно цікавлять фахівців та студентів (див. <http://iescr-catholic.ucoz.de> <http://azov-academy.ucoz.org>). Велику надію ми покладемо на наші бізнес-проекти, які теж розроблялись з використанням принципів соціально-статусного стимулювання. Вони стосуються туристичної діяльності: «Карпатський «Вавилон»» (проект підтриманий Києвом), історико-культурний комплекс «Хутір Католик» (підтримано громадськими об'єднаннями Донбасу), ініціатива повернення Івано-Франківську історичної назви – «Станіслав» (підтримано міністерством культури України), проведення виставки в Європі «Співпраця науковців – основа демократії в ХХІ ст.» та інші, в розробці яких приймають участь члени вченої ради Академії ЕНіПД в Україні. Важливо зазначити, що коли ми аналізуємо той чи інший проект з позиції закону збереження праці (академіка Валерія Васильєва, 1999-2003 рр.) та закону незнищуваності інтелектуально духовної праці (2005-2015 рр.), то нам стає зрозумілим реальне інноваційне навантаження тої чи іншою пропозиції та ініціативи, а також її майбутній розвиток.

Тому ми з особливою зацікавленістю ознайомились з історією Інституту Східної Європи, до якої належать не тільки патріотичні вчинки та самовіддана праця «Братчиків» з 1463 року, а і шляхетні дії і далекоглядні постанови австрійської влади, а саме Йосифа II, який своїм декретом у 1788 році перетворив Успенське Братство у Львівський Ставропігійський Інститут. Але ж до його рішення було ще рішення Папи Римського Климента ХІ, який гарантував Братству права ставропігії після прийняття ім 5 квітня 1709 року унії. Ті наслідки, які мала місце у Галичині діяльність Братства-Інституту сягають і сучасність, тому що Ставропігійський Інститут у Львові з різними здобутками працював аж до 1939 року, а до 1848 р. був взагалі «єдиною світською установою галицьких українців». Якщо взяти до уваги, що з 1591 р. по 1722 р. було надруковано 140 найменувань книжок загальним накладом 169 тисяч примірників (!), то наш висновок про вплив Інституту на сучасність має під собою підґрунтя.

Ми бачимо дію природничого закону незнищення інтелектуально-духовної праці на прикладі діяльності Львівського Ставропігійського Інституту.

А коли ми аналізуємо діяльність дев'яти відділень на кафедрі Українознавства Інституту Східної Європи, які дають простір для розкриття творчого потенціалу визнаних фахівців, то більшого зробити для збереження інтелектуально-духовної праці української еліти здається важко і уявити в сучасних умовах.

Висновки: На засадах активізації творчої активності науковців провідних кафедр вищих навчальних закладів Львова (Інститут Східної Європи, відділення кафедри Українознавства ІСЄ) та громадських об'єднань Сходу України можливо реально забезпечити збереження інтелектуально-духовної праці української еліти, а це буде сприяти подоланню наслідків військового конфлікту на Донбасі.

Список використаних джерел та літератури:

- 1.Васильєв А.В., Кувькина Е., Смирнов Р., Седельников К. и др. Прогнозные показатели реализации Стратегии развития Донецкой области на период до 2020 года с позиции Стратегии международного развития. - Северск, 2016.-режим доступу:https://azov-academy.ucoz.org/publ/stati_i_nauchnye_publicacii_articles_science/prognoznnye_pokazateli_realizacii_strategii_r_azvitiya_doneckoj_oblasti_na_period_do_2020_goda_s_pozicii_strategii_mezhdunarodnogo_razvitiya/4-1-0-333 Оpubліковано також и в електронном журнале "Современная наука: актуальные проблемы и пути их решения" № 7(29).
2. Цілі Розвитку Тисячоліття: Україна – 2010 /Національна доповідь, Міністерство економіки України, Київ, 2010. – 110 с.
- 3.Васильєв О.В. Необхідний мінімум для майбутніх банкірів. Журнал «Персонал» /zareєстрований президією ВАК України як наукове видання – постановою №1-02/5 от 10.05.2000/ № 4/2004
- 4.Васильєв О.В. Головні положення НОВОГО Підходу: Друга доповідь Римському Клубу по «Революції ефективності». – ІБМЕР, АВ АЕНіПД, Варшава, 2001. - 195 с.
- 5.Віктор Ідзьо. Журнал «Українознавство» - 10 років на ниві світового наукового українознавства. Українознавство. – Київ, 2011. - № 1. – с.44-45.
- 6.Васильєв-Мюллер О.В., Васильєв В.О. Прискорення розбудови шостого технологічного укладу в Україні на ґрунті відтворення зв'язку реальних витрат праці із рівнем життя працюючого населення /

Університетські наукові записки: часопис Івано-Франківського Університету права ім. Короля Данила Галицького. – Івано-Франківськ, 2010 №1. – с.140-148.

7.Васильєв О.В., Дмитрієв Г.М. Деякі аспекти активізації людського фактору (соціально-статусне стимулювання): Стаття. Деп. в ІНІОН АН. Гос. рег. № 25384. – Маріуполь, 1986. – 1,2 п.л.

8.Ернеста Гарсія, Васильєв О.В. Посилення впливу на позитивний розвиток демократичних процесів у світі: використання міжнародних Інтернет – ресурсів./ Мат наук. конф. «Свобода і недоторканість особи – основа сучасного демократичного суспільства». Івано-Франківськ, 2011. – сс.168-174

Alexander Vasiljev, Ernesto Garcia, Sergij Kutovyj

**Stavropigia, as the core of the system of social status incentives in the higher school of Ukraine
(substantiation of creation of the department of economic and socio-cultural studies of the Department of
Ukrainian Studies of the Institute of Eastern Europe).**

Annotation: *The article presents the prospects of using the system of social-status incentives for public associations of scientists, as well as for higher educational establishments of Ukraine. Examples of its successful use are given.*

Key-words: *system of social status incentives, law of labor conservation, law of indestructibility of intellectual and spiritual work, public attestation, Kumpan Academic Prize (Golika-Guli-Karimov-Vasilyev), Stavropygiysky Institute.*

УДК 930(477)

Володимир Гаркуша, Микола Недюха

Правова культура українського суспільства: спроба ідентифікації

Анотація: *Спираючись на теоретико-методологічний потенціал парадигм наукового знання обґрунтовується сутність правової українського культури у її двох вимірах - широкому та вузькому.*

Ключові слова: *Культура, правова культура, соціокультурні і соціально-правові методи дослідження.*

З'ясування сутності правової культури, її складових як засобу упорядкування соціальних відносин, одного із важливих показників соціального положення людини, її правової захищеності постає як актуальна наукова проблема, змістовні та функціональні характеристики якої значною мірою розкриваються в працях І.Голосніченка, О.Зайчука, В.Кузнецова, О.Менюка, Н.Оніщенко, С.Станік, Ю.Шемшученка та ін.

Сучасна культура українського суспільства може бути диференційована на різними критеріями, зокрема за галузевою ознакою правова культура постає в одній низці з її подібними - інформаційною, екологічною, методологічною, етичною, економічною, естетичною тощо. Як і будь-яка інша, правова культура є складним соціальним феноменом, елементами якої постають, насамперед, право як система норм, встановлених чи санкціонованих державою; правовідносини як система зв'язків, що регулюються цими нормами; правові установи (інститути, що забезпечують реалізацію правових відносин і відповідних норм); правова поведінка - практична діяльність щодо виконання та застосування права; правосвідомість - система духовно-ідеологічного та психолого-побутового відображення кожного із перерахованих компонентів та всіх разом в їх суперечливій єдності [1, с.37]. Правова культура є складовою частиною відповідної культури людства, обумовлюється, з одного боку, економічним укладом, соціальною структурою, політичною системою суспільства та його ідеологією і, з іншого, - рівнем розвитку соціуму, домінуючими традиціями, сутністю культури та особливістю її проявів на індивідуальному та колективно-груповому, суспільному рівнях. Поняття «культура», будучи похідним від латинського терміну «cultura», що означає обробка, виховання, поклоніння, шанування, має, за оцінками науковців, від 300 до 400 визначень. Цією категорією характеризується, як правило, створена людиною соціальна дійсність (артефакти), на відміну від світу природи. У цьому сенсі культуру розуміють і, відповідно, визначають як антропогенний ландшафт, тобто як штучне середовище проживання людини, що створене нею, на відміну від світу природи. Звідси доцільною є аналогія – у контексті означеного предмета дослідження - правова культура постає як правове середовище буття людини в її повсякденному вимірі.

Загальновідомо, що право і культура взаємодоповнюють, взаєморозвивають і взаємопосилують один іншого. Право постає як необхідний засіб і знаряддя державного управління, одна із форм реалізації державної політики, своєрідний індикатор положення людини в суспільстві і державі, засіб охорони і реалізації її законних інтересів. Загальновідомо, що за умов тоталітарного суспільства законодавство, право в цілому, суттєвим чином сприяли серйозній деформації змісту, форм та особливостей функціонування культури, як професійної, так і побутової. Однак, факт єдності, взаємодії права і культури не означає їхньої тотожності, адже вони розрізняються, насамперед, за сферами дії та функціонування. Право реалізує свій потенціал шляхом регулювання регулюванні, підтримки, унормування умов життєдіяльності людей, тоді як культура спрямована на розвиток людини, формування її як особистості в певному соціопросторі в

єдності загальнолюдських, національно особливих та індивідуально значущих якостей, є залежною від правових норм. Відповідно, взаємозв'язок, єдність права і культури, при всій їхній самотності, своєрідності знаходить змістовне й функціональне втілення в понятті «правова культура».

У сучасному правознавстві зустрічається і широке визначення сутності правової культури як сукупності цінностей, що знайшли втілення, відображення в правовій свідомості суспільства [2, с.157].

При цьому система правових цінностей може бути класифікована (за різними критеріями) на: а) цінності геополітичного характеру (територіальна цілісність, рівноправність, партнерство, діалог, толерантність тощо); б) цінності в правоохоронній сфері (локалізація кримінальних тенденцій, установа прийнятого для соціальної стабільності балансу між правомірними, тіньовими і кримінальними механізмами соціального регулювання, а також між публічними інтересами держави, корпоративними і приватними інтересами, що взаємодіють, а то й конфліктують в процесі правоохоронної діяльності); в) цінності правомірної поведінки; г) цінності системи юридичних гарантій, що забезпечують ефективний правовий вплив на поведінку суб'єктів права тощо [3, с.2-3].

Правомірна поведінка суб'єктів соціальної дії відповідно до існуючих норм права дозволяє стверджувати про міру утвердження зазначених цінностей в життєдіяльності соціуму. Ціннісний аспект правової культури, аналіз специфіки правових текстів, що формувалися на цих засадах, досліджував, зокрема, П.О.Сорокін. За його переконанням, сутність законів ідеаціональної культури визначається вищою силою (Богом), їхня мудрість, здатність до регулювання соціальних відносин є незаперечною: юридичні дії розписуються до тонкощів як певних сакральних формул, що унеможливають будь-які зміни чи поправки у сакральній виписаній процедурі. При цьому ідеаціональне право далеке від розрахунків користі, суб'єктивної вигоди чи переваг навіть у таких утилітарних справах як виробництво, обмін і споживання благ. Хоча всі вони постають як припустимі, а то й бажані, допоки не суперечать ідеаціональним цінностям. П.О.Сорокін не виключав, як відомо, переходу до ідеаціональної етики і права на засадах нової абсолютизації й універсалізації цінностей [4, с.497-504].

Широке потрактування правової культури передбачає також і врахування тієї обставини, що в багатоетнічних, полікультурних суспільствах має місце не тільки узагальнене, стандартизоване, еталонне відношення до права, а й аномічне. Як відомо, достатньо поширеними є субкультури, цінності чи норми яких можуть значно відхилитися від загальноприйнятих, а створювані ними тексти (правові акти) можуть не набувати офіційного статусу, залишаючись при цьому структурними елементами правової культури суспільства (злочинна і делінквентна культури). У вітчизняній науковій літературі аналіз правової культури як цілісного феномену здійснюється, в основному, на засадах антропологічного, соціологічного, філософського та культурологічного підходів як усталених теоретико-методологічних парадигм наукового дослідження. Так, скажімо, особливості антропологічного бачення правової культури полягають в її узагальненому розгляді - як прояву різноманітних сфер правового життя. При такому підході за межами дослідження залишаються, як правило, ціннісні виміри культури. Значно потужніший теоретико-методологічний та евристичний потенціал демонструє соціологічний аналіз правової культури, спроможний забезпечити не тільки кількісні й якісні виміри результатів діяльності в системі правових відносин, а й виявити тенденції реалізації правових норм, зокрема встановити місце, роль і значення правового виховання, насамперед, як засобу профілактики правопорушень тощо. Однак застосування результатів соціологічного дослідження в контексті вивчення правової культури часто корелюється його дороговизною, а також значними часовими витратами, що пов'язується з розробкою програми соціологічного дослідження, підготовкою й обробкою даних анкет, інтерв'ю тощо. Можливості культурологічного підходу дозволяють охопити і, відповідно, проаналізувати всю сукупність відомих нам явищ і процесів суспільних відносин, що пов'язані із правотворчістю та реалізацією права [Евристичний потенціал культурологічного методу висвітлений, зокрема, в праці [5, с.93 - 96]. Натомість філософська методологія аналізу дозволяє уникнути багатьох загроз зазначених методів дослідження, оскільки дозволяє правову культуру розглядати як певну абстракцію, вивчати її як певний ідеальний тип, як уособлення духовного багатства в цілому з такими його характерними рисами як гуманізм, добро, зло, моральність, совість, честь, гідність тощо [6].

Однак цілком обґрунтовано можна доводити і обмеженість, наукову недостатність кожної із зазначених підходів як парадигм дослідження, адже жодна з них не гарантує синтетичності, універсальності розгляду зазначеного феномену, насамперед, в контексті інтегративної єдності основних характеристик правової культури. Розв'язанню проблеми може певною мірою посприяти інформаційно-семіотичний підхід, який суттєво зближає теоретико-евристичні можливості адаптаціонізму, де правова культура розглядається як специфічний спосіб правової діяльності, постає як специфічна сфера життя суспільства з його цінностями, ідеями, символами [7].

Вихідною позицією інформаційно-семіотичного методу є постулат, згідно з яким правова культура має досліджуватися як спосіб і результат людської діяльності, що має своїм наслідком структурну реорганізацію правової культури. Відповідно, можна стверджувати, що результати правової діяльності, що

унаочнюються в системі суспільних відносин, постають як знаки, що набувають певного змісту і значення, тобто отримують ознаки правової інформації (тексти Конституції, законів, інших нормативно-правових актів). Аналізуючи складові елементи правової культури, варто наголосити на їхній ієрархічності, різному місцезнаходженні в системі, що дозволяє їх субординувати (розмістити по вертикалі) та координувати, тобто структурувати, встановити місце кожного з них по горизонталі. Зазначена аналітична процедура дозволяє стверджувати про сумнівну доцільність включення до складу правової культури правових установ, правоохоронних органів, що забезпечують правовий контроль, регулювання і виконання вимог закону. Скоріше їх варто розглядати як сполучну ланку між усталеними структурними елементами правової культури, з однієї сторони і правовідносинами, - з іншої. У науковій літературі досить ґрунтовно з'ясовані впливи культури – систематизовані і спорадичні - на соціальне життя індивідів і соціальних спільнот, що досягається, насамперед, засобами соціалізації, формування особистості, формування й освоєння цінностей, традицій, демонстрації зразків діяльності та поведінки, а також шляхом створення відповідних соціальних і політичних інститутів, правових норм тощо. Культура є складовою буття суспільства, атрибутом людини як біосоціальної істоти. Однак культура не може розглядатися як прояв генетичної природи людини, тобто вона не передається спадково. Культура - це, насамперед, зразки, яким навчаються, які зберігають, передають із покоління в покоління. Тому цілком природно, що рівень розвитку особистості обумовлюється соціокультурною системою, а сутність людини, міра її соціалізації визначається ступенем освоєння культурної спадщини, норм, традицій і звичаїв даного суспільства. А це означає, що відповідно до еволюції соціокультурної, у тому числі і правової системи, змінюється і сама людина, її культурний рівень, соціальний статус, місце і роль в суспільстві. Оскільки діяльність людини є цілеорієнтованою, в тому числі і щодо формування правової культури, уявляється доцільним виявити її сутнісні характеристики шляхом її типологізації. У правовій науці мають місце, як відомо, розробки, присвячені питанням типології держав і правових систем, де класифікація за типами держав та їхніми правовими системами представлена як об'єктивно необхідний, закономірний процес пізнання державно-правової матерії. Для забезпечення останнього цікавими і перспективним водночас уявляються деякі концептуальні схеми, де базовими структурами є «галузі правової культури», «типи правової культури», «форми правової культури» та «різновиди правової культури». Поняття «духовна культура» і «матеріальна культура» при цьому розглядаються як інтегративні структури, адже вони пронизують зміст усіх понять, є своєрідним їхнім синтезом. Скажімо, правові акти, будучи, безумовно, продуктом духовної творчості, викладаються на відповідних носіях, а це вже підстава для віднесення їх до матеріальної культури. Відповідно, за критеріями зв'язку з релігією культура постає як релігійна чи світська; за географічною приналежністю можна виокремити культури Сходу і Заходу, Півдня та Півночі, середньоземноморські, латиноамериканські тощо; за регіонально-етнічними особливостями можна ідентифікувати, скажімо, українську чи французьку культури; за належністю до історичного типу суспільства виокремлюються культури традиційного, індустріального, постіндустріального, інформаційного суспільства; за сферами життєдіяльності суспільства або за різновидом діяльності культура постає як виробнича, політична, методологічна, економічна, педагогічна, екологічна; за приналежністю до певної території (сільська і міська культура); за спеціалізацією (повсякденна і спеціалізована культура) тощо [8, с.32].

Отже, правова культура, її різновиди є результатом людської діяльності, що представлені у конкретних творах, нормативно-правових надбаннях людства - нормах права і водночас постають засобом регулювання суспільних відносин. Приміром, управлінські відносини регулюються нормами адміністративного права, аналіз яких з лінгвістичної точки зору дозволяє встановити їхні історичні корені, тенденції становлення та розвитку, зв'язки з правовими системами, національними, регіональними та континентальними особливостями процесу прийняття та здійснення управлінських рішень тощо.

Діяльнісні аспекти адміністративної галузі правової культури щодо створення і реалізації норм права мають, як відомо, і позитивні, і негативні приклади, які можна розглядати як відповідні емпіричні показники правової культури галузі. Можна стверджувати, що авторитарний стиль управління, зневажливе ставлення начальників до підлеглих, відсутність контролю за прийнятими рішеннями можуть бути віднесені до складових низької культури. Професійна правова культура, що формується в процесі відповідної юридичної діяльності в публічному чи приватному секторах, може бути ідентифікована за такими показниками, як: а) наявність спеціальних теоретичних знань і практичних навичок, що підтверджені відповідним документом; б) рівень формальної кваліфікації, що засвідчений сертифікатом чи іншим документом; в) реальна кваліфікація як результат отриманої базової освіти, практичного досвіду та професійних навичок тощо. Функціонування модерних суспільств неможливо поза процесами правової діяльності (системами добору кандидатів на ті чи інші посади, скажімо, судді, адвоката, слідчого, нотаріуса тощо), змістовна доцільність яких визначається нормативними вимогами, зокрема принципами законності, гуманності, професійності, справедливого розгляду справ, а також обумовлюється специфікою правової роботи. Структуризація правової культури за типом діяльності дозволяє виокремити, приміром, правову культуру учасників педагогічного навчально-виховного процесу, яка охоплює як викладачів, так і

студентів, характеризується, з одного боку, високим рівнем професійної компетентності одних і динамічним процесом професійного зростання інших. Є достатні емпіричні підстави стверджувати про існування в недалекому минулому побутової правової культури радянського зразка з її нерозвиненістю цивільних правовідносин (за наявності Основи і Кодексу цивільного права). Уявляється, що зазначений тип правової культури сформувався під визначальним впливом авторитарного стилю управління як панівного, все проникаючого, універсального. Директивні вказівки партійно-державних органів домінували над правовими актами. «Телефонне право» набувало характеру вищої сили. Натомість правове регулювання було незначним, торкалося в основному питань регламентованих майнових відносин громадян. Відтак і правова культура поставала як симбіоз управлінських рішень різного рівня компетентності та нерозвинених громадянських правових відносин. Правову культуру можна типологізувати за сферами чи галузями правового регулювання, виокремлюючи з певною долею умовності правову культуру цивілістичної, кримінологічної, адміністративної, судово-процесуальної тощо діяльності як галузей права. Очевидно, що типологія правової культури може здійснюватися бінарно: як тип людської діяльності в її правовому вимірі і як орієнтація на конкретну галузь права. За ступенем проникнення в сутність правових явищ, адекватність пізнання, соціальне позиціонування та конструювання правового простору правову культуру можна класифікувати на повсякденну, професійну і теоретичну. На повсякденному рівні усвідомлюється, насамперед, соціально-правова практика, має місце переважно поверхневе відображення правових явищ без проникнення в їхню сутність. Домінування в повсякденній правовій культурі почуттєво-емоційного компоненту не означає її периферійності, вторинності, адже зазначений тип правової культури сприяє дотриманню правових норм, їхньому застосуванню на практиці, тобто постає потужним засобом цілеспрямованого регулювання суспільних відносин. Повсякденний рівень правової культури створює передумови, формує умови для розвитку професійного і теоретичного рівнів культури. Однак, зважаючи на сучасні тенденції диференціації правових знань, їх ускладнення та синтез, має місце розрив між набутим високим рівнем професійних або теоретичних знань у «своїй» галузі і порівняно низьким рівнем навіть у близьких чи суміжних галузях юридичної діяльності. Зазначена обставина дозволяє стверджувати, що т.зв. «вузький високий професіоналізм» не тотожний високому рівневі професійної правової культури в цілому. Професійний рівень культури демонструють особистості, що цілеспрямовано й професійно обіймаються юридичною діяльністю в її щоденних виявах, зіткненнях, колізіях і викликах. Для цього рівня правової культури характерна систематичність, глибина та конкретність оволодіння правовими знаннями, стійкість навичок та умінь практичного застосування норм права. На цьому рівні правова культура ідентифікується з системою наукових понять, аргументованих суджень, теоретичних конструкцій, де емоційна компонента підпорядкована систематизованому знанню та ціле орієнтованій, раціональній дії.

У системі правової культури можна виділити різні рівні її освоєння. Так, на рівні регіонального співтовариства освоєння правової культури обумовлено, насамперед, соціальним станом її носіїв. Сучасна стрімка диференціація населення за рівнем доходів, майновим станом, практична відсутність середнього класу обумовлюють значну диференціацію рівнів правової культури. Очевидним є той факт, що на одному полюсі суспільства – верхній його частині – перебуває політично й економічно активна частина населення, що встигла нагромадити значний першопочатковий капітал і прагне забезпечити його недоторканність юридичними і законодавчими засобами. На іншому полюсі - протилежному - перебувають декласовані елементи, що втратили будь-який зв'язок із правовою реальністю і не спроможні захистити власні інтереси, відстояти свою особистісну позицію. Певною мірою можна стверджувати, що виникнення цих полярних груп обумовлено спадщиною тоталітарного політичного режиму, який цілеспрямовано культивував утриманські настрої в масах, утверджував патерналістську сутність держави. Між цими полюсами перебуває, на нашу думку, більшість населення України, що прагне адаптуватися до сучасних реалій політичного й економічного життя, будучи економічно та соціально залежною від держави, принаймні в тій частині, що пов'язується, скажімо, зі створенням рівних умов для розвитку малого і середнього підприємництва, самореалізації та самоствердження. Подібна ситуація демонструє вразливість не тільки демократичного шляху розвитку, а й гарантованих законом, Конституцією країни прав і свобод людини, її законних інтересів. Розглядаючи культуру в діахронічному (процесному) аспекті можна встановити кількісні характеристики розгортання динаміки у часовому вимірі: дослідження частотно-ритмічних параметрів прийняття і реалізації правових актів, показників прискорення й уповільнення їхньої підготовки і застосування на практиці, ефективності регулювання соціальних процесів на правовій/не правовій основах, виникнення застійних явищ процесу соціальних змін чи, навпаки, становлення якісно нових його фаз, демонстрація динаміки розвитку тощо. Можна припустити, що саме процесно-правове трактування соціальних явищ найбільшою мірою сприяє адекватному осмисленню динаміки соціальних змін. Слід також зазначити, що прагнення до процесно-правового усвідомлення соціальних явищ стає тенденцією нинішнього етапу розвитку соціології права «зсередини»: все частіше звучать твердження соціологів про дефіцит історизму, з'явилися публікації про т. зв. «соціальний час», розвивається теорія і практика соціального моніторингу, має місце соціальне позиціонування та конструювання простору

суб'єктами правової дії тощо. Так само можна стверджувати про динаміку зростання соціальної напруги, посилення деяких протиправних тенденцій, процесів взаємодії, інтеграції складових вітчизняної правової системи і світових систем права, оптимізації правового регулювання різних сфер життєдіяльності суспільства тощо. Синхронний аналіз правової культури дозволяє в західній та східній правових культурах виокремити їхні підтипи, скажімо англосаксонську, німецьку чи ісламську. Водночас кожна національна правова система є самодостатньою, що зближує її з усталеними соціокультурними традиціями і, водночас, дозволяє в процесі правотворчої і правозастосовчої діяльності уникати ризиків і небезпек, пов'язаних з некритичним перенесенням, скажімо європейських норм на вітчизняні терени, їх ототожнення, неприпустимого зведення одного до іншого тощо. Приміром, у правових ученнях західної інтелектуальної орієнтації домінуючою є парадигма, згідно з якою право є інструментом і засобом забезпечення процесу соціальних змін. Стверджується, що добре виписані закони дозволяють досягти ідеалу правової держави, побудувати громадянське суспільство, утвердити самодостатню особистість. Відносини, що будуються на природно-правових і договірно-правових відносинах, розглядаються як пріоритетні, тоді як приватне право, приватний інтерес утверджуються як рушії, спонукальна сила на індивідуальному рівні. Натомість у колективістських традиціях правової культури (східні вчення) право розглядається лише як один із можливих способів регулювання соціальних відносин, до того ж далеко не досконалий. Вважається, що мораль і релігія спроможні об'єднати народ в єдиний духовний організм, що постає певною мірою як виклик, адже право позиціонується, з одного боку, як недосконалий соціальний інтегратор, а з іншого, - змальовується, скажімо, ісламський соціальний ідеал, спроможний посіяти зневагу до прав окремої людини, її самотності, недоторканості. Однак, у відповідній системі координат культури кожен із зазначених методів є цілком слушним, цивілізованим, репрезентує усталену традицію, спосіб життя і, відповідно, має право на життя. Аналіз правової культури українського суспільства засобами діахронічного методу дозволяє стверджувати не тільки її усталеність в соціальному часі і просторі, а й її внутрішню змістовну суперечливість, адже в ній взаємодіють два взаємовиключних потоки - Схід і Захід, що дозволяє її кваліфікувати як транзитивну, перехідну, прикордонну, таку, що постає бар'єром, "сірою зоною", відокремлює цивілізаційний Захід від дикого Сходу [9, с.353 - 426].

Зауважимо, що визначення типу української національної культури можливо лише з урахуванням суспільної свідомості і правосвідомості. Даний підхід обумовлюється низкою специфічних умов, зокрема процесом формування правосвідомості українського народу в єдності трьох сил: грецької віри, слов'янського язичництва і народного характеру, національного духу щодо сприйняття візантійського православ'я [10, с.642]. Для православної свідомості право не має значення самодостатньої цінності. Воно є лише одним із засобів досягнення релігійно-моральних цілей. Тому західноєвропейський індивідуалістичний ідеал правової держави ніколи не поставав у слов'янській правосвідомості як суспільний ідеал. З останнім, скоріше, пов'язувалися уявлення про «царство правди», ніж «царства права». Соборний, надіндивідуальний характер цієї правди також є характерною рисою правосвідомості українського суспільства. Це багато в чому пояснює відсутність у слов'янській правовій ідеології культу прав людини, характерного для західноєвропейської правової думки, як і пов'язаного з нею культового відношення до слави (засіб самоствердження) і багатства. Багато рис українського народного характеру визначалися саме православ'ям (довірлива смиренність з долею, співчуття, готовність до каяття, віра як атрибут характеру тощо). Зазначене, однак, не означає відсутності в культурі інших чинників, зокрема бунтарських, свободолюбивих настроїв, національних почуттів, що знайшло своє втілення у відповідних типах ідеології – лівих, національно-орієнтованих і поміркованих. Однак вирішальною завжди поставала консервативно-патріархальна ідеологія, що вкоренилася в традиціях православної культури. Тому будь-які спроби внести в нашу культуру секулярно-ліберальні, чи радикальні елементи не мали скільки-небудь серйозної народної підтримки або ж викликали спротив, породжували невдоволення, бунтарські настрої. Архетип української політичної свідомості відтворює модель патріархальної держави [11].

Важливою типологічною ознакою українського національного типу культури є кризові прояви. Усі спроби переломити ситуацію "на краще" засобами, скажімо, модернізації політичного і правового життя не здатні внести кардинальні, системні зміни у відносини суспільства. Однак на цьому тлі ми не можемо стверджувати про зникнення, деградацію сфери правової культури як суспільного явища, яке є таким же вічним, як і людина, її витвір - суспільство. Дослідження правової культури може бути успішним за умови чіткого визначення її типів, теоретико-методологічного інструментарію аналізу, відстеження зв'язків, взаємодії елементів правової культури з іншими складовими правової системи суспільства як єдиного комплексу органічно взаємозалежних і взаємодіючих між собою правових явищ - права, правосвідомості і юридичної практики. Таким чином, зміст поняття "правова культура" в широкому його сенсі можна звести до сукупності всіх форм правової діяльності: де-факто правова культура заповнює всі ніші правової системи суспільства. Разом з тим, будучи лише частиною юридичної системи суспільства, вона не втрачає свого значення як самостійне правове явище і, відповідно, предмет дослідження правової науки. Сутнісні ознаки, загальнонаціональний статус культури обумовлюють можливості права, його

реалізацію, тоді як соціальний правопорядок обумовлюється діючими правовими нормами. Як відомо, за умов тоталітарного суспільства право, законодавство сприяло серйозній деформації змісту права, не могло не позначитися на глибинних підвалинах функціонування правової культури як засобу унормування соціальних відносин, зняття напруги та уникнення протистояння, утвердження консенсусних форм співпраці. Будучи системним утворенням, правова культура на різних етапах свого розвитку видозмінюється, не втрачаючи, однак, ознак усталеності, вкоріненості в часі і просторі, збагачуючись при цьому “матерією” життя, набуває рис перспективно-доленосних, що, разом взяте, дозволяє її визначити її цінність, як сукупність матеріальних і духовних надбань людства, як історичний і соціальний досвід, засіб позиціонування та конструювання дійсності, в центрі якої – людина як унікальне породження Космосу, вічна і незнищенна дитина природи, її вінець і слабка ланка водночас. Право є уособленням і результатом взаємодії зазначених факторів у всій їхній суперечливій єдності. Розвиненість права обумовлюється соціально-економічним ладом, соціальною структурою, політичною системою суспільства та його ідеологією. Це, з одного боку. З іншого, - детермінується рівнем, характером, традиціями і тенденціями розвитку суспільства як усталеної системи. Ступінь розвитку правової культури в поліетнічному суспільстві демонструє не тільки ефективність захисту державою законних інтересів її громадян, а й слугує показником її стійкості, впорядкованості щодо дестабілізуючих, конфліктогенних впливів. Викладене дозволяє стверджувати, що рівень правової культури суспільства можна розглядати як інтегрований показник положення людини в суспільстві і громадянина в державі: одне обумовлює інше. Загальнолюдські цінності, сприйняті індивідом й пошановані суспільством, що постали як пріоритетні в діях держави, слугують розвитку окремо взятої людини. Остання, будучи соціалізованою в правовому сенсі, вбачає в державі гаранта реалізації прав і свобод, законних інтересів. Зазначена взаємозалежність дозволяє стверджувати, що правова культура неможлива поза оволодінням правом у його дієтворчому впливові на людину, формуванні її здібностей, соціальних можливостей на основі усвідомленого правового досвіду, сутності і принципів права. У свою чергу, держава суттєво посилює власні ресурси, потенціал, можливості щодо позиціонування та соціального конструювання покладаючись на громадянина, що є законотворчим, передбачливим у своїх діях і прагненнях, переконаним у справедливості права, його приписів. У вузькому значенні правова культура може бути емпірично досягнута як ступінь прояву позитивних чи негативних надбань правового життя чи їх сукупності. Скажімо, правова культура може виступати своєрідним індикатором реалізації правових актів, показником боротьби із злочинністю, деформованою правосвідомістю (правовим ідеалізмом чи нігілізмом), засобом ефективної протидії спробам застосувати правові методи реалізації незаконних інтересів тощо. Звідси важливого значення для конструювання типів правової культури, зокрема модерної, набувають такі показники дотримання законності як компетентність, діловитість, стиль керівництва, ступінь забезпечення законних інтересів, реалізація прав громадян тощо. Саме на цьому рівні правова культура чинить вирішальний організаційно-спонукальний, регулятивний впливи щодо забезпечення соціальної поведінки, убезпечення небажаних проявів та усунення несприятливих факторів. У цьому сенсі правова культура постає необхідною умовою розвитку демократії, сприяє твердженню законності і правопорядку, соціальної справедливості як одвічного ідеалу. Відповідно правова культура постає як складне суспільне явище, важлива складова частина культури суспільства, що вирізняється певним рівнем правосвідомості, станом законності, правопорядку, законодавства і юридичної практики. Правова культура відображає не тільки суб’єктивну сторону правової поведінки особистості, а й матеріалізацію ідей, почуттів, уявлень як усвідомленої необхідності і внутрішньої потреби. В найузагальненішому вигляді правова культура постає як система різних відносин, а також як процес виробництва та відтворення складових її елементів у поколіннях людей, що йдуть на зміну одне іншому. Змістовне наповнення поняття “правова культура” може пов’язуватися також із сукупністю текстів (нормативно-правових актів), що відображають правову реальність, а також з діяльністю щодо їхнього створення (особливості законотворчого процесу, юридичної техніки, способів формулювання права тощо), а також відношення до них, способів удосконалення тощо. Зазначений варіант визначення сутності правової культури можна розглядати і як певний стандарт, своєрідний “ідеальний тип” щодо змістовного наповнення терміну “правова культура” в її вузькому значенні [12,с.331-336].

Список використаних джерел та літератури:

- 1.Шемшученко Ю.С. Правова культура // Юридична енциклопедія / Редкол. Шемшученко Ю.С., Горбатенко В.П., Копиленко О.Л. та ін. – Т.5. - К.: 2003.
- 2.Чернявский В.А. Общая теория государства и права. Учебн. для вузов. - Ростов – на – Дону: 2002.
- 3.Глушаченко С.Б., Романов Р.А. Право как элемент общечеловеческой культуры // История государства и права. - 2003. - № 6.
- 4.Сорокин П.А. Человек. Цивилизация. Общество. - М.: 1992.

- 5.Мережко А.А. Введение в философию международного права. Гносеология международного права. - К.: 2002.
- 6.Ионин Л.Г. Социология культуры: Учебное пособие. - М.:1996. - С.48 –76; Пілюшенко В.Л., Шкрабак І.В., Славенко Е.І. Наукове дослідження: організація, методологія, інформаційне забезпечення: Навч. посібник. - К.: 2004; Філіпенко А.С. Основи наукових досліджень: Конспект лекцій. - К.: 2005 та ін.
- 7.Зайчук О.В. Правова система України. - К.: 2006; Шемшученко Ю.С. Правова культура // Юридична енциклопедія. - Т.5; Литвиненко А. Право та культура: теорія і практика // Право України. - 1997. - № 6; Мартинюк Т. Розвиток поняття правосвідомості в період трансформації українського суспільства // Право України. - 2007. - №2. - С.26 – 31; Менюк О. Правова культура в умовах розбудови незалежної України: поняття, структура // Право України. - 2001. - № 4; Сливка С.С., Штангрет М.Й., Несімо О.Д. Сучасна особа юриста. - Львів: 1997; Третяк С. Правове забезпечення правової культури населення як умова створення основ громадянського суспільства // Право України. - 2005. - № 4.
- 8.Кравченко А.И. Культурология. Учебник. - М.: 2003.
- 9.Михальченко М.І. Україна як нова історична реальність: запасний гравець Європи. - Дрогобич – Київ, 2004.
- 10.Флоренский П.А. Собр. соч. в 4-х тт. - Т.1. - М.: 1994.
- 11.Донченко О., Романенко Ю.Архетипи соціального життя і політика. - К.: Либідь, 2001.
- 12.Кузнецов В.І. Філософія права. Історія та сучасність: Навч. посібник. - К.: 2003.

Volodymyr Harkucha, Mykola Nediukha

Legal Culture of the Ukrainian Society: Identification Attempt

Anotation: *The essence of the legal culture of the Ukrainian society is grounded in the article in its two dimensions – wide and narrow. Accordingly the legal culture is determined as an important component of the culture of the Ukrainian society, which is characterized by certain level of legal awareness, legality and legal order, lawmaking, enforcement and law enforcement activity.*

Key words: *Culture, legal culture, socially-cultural and socially-legal methods of the research.*

УДК 94 (477) (092)

Мирослав Горгола

Формулювання етично-моральних засад українським націоналістичним табором

Анотація: *У цій статті розглядається проблематика формування і розвитку ідей, стосовно розуміння людського життя, ідеологами і провідниками українського націоналістичного табору. Основний акцент буде робитися на формуванні і розумінні українськими націоналістами таких понять, як: патріотизм, нація, війна, вбивство, збройний опір і в чому полягати «мораль» для українців.*

Ключові слова: *Нація, ідея, людина, боротьба, мораль, патріот.*

1. Суспільно-політичні чинники розвитку націоналістичного руху в Галицькій митрополії

Питання ідеології українських націоналістів завжди були предметом для різних історичних чи політичних спорів і дискурсів. Проте для нас важливим є прослідкувати формування ідеології через критичний аналіз суспільних, політичних чи особистих чинників, що впливали на діячів та ідеологів українського націоналістичного табору, й ідеї, які націоналісти, намагалися донести до своїх співвітчизників. Перш ніж говорити про розвиток і трансформації різних націоналістичних поглядів на теренах Галичини, потрібно згадати, що саме вплинуло на розвиток українського націоналістичного руху. Український дослідник Іван Лисяк-Рудницький вважав, що український націоналізм виник у 1920-х роках, як протест молодшого покоління проти втрати української держави, як пошук нових можливостей відновити українську державність у повоєнний час [32, с. 24].

Українці зазнали поразки у визвольних змаганнях 1917 – 1920 рр., опинившись під окупаціями різних сусідніх держав. Чимало осіб, що брали участь у боротьбі за свою державність, висловлювали сумніви в доцільності продовження боротьби, вважаючи, що наслідки будуть невтішними. Проте за такої складної ситуації багато-хто вважав, що потрібно продовжити боротьбу. Як наслідок у липні 1920 р. у Празі створено Українську військову організацію, яку очолив Євген Коновалець, колишній командир Українських січових стрільців. Ця організація доволі швидко поширила свій вплив на території, підконтрольній Польщі. Завданням, яке поставило УВО, було продовження національно-визвольної боротьби. Але для того, щоб підняти українців на повстання, першим завданням було провести ідеологічно-політичне виховання [19, с. 83].

На формування націоналістичної ідеології вплинули різні особи. Найперше – колишні українські військові, що добре зарекомендували себе під час визвольних змагань. Іншою провідною силою була молодь, яка вважала своєю місією і обов'язком здобути власну державу, зробити те, чого не змогло зробити старше покоління. Це поєднання молоді і ветеранів УСС і Української Галицької армії утворило своєрідний «коктейль», що надав УВО двох важливих характеристик, які були притаманні ідеологічним поглядам українських націоналістів. Це авторитарність, притаманна військовим, і радикалізм, який внесла молодь, серед якої націоналістичні ідеї були найбільше поширеними. Ця радикальність характеризувалася відчуженням від ідей демократії, політичних переговорів. Молодь, здебільшого радикально налаштована, вважала, що старі політики чи похилі віком люди своїми пацифізмом, політичними кроками, байдужістю призвели до втрати державності. Таким чином витворився певний психологічний конфлікт між «сином» і «батьком». Найвиразніше це проявилось у 1929 – 1939 рр. [5, с. 128-129].

Український історик Михайло Ковальчук вважає, що така радикальність українців була зумовлена політикою польської влади щодо колонізації краю. «*Східна Галичина*» була перейменована у «*Східну Малопольщу*». Багатьох українських військових чи урядовців, що брали участь у визвольних змаганнях, було засуджено. Починаючи з 1919 р. було скасовано всі українські кафедри у Львівському університеті. А у 1920 р. розпущено Галицький сейм. Багатьом українським селянам було відмовлено в земельних наділах. Натомість на територію Галичини переселялися польські цивільні і військові. Така ситуація зумовила те, що українці змушені були шукати різних способів захисту своїх національних прав [29, с. 56].

Ідеологія українського націоналізму виникла у міжвоєнний період 20 – 30-х рр. XX ст. Крім того, ситуація загострювалася тим, що після Першої світової війни українці, опинившись під окупацією кількох країн, почувалися «забутою» європейською нацією, якій не дали шансу на самостійне існування [19, с. 88]. Українські націоналісти ставили собі чітке завдання – за всяку ціну здобути власну державу. Це зумовило жорсткі дискусії стосовно того, як досягнути поставленої мети. Потрібно було створити ідеологію, яка б змогла об'єднати суспільство для боротьби [5, с. 129-130].

Підсумовуючи цей підрозділ, можемо зауважити, що ідеологія українського націоналістичного табору кристалізувалася в часі, коли формувалися різні тоталітарні системи, зокрема у Європі. Іншим вагомим моментом було те, що українці прагнули реваншу після поразки у визвольних змаганнях. Ветерани УСС і УГА заручившись підтримкою молоді, вважали, що лише у перманентній боротьбі можна здобути власну державу.

2. Погляди та ідеї Дмитра Донцова

Як вже згадувалося, ідеологія українського націоналістичного руху народжувалася у численних дискусіях. Потрібні були люди, які б заклали ідеологічний «фундамент» для того, щоб спонукати суспільство до революційних змін. Для УВО таким ідеологом став Дмитро Донцов.

Д. Донцов за професією був не політичним діячем, а літературним критиком. В. В'ятрович вважає, що таким чином ідейна платформа визвольного руху, яку закладав Д. Донцов, відображала його особистий світогляд. За характером написання його твори більше нагадували емоційні релігійні проповіді, ніж чіткі політичні кроки та ідеї [5, с. 129-130].

Д. Донцов написав чимало творів, в яких висловлював власні погляди, як потрібно розбудовувати українську націю. Серед них були: «*Історія розвитку української державницької ідеї*» (1917), «*Підстави нашої політики*» (1921), «*Поетика українського Рісорджемента*» (1922), «*Патріотизм*» (1925) і багато інших, написаних під час його перебування у Львові в міжвоєнний час та за кордоном. Проте одним із ключових творів Д. Донцова став твір «були висловлені у цьому творі, згодом впливали на формування багатьох політичних та інтелектуальних процесів [18, с. 8-9]. До певної міри ця книга стала *політичним євангелієм* для українських націоналістів [23, с. 167].

Д. Донцов у своїх творах часто критикував Михайла Драгоманова, для цього він навіть уводить новий термін *драгоманівщина*, що, на його думку, спотворювала українську національну ідею. *Провансальство*, запропоноване М. Драгомановим, на думку Донцова, призвело до того, що українці не цікавилися політикою, а займалися лише культурою і переймалися власним добробутом, а це все і призвело до втрати державності [17, с. 96].

Для Д. Донцова проблематика *провансальності* полягала у поданні українцям неправильних цінностей і акцентуванні на них. Суть *провансального* світогляду полягала у пропаганді, гуманності, толерантності, солідарності, взаємній любові навіть до ворога. На думку Донцова, цей *драгоманівський гуманізм* був вірою слабких, які не знають смаку і сенсу життя, а сенс життя – для Донцова полягав у боротьбі [17, с. 117-119]. Він вважав, що відбулася підміна понять, коли боягузтво стали називати гуманністю, мужність – жорстокістю, вірність ідеям – фанатизмом, героїзм – авантюризмом і романтикою, відвагу – забіяцтвом, прислужливість іншим – реалізмом. Таким чином витворили кодекс плебеїв і рабів [18, с. 247]. Пацифізм для Донцова був «найвувльгарнішою формою», що перешкоджає героїзму, завдяки якому особа чи суспільні маси є здатними до самопожертви і самопошви заради вищих ідеалів [17, с. 31]. Для Донцова героїзм був

виявом волі, коли герой показує свою готовність померти, аби накинути свою волю іншому. Натомість смерть героя, була виявом незламності і сили волі. Адже ніхто не зумів отримати над ним владу [17, с. 166]. Д. Донцов вважав, що українська нація має позбутися плебейського світогляду, а набути панського, зробити переоцінку цінностей, приймаючи все те, що відкидалося впродовж років: фанатизм, емоційність, дух «старозаконної національної нетерпимості» до того, що є чужим чи несе загрозу. Націоналістичну ідею Донцов ототожнював з вірою, яку народ має нести подібно до Євангелія і реалізовувати [17, с. 234]. Він через проголошення своїх поглядів закликав українське суспільство до боротьби за власну державу, в такий спосіб «даючи» молоді *нові цінності*, що полягали у відкиненні будь-якої гуманності до ворога. Натомість наголос робив на волі, силі, ненависті, героїзмі, готовності до боротьби, заради блага нації, до якої особа належить. На думку Донцова, життя належало не людині, а нації.

3. Погляди і ідеї українського націоналістичного табору

Аналізуючи ідеї українських націоналістів, варто зазначити, що їхня ідеологія була досить «гнучкою». На їхній світогляд впливали сторонні ідеологи, ідеї, політичні обставини. Звичайно в окремих питаннях була однозгідність. Проте здебільшого кожен з ідеологів чи націоналістичних лідерів мав свій «рецепт» побудови українського суспільства. У 1920-х рр. ідеологічні погляди УВО не були чітко вираженими, деякі особи, що входили в цю організацію, навіть мали радянофільські настрої. Після багатьох дискусій УВО об'єдналася з іншими націоналістичними групами, утворивши у 1929 р. Організацію українських націоналістів, головою якої обрали Євгена Коновальця [32, с. 248].

Історик Тарас Гунчак пише, що ОУН за своєю діяльністю нагадувала організм, який постійно розвивався, перебуваючи у пошуку ідей для досягнення цілей, при цьому намагаючись реалізувати досвід тоталітарних систем [14, с. 62]. О. Зайцев вважає, що Д. Донцов пропагував фашизм. Це проявлялося в ідеях потреби вождя, авторитарності, виправдання війни і насильства, в критиці демократії, соціалізму, ставці на молодь тощо [23, с. 234]. Впевнено можна сказати, що, наприклад, Євген Онацький, член ОУН, був прихильником фашизму. Він вважав, що саме завдяки фашизму італійці на чолі з Муссоліні змогли зміцнити свою державу. Фашизм для Є. Онацького був прикладом прояву особистої відповідальності, відсутності пасивності. Він вважав, що фашизм стимулює відповідальність і обов'язок перед батьківщиною. Ніхто не є понад боротьбою, яка триває і залучений до неї заради вищих ідеалів. Фашистські ідеї для Онацького були найкращим прикладом героїзації [41, с. 398-399]. Цікавою є думка І. Лисяка-Рудницького, який критикував Джона Армстронга, вважаючи, що той допустився помилки, коли ОУН ототожнював, з черговою організацією, яка поширювала фашистські ідеї серед українців. Лисяк-Рудницький стверджував, що насправді в лавах ОУН було кілька прихильників ідеології фашизму, але це зовсім не означало, що таким був увесь рух, позаяк оунівці сповідували ліберальні, демократичні і християнські цінності. ОУН ніколи не витворювала власної *раси*. Предметом їхніх інтересів була виключно територія, де проживали українці. Метою діяльності ОУН було постання власної держави [32, с. 262].

Більшість сучасних українських дослідників: Г. Касьянов, Л. Гентош, О. Зайцев, стверджують, що члени ОУН більше були схильні до ідей *інтегрального націоналізму*. На практиці такі ідеї проголошували: віру, в те, що нація є вищою цінністю, підпорядкування розуму емоціям, позитивне бачення і виправдання війни чи насильства, підпорядкування особистості думці чи волі нації [28, с.7-9]. Одними з ключових ідеологів ОУН були С. Ленкавський, М. Сціборський, М. Мартинець, Ю. Вассиян і інші. Вони друкували свої твори у періодичних виданнях, а найчастіше у газеті «Розбудова нації» [32, с. 248].

Степан Ленкавський належав до співзасновників і чільних діячів ОУН, завжди займав одні з провідних посад. Він розробляв ідейні питання націоналістичної ідеології, будуючи їх на основі творів Миколи Міхновського і Д. Донцова, був одним з тих, хто розвивав і пропагував культ героїв Крут і бою Січових Стрільців на Маківці [61, с. 230-234]. С. Ленкавський, пояснюючи терміни, вважав, що патріотизмом можна вважати підсвідоме почуття любові до того, що є рідним і близьким. На його думку, буває патріотизм двох типів – локальний і народний. Локальний проявляється у любові до родини, місцевості, дому. Народний – це почуття любові до свого народу і бажання йому допомагати. С. Ленкавський вважав, що націоналістична ідеологія більша, ніж світогляд, ідеологія – це релігія, що потребує реалізації. Характеризуючи «Націоналізм» Д. Донцова, С. Ленкавський писав, що автор розробив психологічні аспекти ідеології [33, с. 272-273]. Проте, на його думку, це був тільки перший етап формування націоналістичної ідеології, яку ще потрібно розпрацьовувати [33, с. 161]. Важливим для Ленкавського стає поняття *волі*, що згодом кристалізується у волюнтаризмі, який творить у той час нову суспільну етику. У якій людина являється потенційною силою і реалізатором різних ідей, що визначають її волю [30, с. 273-275].

Ленкавський хвалив Донцова, за те, що той у своїх творах не лише проаналізував негативний досвід української політичної боротьби, але й зумів найперше згуртувати і зацікавити молодь новими ідеями – творити *новий тип української людини*: вольової, сильної, позбавленої «політичної безхребетності». *Нова українська людина*, на думку Ленкавського, буде фанатично віддана націоналістичній ідеї та боротьбі. У

такий спосіб засвідчивши свою боєздатність, українське суспільство відкине фальшиві ідеї гуманізму, толеранції чи пацифізму, витворюючи новий культ героїв [34, с. 161-166].

Одним із відомих націоналістичних ідеологів був Володимир Мартинець. У своїй статті «*Ми й українські політичні партії*» вважав, що у новостворюваній українській державі не повинно існувати жодної партії, крім націоналістичної. Для побудови міцної нації, найперше потрібно виховувати молодь. Це виховання мало бути в освітній, соціальній і культурній сфері життя, аби таким чином захистити молодих людей від політиканства [38, с. 236-238]. Подібні ж думки мав Юліан Вассиян. На його думку, нація є цілісною, тому ніхто не може бути абсолютно індивідуальним у суспільстві. Кожна особа намагається пристосуватися до певної групи людей. Що ж стосується нації – це є свідомий вибір особи, яка погоджується добровільно і свідомо прийняти ті норми життя, культури, що є у нації. Вона свідомо бажає бути у цілісності співжиття з іншими. Ю. Вассиян у статті «*До головних засад націоналізму*» вжив термін *інтегральний націоналізм*. Він вказував, що «націоналізм не терпить диктатури», тим паче інтересів і цілей однієї особи, хоча за формою і методами правління може нагадувати диктатури. Але цей тип націоналізму має демократичні засади. Все, що робиться, є для спільного блага і добра суспільства. Для блага нації має бути одне керівництво, що задає план і мету розвитку. Особа яка вважала себе українцем, мала б мати почуття особистої гідності тому, що належить до нації. Вона своїми вчинками і діями не дискредитувати цю гідність перед іншими [9, с.38-40].

Були в ОУН особи, які критикували демократичний устрій, вважаючи його таким, що не вирішує соціальних проблем, тільки їх збільшує. Для прикладу можна взяти статтю І. Стобара «*Демолібералізм, як ідеологія*», у якій він критикує демократичний устрій. Автор припускає, що демократія звільнила людей від політичної чи церковної влади, проте не вирішила соціально-економічної нерівності. В будь-якій демократичній країні є прірва між бідними і багатими. Хоч демократія буде проголошувати рівність, на відміну від націоналізму, вона ніколи не проголосить братерства [60, с.385-388]. Так українському суспільству намагалися прищепити цінність перманентної боротьби заради нації та майбутньої держави.

4. Розуміння війни і збройного спротиву в морально-етичній оцінці представників націоналістичного табору

Перше ніж перейти до розгляду ідей, які пропонувала ОУН, варто зазначити, що від самого початку створення УВО, аж поки не об'єдналася з іншими націоналістичними партіями, 3 лютого 1929 р. створивши ОУН, ставила за мету боротьбу за незалежність української держави [57, с.6]. Історик Володимир Муравський, посилаючись на резолюції військового конгресу ОУН, що відбувся 1-2 лютого 1929 р. На цьому конгресі першим пунктом було проголошено: «Лише озброєна сила, яка б спиралася на змільтаризований нарід готовий уперто та завзято боротися за свої національні змагання, може успішно допомогти Україні звільнитися, впорядкувати та захистити свою Незалежну Соборну Державу» [39, с. 123].

ОУН вважала головними ворогами українців росіян і поляків. Але щодо поляків історик Микола Посівнич посилається на один з листів Є. Коновальця в якому він написав (1929 р.), що чинити збройний опір Польщі буде потрібно до тієї міри, до якої вони будуть провокувати українців. Основний удар Коновалець радив зосередити проти більшовиків [44, с. 40]. Можемо припустити, що така позиція Є. Коновальця була зумовлена тим, що його матір була полькою [10, с. 358]. Коновалець мав свою думку, але інші вважали за доречність воювати з поляками, аби бути «панами на власній землі» [44, с.40-42].

У газеті «Сурма», у статті «*Хто нам ворог?*», чітко вказувалося, що українці мають трьох ворогів: поляків, більшовиків і власних зрадників. Завданням, які ще тоді ставила УВО у своїй підпільній газеті, була визвольна боротьба проти окупантів і з'єднання Галичини із територіями України, що перебували під Радянською владою. Внаслідок народного повстання належало звільнити ці території, утворивши власну державу [70, с. 1]. Щоб ці плани стали реальністю, потрібно було мати добре організовану і забезпечену армію, яка б на полі бою перевищувала ворога у військовому вмінні. Для цього найперше потрібно підготувати людей, щоб вони знали, за що мають воювати. А це власна незалежна держава [2, с.2].

У цій боротьбі за незалежність українці можуть розраховувати лише на самих себе, бо у цій війні вони не матимуть союзників. Б. Дніпрянський вважав, що українська нація в цій боротьбі має не лише налагодити власну обороноздатність, але й розвинути економіку, господарство, національну культуру. Це потрібно, щоб українці в черговий раз не служили інтересам Варшави чи більшовицької революції [20, с.12-13].

Натомість Дмитро Андрієвський наводив приклад таких країн, як Греція, Чехія і Сербія, що здобули незалежність, не маючи спершу союзників. На думку Андрієвського, лише із сильною державою і нацією матимуть бажання мати будь-які зв'язки інше держави [1, с. 159]. У *Декалозі українського націоналіста* авторства С. Ленкавського першою заповіддю було здобуття Української держави або смерть у боротьбі за неї. У восьмому пункті йшлося про ненависть до всіх ворогів нації [35, с. 454]. Історик О. Сич вважає, що багато членів ОУН чи вояків Української повстанської армії чинили суїцид або вбивали себе в кріївках не лише, щоб не видати таємниці націоналістичного проводу, а тому, що для них усіх найбільш принциповим

був перший пункт *Декалогу*: здобути свою державу або вмерти. Саме такими своїх послідовників хотів бачити С. Ленкавський [61, с. 242].

ОУН засуджувала будь-який прояв пацифізму. Пацифістів вважали найпершими зрадниками власного народу. Націоналісти закликали брати приклад із інших сильних націй, які при загрозі втрати незалежності відкидали людський інстинкт самозбереження і, не боячись смерті, вмирили за батьківщину [11, с.1].

Щоб підготувати населення до військових дій, з боку українських націоналістів були заклики йти на службу в польську армію, присягати зовні на вірність Польщі, а у своєму серці – на вірність Україні. У потрібний час військові-українці будуть готовими обернути отриману зброю проти поляків [71, с.3]. Лунали пропозиції зацікавити молодь військовою справою, організовувати різні спортивні секції, літні і зимові табори, де хлопці могли б проходити фізичні вправи, щоб підготувати з них вояків. Поставали ідеї допомогти молоді поступити і навчатися в ті заклади, де можна отримати військово-технічну підготовку, видати підручники з військової справи, які б допомогли для створення української армії [69, с.436-437]. Наприклад, чимало статей у газеті «Сурма» подавали детальні інструкції про те, як потрібно вести військові дії: проводити розвідку, вести вуличні бої, протиповітряну оборону, атакувати ворога чи знищити ворожу бронетехніку, вести партизанські бої. Скоріш за все, автором таких статей був Михайло Колодзінський. Як багато його сучасників, він «вірив», що народ найбільше має шанувати власну свободу і гідність. Для цього він має до «останньої краплі крові» боротися за власну державу. Для М. Колодзінського було ганьбою будь-яке підданство ворогу, а також «фальшивою мудрістю» ухиляння від боротьби і небезпеки, коли у цьому є потреба, а саме в боротьбі проти ворога [30, с.18].

Метою М. Колодзінського, як видно з його праці «Воєнна доктрина українських націоналістів», було сформулювати «тверді моральні й політичні підстави для української армії», було сформулювати «тверді моральні й політичні підстави для української армії». Він уважав, що націоналізм пропагує не матеріалізм, а дух, який веде людину до вічних цінностей, до боротьби. Сенса людського життя полягає у боротьбі. Особа, що сповідувала пацифізм, порівнював з «гнилим наростом на здоровому тілі» [30, с.22-23].

Подібні ідеї висловлювали анонімні автори у газеті «Сурма». Так, у статті «Думки про війну», автор посилався на Рене Квіптона, який воював під час Першої світової війни. У цій статті пропагувалася думка, що війна є природним станом для людини. Саме участь у боротьбі надає людині правдивої честі, гідності і мужності. У війні є правдиве призначення чоловіка. Якщо метою життя жінки є народження дітей, то чоловік, у боротьбі розуміє, що він справді живе. Саме участь у боротьбі робить його правдивим і мужнім [21, с.10]. Щодо постаті М. Колодзінського і значення його ідей важливою є думка двох сучасних істориків. В. В'ятрович в одній з телепередач висловлювався, що М. Колодзінський не був провідником в ОУН, а лише одним з членів ОУН. Ідеї, які він висловив у творі «Воєнна доктрина українських націоналістів» (1936 р.), були його приватними думками. Цей документ ніколи не був опублікованим у підпіллі, ніким не цитувався. Ці думки були відмінними від ідей, які висловлювали УПА чи ОУН у 1940-х р. По суті, це була думка однієї особи, а не всього проводу ОУН [7]. Натомість О. Зайцев також в одній з передач висловився, що думка В'ятровича має право на існування. Особисто він вважає, що офіційне проголошення доктрини, яку написав Колодзінський було лише питанням часу. Адже проголосити її в 30-ті роки означало виявити свої плани і дії, таким чином давши ворогам «всі козири в руки» [22].

Польська міжвоєнна політика, що включала «Пацифікацію» як захід боротьби проти ОУН, у своїй суті була каральною акцією проти українського населення на теренах Галичини. Така політика польської влади спричинилася до радикальніших ідей зі сторони оунівців [59, с.5]. Так, у газеті «Розбудова нації» у статті «“Пацифікація” Східної Галичини» описувалося злочини польської влади проти мирного населення. Польські загони поліції і військові не лише знущалися на українським населенням, але й знищували українські школи, «Проствіти», бібліотеки, кооперативи, мотивуючи свої дії тим, що в цих закладах є прибічники чи члени ОУН. У цій статті зазначалося, що від цих акцій, які проводили польські вояки, страждали не лише прості люди, але й духовенство, яке звинувачували у співпраці з ОУН [45, с.250-256].

З боку ОУН було проведено ряд саботажів-підпалів польських маєтків [42, с.1-6]. Так, з липня до листопада 1930 р. польське Міністерство внутрішніх справ зафіксувало 191 акт саботажу. З них – 155 підпалів. Не зважаючи на це, ОУН заявила, що не має наміру воювати проти мирного польського населення, а лише проти тих, хто відкрито підтримував польську політику щодо українців [59, с.38-39].

Серед оунівців були різні погляди стосовно співжиття українців і євреїв. Так, у газеті «Розбудова нації» О. Мицюк опублікував вірш, де євреїв називали «орандарями», які своїми орендами принижували український народ. Іншу думку про юдеїв мав один з провідників ОУН М. Сціборський. Він вважав, що протягом історії юдеї й українці мали складні відносини, причиною цьому були релігійні, політичні, соціально-економічні фактори. Проте М. Сціборський закликав не вглиблюватися в історичні розбіжності й конфлікти, а будувати міцні зв'язки в майбутньому. Він вказував, що українці можуть мирно жити з євреями, гарантуючи їм господарський і економічний розвиток [62, с.266-272].

Історики О. Зайцев та І. Вушко вважають, що на погляди провідників ОУН стосовно євреїв вплинули особисті фактори: М. Сціборський і Р. Ярий одружилися із юдейками [22; 10, с.358].

Варто відначити позицію В. В'ятровича, який вважає, що є недостатньо даних, щоб звинувачувати ОУН в антисемітизмі і цілеспрямованому знищенні одного народу [6, с. 30-31]. Друга світова війна, що почалася на теренах України 1939 р., внесла «нові корективи» не лише у стосунки українців і євреїв, але в саму ідеологію. 1941 р. був визначним тим, що Червона армія, відступивши, залишила після себе масові жертви терору. Тим скористалася німецька адміністрація, широко пропагуючи антисемітські настрої, натякаючи, що євреї були причетні до тих злочинів. Це спровокувало хвилю терору супроти єврейського населення Галичини. Роль і місце представників націоналістичного табору в цьому терорі ще досліджується. На жаль, історикам ще не відомі усі документи, що проливають світло на події літа 1941 р., багато ж досліджень із цього питання, переважно написаних за кордоном, грішать приписуванням оунівцям масової участі у цьому злочині. Так це було чи не так – питання відкрите. Але момент зміни влади влітку 1941 р. оголив найгірші людські якості. Проте варто згадати про допомогу лідерів ОУН чи УПА євреям під час німецької окупації свідчить хоча б такий приклад: дружина Романа Шухевича Наталя в 1942 – 1943 рр. переховувала семилітню єврейську дівчинку Ірину Райсінберг у монастирському сиротинці с. Куликів. Р. Шухевич, який про це знав, виробив фальшивий паспорт для цієї дитини на ім'я Рижко Ірини, що допомогло їй пережити жахіття війни [6, с. 77]. Постанови Другої Конференції ОУН закликали українців не брати участі в антиєврейських погромах, а зосередитися на боротьбі проти головних ворогів [6, с. 70]. В. В'ятрович наводить приклади євреїв, які були лікарями в УПА, тісно співпрацюючи з українським визвольним рухом: Самуель Нойман, Антін Кольман, Варм Шай, Абрагам Штерцер [6, с. 78].

Щодо ідеологічних бачень війни ОУН кинула гасло: *«Воля народам – Воля людині!»* [8, с.18], яке було проголошене під час II Великого Збору ОУН у квітні 1941 р. в Кракові [48, с.40].

Під час III Надзвичайного Великого Збору ОУН 1943 р. українські націоналісти засуджували радянський і нацистський режими, що захоплювали і нищили інші нації. Були заклики воювати проти цих «нелюдських» режимів [24, с.204]. Але попри заклики до збройної боротьби, ОУН займалася етичними питаннями. Оунівці вважали, що кожний народ має право на незалежність, свободу і власну державу. Всі народи є цінними, тому було недопустимим поневолення чи захоплення територій один одного. Для того, щоб мирно співіснувати, потрібно виховувати і розвивати чесноти взаємоповаги, добросусідства, взаємодопомоги, любові, толерантності, справедливості, рівності, відповідальності, при цьому відкидаючи будь-який прояв шовінізму, що нищить взаємоповагу і пропагує ненависть. Зі свого боку ОУН гарантувала всім особам, що проживатимуть на території української держави, рівність, добропорядність, безпеку їхніх громадських прав. Але це у випадку, коли вони не будуть проти незалежності української держави [24, с. 204-206, 210; 26, с. 194-197; 27, с. 182-183].

Підсумовуючи, варто зауважити, що чимало провідників ОУН були учасниками визвольних змагань, вважаючи, що власну незалежну державу можна здобути лише завдяки збройному повстанню. Тому в націоналістичній пресі багато місця присвячувалося виправданню війни, ідеалізуючи останню як засіб досягнення поставлених цілей. І. Лисяк-Рудницький, підсумовуючи своє дослідження про діяльність ОУН писав: «Український націоналізм був проти російського і проти польського не в сенсі ворожості до російського і польського народів, але тільки в сенсі природної й ворожої ворожнечі до російського й польського володіння над Україною. Українські націоналісти не підносили претензії до територій, що не були заселені українцями» [32, с.258]. Можна стверджувати, що морально-етична оцінка війни та ворога в ідеології націоналістичного табору набувала перманентної зміни: від війни сакральної до цілком обґрунтованого збройного спротиву різним окупантам.

5. Героїзм, жертвенність, патріотизм у поглядах українських націоналістів

Розглядаючи питання героїзму, мусимо визнати, що жодна ідеологія, не обходиться без витворення міфу власних героїв. Це питання не оминуло й ідеології українських націоналістів. Оунівці мали власні погляди щодо ідеї героїзму і кого можна вважати героєм. Характеризуючи героя, оунівці наділяли його певними характеристиками і цінностями, які він реалізував за свого життя. Вважалося, що герою притаманні жертвенність, безкорисливість, хоробрість, відвага, вміння показати приклад для інших, готовність померти заради справи чи ідеї, яку він сповідує [15, с.12].

Чимало програмових статей часто повторяли думку, що найсильнішою і найкращою є нація, яка готова покласти якомога більше жертв для досягнення своєї мети. Особливо це стосувалося поневолених націй, що здобули свободу [3, с.1].

Часто для поширення героїчного культу використовувалися біблійні чи християнські символи, надаючи йому сакрального значення: показати, що Бог допомагає тій особі, яка вирішила пожертвувати чи наразити себе на небезпеку заради любові до свого народу. Так О. Грицай у статті *«Палає пожаром серце моє»* наводив приклад із Старого Завіту двох жінок: Ягелі і Юдити, що ризикували власним життям, заради свого народу [13, с.1].

Проте український націоналістичний табір не обходився прикладами з минулого. Прикладом героїзму служили київські і галицькі князі, козаки, які героїчно обороняли свою землю від різних загарбників. Але дуже часто ставили за приклад сучасників, що брали участь в боях чи загинули під час національно-визвольних змагань. Зазвичай описували бої, в яких брали участь армії УНР, УСС чи УГА. Крім опису битв, полеглим героям присвячувалися вірші, похвальні поеми. Загиблих вояків називали: «цвітом нації», «найкращими синами» [13, с.2; 47, с.1-2; 40, с.6].

Проте найбільшим «брендом» національно визвольних змагань були Крути. Чимало ідеологів ОУН намагалися надати цій події особливого місця в національно-визвольній боротьбі. Так, М. Сціборський вважав: «В ім'я самостійности загинув під Крутами перший цвіт нашої націоналістичної молоді, не питаючи про програми й догми, йдучи на смерть за волю, націю й державу» [63, с. 48]. С. Ленкавський був одним з тих, хто найбільше популяризував культ героїв: воїнів УСС на горі Маківка, загиблих під Крутами [61, с. 233]. Він писав, що культ *Крутян* був запроваджений з ініціативи В. Янова і Б. Кравціва, порівнював Крути із Тернопілами. Київська молодь, яка загинула, уподібнила себе до 300 спартанців. За прикладом їхнього героїзму українська молодь не боялася вступати на шлях боротьби чи відбувати тюремні ув'язнення, провадити масові акції протесту і голодівки [34, с. 168].

Крім героїзації учасників національно-визвольних змагань, ОУН внесла до списку героїв своїх членів, які загинули від рук польської поліції, під час затримання чи померли в ув'язненні. Однією з таких героїнь для ОУН стала Ольга Басараб. В одній із статей до п'ятиріччя її загибелі О. Басараб характеризували як одного з найкращих членів УВО, жінку-революціонера, свідомого патріота, що була замучена «ляцькими посіпаками». У статті були заклики не зневірюватися, а вірити і продовжувати боротьбу, як це робила вона: «В річницю Її смерті перестаньте бути байдужими! Присягніть, що підете Її слідами, що й в потребі віддасте й своє життя!» [51, с. 7-8]. В її честь складали навіть вірші [68, с.1].

Новим героєм став один із провідників ОУН Юліан Головінський, застрелений 30 вересня 1930 р. польською поліцією біля селі Бібка. У численних статтях Ю. Головінського згадували як одного з хороших командирів IV бригади УГА, патріота, доброго провідника націоналістичного руху [65, с. 213-215]. Резонансною подією була страта 23 грудня 1932 р. двох оунівців – Дмитра Данилишина і Василя Біласа. Так у статті О. Грицяя «*Два хлопці гинуть за Україну*» чи «*Із української Голготи*» мали агіографічний стиль. Данилишина і Біласа порівнювали із мучениками, що віддали життя заради нації. Їх жертва, яку порівнювали із добровільною жертвою Христа на Голгофі, мала закарбуватися в пам'яті людей як: «Святая Святих нації». Шибениці, на яких їх було повішено, порівнювали з хрестами. У статті подавали свідчення д-ра Старосольського, присутнього під час страти, згадував, що кати затуляли уста засудженими, аби вони перед смертю не вигукнули: «Хай живе Україна!».

С. Ленкавський писав, що ці два хлопці показали правдивий приклад героїзму і патріотизму. Під час винесення смертного вироку їхніми останніми словами були слова, що для батьківщини служать лише смертю і вони шкодують, що не можуть зробити більшого [36, с.225].

Підсумовуючи цей підрозділ, потрібно зазначити, що ОУН витворила свій культ героїв, наділяючи їх такими цінностями, як жертвенність, відвага, безкорислива і щира любов до свого народу. Найчастіше героїв називали «кращими синами» і «цвітом нації». Прикладом були загиблі воїни УСС, УГА, Крутяни. Згодом новими героями були загиблі оунівці, яких характеризували як осіб, що були віддані ідеї створення власної незалежної держави. Своєю смертю вони засвідчили любов до народу, часто їх ставили за приклад для інших. Так поступово серед галицького суспільства сформувався новий мораль-етичний світогляд, що був панівний серед переважно націоналістичної молоді аж до закінчення Другої світової війни.

6. Політичний атентат: відчайдушний крок заради нації

У цьому підрозділі буде розглянуто проблематику політичних убивств, які проводили оунівці, досліджено причини схвального ставлення до атентату з боку учасників націоналістичного табору.

Політичний атентат для українських націоналістів був одним із засобів боротьби міжвоєнного часу, бо оунівці вважали, що українське суспільство ще не було готове до повномасштабного повстання. Атентат був засобом, знищити тих осіб, які перешкоджали реалізовувати політичну програму ОУН. Переважно це коментували так: «*На насильство, поповнене і поповнюване над нами, кожний шлях і всі засоби боротьби згідно оборони є для нас добрі, оскільки вони наносять ворогові шкоду*» [4, с.2-3]. Виконання атентату розумілося, як виконання справедливого засуду цілим народом [58, с.4].

С. Ленкавський ставив молоді приклад М. Січинського, вважаючи, що він своїм атентатом показав, як потрібно відстоювати власні національні інтереси. Ленкавський писав, що індивідуальний терор, крім поляків, застосовувався і до українців. Найперше до тих, що симпатизували політиці, яку проводила польська влада. Так, 15 жовтня 1922 р. було виконано атентат на редактора «*Обнови*» Сидора Твердохліба [37, с.58, с.145-147].

Оунівець Микола Лемик, який застрелив працівника радянського консульства у Львові, став одним із головних героїв публікацій *«Розбудови нації»*. М. Лемика характеризували, як справжнього революціонера, що не словами, а вчинком показав, що ворогів українського народу чекатиме справедливий засуд [46, с. 255].

Резонансним вбивством оунівців була страта директора української гімназії Івана Бабія, якого звинувачували у співпраці з польською поліцією. Нібито Бабій заставляв учнів брати участь у польських державних святах та всіляко підтримував окупанта. Націоналістична преса звинувачувала митрополита А. Шептицького і єпископа І. Бучка, за те, що ті під час похорону називали І. Бабія патріотом, а особу, яка вчинила атентат – «скритовбивником». А. Шептицького характеризували неприхильним до боротьби, яку вела ОУН, натякаючи, що він засудив вбивство, яке вчинив М. Січинський, проте ніде не засуджував вбивць О. Басараб чи Ю. Головінського [25, с.158-160].

Серед оунівців поширювалося морально обґрунтоване розуміння доцільності політичного вбивства, терористичний акт здійснювався в ім'я справедливого суду від імені всього народу.

7. Роль і місце Церкви в ідеології націоналізму

Будь-яка політична партія завжди намагалася заручитися підтримкою Церкви, щоб надати своїм ідеям не лише сакрального змісту, але й популярності. Не була виключенням й ОУН. Проте провідники українського націоналізму мали власні погляди на те, як повинна функціонувати Церква і які обов'язки й служіння мало виконувати духовенство. Вивчаючи питання стосунків між Церквою і ОУН, варто зазначити, що прибічники націоналістичної ідеології часто використовували християнство як зразок для того, щоб поширювати власні цінності, які вони сповідували. ОУН пропонувала послух провідникам як «волі нації». Саме ідея послуху і жертви стала ключовою для оунівських бійців, яку слід було розуміти як вияв любові до власного народу. Уподібнюючись до християнської риторики, націоналісти укладали свої постулати у вигляді заповідей: *«Декалог, або десять заповідей Українського націоналіста»*, *«Молитва українського революціонера»*. Ідеологічно-політичний вишкіл в ОУН проходив в три етапи, подібно як у християнстві. Спершу кандидат, подібно до прозеліта, мав пройти початковий етап, на якому мав знати і розуміти: *«Декалог»*, *«Заповіт»* Т. Шевченка, *«Марш Українських Націоналістів»*, національний гімн, історію України. Уже на другому і третьому етапі кандидата вишколювали не лише фізично, але навчали загальних дисциплін, міжнародних відносин і основних програмних засад ОУН, пояснювали, які цілі будуть стояти перед оунівцем. Цікавим було те, що програмні і ідеологічні засади ОУН розпочиналися з вивчення *«Катехизису українського націоналіста»* [64, с.258-259].

Одним з прикладів використання християнських символів українськими націоналістами була стаття *«Український борець іде!»* у газеті *«Сурма»*, в якій націоналіст порівнювався із апостолом, мучеником, який жертвує своїм життям щоб здобути власну і незалежну державу. Його вчинок і ідея, якою він керувався житиме вічно [66, с.2].

Батьки чи старші не повинні були забороняти молоді вступати до ОУН, тим більше, коли хтось добровільно висловив бажання і готовність вести конспіративну діяльність та служити своєму народу. Один з членів ОУН М. Райгородський висловлював припущення, що б могло статися, якщо б Христос ніколи не вступав в різні конфлікти з фарисеями і догоджав масам людей, які йшли за Ним. Напевно, Пилат захистив би Його під час суду, а імператор Тиберій надав можливість проповідувати у Римі, зробивши Христа дедалі більше популярним, легалізувавши віру, яку Він проповідував. Але Христос показав приклад, як має християнин йти за Євангелієм. Сам Господь ніколи не йшов на компроміси та не займав помірної позиції. Йшов на конфлікт і таким чином досяг успіху. Тому батьки мають перестати намагатися захистити своїх дітей, а дозволити наслідувати приклад Христа, бо так вони здобудуть поставлену мету – власну державу [52, с.57-59]. Неодноразово ідеологи ОУН писали, що духовенство ГКЦ було прихильним до їхніх ідей. Так, Вітвол Орлин у статті *«Оборона чи наступ?»*, посилаючись на один з листів А. Шептицького до молоді, опублікований в газеті *«Мета»* (22 травня 1932), писав, що митрополит Андрей хвалив молодь за їхню готовність до самопожертви як вияв любові до батьківщини [43, с. 8]. Подібно писав С. Ленкавський, який згадує, що А. Шептицький просив польського президента про помилування для В. Біласа і Д. Данилишина [36, с. 226]. О. Сич писав, що С. Ленкавський вважав неправильним те, що у присязі вояків УПА не було згадки про Бога [61, с.247].

Що ж стосується місії і завдання Церкви й духовенства, українські націоналісти мали своє бачення. М. Колодзінський бачив священників «моральними двигунами і незрівнянними пропагаторами». Роль духовенства під час повстання М. Колодзінський прирівнював до місії старозавітніх пророків, які своїми словами надали б цій боротьбі великої і освячувальної сили, вивівши її на рієння віри. Релігійний фактор і мотивація під час будь-якого конфлікту є важливими. Селянин, що піде «з вилами на панцерник», має бути переконаним в тому, що робить правильно [31, с.272]. Українські націоналісти визнавали, що релігійний аспект у людському житті є дуже важливим. Відповідно Церква є синтезом моральних цінностей і норм

етики. Віра в Бога завжди спрямовує будь-яку особу до досконалості. Суспільство, відкидаючи віру в Бога, приречене на регрес. Один із анонімних оунівських авторів писав, що нація є міцною, коли має міцні морально-психологічні цінності. Для цього серед суспільства має бути розуміння і акцент не на «Я», а на «Ми». Проте у цьому суспільстві на першому місці має стояти національна ідея, гартування волі, формування свідомих і вільних людей, а не рабів, яким будуть нав'язувати чужинці власні принципи та ідеї [67, с.286-287]. Що ж до співіснування Церкви і держави, були різні ідеї. Так, М. Вікул у статті «*До церковного питання на Україні*» писав, що віра завжди є приватною справою кожної людини. Формально держава і Церква мали б бути відділеними. Держава не має жодного права вмішуватися в церковні канони, доктрину чи традиції. Проте будь-яка церковна громада, що мала діяти в українській державі, мала б підлягати нормам українського державного права і контролю державних чинників. Наприклад, єпископ не міг би допустити кандидати до священства, якщо він мав певні санкції з боку держави (вік, військові зобов'язання, певна державна чи політична приналежність). Богослужбова мова могла бути різною. Кожен релігійна громада могла б молитися своєю мовою, як склалося внаслідок історичних чи традиційних чинників. Поляки – латиною, євреї – «давньогебрейською», московські попи – церковнослов'янською. Але проповіді, ведення метричних книг чи різних церковних документів мали б бути виключно українською мовою. Щодо чернецтва зазначалося, що: «не сміє бути на Україні ані одного чужонаціонального монастиря». Монахи мали б займатися громадською діяльністю. Не може бути монастиря, в якому не було б дитячого притулку, школи чи медично-санітарного осередку. Пасивна позиція, що полягала б у «спогляданні» подій світу була недопустимою. Ченці мали б займатися корисною справою для суспільства. Монастир мав бути благодійною установою яку б утримувала і контролювала держава [12, с.384-385].

Часто з українського націоналістичного табору, лунала критика в сторону російського духовенства, що служило не Богу, а царській політиці, поневолюючи українців. Неморальна поведінка російського духовенства спричинилася до виникнення і поширення серед українців соціалістичних і атеїстичних течій [53, с.73-74]. Проте така риторика була спрямована не лише проти російського духовенства. Критика лунала і в бік греко-католицького духовенства. Виник конфлікт між Є. Коновальцем і А. Шептицьким, в якому керівник ОУН вбачав сильного конкурента на теренах Галичини. Є. Коновалець висловлював підозри щодо діяльності митрополита Андрея на підриив авторитету ОУН. Причиною для цього конфлікту в 1933 р., стало те, що українська еміграція з Америки і Канади висилала значні пожертви на прохання митрополита. Призначенням цих пожертв мав бути розвиток культурного і освітнього життя українців Галичини. ОУН мала свої плани на ці кошти. Є. Коновалець вважав А. Шептицького причетним до того, що кошти поступали лише на розвиток освітньо-культурної галузі, а не на боротьбу за власну державу, яку вела ОУН [16, с.165]. М. Райгородський, проводячи розрізнення між релігійністю і вірою, писав, що духовенство часто було не носієм віри і моралі, а політичної волі інших народів чи правління [55, с. 18-19].

Тому небезпека клерикалізму полягала в тому, що духовенство засуджувало справедливий і революційний настрій поневоленого населення, яке бажало волі, служачи правлячій владі, отримуючи різні привілеї для себе. Ідеал буде тоді, коли Церква буде національною, відстоювати інтереси власного народу, беручи за приклад Італію і підписання конкордату між Муссоліні і Пієм XI [56, с.124-125].

ОУН найбільше критикувала Станіславівського єпископа Григорія Хомишина, що «заслужив собі» репутацію «зрадника» і «полонофіла», який, не зважаючи на каральні польські експедиції, під час «Пацифікації» закликав у своїх проповідях до лояльності і покори щодо ворожої влади [43, с. 6].

Для М. Райгородського Г. Хомишин був тим єпископом, яким за допомогою католицизму бажав, не лише полонізувати українців, але сприяв збереженню авторитету окупаційної влади [55, с. 21].

Крім Г. Хомишина, Райгородський критикував Й. Коциловського, вживши до нього термін «польський патріот». Райгородський вважав, що Г. Хомишин підірвав не лише свій авторитет єпископа серед українців, але й самого католицизму, бо, знаючи про переслідування греко-католиків на Лемківщині, він нічого не зробив [54, с. 210-211]. У статті «*За будучність нації*» анонімний автор зробив порівняння між Хомишиним і Д. Данилишином. Дивлячись на цих осіб, українське суспільство мало визначитися, за ким воно піде. Хомишина показано уособленням угодовництва і капітуляції, а Данилишина героєм, що поклав життя за майбутнє. Приклад Данилишина виховує героїв, а Г. Хомишина – рабів, вважали оунівці [25, с.157].

Підсумовуючи цей підрозділ, потрібно зазначити, що українські націоналісти часто використовували християнське вчення як зразок для поширення власних ідей. Особливо коли мова заходила про самопожертву, віру чи морально-етичні питання. Часто ОУН порівнювала своїх послідовників з апостолами, що несуть правду, або ж загиблих оунівців – із ранньохристиянськими мучениками, які віддали життя заради доброї новини націоналістичного Євангелія. «Декалог, або десять заповідей Українського націоналіста», «Молитва українського революціонера» чи «Катехизм українського націоналіста» перетворювали інтегральний націоналізм у політичну релігію. Ідеологи ОУН вважали, що Церква має найперше відстоювати національні питання – спочатку нація і Україна, лише згодом Бог. Духовенство розглядали в ролі пропагандистів національної ідеї.

Список використаних джерел та літератури:

1. Андрієвський Д. «Політика націоналізму» // Розбудова нації. Ч. 7-8, (липень-серпень 1930), Прага.
2. «Армія а революція» // Сурма, (березень 1928).
3. «Багряне золото» // Сурма, Ч. 10, (жовтень 1933).
4. «Боротьба без зброї» // Сурма, Ч. 2, (березень 1927).
5. В'ятрович В. «До проблеми формування ідейно-програмових засад українського визвольного руху 1920-х-1950-х рр» // Український визвольний рух, Науковий збірник: № 9, Львів 2007.
6. В'ятрович В. Ставлення ОУН до євреїв: формування позиції на тлі катастрофи, Львів: Мс 2006.
7. В'ятрович Володимир. Історична правда з Вахтангом Кіпіані: Волинська трагедія, <https://www.youtube.com/watch?v=uyM1D9zdZKs>, опубліковано: 8 липня 2017.
8. В'ятрович Володимир. «Основні принципи зовнішньої політики ОУН» // Український визвольний рух, Збірник № 3, Львів 2004.
9. Вассиян Ю. «До головних засад націоналізму» // Розбудова нації. Ч. 2 (лютий 1928) Прага.
10. Вушко І. «Німецько-українські стосунки між двома світовими війнами» // Україна модерна, Ч. 20, Київ: Критика 2013.
11. «Війна, воєнний стан і єдиний провід» // Сурма. Ч. 8, (серпень 1931).
12. Вікул М. «До церковного питання на Україні» // Розбудова нації, Ч. 12, (грудень 1929), Прага.
13. Грицай О. «Палає пожаром серце моє» // Розбудова нації, Ч. 1-2, (січень-лютий 1934).
14. Гунчак Т. «ОУН і нацистка Німеччина: між кола колабораціонізму і резистансом» // Український визвольний рух, Науковий збірник: № 11, Львів 2007.
15. «Герой і хоробрий» // Сурма, Ч. 12, (грудень 1933).
16. Гентош Л. Митрополит Шептицький 1923-1939. Випробування ідеалів. Львів: Класика 2015.
17. Донцов Д. Націоналізм, Львів: Нове життя 1926.
18. Донцов Д. Де шукати наших історичних традицій. Дух нашої давнини, випуск 4, Київ: МАУП 2005
19. Деревінський В. «Деякі аспекти ідейних засад ОУН 1920-1930-х рр» // Український визвольний рух, Науковий збірник: № 6, Львів: Мс 2006.
20. Дніпрянський Б. «Революція національна й пролетарська» // Розбудова нації, Ч. 1-2, (січень-лютий 1929), Прага.
21. «Думки про війну» // Сурма, Ч. 12, (грудень 1933).
22. Зайцев О. Історична правда з Вахтангом Кіпіані: Національне питання і УПА, <https://www.youtube.com/watch?v=8Y6P5vfuXDk>, опубліковано: 2 вересня 2017.
23. Зайцев О. Український інтегральний націоналізм (1920-1930-ті) роки, Нариси інтелектуальної історії, Київ: Критика 2013.
24. «З програмних постанов III Надзвичайного Великого Збору ОУН (С. Бандери)» // ОУН і УПА в 1943 році: Документи, Відпов. ред: С. Кульчицький, Київ: Інститут історії України НАН України 2008.
25. «За будучність нації» // Розбудова нації, Ч. 7-8, (липень-серпень 1934), Прага.
26. «Звернення ОУН до поляків із закликами боротися вільні Україну й Польщу» // ОУН і УПА в 1943 році: Документи, Відпов. ред: С. Кульчицький, Київ: Інститут історії України НАН України 2008.
27. «Звернення УПА до росіян про спільну боротьбу з німецько-радянськими режимами за свободу України та Росії» // ОУН і УПА в 1943 році: Документи, Відпов. ред: С. Кульчицький, Київ: Інститут історії України НАН України 2008.
28. Касьянов Г. До питання про ідеологію Організації українських націоналістів (ОУН), Київ 2003.
29. Ковальчук М. «Біля витоків УВО: військово-політична діяльність Є. Коновальця у 1920-1921 рр.» // Український визвольний рух, Науковий збірник: № 7, Львів: Мс 2006.
30. Колодзінський М. Українська воєнна доктрина, частина перша, Торонто 1957
31. Колодзінський М. «Націоналістичне питання» // Україна модерна, Ч. 20, Київ: Критика 2013.
32. Лисяк-Рудницький. І. «Націоналізм» // Історичні есе. Том 2. Київ: Основи 1994.
33. Ленкавський С. «Філософічні підстави «Націоналізму» Донцова» // Розбудова нації, Ч. 7-8, (липень-серпень 1928), Прага.
34. Ленкавський С. «Українська військова організація» // Український націоналізм. Твори: Том 1, за редакцією О. Сича, Івано-Франківськ: Лілея 2002.
35. Ленкавський С. «Десять заповідей українського націоналіста» // Український націоналізм. Твори: Том 1, за редакцією О. Сича, Івано-Франківськ: Лілея 2002.
36. Ленкавський С. «Коли дзвони дзвонили над Городком» // Український націоналізм. Твори: Том 1, за редакцією О. Сича, Івано-Франківськ: Лілея 2002.

- 37.Ленкавський С. «Короткий нарис історії українського націоналізму» // Український націоналізм
- 38.Мартинець В. «Ми й українські політичні партії» // Розбудова нації, Ч. 6, (червень 1928) Прага
- 39.Муравський В. «Протоколи засідання військової та ідеологічної комісії Конгресу Українських націоналістів 1929» // Український визвольний рух, науковий збірник № 3, Львів 2004
- 40.Наші патріоти» // Сурма, Ч. 7, (липень 1931)
- 41.Онацький Є. «Фашизм і ми» // Розбудова нації, Ч. 12, (грудень 1929) Прага.
- 42.«Останій виступ УВО, його причина та наслідки» // Сурма, Ч. 1, (січень 1931).
- 43.Орлин В. «Оборона чи наступ?» // Розбудова нації, Ч. 1-2, (січень-лютий 1933), Прага.
- 44.Посівнич М. «Ставлення ОУН до Польщі у міжвоєнний період» // Український визвольний рух, науковий збірник № 2, Львів: МС 2003.
- 45.«‘Пацифікація’ Східної Галичини» // Розбудова нації, Ч. 9-10, (вересень-жовтень 1930), Прага.
- 46.«Порожнє слово і повновартне діло» // Розбудова нації, Ч. 11-12, (листопад-грудень 1933), Прага.
- 47.«Після листопадових подій у Львові» // Сурма, (грудень 1928).
- 48.«Постанови II Великого Збору ОУН» // ОУН в 1941 році. Документи. Ч. 1, Відпов. ред: С. Кульчицький, Київ: Інститут історії України НАН України 2006.
- 49.«Постанови Третього Надзвичайного Великого Збору Організації українських націоналістів» // ОУН і УПА в 1943 році: Документи, Відпов. ред: С. Кульчицький, Київ: Інститут історії України НАН України 2008.
- 50.«Після листопадових подій у Львові» // Сурма, (грудень 1928).
- 51.«Пам'яті Ольги Басарабової» // Сурма, Ч. 2-3, (лютий-березень 1929)
- 52.Райгородський М. «Чого хоче наша молодь» // Розбудова нації, Ч. 3-4, (березень-квітень 1933), Прага.
- 53.Райгородський М. «Гордійський узол українського православ'я» // Розбудова нації, Ч. 3-4, (березень-квітень 1934), Прага
- 54.Райгородський М, «Уярмлення церкви та церквою» // Розбудова нації, Ч. 9-10, (вересень-жовтень 1933), Прага.
- 55.Райгородський М. «Релігійність та церковництво» // Розбудова нації, Ч. 1-2, (січень-лютий 1933), Прага.
- 56.Райгородський М. «Наступ клерикалізму» // Розбудова нації, Ч. 5-6, (травень-червень 1934), Прага.
- 57.Русначенко А. «Організація українських націоналістів в українській історії ХХ століття» // Український визвольний рух, науковий збірник № 3, Львів 2004.
- 58.«Роля індивідуального терору в підпольній боротьбі» // Сурма, Ч. 3, (жовтень 1927)
- 59.Скакун Р. «Пацифікація»: польські репресії 1930 року в Галичині, Львів: УКУ 2012.
- 60.Собар І. «Демолібералізм, як ідеологія» // Розбудова нації, Ч. 10-11, (жовтень-листопад 1928), Прага.
- 61.Сич О. «Внесок Степана Ленкавського у формування і розвиток ідеології ОУН» // Український визвольний рух, Збірник № 4, Львів: МС 2005.
- 62.Сціборський М. «Український націоналізм і жидівство» // Розбудова нації, Ч. 11-12, (падолист-грудень 1930), Прага.
- 63.Сціборський М. «Самостійники» // Розбудова нації, Ч. 2, (лютий 1928), Прага.
64. Стефанів В. «Стосунки ГКЦ з українським націоналістичним рухом» // Націоналізм і релігія: Греко-Католицька Церква та український націоналістичний рух у Галичині (1920-1930-ті роки, за загальною редакцією О. Зайцева, Львів: УКУ 2011.
- 65.«Сотн. Юліан Головінський» // Розбудова нації, Ч. 9-10, (вересень-жовтень 1930), Прага.
66. «Український боєвик іде!» // Сурма, Ч. 1, (січень 1927).
- 67.«Український націоналізм і органічна праця» // Розбудова нації, Ч. 11-12, (листопад-грудень 1932), Прага.
- 68.«У шосту річницю» // Сурма, Ч. 3, (березень 1930),
- 69.Фовицький А. «До питання військового вишколу» // Розбудова нації, Ч. 12, (грудень 1928), Прага
- 70.«Хто нам ворог?» // Сурма. (серпень-вересень 1928).
- 71.«Хлопці!» // Сурма, Ч. 6, (січень 1928).

Myroslav Horhota

This article deals with the problems of the formation and development of ideas concerning the understanding of human life, ideologues and leaders of the Ukrainian nationalist camp

Anotation: This article deals with the problems of the formation and development of ideas concerning the understanding of human life, ideologues and leaders of the Ukrainian nationalist camp. The main emphasis will be placed on the formation and understanding by Ukrainian nationalists of such concepts as: patriotism, nation, war, murder, armed resistance and what is the "morality" for Ukrainians.

Key words: Nation, idea, man, struggle, morality, patriot.

Українське питання в програмах та діяльності польського військово-політичного підпілля в Західній Україні в 1930-1941 роках

Анотація: В статті розкриваються основні етапи створення та напрямки діяльності польських підпільних структур на території Західної України в умовах утвердження сталінського тоталітарного режиму. Свою головну увагу автор зосереджує на висвітленні діяльності Союзу збройної боротьби та Делегатури уряду Польської держави. В своєму ставленні до українського питання вони виходили насамперед із офіційної позиції керівництва Польської держави в екзилі, яка не завжди адекватно відображала ситуацію в краї.

Ключові слова: Західна Україна, Польська держава.

Постановка проблеми. Обрана тема дослідження зумовлена потребою окремого аналізу позиції підпільних структур Польської держави в Західній Україні до українського населення та його національно-визвольного руху. Отримані наукові результати можуть бути використані для подальшого дослідження історії України періоду Другої світової війни загалом та українсько-польських стосунків зокрема [7].

Аналіз попередніх досліджень. Впродовж останнього десятиліття тема українсько-польських відносин в роки Другої світової війни стала об'єктом постійної уваги істориків обох країн. Зокрема, в роботах Л. Зашкільняка [2, 3], І. Ільюшина [4, 5], Ч. Партача [6, 8], Р. Тожецького [9, с.12-14] розкривається позиція польського уряду в екзилі та його структур в Західній Україні до українців та Української державності. Проте в запропонованій автором постановці дана проблема розглядається вперше.

Метою роботи є визначення місця українського питання в програмах та діяльності польського підпілля в Західній Україні в 1939-1941 рр.

Досягнення поставленої мети потребує вирішення наступних **дослідницьких завдань**:

- характеристики основних концепцій польського військово-політичного підпілля на початковому етапі Другої світової війни;
- з'ясування впливу ідеї самоствердження польської нації та Польської держави на стосунки з українцями та українським національно-визвольним рухом;
- порівняльний аналіз бачення польською еміграцією та підпільними структурами на окупованих територіях майбутнього Західної України.

Виклад основного матеріалу. Як відомо, з метою реалізації цілей війни польський еміграційний уряд створив Комітет Міністрів в Справах Краю (14 листопада 1939 р.) та збройну організацію Союз збройної боротьби (Związek Walki Zbrojnej - ŻWZ) (4 грудня 1939 р.).

Уряд також докладав великих зусиль для організації та підпорядкування собі підпільного Руху Опору в окупованих землях. Основна роль у боротьбі за незалежність належала Союзу збройної боротьби, обшар № 3 якого охоплював територію колишніх південно-східних воєводств Другої Речіпосполитої. Його центр знаходився у Львові та включав в окреслений період чотири військові округи (Львів (частина довоєнного Львівського воєводства на схід від демаркаційної лінії, тобто від р. Сян), Тернопіль, Станіслав та Волинь. Округи в свою чергу поділялися на райони, а ті на менші структурні одиниці [5, с.16].

Окрім військового підпілля в західноукраїнському регіоні також активно діяло політичне представництво польського еміграційного уряду, чи т.зв. Делегатура уряду.

Головне завдання Союзу збройної боротьби в Західній Україні в 1939-1941 рр. зводилося до накопичення сил та чекання на можливий у майбутньому антинімецький, а водночас і антирадянський наступ західних союзників Польщі, коли б ці сили знадобилися. Плани місцевого підпілля передбачали також здійснення саботажно-диверсійних акцій (в тому числі на залізницях з метою перешкоджання регулярному надходженню сировини з Радянського Союзу до Німеччини), проведення розвідки на радянських військових об'єктах, організацію терактів на співробітників органів НКВС тощо.

Варто також зазначити, що масштаби діяльності польського підпілля в Західній Україні в цей час виявилися просто мізерними. Чи не найгучнішою спробою збройного виступу стали їх дії по захопленню військового складу в м. Чорткові 21-22 січня 1940 р. Через слабку підготовку "повстання" воно не мало успіху [5, с.17].

Таким чином, за своїм характером діяльність польського військово-політичного підпілля в Західній Україні в окреслений період була насамперед антирадянською і українське питання не відігравало важливої самостійної ролі. В своєму ставленні до місцевого українського населення та його національно-визвольного руху, підпільні військові та політичні структури Польської держави виходили насамперед із позиції свого уряду в екзилі, на якій варто зупинитися докладніше [1].

Від початку війни провідники лондонського табору як в еміграції, так і на окупованих землях не розглядали українське питання в руслі незалежної Української державності. Вони зосереджували увагу на

поверненні територіального status quo ante bellum, вбачаючи лише дві зацікавлені сторони – Німеччину і СРСР [3,с.172].

Наприкінці осені 1939 р. польське вище військово-політичне керівництво в екзилі в своєму прагненні відновити знищену Польську державу виходило з наступної позиції: "Мусимо протестувати проти будь-яких спроб поставити під сумнів наші права на цілісність Польщі, які, можливо, будуть робитися урядами або громадськістю в союзницьких країнах. Водночас слід переконати союзників, Ватикан і Америку в тому, що Польща повинна мати спільний кордон з Румунією. При цьому необхідно стверджувати, що українці є ненадійними партнерами для союзників... що у випадку віддання українцям Малопольщі Румунії буде загрожувати втрата Бессарабії і Буковини (внаслідок цього погіршаться стосунки між союзниками і Румунією), і що Східна Малопольща є територією зі змішаним населенням (українці, поляки, євреї), котре скоріш буде прагнути належати до демократичної Польщі, аніж до України – країни молодого і тому більш націоналістичного" [4,с.18-19].

Разом з тим, польський уряд в екзилі та його керівні діячі не могли ігнорувати українського питання як з огляду територіального, так і внутрішньополітичного – українці становили поважну частину населення східних воєводств колишньої Польської держави. Українськими справами займався вже згаданий Комітет Міністрів у справах Краю на чолі із генералом К. Сосновським, який вже 28 листопада на своєму засіданні схвалив "Інструкцію для мужів довір'я в українській справі".

Проте резолюція від 28 листопада не була офіційною декларацією уряду, а призначалася лише для довірених осіб як директива щодо ведення переговорів з українським представництвом. Через побоювання можливої негативної реакції з боку СРСР справа польсько-українського співробітництва до певного часу мала залишатися у великій таємниці. У вступі до цього документа зазначалося: "Уряд не тільки припускає можливість порозуміння з незалежним українським рухом, але визнає потребу створення спільного польсько-українського фронту... спрямованого проти окупантів" [4,с. 20-21].

Далі у пунктах резолюції передбачалося: "

1. Буде створена українська незалежна держава. У справі східних кордонів цієї держави поляки погодяться на будь-яку пропозицію, запропоновану українською стороною.
2. Незалежна українська держава буде існувати на засадах рівності з Польською Республікою у єдиній федерації. Укладення кордонів між Польщею і Україною буде залежати від характеру федеративного устрою.
3. Українська меншина в межах Польської Республіки, польська меншина в межах української держави будуть користуватися широкими національними і культурними правами на взаємних засадах" [4,с. 21].

Проте прем'єр В. Сікорський скептично сприйняв такі "федералістські" пропозиції і доручив підлеглим далі вивчати справу як у внутрішньополітичних, так і міжнародних аспектах [3, 173].

Показово, що 9 грудня 1939 р., після того, як польський уряд залишив територію Польщі та розмістився у Франції, президент замість парламенту скликав Національну раду, сам склад якої у значній мірі відбиває позицію в українському питанні. До неї увійшло 20 представників політичних партій, а також один єврей – доктор Ігнатій Шварцбат. Представників українства тут не було, а отже, і всі подальші плани склалися без участі українців. Після переїзду з Парижа в Ангєрс уряд визначив такі воєнні цілі:

1. Польща повинна здобути незалежність.
2. Територія Польщі після війни не повинна зменшитись.
3. Для зміцнення безпеки Польщі необхідно ліквідувати проблему Східної Пруссії [6,с.109].

Офіційна декларація уряду від 18 грудня 1939 р., що визначала головні напрямки його зовнішньої політики, лише у найзагальніших рисах торкалася українського питання, зокрема, підтверджувала засади рівноправності і справедливості в ставленні до національних меншин. Водночас декларація проголошувала боротьбу Польщі за повернення втрачених "східних кресів" [4,с.21-22].

На початку 1940 р. на ім'я міністра інформації і документації Ст. Стронського надійшла доповідь, підготовлена референтом з національних справ професором О. Гуркою. В оцінці ставлення польського суспільства до українців референт дотримувався тієї думки, що по кількох місяцях радянської окупації Східної Галичини і Волині там спостерігається прагнення польської та української інтелігенції до зближення і порозуміння. Цього, на жаль, з точки зору Гурки, не можна було сказати про Генерал-Губернаторство та еміграцію, де польська громадськість в своїй більшості ставиться до українців традиційно вороже, до того ж, на території Генерал-губернаторства такому ставленню сприяло і співробітництво переважної більшості українських націоналістів з німцями [4,с. 24-25].

У своїх висновках референт наполягав на необхідності проведення більш активної політики щодо українців, спрямованої на порозуміння з ними. Він зазначав, що відсутність активної позиції в українському питанні польського уряду протягом чотирьох місяців від початку війни вже призвела до значних змін у свідомості українців, які були не на користь українців. Серед таких змін професор Гурка називав, зокрема, дві:

- 1) прагнення всіх українських угруповань, незалежно від їхніх політичних переконань, до створення власного українського легіону, а не в складі польського війська, як домагалися українці раніше;
- 2) відмова визначити свого представника до складу Польської Національної Ради або інших органів польської державності, на чому спочатку наполягали петлюрівці та унівці [4,с.25].

У зв'язку з викладеним професор радив негайно від імені польського уряду видати декларацію про незалежність Української держави. Лише такого змісту декларація, на його думку, могла покласти початок справжній польсько-українській співпраці. Другим важливим кроком, який негайно повинен був зробити уряд для польсько-українського зближення, було спрямування всіх зусиль уряду на співпрацю з українцями у військовій галузі з метою зруйнування Радянської Росії. З точки зору референта, по-перше, польсько-українська військова діяльність була єдиним чинником в Європі, здатним знищити Росію, а, по-друге, лише ініціатор і керівник такої повстансько-диверсійної боротьби мав можливість у майбутньому визначати довоєнні східні кордони Речіпосполитої [4,с. 25-26].

Як зауваження на цілком толерантний стосовно українців реферат проф. Гурки 24 лютого 1940 р. на розгляд відповідних осіб було подано доповідь доктора Б. Лонгхемпса. На його думку, плани організації повстансько-диверсійної боротьби були спрямовані не стільки проти Радянської Росії скільки проти російського народу, який перед загрозою втрати Наддніпрянської України, тільки б ще більше згуртувався у боротьбі із Заходом (в тому числі і з Польщею) [4,с.26].

В питанні створення Української держави Лонгхемпс дотримувався тієї думки, що коли така і постане, то вона завжди буде залишатися невдячною полякам, до того ж її постійно використовуватимуть для антипольських інтриг німці, незалежно від того, як завершиться війна. Допомога французів або англійців в цій справі українцям мала розглядатися як порушення взятих ними на себе перед Польщею зобов'язань [4,с.27].

Незважаючи на відсутність офіційних директив щодо переговорів з українцями, у складі львівської підпільної організації Союзу збройної боротьби був створений спеціальний український відділ, який вивчав українські справи і намагався такі переговори започаткувати. Як повідомляв прибулий 9 липня 1940 р. до будапештської бази діяч діяч львівського підпілля на псевдо "Радван", внаслідок переговорів відповідальних за це осіб зі складу ЗВЗ з представниками отамана Мухи було досягнуто домовленість про те, що ЗВЗ є уповноваженим в справі встановлення контактів між українцями та урядами союзників [4,с. 36].

Далі "Радван" називав умови, лише за яких українці погоджуються на співпрацю з союзниками:

- "1. Визнання коаліцією права українського народу на політичну самостійність і самовизначення;
2. Створення при коаліції українського представництва. Про персональний склад такого представництва українська сторона мала повідомити пізніше;
3. Започаткування всілякими засобами коаліції проукраїнської пропагандистської діяльності;
4. Українці утримують польсько-чесько-українську співпрацю, спрямовану проти Німеччини;
5. Українці вважають можливим створення союзної держави Польща-Чехія-Україна;
6. Питання про приналежність Східної Малопольщі мало бути врегульоване по закінченні війни, до того ж, за взаємної згоди Польщі й України;
7. Організаційно поляки і українці мусять виступити окремо, своєю діяльністю не перешкоджають одні одним, у разі потреби узгоджують дії, але ні в якому разі не діють в межах єдиної організації;
8. На підготовку до збройного повстання українці поки що не погоджуються. Однак у випадку виникнення південного фронту Українські Національні Збори могли б висловитися за вихід зі складу Радянського Союзу, і якщо б це спричинило збройний конфлікт з Москвою, то за умови підтримки з боку коаліції, українці також були б здатні на повстання"[4,с. 36-37]

Інформація про висунуті українцями умови 23 листопада 1940 р. була передана будапештською базою до Лондона, де вже тоді після поразки і капітуляції Франції знаходилася польська еміграційна влада. Водночас з бази зв'язку звернулися до уряду з проханням негайно дати інструкцію щодо того, якою має бути офіційна відповідь львівського ЗВЗ на пропозиції української сторони. Цього ж місяця від генерала К. Соснковського на ім'я "Громадянина Раконя" (Головного Коменданта ЗВЗ генерала С. Ровецького) надійшла до Варшави інструкція № 5 (була затверджена і прем'єром генералом В. Сікорським). В ній зазначалося: "Наше ставлення до Рад як до окупантів не зазнало принципової зміни... Однак не виключено, що при подальшому розвитку подій Росія в певний момент може опинитися на боці Англії як її союзника у війні проти німців... Тоді може доведеться переглянути наше ставлення в сенсі відкладення на якийсь час вирішення територіальної суперечки з радянським окупантом... Натомість вже зараз мусять бути піддані ревізії гасла про знищення Росії, що, однак, не повинно зашкодити встановленню більш тісних зв'язків з українцями, які дружньо ставляться до Польщі. Вирішення українського питання в політичній площині належить виключно до компетенції уряду. Тому всі спроби дійти в цьому питанні

якогось порозуміння з Вами, які, можливо будуть робитися з українського боку, слід обмежити лише до прийняття від українців відповідних заяв без надання їм будь-якої політичної, а тим більше військової інформації з нашого боку” [4,с.37-38]. Інструкція такого змісту обмежила можливості польського підпілля у Львові дійти якогось порозуміння з українцями і налагодити співпрацю з українськими підпільними організаціями, що діяли на окупованих СРСР землях.

Висновки. Отже, діяльність польського військово-політичного підпілля в Західній Україні в 1939-1941 рр. була спрямована насамперед проти утвердження в регіоні сталінського тоталітарного режиму. Українське питання не відігравало самостійної ролі, що негативно вплинуло на справу польсько-українського порозуміння в боротьбі проти радянського режиму. Окремі спроби привернути увагу до української проблеми, перейти від декларацій до конкретних дій, фактично блокувалися керівництвом польського уряду в екзилі, який виходив із власного бачення подальшого розгортання Другої світової війни.

Предметом подальшого дослідження, на нашу думку, може стати оцінка українським населенням Західної України перспектив стосунків з поляками після включення краю до складу СРСР.

Список використаних джерел та літератури:

- 1.Гонтар Т. Українське питання в планах політичних сил Польщі та еміграційного уряду в Лондоні у період другої світової війни // Slavica Tarnopolensia. – Вип. 7. - Тернопіль, 2000. – С. 130-141.
- 2.Зашкільняк Л. Українська проблема в політиці польського еміграційного уряду і польського підпілля в 1939-1945 роках // Україна-Польща: важкі питання. Матеріали IV міжнародного семінару істориків ”Українсько-польські відносини під час Другої світової війни”. Варшава, 8-10 жовтня 1998. – Варшава: Світовий союз воїнів Армії Крайової; Об’єднання українців у Польщі; TYRSA, 1999. – С. 122-138.
- 3.Зашкільняк Л. Українське питання в політиці польського еміграційного уряду і підпілля в 1939-1945 роках // Волинь і Холмщина 1938-1947 рр.: польсько-українське протистояння та його відлуння. Дослідження, документи, спогади / Гол. ред. кол. Я. Ісаєвич. – (Україна: культура спадщина, національна свідомість, державність. - Вип. 10). - Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип’якевича НАН України, 2003. – С. 161-202.
- 4.Льюшин І. І. ОУН-УПА і українське питання в роки Другої світової війни (в світлі польських документів). – Київ: Інститут історії України НАН України, 2000. – 198 с.
- 5.Льюшин І. І. Польське військово-політичне підпілля в Західній Україні (1939-1945 рр.). – Автореф. дис. док. іст. наук. – Київ: Інститут історії України НАН України, 2003. – 36 с.
- 6.Партач Ч. Українська проблема в політиці польського еміграційного уряду і польського підпілля в 1939-1945 рр. // Україна-Польща: важкі питання. Матеріали IV міжнародного семінару істориків ”Українсько-польські відносини під час Другої світової війни”. Варшава, 8-10 жовтня 1998. – Варшава: Світовий союз воїнів Армії Крайової; Об’єднання українців у Польщі; TYRSA, 1999. – С. 109-121.
- 7.Піскунович Г. Польське підпілля на південно-східних кресах Другої Речі Посполитої у 1939-1945 рр. // Україна-Польща: важкі питання. Матеріали II Міжнародного семінару істориків ”Українсько-польські відносини в 1918-1947 роках”. – Варшава: Світовий Союз воїнів Армії Крайової; Об’єднання українців у Польщі, 1997. – С. 172-189.
- 8.Partacz Cz. Próby porozumienia polsko-ukraińskiego na terenie kraju w czasie II wojny światowej // Polska-Ukraina: trudne pytania. Materiały seminarium historycznego ”Stosunki polsko-ukraiński w latach II wojny światowej”. Warszawa: Światowy Związek Żołnierzy Armii Krajowej; Związek Ukraińców w Polsce; Karta, 2000. - S. 17-52.
- 9.Torzecki R. Polacy i Ukraińcy. Sprawa ukraińska w czasie II wojny światowej na terenie II Rzeczypospolitej. - Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 1993. – 349 s.

Vasyl Hulay

Ukrainian question in programmes and activity of Polish military political underground in the Western Ukraine in 1939-1941

Annotation: The article uncovers basic stages of development and activity directions of Polish underground structures on the territory of Western Ukraine at times of totalitarian consolidation of Stalin regime. Author concentrates his attention mainly on explanation of activity of the Union of armed strife and the Delegated authorities of the Polish government. As for the Ukrainian question, they proceeded mainly, from the official position of the governing body of the Polish state in exile, the latter depicting the situation within country not always adequately.

Key words: Of the Ukraine, of the Polish government.

Стародавнє місто Щекотин та щекотинська християнська релігійна культура XIII-XIV століть

Анотація: В статті досліджується стародавнє місто Щекотин та щекотинська християнська релігійна культура XIII-XIV століть.

Ключові слова: Стародавнє місто Щекотин, щекотинська християнська релігійна культура.

Місто Щекотин та Щекотинська земля належать до одних із найстародавніших українських населених міст та земель стародавньої Галичини [1,с.4].

Усі хто побував на історично мій території давнього міста Щекотина і відчув його праісторичний подих сивої галицької давнини, яка овіяна давніми легендами, сказаннями та літописними свідченнями, зразу зацікавиться його історичною роллю в міській інфраструктурі Великої Білої Хорватії та Галицького князівства IX-XIII століть [2, 3, 4].

Стародавнє місто Щекотин розташоване на горі біля вкритого горбистими пасмами, прадавнім лісом, відомого з більш пізнішої наукової літератури означення, як Розточчя [19,с.258-275].

Поряд стародавній культовий, спочатку язичницький, а в подальшому християнський, знаменитий Крехівський християнський монастир закладений отцями Василями. Біля стародавнього міста Щекотина розкинулися ліси та узгір'я, озера з чистою питною водою, які здавна притягували сюди людей, що заселили Щекотинський край, який гуртувався біля свого регіонального центру, городища Щекотин.

Археологічні джерела засвідчують, що на території Щекотинської землі люди заселились ще в 40-12 тисяч років до нашої ери, про що засвідчують доісторичні знаряддя праці: скребки, ножі доби кам'яного віку(палеоліту), які виявив мій вчитель з археології, львівський археолог Л.Мацкевий, біля одного із схилів гори Мацівки. Подальший розвиток людського життя на території Щекотинської землі нам подають археологічні старожитності доби міді та бронзи, які датуються VI-II тисячоліттями до нашої ери. Власне в цей час на території Щекотинської землі формуються перші паростки цивілізації. Виявлені старожитності вченими Львівського національного університету, зокрема археологом Р.Чайкою: крем'яний серп для збирання врожаю, бойові сокири та спис, ножі фрагменти ліпного посуду, добре збережений бронзовий кельт. Тут, за свідченнями львівських вченого Романа Чайки та інших, виникає поселення, яке датується епохою раннього заліза. Час його активного функціонування припадає на VII століття до нашої ери, про що розповідають знайдені речі, які розповідають про побут та життя цих людей. Вчені Р.Чайка,х припускає, що в цьому поселенні виготовляли одяг з вовни на що вказує знайдена кам'яна пряслиця. Привертає увагу ручного виготовлення ліпний горщик з ручкою. Очевидно подальші археологічні дослідження проллють світло на зародження тарозвиток давнього Щекотина... [20,с.91-100].

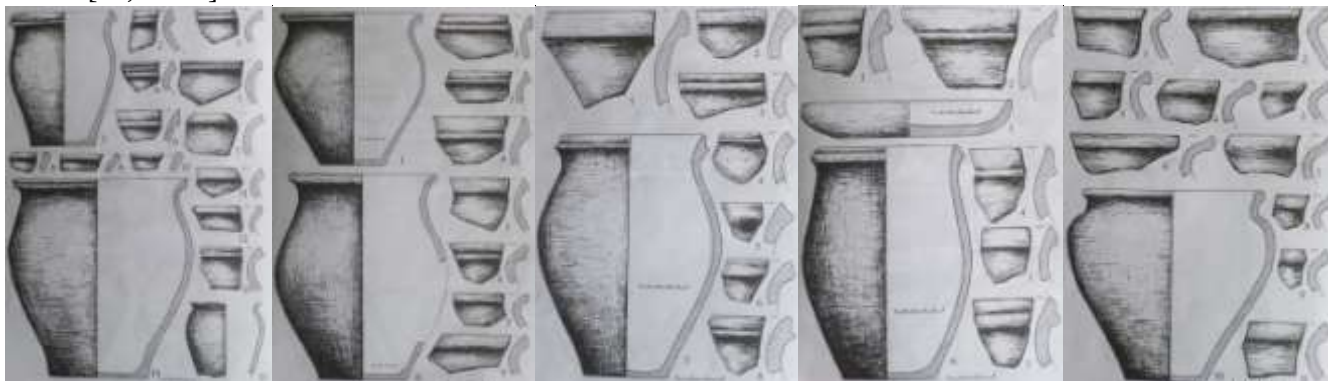
Подальший розвиток цивілізованого життя Розточчя - Щекотинщини, це великий слов'янський період історії. Власне в цей час починаючи з VIII-IX століть, археологічними старожитностями, віднайденими археологами В.Коноплею, З.Яворівським, Р.Чайкою, фіксується стародавнє слов'янське городище Щекотин, яке в подальшому в IX-X століттях формує Щекотинську землю, яка в цілому формує в X-XI століттях стародавнє місто Галичини - Щекотин. На стародавність міста Щекотпна, проаналізувавши свідчення Галицького-Волинського літопису, вказував ще у XIX столітті історик Р.Кошович [16,с.2-44].

В XIX столітті Львівська газета "Слово" у 1864 році подала первісне місцезнаходження стародавнього Щекотина, його руїни, церкву. Цікавим з цих повідомлень є засвідчення про віднайдений горщик з срібними монетами... Слід наголосити, що стародавня історія Щекотина привертала увагу таких визначних українських істориків, як академіка Михайла Грушевського, його учня академіка Івана Крип'якевича. Письмові та знайдені археологічні старожитності започаткували археологічно-пошукові роботи вчених в XIX столітті на території стародавнього міста Щекотина, вже в XX столітті професійні археологи провели в Щекотині археологічні дослідження. Так в 1932 року на території Щекотина перші археологічні розкопки провів відомий український археолог Ярослав Пастернак, який дослідив стародавнє міське житло, обстежив оборонні споруди, вивив предмети побуту, культури та мистецтва щекотинських містян. Я. Пастернак знайшов в стародавньому Щекотині зброю, ножі, наконечник стріли, бойову сокиру, глечики, кресало, скляні браслети [16,с.2-44].

Археологічні джерела приведені вище, які досліджені археологами В.Коноплею, З.Яворівським, засвідчують, що городище Щекотин постає, як торгово-еконтімічний та адміністративний центр в слов'янський час, в міській інфраструктурі Великої Білої Хорватії в IX-X століттях, розвивається за період з X - по XI століття, а в XII-XIII століттях в епоху Галицького князівства, є одним і ключових торгово-економічних центрів Галицької Русі [5,107-126; 6,с.107-126: 16,с.2-44].

Археологи В.Конопля, З.Яворівський внаслідок проведених археологічних досліджень на території Щекотинської землі склали карту археологічних пам'яток, яка розкриває особливості демографічних

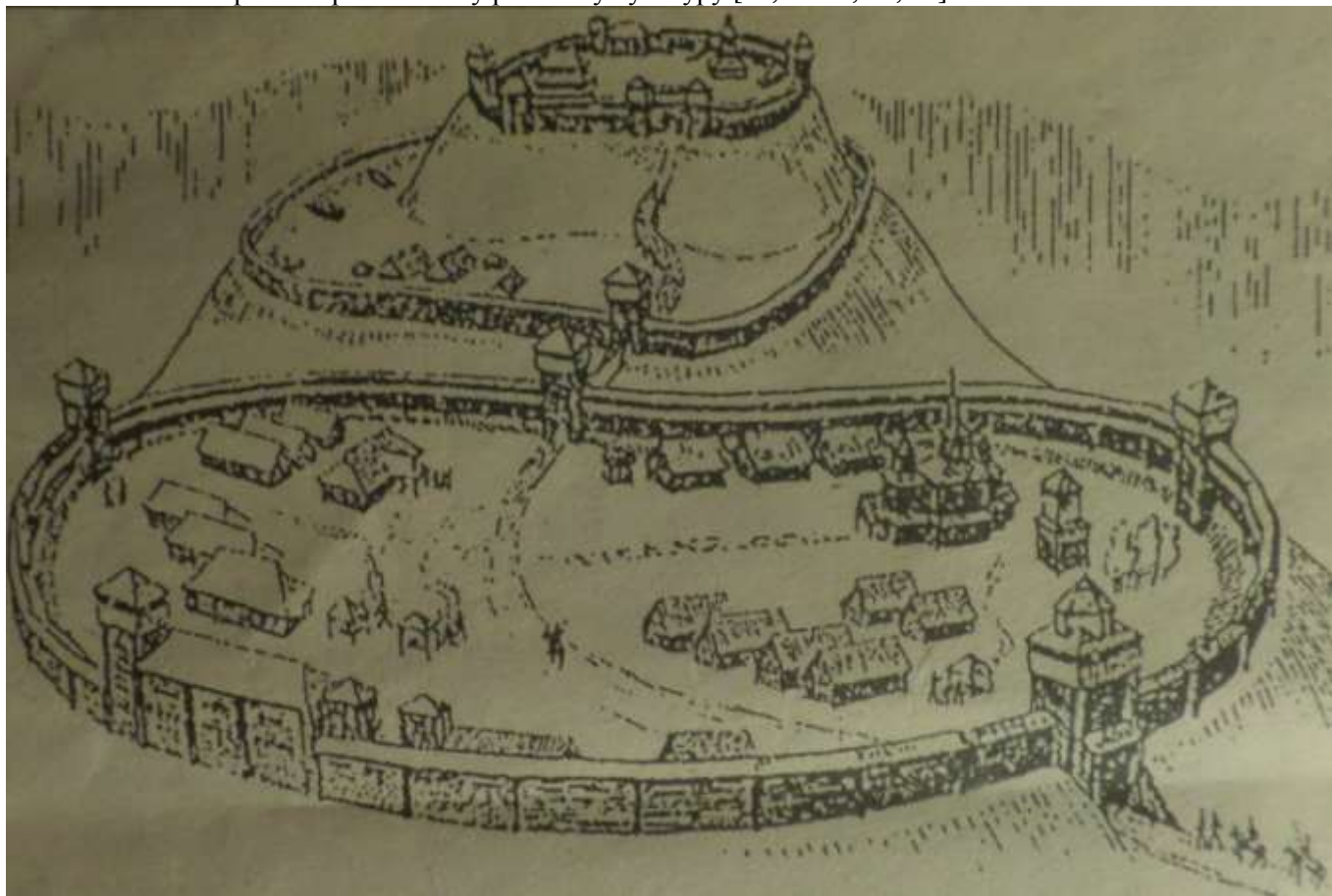
процесів і Щекотинської землі починаючи з IV тисячоліття до нашої ери до XIII-XIV століть та XVI- XVIII століть [16,с.2-44].

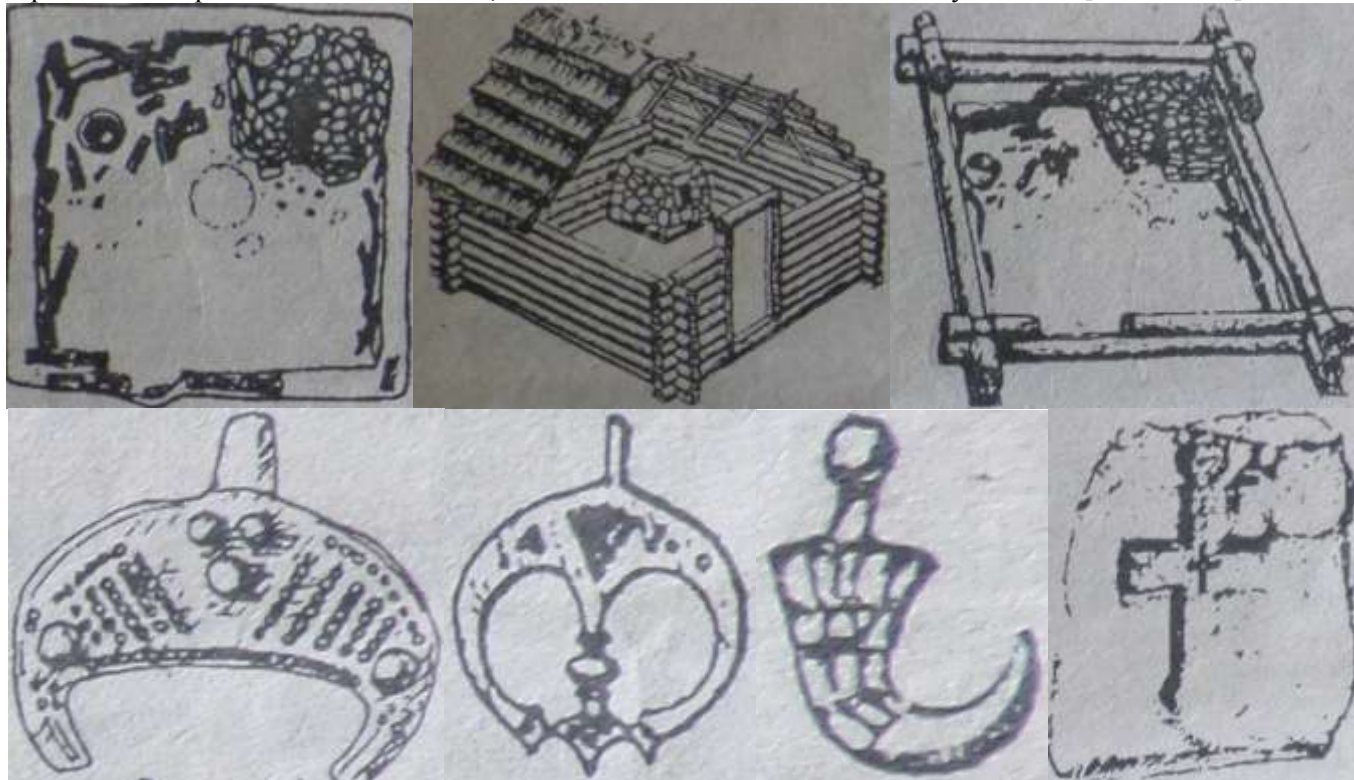
І хоча перша письмова згадка про місто Щекотин постає тільки в середині XIII століття під 1242 роком, однак із свідчень цього письмового джерела видно, що місто Щекотин постає зразу як великий торгово-економічний, культурно-релігійний та політичний центр в якому в цей час перебував “заперся” князь Ростислав і галицький єпископ Артемій, має за спиною, мінімум чотири століття свого інтенсивного економічного та культурного розвитку. Можна переконливо наголошувати, що його витoki прослідковуються з IX-X століть, а отже з часу, коли на землях Розточчя панувала політична, торгово-економічна та державна інфраструктура, відомої з візантійського джерела Костянтина Багрянородного “Про управління імперією” та “Повісті минулих літ”- як Велика, Біла Хорватія [7,с.115-120; 8,с.24-49].

Отже проаналізуємо єдине свідчення Галицько-Волинського літопису, який під 1242 роком наголошує: “що князь Ростислав Михайлович разом з галицьким єпископом Артемієм та галицькими боярами, який програв міжусобну війну з князем Данилом Романовичем втік з Галича і заперся в Щекотині...”.

Отже ключове слово “заперлися”, говорить про те, що Щекотин був дуже добре підготовленою для захисту містом-фортецею взяти яку очевидно зразу не могли добірні війська князя Данила Романовича. Сам факт, що в місті Щекотині заперся князь Ростислав та галицький єпископ Артемій, як і ті факти, що князь і єпископ втекли нікуди небудь з столичного міста Галича, де “заперлися”, а в місто Щекотин, говорить, що в середині XIII століття, Щекотин відігравав в історії Галицького князівства визначну роль, історична доля якого через брак літописних свідчень, залишилася у більшості невідома, тому для подальшого його вивчення залишаються широкомасштабні археологічні дослідження, які повинні пролити світло на його історію та християнську релігійну культуру [16,с.2-42; 17,с.4].

Наголошу, що в Щекотині “заперлися” галицький князь Ростислав та сам галицький єпископ Артемій, не пересічна, а визначна особистість XIII століття, голова Галицької Церкви, який укладав першу Унію з Римською Церквою та давав згоду Риму на утворення Галицького королівства, тому археологічні дослідження, які з 1987 по 2004 роки проводила в стародавньому місті Щекотині археологічна експедиція та її результати, яку провів історичний факультет Львівського національного університету під керівництвом археолога Романа Чайки, має для нашого дослідження велику цінність [20,с.91-100].

Як бачимо і досліджень археолога Р. Чайки, в ході археологічних досліджень отримані нові матеріали про обороні споруди, житлове будівництво, духовну культуру, виявлено значну кількість знахідок господарської діяльності, ремесел, побуту, зброї, ювелірні та культові вироби... Простежені торгово-економічні зв'язки міста Щекотина з Краковом, Прагою, Києвом, містами Причорномор'я. Зроблено реконструкцію дитинця Щекотина [9,с.24-29; с.2-38].

Також досліджено центральну частину міста Щекотина, зокрема його дитинець. Встановлено, що центральна частина міста, як це видно на малюнку-реконструкції, мала овальну форму розміром 83х63 метри. Зі східного боку міста Щекотина зберігся вал завдовжки 64 метри [15,с.53-68].

Доступ до валу був утруднений ровом, глибиною 14 метрів від його підосви до вершини валу. На площадці дитинця досліджене одне наземне житло, яке ймовірно належало власникові городища, про що засвідчують матеріали розкопок. Окрім цього житла, на цій же території, виявлено ще двоє напівземлянкові житла... [20,с.91-100].

На приміській території розміщувався сільський присілок, тут проживало сільське і ремісниче населення, будівельники [16,с.2-44].

В околицях городища Щекотина виявлені з різних сторін виявлені ремісничі села-супутники городища Щекотин, які складають одну економічну та ремісничу інфраструктуру міста, які потребують подальшого дослідження [11,с.24-47, с.78-98].

Сукупність виявлених, досліджених та проаналізованих археологічних джерел з міста та околиць Щекотина дають підстави наголошувати, що місто Щекотин та Щекотинська земля в інфраструктурі Великої чи Білої Хорватії в подальшому Галицького князівства в IX-XIII століттях [15,с.53-68].

Також Щекотинська земля займала визначне місце, як в торгово-економічній, політичній та культурно-релігійній системі яка консолидувала Розточчя і з'єднувала її з західної сторони з Угорщиною, Чехією, Польщею, зокрема з стародавнім столичним центром Великої Білої Хорватії містом Перемишлем, на сході з Бужськом, Белзом Володимиром, Луцьком та Києвом, в середині Галичини з Звенигородом, тісно з столичним містом Галичем, про що засвідчив під 1242 роком Галицько-Волинський літопис... [10,с.18-52; 11,с.124-276; 12,с.86-124; 13,с.114-162; с.14,12-16].

В 2016-2019 роках науковою експедицією під керівництвом директора Інституту Східної Європи, завідувача Кафедрою українознавства, доктора історичних наук, професора, академіка Академії Наук Вищої Школи України Віктора Ідзя були проведені пошуково-археологічні дослідження, які виявили залізну руду на території Щекотинського дитинця, яку очевидно доставляли з низин [15,с.53-68].

Виявлений археологічний матеріал в дитинцю стародавнього Щекотина дає право наголошувати, що в дитинцю була велика кузня в якій виготовлялися залізні знаряддя праці, зброя, предмети побуту тощо... Досліджувався також рів та вал навколо дитинця, його довжина, висота та ширина... [20,с.91-100].

У висновок слід наголосити, що в 2017-2019 роках Кафедрою українознавства Інститутом Східної Європи продовжено науково-пошукові та археологічні дослідження давньоукраїнського міста Щекотина...

У висновок наголошу, що результати напрацювань наукових експедиції під керівництвом директора Інституту Східної Європи, завідувача Кафедрою українознавства, доктора історичних наук, професора, академіка АНВШ України Віктора Ідзьо за 2016-2019 роки, апробовані в підсумковій монографії «Наукові дослідження на Львівщині в 2009-2019 роках. Наукове видання. - Львів, «Видавництво Інституту Східної Європи», 2019р. - 82с.» [15,с.53-68].

Список використаних джерел та літератури:

- 1.Грудень Андрій. Славне минуле нашого краю. Відродження. Народний часопис Жовківщини. - №32, 11 серпня 2016р. - С.4
- 2.Ідзьо В.С. Міста Галицької землі XII - XIII століть за письмовими та археологічними джерелами. Матеріали проблемного семінару з питань історії України. - Івано - Франківськ, 1980 р.
- 3.Ідзьо Віктор Святославович. Міста Галицької землі XII - XIII століть за письмовими та археологічними джерелами. Курсова робота. - Івано - Франківськ, 1982 р.
- 4.Ідзьо Віктор Святославович. Міста Галицько-Волинського князівства XII - XIII століть за письмовими та археологічними джерелами. Дипломна робота. - Івано - Франківськ, 1984 р.
- 5.Ідзьо В.С. Велика чи Біла Хорватія - ранньофеодальна слов'янська держава на території Галичини (V - X ст.). Науковий Вісник Українського Історичного Клубу. - М., 2000. - Т.IV. - С.107 - 126.
- 6.Ідзьо В.С. Велика чи Біла Хорватія - ранньофеодальна слов'янська держава на території Галичини (V - X ст.). Науковий Вісник Українського Історичного Клубу. - М., 2000. - Т.IV. - С.107 - 126.
- 7.Ідзьо В.С. Міста і міське життя в стародавній Україні - Русі в IX - XIII століттях. Науковий Вісник Українського Історичного Клубу. - М., 2003. - Т.VII. - С.115 - 120.
- 8.Ідзьо Віктор. Ранньослов'янське суспільство і ранньослов'янська державність. Зародження і становлення християнства на території України. Видання II доповне і перероблене. - Львів "Сполом", 2004. - 288с.
- 9.Ідзьо Віктор. Галицька держава-процеси етнотворення і становлення (III-XII ст.). - Львів "Камула", 2005. - 351с.
- Ідзьо Віктор. Стародавній Перемишль (IX-XIIст.): зародження та становлення української християнської релігійної культури на Сяні. - Львів "Сполом", 2010. - 40с.
- 10.Ідзьо Віктор. Саргіани-Карпи-Хорвати - V століття до нашої ери - X століття нашої ери. - Івано-Франківськ "Сімик", 2012р. - 192с.
- 11.Віктор Ідзьо. Етногенез Галичини. - Івано-Франківськ "Сімик", 2013р. - 472с.
- 12.Ідзьо Віктор. Міста Галичини та Волині у IX-XIII століттях. Науковий Вісник Українського державного університету в Москві. - М., 2013. - Том XVIII. - С.86-124.
- 13.Ідзьо Віктор. Господарсько-економічне та культурно-релігійне становлення Галичини в III-XIII століттях. - Івано-Франківськ "Сімик", 2013р. - 404с.
- 14.Ідзьо Віктор. Європейська релігійна культура та зародження, становлення і розвиток християнства на території України. Наукове видання. - Львів, Видавництво Університету «Львівський Ставропігон», 2016р. - 546с.
- 15.Ідзьо Віктор. Наукові дослідження на Львівщині в 2009-2019 роках. Наукове видання. - Львів, «Видавництво Інституту Східної Європи», 2019р. - 82с.
- 16.Конопля.Віталій, Яворівський Зінівій. Нова Скварява. Пам'ятки археології. -Львів "Новий час",2003. 48с.
- 17.Крізь віки. Місто часів Руси-України Щекотин відкриває свої сторінки. - Відродження. Народний часопис Жовківщини. - Жовква, 2001р. - №25 (1149), 4 серпня. - С.4.
- 18.Міста і міське життя в стародавній Україні-Русі в IX-XIII століттях. - В кн.: Віктор Ідзьо. Українська держава в IX-XIII століттях. Львів, 2015р. - С.72-78.
- 19.Міста і міське життя в стародавній Україні-Русі в IX-XIV століттях. - В кн.: Віктор Ідзьо. Українська держава в IX-XIV століттях. Вид. 2. - Івано-Франківськ «Сімик», 2014р. - 754с. - С. 258-275.
- 20.Чайка Роман. До питання історіографії та попередніх досліджень літописного городища Щекотина. Львів: НВФ "Українські технології", 1999. - С.91-100.

Viktor Idzo

Ancient town Shchekotyn and its Christian religious culture in 13th-14th centuries

Annotations: *The article present the research of the ancient town Shchekotyn and its Christian religious culture in 13th-14th centuries.*

Keywords: *ancient town Shchekotyn, Shchekotyn Christian religious culture*

Лицарський чин українського парламентаря

Анотація: У статті йдеться про традиції поєдинків кінця XIX - початку XX століття на прикладі знаменитого двобою українського парламентаря Теофіла Окуневського з польським послом Томіславом Розвадовським.

Спираючись на аналіз канонів тогочасного дуельного кодексу, уточнюються суперечливі моменти у висвітленні цього історичного поєдинку, пояснюються причини двобою, його перебіг і результат, робиться наголос на маловідомих деталях. Ця подія розглядається в контексті загального становища дуельних традицій українців як частини європейської лицарської традиції. Аналізується ставлення до поєдинків тогочасного українського суспільства.

Ключові слова: Теофіл Окуневський, Томіслав Розвадовський, поєдинок.

Якось мій один старий приятель надзвичайно просто й влучно пояснив мені, що таке політика. Так, за його визначенням, найбільша політика буває тоді, коли люди, що нею займаються, готові пожертвувати життям за свої політичні переконання. Коли ж політики не готові за свої переконання жертвувати своїм життям, але готові пожертвувати хоча б власною свободою, це також політика, але вже в меншій мірі. Коли ж політичні діячі не готові пожертвувати ні життям, ні свободою, але готові пожертвувати заради своїх політичних ідей бодай власним майном, це також можна назвати політикою, хоча й у значно меншій мірі. Але коли політики не готові взагалі нічим пожертвувати за свої переконання, тут політика зникає й перетворюється в політиканство, тобто імітацію якихось політичних переконань. Політична ситуація в сучасній Україні наводить на невеселу думку, що сучасні українські політичні діячі у своїй більшості абсолютно не готові нічим пожертвувати й лише імітують наявність у них політичних переконань. Коли спостерігаєш сучасний політикум із його зрадництвом і тушкуванням, стає соромно за так званих «державних мужів». Сучасна владна еліта без елітних прикмет... А ще сто років тому наші політики були готові жертвувати життям за свої переконання. У зв'язку з цим хотілося б згадати про політичного діяча, який для мене є прикладом справжнього політика. Мова йде про Теофіла Окуневського. Він був одним з останніх представників давнього українського боярства, котре ще від князівських часів захищало наші землі від ворожих наїздів. Поняття гідності, честі для цієї старокнязівської аристократії було не порожнім звуком. В українських шляхетських сім'ях змалечку плекали лицарські ідеали й чесноти, привчалися сміливо дивитись смерті у вічі. Це саме про них Леся Українка писала своє знамените «Убий, не здамся!». Тому відстоювання своєї честі за допомогою поєдинку (в ті часи він називався «викликом «на руку») серед українського шляхетства було традицією. Родина Окуневських дала Україні чимало видатних діячів. Батько й дід були видатними священиками. Рідний брат Теофіла (Ярослав Окуневський) дослужився до звання адмірала австрійського флоту, був видатним ученим, письменником і активним українським громадським діячем. Двоюрідна сестра Софія була першою в Австро-Угорщині жінкою - лікарем. У такій славетній українській шляхетській родині й народився 7 грудня 1858 року майбутній герой історії, про яку йтиметься нижче. Обдарований юнак блискуче закінчує юридичний факультет Віденського університету й починає працювати адвокатом у Городенці. З молодих літ активно включається у безкомпромісну боротьбу за права українського народу, разом з Іваном Франком стає співзасновником Русько-української радикальної партії, а пізніше Української національно-демократичної партії, допомагає організовувати по селах «Просвіти», «Братства тверезості», бере активну участь у розвитку патріотично-спортивного товариства «Січ». Відзначаючись принциповістю й гострим відчуттям справедливості, Т.Окуневський завжди гостро виступав проти зловживань польських можновладців Галичини, за що не раз зазнавав переслідувань. Так, він не побоявся 1894 року виступити проти австрійського намісника графа Казимира Бадені, за що державна прокуратура в Коломиї розпочала проти нього процес, який він блискуче виграв. Коли в 1908 році відомий польський письменник Генрік Сенкевіч дозволив собі публічно зневажити українських студентів, очолюваних Ярославом Веселовським, які проводили голодування перед віденським трибуналом у знак протесту проти свавілля влади в Галичині, Окуневський став на захист студентів і блискуче виграв у Сенкевіча процес. Також він захищав у суді Мирослава Січинського, який вчинив гучний замах на намісника Галичини, відомого україножера графа Потоцького. Вдячні українці обирають Теофіла Окуневського послом до Віденського парламенту в 1897-1900 рр. та 1907-1918 рр. У Відні він звертався до цісаря з протестами проти польської сваволі в Галичині. Чи не найкраще охарактеризував його інший видатний український парламентарій Кость Левицький: «Доктор Теофіль Окуневський був послом з темпераментом і все добрим товаришем. Він виконував свої обов'язки для добра народу всюди, де того було треба...»[4,с.430]. За часів ЗУНР Теофіл Окуневський, як член Української Народної Ради, їздив із дипломатичною місією у Францію і був комісаром Городенківщини. Після захоплення поляками Галичини, проживав у Городенці, де продовжував займатися адвокатською практикою до своєї смерті в 1937 році.

А історія, про яку йтиметься далі, відбулася у Львові за часів Австро-Угорської монархії в далекому 1889 році. Саме тоді, в умовах гострої протидії й виборчих зловживань поляків, які хотіли бачити Галичину лише польською, українські політичні діячі отримали представництво (16 послів) у Галицькому крайовому сеймі. На одному із засідань сейму відбулась така подія. Під час парламентських дебатів один із польських парламентарів, Томіслав Розвадовський (представник польських консерваторів, так званих «подоляків»), почав ображати українців. Зокрема, на адресу українських послів він вигукував: «Навіщо цю наволоч (szujów) сюди привели!» Серед українських парламентаріїв був і наймолодший представник народоців Теофіл Окуневський, який переміг у Коломийському повіті. Окуневському тоді виповнилося 30 років, він був наймолодшим сеймовим послом. Почувши хамські викрики поляка, Окуневський перепитав у Розвадовського, кого це він має за наволоч. «Вас усіх», – відповів йому Розвадовський. Обурений Теофіл Окуневський кинув йому рукавичку, обізвавши його самого наволоччю і блазнем[11,с.348].

Виклик на дуель відбувся 25 листопада, а сам поєдинок – наступного дня. У ті часи порядок проведення двобоїв суворо регламентувався відповідним кодексом, як виклик на дуель, так і сам перебіг поєдинку обов'язково фіксувався окремим письмовим протоколом. Мені вдалось розшукати збірник правил проведення поєдинків, виданий Вітольдом Бартошевським у Львові «*Pojedunek jego reguły i przykłądy*» (перше видання вийшло в 1886 році). За тодішніми правилами, якщо не було якихось непередбачених випадків, поєдинок мав відбутися за 24 години після виклику. Сам двобій відбувся в лісі на Погулянці (це було популярне у той час місце проведення «Божих судів»). Зазвичай поєдинки відбувалися рано-вранці, адже, за давніми уявленнями, світанок вважався часом перемоги добра над злом. Секундантами Окуневського були польські депутати Болеслав Жардецький і Станіслав Щепановський, а Томіслава Розвадовського – депутат Станіслав Єнджейович і політик Вів'єн. Чому Теофіл Окуневський вибрав собі секундантів поляків, а не українських парламентарів? Справа в тому, що за правилами поєдинку не можна було вибирати секундантом того, кого безпосередньо торкалася завдана образа. А Розвадовський своїм випадом образив усіх українських послів. Тому Окуневський бився за всіх українців, адже в цьому випадку, коли один одночасно ображав кількох, діяло правило: одна образа – один виклик, тобто той, хто образив, зобов'язаний надати сатисфакцію лише одному з ображених, виклики інших автоматично відхилялися.

За спогадами очевидців, дуель відбувалася на палахах. Це пояснювалося суто практичними міркуваннями, адже в поєдинку слід було використовувати холодну зброю однієї довжини, ваги й кривизни клинка, натомість шаблі шляхтичів були різних розмірів та конструкцій. Зате армійські палаші виготовлялися за однаковими уніфікованими стандартами. Це кавалерійська колючо-рубаюча зброя з прямим лезом, заточена з одного боку (від шаблі її відрізняє більша вага й рівний клинок, а від меча й шпаги – нахилена рукоятка). Судячи з усього, це був бій із дозволеними уколами. Згідно правил такого поєдинку дуелянтам дозволялося не лише рубати, а й колоти, удари можна було завдавати в будь-яку частину тіла вище пояса. Використовувати в бою ліву руку для відбивів чи завдання ударів суворо заборонялося[13,с.94]. На відміну від «поєдинку до першої крові», перемога в цьому виді двобою зараховувалася тоді, коли один із суперників через отримане поранення був нездатний продовжувати бій.

Степан Шах у спогадах згадує, що Теофіл Окуневський добре володів шаблею, як офіцер резерву австрійської армії[12,с.221]. Дійсно, перебуваючи у Відні, на першому році навчання Окуневський складає офіцерський іспит і отримує ранг поручика резерву[2,с.228]. Крім того, не слід забувати, що Теофіл походив із шляхетської родини, де шабля при боці була неодмінним атрибутом, а фехтування входило в систему виховання чоловіків. Із традицією дуельних поєдинків Т.Окуневський познайомився ще за своїх студентських років у середовищі української академічної молоді. Відомо, що у Відні Теофіл Окуневський разом зі своїм братом Ярославом був активним членом студентського товариства «Січ». Зокрема, Ярослав Окуневський, майбутній адмірал австро-угорського імператорського флоту, був головою віденської «Січі» у період 1879 - 1880 років. І самого Теофіла обирали членом правління товариства, касиром, бібліотекарем та мировим суддею товариства[7,с.270-271].

Саме як мировий суддя він міг бути знайомий із дуельними традиціями, що були популярними у студентських середовищах Відня. Адже в ті часи студентські корпорації Дунайської імперії захопила мода на дуельні поєдинки, участь в яких вважалась однією з найважливіших чеснот тодішнього студента. Не були винятком і українські студенти. Як згадує ті часи член «Січі» Зиновій Левицький: «Були то іменно часи буршівського духа між січовиками. Німецькі студенти не могли жити без комерсів, кнайп і двобоїв. Їх звичай переїмали потрохи й січовики, а ввели їх і приладнали до нашого життя Наумович і Малішевський»[3,с.39]. За спогадами іншого члена товариства – Луки Мишуги – найбільшими дуелянтам у «Січі» був студент Бугель: «...були і в нас охочі до двобоїв. Згаданий Бугель бився з членами москвофільського академічного товариства «Буковина», або з поляками. А не ставало чужих, то бився зі своїм товаришем, тодішнім інженіром Брилинським. Раз прийшли обидва з перев'язаними головами, що ні очей, ні носа не побачиш. Але мимо того пиво до уст доходило, пили того вечора здорово, аж босі до дому вертали, бо падав дощ. То шкодували замочити черевики»[6,с.22]. Також відомим дуелянтом із числа членів віденської «Січі» був знаменитий пізніше поручник УСС Іван Цяпка. Як згадують сучасники, його

обличчя було в шрамах від студентських дуелей. Саме І.Цяпка створив у Вишколі Українських Січових Стрільців знаменитий орден «Лицарства Залізної остроги», серед членів якого культивувалися також і поєдинки. Пізніше, у 1911 році, на короткий час у віденській «Січі» владу захопили соціалісти й був прийнятий новий, так званий демократичний статут, 9-й пункт якого забороняв брати членам товариства участь у поєдинках. Як згадують сучасники, цей пункт був причиною частих конфліктів, бо в Січі було багато прихильників давніх лицарських традицій. Але українські студенти й тут знайшли вихід: перед поєдинком виходили з товариства, а після поєдинку знову в нього вступали [5, с.161].

Крім віденської «Січі» традиції дуельних поєдинків серед українських студентів пропагували створене 1875 року у Чернівецькому університеті українське студентське товариство «Союз», а також створене 1910 року Українське академічне товариство «Запороже» та Українське академічне козацтво «Чорноморе» (створене 1913 року). У цих українських студентських корпораціях культивували поєдинки на шаблях, як відзнаку члени товариств носили шаблі з великими кошами [9, с.14-16].

Незважаючи на те, що Томіслав мав гучну славу забіяки й досвідченого дуелянта, Теофіл Окуневський, який до того взагалі не брав участі в поєдинках, не завагався схрестити з ним зброю. Нібито через кілька хвилин завзятого шерму Окуневський вже отримав кілька поранень (в щок, плече й руку). Але Розвадовський не врахував одного – сили духу українського шляхтича! (навіть тричі поранений, той вперто відмовлявся припинити поєдинок і продовжував боротьбу). І нарешті, сила волі українця взяла верх: знайшовши слабе місце в обороні Розвадовського, який до того часу добряче втопився, Окуневський завдав блискавичного удару палашем по голові поляка. З розрубаною головою Розвадовський звалився на землю. До пораненого польського шляхтича кинулися секунданти, яким залишалося лише констатувати неможливість продовження ним двобою. Тому переможцем було визнано Теофіла Окуневського.

Насправді точних даних про перебіг поєдинку немає. Сам Т.Окуневський в автобіографії унікає описування деталей, згадуючи його як лицарський поєдинок [2, с.229].

Пояснюється це чітким дотриманням ним, як шляхтичем, вищезгаданого кодексу честі: після поєдинку не можна говорити про суперника погано, розповідати про поєдинок чи, тим більше, публікувати протокол поєдинку. А от Розвадовський, хоч і є шляхтичем, цього правила абсолютно не дотримується. В листі до своєї родички Марії Розвадовської він, всупереч кодексу честі, описує деталі поєдинку. Якщо б цей лист набув широкого розголосу за життя Томіслава Розвадовського, це загрожувало йому автоматично отримати репутацію людини, позбавленої честі. У згаданому листі Розвадовський перевертає все з ніг на голову, виставляючи свого суперника повним нездарою, а себе – великим героєм, який постійно січе Окуневського «на капусту», і лише, коли його рука змучилась рубати, він «випадково» отримує поранення. І навіть після отримання «випадкового» удару палашем у скроню він ще нібито намагається продовжити бій. Одним словом, ми не втікали, а вимотували противника швидким бігом. Більше того, прагнучи видати свою поразку за перемогу, Томіслав Розвадовський пише, що на другий день Окуневський послав до нього секундантів із вдячності, що нібито Розвадовський пощадив його під час поєдинку [10, с.132]. Насправді ж прихід секундантів наступного дня може свідчити лише про те, що після поєдинку Розвадовський або був недієздатний, тобто втратив свідомість, або, як пишуть деякі дослідники, після втрати вуха втік із місця поєдинку [1, с.238]. У інакшому випадку, згідно правил, обряд примирення за участю секундантів мав відбутися відразу після поєдинку. Звичайно, що брати на віру такі хвалькуваті спогади людини, яка навіть серед польських шляхтичів мала репутацію жулика й скандаліста (подейкували, що він займається контрабандою вкрадених коней) ніяк не можна [10, с.130]. Тим більше, що такі спогади йшли всупереч із кодексом честі. Українці у той же день вшанували переможця урочистим прийняттям у Львові, де зібрались представники української шляхти. Ось як описує цю подію Михайлина Рошкевич у «Спогадах про Івана Франка»: «Одного разу я дістала телеграму, щоб зараз приїхала до Львова на похорон тьоті, старенької сестри мого тата, котра померла в монастирі у Василянок. Зі мною поїхала Кобринська. Тоді мешкав у Львові д-р Лонгин Озаркевич, а що був вже жонатий, то всі заїхали до них. Приїхала тоді і сестра з швагrom. На похороні зауважили ми, що д-р Озаркевич був щось дуже схвилюваний, нічого не говорив, лиш мовчки десь виходив і приходив. Причиною того нервування було те, що в той день мав відбутись поєдинок між д-ром Теофілом Окуневським і польським шляхтичем Розвадовським. Коли поєдинок скінчився щасливо для д-ра Окуневського, тоді він виявив причину свого нервування. Між українцями зчинився великий рух, і зараз того вечора урядили банкет на честь д-ра Окуневського. Були запрошені гості – число обмежене. З'явився тоді і Франко з жінкою. Франкова виглядала тоді зовсім добре. [Обоє] тоді були відповідно вдягнені, Франко був пожвавлений, представив жінку сестрі і [вони] розмовляли. При вечері попросив мене Франко, щоби сіла поруч нього, розмовляв щиро і між іншим сказав, що одна новела підходить до драматичної сцени. Він відносився до нас щиро, все рад був мене піднести. Виголошувались там різні тости, бесіди промови, а Франко так красно промовляв, що я мала враження, ніби сиплються перли» [8, с.178]. Тут слід згадати, що й Іван Франко мав шляхетське коріння, про що в радянські часи воліли не згадувати, виставляючи його «бідним селянином». Відомо, що його мати Марія походила зі відомого шляхетського роду Кульчицьких. Саме з цього роду походив знаменитий герой Відня – Юрій

Кульчицький. Ця перемога відбилася голосною луною серед українського громадянства Галичини. Українці прекрасно розуміли: Теофіл Окуневський гідно відплатив за зневагу всього українського народу. Особливе захоплення цей поєдинок викликав в українській молоді. Коли львівські студенти-українці вирішили за прикладом Теофіла Окуневського викликати польських політиків-україножерів на поєдинки, то українські партійні діячі приклали всіх зусиль, щоб відрадити їх від таких кроків. «Я думаю, – писав М.Драгоманов М.Павликові у відповідь на це повідомлення, – що з Т.Окуневським треба стерегтись. В усякім разі в дуелі ще нема нічого радикального, бо пани (консерватори) і офіцери частіше б'ються на дуелях, ніж радикали по наших сторонам, а в Франції всякий політичний жулік б'ється навіть *ex professo*» [10,с.128].

Однією з причин, чому галицький політичний бомонд намагався всіляко применшувати значення цієї перемоги було те, що з походження Теофіл Окуневський був шляхтичем, що дуже не подобалось багатьом тодішнім українським політикам, які вважали шляхетські чесноти «старомодною романтикою». Для багатьох із них значно легше було «мужньо» боротись за народ язиком і шукати компромісу з ворогами, ніж ставати на «суд Божий» зі зброєю в руках. У сучасних історичних колах практично не згадують про цю подію (виняток становлять лише розвідки І.Чорновола, В.Мельника у вузькоспеціалізованих виданнях), не увійшла вона й до вітчизняних підручників історії України. Чомусь аристократичний стереотип поведінки не може бути прикладом для українських дітей. Замість виховувати лицарів духу з них готують новітніх шельменків-денщиків. Напевне, так склалося тому, що вчинок Т.Окуневського не вкладається у «недоторкану» свідомість «видатних державних мужів». Хоча в наші дні саме ці тушки-скоробагачки активно скуповують собі шляхетські герби, ордени й пишні родоводи. Але вони просто не здатні збагнути, що лицарські чесноти за гроші купити неможливо... Поєднати ж наших тушок із поняттями мужність і честь – це все одно, що ототожнити буддійського монаха із зіркою сучасної естради. Звичайно, попса пристосуванства й плазунства зараз набагато популярніша, ніж лицарські традиції. Але віриться, що рано чи пізно подвиг відважного українського парламентаря, який не побоявся піти на смерть в обороні честі свого народу, буде належно вшановано українським суспільством.

Список використаних джерел та літератури:

- 1.Арсенич П. Окуневський Теофіл // Визначні постаті України: Андрій Чайковський та Теофіл Окуневський (до 150 – річчя з дня народження). – Львів: Афіша, 2010. – С.238.
- 2.Др. Теофіл Окуневський Автобіографія // Визначні постаті України: Андрій Чайковський та Теофіл Окуневський (до 150 – річчя з дня народження). – Львів: Афіша, 2010.
- 3.Левицький З. Спомины //Над Синім Дунаєм Ювілейний збірник українського академічного товариства «Січ» у Відні. – Відень: 1932. - С.39.
- 4.Левицький К. Історія Політичної думки галицьких українців. – Львів, 1926. - Ч. I. – С.430.
- 5.Марітчак Т. Минуле Віденської «Січі» //Над Синім Дунаєм Ювілейний збірник українського академічного товариства «Січ» у Відні. – Відень: 1932. - С.161
- 6.Мишуга Л. Спогад декадента //Над Синім Дунаєм Ювілейний збірник українського академічного товариства «Січ» у Відні. – Відень: 1932. - С.22.
- 7.Петрів М. Українські адвокати: державні, громадські, політичні та культурно – освітні діячі кінця XIX-першої половини XX ст. Кн.1. – Київ: «ЮСТИНІАН», 2014. - С. 270-271.
- 8.Спогади про Івана Франка. – Львів: Каменяр, 2011. – С.178.
- 9.Ткачук І. Академічні козацтва Запорожжя і Чорномор'я на Буковині. // У.К., 1973. - № 4(26). - С. 14-16.
- 10.Чорновол І. Пригода Теофіла Окуневського// Визначні постаті України: Андрій Чайковський та Теофіл Окуневський (до 150 – річчя з дня народження). – Львів: Афіша, 2010. – С.132.
- 11.Чорновол І. Теофіл Окуневський contra Томислав Розвадовський // Львів: суспільство, місто, культура: Вісник Львівського університету. Серія історична. Спеціальний випуск. Т.3. – Львів, 1999. С.348-351
- 12.Шах С. Львів - місто моєї молодості. – Мюнхен: «Християнський голос», 1955-1956. - Ч. I і II. – С.221.
- 13.Bartoszewski W. Pojedynek jego reguły i przykłady. – Lwów:1899 – S.94

Taras Kalyandruk

The king's attitude of the ukrainian deputies

Annotation: The article refers to the tradition of fights late XIX - early XX century on the example of the famous duel of Ukrainian parliamentarian Teofil Okunevsky against Polish Ambassador Tomislav Rozwadowski.

Based on the analysis of dueling canons of those days, clarifies controversies in covering this historic bout, the reasons of the fight, its course and outcome, focuses on the little-known details. This event is considered in the context of the overall situation of dueling Ukrainian traditions as part of the European tradition of chivalry. Analyzes the attitude to fights of the Ukrainian society of that time

Key words: Teofil Okunevsky, Tomislav Rozwadowski, fight.

Гуцули – нащадки Карпів

Анотація: В статті досліджується гуцули нащадки карпів.

Ключові слова: Гуцули, карпи.

Як відомо, історія людства починається в далекій сивій давнині. В епоху палеоліту, понад 1 мільйон 200 тис. років до н.е. люди вже жили в Карпатах, що підтверджують знайдені поселення людей на березі ріки Тиса (біля с. Королево Виноградівського району на Закарпатті). Це найдавніше поселення на території України і Європи, поселення первісної людини. На території щебеневого кар'єру, на Закарпатті, а також на Львівщині, знайдено залишки неандертальців, які тут проживали біля 250 тисяч літ до н.е., та їх знаряддя праці. Ці поселення є пам'яткою світового значення. А на Прикарпатті понад 200 тисяч років до н. е. були поселення в с. Старуні на Івано-Франківщині, де знайдено 20 стоянок давньої людини (Є. Адаменко) [2].

Пізнопалеолітичні стоянки, 40-30 тисяч років до н. е. підтверджують, що Карпати заселяли люди, які розвивали господарство і свою етнічну культуру (А. В. Олашин). Карпатські гори заселяли карпи, з яких з часом створилися слов'янські племена, гуцули, бойки і лемки, а пізніше і білі хорвати. (Д. І. Бурма із співавторами, А.В. Олашин) [3].

В античних джерелах давньогрецькі і римські письменники мало писали про слов'ян, бо вважали їх народом, який завжди жив на своїй землі. Тільки давньогрецький учений Птоломей у своїй «Географії» описав плем'я карпів (карпіянів), як етнічне населення Карпат, з якого розвивалися етнічні племена.

Карпи - це первісні гірські люди, які жили в печерах, землянках, у яких з часом їхнє життя і побут укультурувався і створювалася нова цивілізація племен – гуцули [1,с.4-12].

Археолог М. Смішко підтверджує, що культура карпатських курганів - це культура стародавніх карпів, які ославлялись і стали предками літописного слов'янського племені і хорватів. Вважаю, що назва Карпатських гір пішла від назви карпів, які тут створили перші слов'янські племена і розселились в різні регіони Європи [4, 5].

Карпатський чарівний гуцульський край характеризується не тільки особливостями рельєфу та клімату, рослинним та тваринним світом, але і відрізняється надзвичайно оригінальною матеріальною і духовною культурою, особливо у забудові осель, в одязі, побуті життя і народній творчості, створеній етнічним народом. В Українських Карпатах споконвіків відомі легкопрохідні перевали, через які були постійні зв'язки між населенням Східної і Центральної Європи, зокрема з населенням Тисо-Дунайського басейну та Прикарпаття [6].

Під натиском кочових племен зі сходу, які переходили через Карпати, об'єднані племена карпіянів у слов'янські, розселяються на Дунай і вторгаються у Візантійську імперію, на північ Балканського півострова і асимілюють з фракійським, іллірійським, частково грецьким та романізованим населенням

На початку IV століття до н. е. племена кельтів (індоевропейські), які пізніше були підкорені Римом, починають рух на схід і на південь. У 390 році до н. е. вони захищали Північну Італію, Рим, Балканський півострів і вирушили у Карпати [4, 5].

Під натиском кельтів карп'яни - об'єднані слов'яни - з Подунаю та з Карпатських гір поселилися у Північне Прикарпаття в глухі ліси і гори, на Віслу. Інші розселялися на Припруття, по Черемошу, Дністру та по Дніпру, Прип'яті і Двині. Дійшовши до озера Ільмень, збудували град Новгород (про що описує автор «Повісті временних літ»). У першому тисячолітті слов'яни утворюють держави: Велику Хорватію, Болгарське царство, Велику Моравію і Київську Русь. У VI ст. в Північне Причорномор'я з Азії вдерлися аварські орди, які в запеклих битвах привели до розпаду антського племінного союзу. Жорстокі авари, обри безпощадно знущалися над жінками антів, якщо обринові була потреба кудись поїхати, то він велів упрягати до воза 4-5 жінок і вони мусили його везти [5].

На шляху, на Дунай, обри - авари зі своїми союзниками аланами і уграми спустошили Середню Європу, але франконський король Карло Великий їх знищив. (П. Лаврів).

Під час нашествия аварів на карпатських хорватів, у VI ст. білі хорвати перемістилися на південь від Карпат до ріки Сави, на Балкани. В цьому ж столітті утворилося Болгарське царство, Велика Моравія і Київська Русь. (А. В. Олашин) «Історія Закарпаття» А. В. Олашин (посібник для середньої школи). Мукачево, 1992 р. та в «Нарисах історії Закарпаття» (том I, авторський колектив Ужгородського державного університету. Ужгород, 1993 р.) [7].

Певна частина слов'ян, які залишилися у Карпатах розміщалися невеликими оселями, переважно на горах. У кожному з поселень було 8-15 жител з господарськими спорудами. З часом вони називалися гуцулами, бойками і лемками. Це перехідні етапи в розвитку українського суспільства і етнічної нації.

Під час перебування Карпатського краю у складі Київської Русі (в VI столітті) населення, яке залишилося в Карпатських горах, об'єдналося з русичами і прийняло спільну назву «Русь». З тих давніх часів жителів Верхнього Потисся і Галичини, нащадків карпів-оріїв землеробів і білих хорватів, тих же етнічних слов'ян, називали русинами, руськими. Як відомо, 11 квітня 1241 р. монголо-татари на чолі з ханом Батием завдали поразки військам угорського короля. Завойовники принесли смерть і руїни в карпатський край і Закарпаття. Після відходу монголо-татар угорський король Бейла IV у 1242 році закарпатські землі від Шариша до Марамороша подарував своєму зятеві, чернігівському князеві Ростиславу Михайловичу, який привів у Закарпаття чимало переселенців із Чернігівщини, Київщини та Галичини і заселив ними спустошені монголо-татарами землі. У 1280 році галицький князь Лев Данилович завоював землі на Закарпатті від Вишкова до Шариша, де правив майже півстоліття. (А. В. Олашин) [5].

Оскільки корінне населення було частково знищено монголо-татарами, бо люди ховалися в лісах, спустошену землю заселяли слов'яни Київської Русі, то зрозуміло, чому жителі Марамощини називають себе руськими, а не гуцулами, а територія на якій вони живуть - це Гуцульщина! [7].

Сьогодні огидно слухати коли москалі спекулюють назвою київських русичів і переконують закарпатців, що вони «русские из московського княжества», що має велике політичне значення і роз'єднує етнічну українську націю.

Аналізуючи послідовний розвиток населення Карпатського краю, починаючи з епохи палеоліту 1 мільйон 200 тис. років зроблено висновок, що всі ми діти одного кореня, з якого виростили гуцули, бойки, лемки, подольани і весь слов'янський український рід.

Історія про Гуцульщину і гуцулів мало досліджена. Є багато суперечливих думок, але беззаперечливим є той історичний факт, який переконує, що жителі Карпатських гір гуцули – це етнічний нарід з основними життєвими процесами, взятими від своїх предків карпів, які розселялися невеликими родинами 8-15 жител по верхах гір, і існують ще й сьогодні у побуті гуцульського життя [1].

Мінялася форма і змінювався зміст в процесі формування людини протягом сотень тисячоліть, але люди залишилися на своїй рідній етнічній землі з єдиною для всіх племен, материнською - українською мовою, що є єдиною основною притаманною рисою етнічного народу карпатського регіону і всієї України.

Народе мій, український, чи були в нас прабабусі і прадідусі в Карпатському краю із кореня аборигенів-карпів, етнічні гуцулів, чи не було? Були! [9].

Згадую розмову старенького розумного дідуся Андрія з його кумом Петром: «Чи знаєш, куме, історію про наших гуцулів, про наш рідний край? Чи знаєш хто і як писали її? А ми читаємо і віримо, що то правда, а то, куме, брехня, бо її писали чужинці, так як їм було потрібно. Знаю, куме, що ще панів з печатками не було, як наші предки-гуцули на конях по верхах гір роз'їжджали, в полонинах худібку випасали. А коли появились пани з Магдебургськими печатками, тоді від нас усе забрали: знищили, спалили документи про давні часи, коли церкви, села та міста люди будували [10].

У багатьох історичних джерелах невірно датують згадки «гуцул», починаючи з в ХУІІ-ХУІІІ ст., тоді як 11 березня 1494 р. в Сучаві була видана грамота молдавським воєводою Штефаном Гуцулу на володіння селом Керпенці (М. Савчук). Кароль Мілявський (1821 р.) пише, що гуцули жили на карпатському хребті від Польщі до угорського кордону. На схід їхні поселення простягались аж до кордону волоського королівства. Іван Вагелевич (40 р. ХІХ ст.) зазначає, що уголовина, яка відділяє гуцулів від бойків - русичів, а не русских розпочинається в стрийській області... і через гори простягається до Косова і аж до Кутів, а далі переходить на Буковину аж до ріки Серету. Священик Софрон Вітвіцький (1863 р.) вказує, що гуцули знаходяться на всіх карпатських горах. «Гуцули - це не лише села і «осідки», де випасають тварин. Поселяються гуцули невеликими родинами, переважно на високих горах, подібно, як і їх далекі предки, по 8-15 господарств з господарськими спорудами. Володимир Шухевич у своїй праці «Гуцульщина» вказує, що гуцульські поселення сягають на північний захід Бистриці Надвірнянської, на півночі і південному сході - Дори, Коломиї, Косова, Кутів, Яловичори, Шепіту, Сучави на Буковині, а також Луку в долині Білої і Чорної Тиси і Ясиня [11].

Серед чаруючих Бескидів Карпатського краю Іван Франко найкращою територією Гуцульщини визнав Жаб'є і назвав її Гуцульською столицею. Вперше відвідавши Жаб'є в 1884 році, побачивши красу природи найбільшого гірського села та злиденне життя гуцулів, що насаджувалось століттями тут іноземними колонізаторами-поневолювачами, Великий Каменярь мовив: «Ось Жаб'є, гуцульська столиця. Нема, мовляють, села понад Жаб'є і більшого лиха шукати дарма...». І все ж тут найбільш чітко виражені особливості матеріальної і духовної культури гуцулів як етнографічної групи українців, а саме Жаб'є дійсно знаходиться в географічному центрі цього етнографічного регіону. Слово «Жаб'є» вказує не просто на конкретний вид земноводної фауни, а розкриває історичну суть. Адже праслов'яни-язичники, до яких належали слов'янські і литовські племена, які дуже довгий час мешкали в Карпатському регіоні, мали

спільне божество вогню на ім'я Габіє. До нього зверталися із проханням піднести полум'я, розкидати іскри. Цим же іменем називали і варту домашнього вогнища, якому поклонялися як святій Габії.

«Переважна більшість місцевостей Гуцульщини, незалежно від того, які межі ми беремо до уваги, мають метрики з ХУІ-ХУІІІ ст. Лише для небагатьох є згадка з XIV- XVI ст. і це не в основному, місцевості, які знаходяться на торговельному шляху з Польщі до Угорщини: Микуличин, Яблуниця, Лазещина, Ясинів, Рахів, Пребушани, або на давньому тракті до Молдови, Трансільванії, який проходив долиною Черемошу, попри Довгопілля, Розтоки. У кращому випадку Гуцульщину відносять до XIV ст. (Анджей Вельоха 2006).

Є факти такими, де згадуються села ще з далекої сивої давнини і, без сумніву, можемо вважати їх гуцульськими, але офіційно не зареєстровані, Магдебургською печаткою не завірені і зникли з історичного розвитку гуцулів. Про їх існування дізнаємося з грецьких та літописних документів [1].

Наприклад: з далекої сивої давнини до складу села Березова Косівського району, ще до XX ст. входило шість сіл. На одному з присілків - Царині, вже в ті давні часи було містечко, де відбувалися торги. У 1994 р. березовчани відзначили 1000-ліття існування Березова, встановили пам'ятку арку. У 1154 році на запрошення Ярослава Осмомисла тут гостював візантійський царевич Андронік Коммен [4, 5].

Якщо врахувати 1000-ліття святкування Березова, то вже в 994 році на цих теренах, де були княжі місця було не тільки поселення місцевих людей - горян - карпів - гуцулів, але і тогочасний розвиток суспільства, куди приїжджав візантійський царевич. Тому сумніву не має, що в цьому гуцульською краю жили гуцули ще до нашої ери [5].

Уторопи, Пістинь, Косів, Кути знаходяться поряд, на одній географічній полосі, а датуються з другої половини XIV ст. Другий приклад: Галицько-Волинський літопис (1240 р.) згадує про коломийську сіль, як джерело доходів на отримання бояр Лазаря Домарнирича і Івона Любибачича, які користувалися доходом із Коломиї і її околиці для незаконного отримання охоронної служби. Другою половиною XIV ст. датована згадка про Уторопи (1367 р.) на Івано-Франківщині, Косів (1318 р.), Пістинь (1375 р.), Кути (1448 р.), які в той час були центром солеваріння. Соляних копалень на Покутті у XII- XVI ст. було в 35-х поселеннях, в яких сіль варило місцеве населення гуцули. А вони виникли ще до нашої ери [1].

В географії і історії Карпатського регіону серед українського населення Прикарпаття і Карпат виділилися чітко виражені етнічні групи, які мають цілий ряд відмінностей в побуті, одязі, говорі, звичаях, серед них гуцули – особливо, що на трембітах грають[6].

Про походження гуцульського етносу існує багато теорій, а ще більше легенд, в яких виводили від даків, кельтів, сарматів, уличів, печенігів і половців: від тюрського слова «узи» - уцули, польської назви опришок - «нисек», волоського «уцул» - розбишака, румунської - *potul* - здорова мужня людина, опришок.

Іван Вагилевич вважає гуцулів нащадками турецького племені узів (куманів), яких в Карпати витіснили печеніги. Він стверджує, що слово «гуцул» означає веселого, мужнього мужчину, а також вважає що буква «г» назві є придиховим приголосним «ул» - румунським артикулом «уц» - коренем, в якому знаходиться справжній зміст, тому що «уц» - це те саме, що «ул». [1].

Федькович пояснює походження- гуцулів то з узами, то з половцями і навіть з готами [4, 5].

Михайло Савчук (2008 р.) походження назви «гуцул» поділяє на двоє слів: «гуц» і «ул», що могло належати якомусь гірському племені білих хорватів з назвою «гуц», «гуци», яких волохи називали гуцулами.

За різними легендами утворення Гуцульщини пов'язували з перебуванням ірансько-турецьких народів, та міфічних білих хорватів і інших, і ніхто не відповівши попередньо на запитання, що ж сталося з цими народами протягом тисячоліть?» (Анджей Вельоха 2006 р.).

Отже, як видно, гуцули - етнічна українська нація Карпатського краю, недосліджена, неописана і забута в нашої історії.

На Прикарпатті населення переважно концентрувалося на рівнинах, однак ряд поселень знаходилось в передгір'ях і річних долинах гір. Наприклад, уже в сиву давнину у підніжжі Карпат Кутах, де міжгір'я стрімких гір і бурхливий гримучий Черемош, гуцули із знепамятаних часів відкривали дороги у Карпатські бескиди, а у фальшивих документах згадують лишень з 1448 р. Ще до нашої ери там було поселення і торговиця, де гуцули верхом на конях привозили свій товар, а подоляни свій - на возах і так горяни з подолянами спілкувались і обмінювались товаром [1].

Як відомо, археологічні матеріали підтверджують, що протягом тисячоліть Прикарпаття заселялось різними народами, а на гірських територіях, де були непрохідні дрімучі ліси, жили гуцули. При зростанні могутності об'єднаної Київської Русі в кінці IX ст. і поширення її до Карпатських гір, очевидно не підлягає сумніву. Відомо, що влада короля Данила Галицько-Волинського володаря в середині XIII ст. сягало до соляних копалень в околицях Коломиї, бо далі були дрімучі ліси [1].

Заселення Прикарпаття, як також і сусідніх територій, було призупинено монголо-татарською навалою у 1241 р. Татари спустошили і на тривалий час підпорядкували ці землі собі. Після відходу татар історію і спустошених країн переписували заново, але багато втрачено і забуто. Як відомо, з 1366 р. влада польського короля Казимира Великого була поширена і на Покуття, куди переселяла поляків і німців,

засновувались нові міста і села. Зокрема для Коломиї король дав Магдебургське право і розподілив Прикарпаття дворянським рицарям, які донесли документи і пам'ятники про гуцульські села, що ще залишилися після татар і кочових ординських навалів. Факти підкреслюють, що найстаріші документи, де згадуються села, які вважаються гуцульськими, знищені, датуються тільки з XV-XVI століть, а насправді вони з далекої сивої давнини [4,5].

Виходячи з історичного розвитку етносу української нації, на підставі документальних даних і дідусевої розповіді вважаю, що гуцули – це нащадки карпів, корінний етнічний нарід карпатських гір, який формувався тисячоліттями, в суворих умовах природи, яка виробила в них безстрашність, завзятість, людську гідність, чесність, обов'язок і патріотизм української нації.

Гуцульщина - історико-етнографічна територія у Карпатському краю України. Гуцули - етнографічна група українців генетично чиста українська, що жила в гірських районах Івано-Франківщини, Чернівецької і Закарпатської областей, у яких специфічні риси притаманні для господарства, мови і культури [1].

Гуцул — це вільна людина, яка нікому не корилася, крім Бога. У пам'яті мої предки залишилися як джерельно чиста вода, як криця — незламний дух української нації. Нарід умів працювати, святкувати, веселитися, боротися за свободу і обороняти свій рідний край.

Карпати протягом всієї феодальної епохи (XII-XIV ст.) були одним із тих регіонів, де боротьба народних мас України проти соціального і національного пригнічення розгорталася особливо активно.

Карпатські гори були тим районом, де об'єднувалось разом антифеодальний рух прикарпатських і закарпатських селян (гуцулів), особливо на сході, на Гуцульщині в гірських районах Буковини і на сході Закарпаття [1].

Дуже цікаві дані, що надруковані в газеті «За незалежність» від 9 вересня 1995 р. «Звідки прийшли гуцули» пана Яреми Ломпаса, який розкриває питання етнографії та дослідження гематологічної типології і питання етногенезу українського народу. Ці дані ще і сьогодні знаходяться в таємниці, щоби певна частина українців не довідалася, хто для них справжній брат, а хто є самозванцем і напрошустя у старші родичі.

Як відомо, що всі етнічні гуцульські групи гематологічно дуже одноманітні в системі АВО груп крові. Чітка географічна окресленість комплексу ознак, властивих українському населенню Карпат, дали підставу - виділити в межах карпатської зони особливий - карпатський варіант, що повністю заперечує домішки монголоїдів. В українців не виявлено монголоїдних та азійських генів підкреслює проф. Пітер Форест і проф. Е.І. Данилова (1971 р.) [4, 5].

Відродження пам'яті про етнічність українців — чи не найосновніше для того, щоби наш нарід, нащадки наші знали, що вони не пришельці з Азії, а корінні жителі на споконвіку рідній землі.

Виникає дуже цікаве питання: чи назва племені — карпи- карпіани — пішла від назви Карпатських гір, чи зворотньо? Вважаю, що від мешканців гір, бо пояснення назви Карпат я не знайшов в доступній літературі. Існує багато теорій і легенд, але вони не витримують будь-якої критики [5].

Поселення гуцулів, як і карпів — карпіанів — у Карпатах відбувалось невеликими родинами 8 — 15 поселень, що вказує на один корінь родового дерева. Першою допомогою в їхньому житті були домашні тварини, особливо коні.

Як відомо, під час їзди верхом на коні, вершник підкидається вгору. Люди говорили: «Кінь їздить-гуцає» (кінь підкидає вверх). Від слова «гуцкати» гірських жителів, які завжди їздили верхом на конях, і назвали «гуцулами» вершниками. Це був єдиний транспорт переходу людей в гірських умовах.

Цікаво, що поширені на багатьох теренах нашої та інших країн назви міст і сіл Гуцулівка, Гуцули; прізвищ Гуцуляк, Гуцульний, Гуцул характеризує населення з Карпат, які переселялись та будували нові села і міста, і давали їм назви в яких вони раніше жили. Гуцули, Бойки, Лемки - це нащадки одного етнічного кореня - карпів, з якого тисячоліттями формувались племена, народність і українська нація, основною притаманною рисою для них є материнська - українська мова, хоч з різними діалектами, але корінь один. Кожна нація сильна своїм корінням. Ми гордимось нашими предками, які віками вели смертельну боротьбу, щоби зберегти святе із святих — рідну землю, свій нарід, свою мову, культуру, свою державу і предковічні реліквії — докази етнічного розвитку великої української Нації. Пам'ятаймо про це! Ми повинні гордитися іменем українця. Хоч були і є складні соціальні і політичні умови життя, українська патріотична еліта завжди зберігала і зберігає національну культуру, створену нашими предками, що б зберегти українську націю і прогресувати з народами світу [4,5].

Прикладом є народна чоловіча капела «Сурма» Івано-Франківського національного медичного університету. Народна чоловіча хорова капела "СУРМА" Івано-Франківського національного медичного університету, яка створена в 1964 році, та свої творчі можливості повною мірою вона розкрила лише за останнє десятиліття. Любов до пісні єднає професорів, доцентів, асистентів і лаборантів. З року в рік склад колективу оновлюється, поповнюється молоддю. Репертуар колективу складається з української та зарубіжної хорової класики, духовної музики, народних пісень. Хор - учасник багатьох фестивалів і конкурсів хорової пісні, зокрема, міжнародного фестивалю "Лемківська ватра", всеукраїнських фестивалів "Воля" у 1998 та 2000 роках. Колективу присвоєно почесне звання "народний". Незмінним художнім

керівником і диригентом хорової капели був кандидат медичних наук, доцент, заслужений працівник культури України Богдан Волосянко [3, 4].

На зміну талановитому маестру, патріоту України Богдану Волосянку прийшов художній керівник і диригент, заслужений діяч мистецтв України, доцент ПНУ імені Василя Стефаника Володимир Савчук, який в національно-патріотичному дусі продовжує керувати «Сурмою» і зберігати національну українську культуру [5].

Маленька столиця Гуцульського краю на початку тисячоліття – кути над річкою Черемош

Із наукових матеріалів краєзнавця Омеляна Німця про Покутський гуцульський край і містечко Кути над річкою Черемош, яка розмежовувала Галичину від Буковини, і була пограничною зоною між Молдовою і Галицьким Князівством до XIV ст., надрукованих в газеті «Галичина» за 11.04.2015 і 06.07.2017 рр., відомо, що в Кутах вже тоді була міська влада і торговиця, де гуцули з подолянами обмінювалися товарами. Зрозуміло, що поселення на Покутті виникло значно раніше, ніж це зафіксували письмові джерела. На початку 30-х років XX ст. відомий український вчений-археолог Я. Пастернак виявив залишки городища XI— XIII століть, виникнення якого пов'язують із солеварінням. Власне, із цим промислом пов'язане взагалі зміцнення могутності Галицько-Волинського князівства, до складу якого входили Коломия, Уторопи, Косів, Кути та інші землі Покуття (по Кути). У с. Старих Кутах досі є вулиця Банська, де в ті далекі часи виварювали сіль [1].

Під кінець XIV ст. (1387 р.) Покуття остаточно перейшло під польське управління і перебувало в складі Руського воєводства. Кути були прикордонним поселенням і часто зазнавали нападів зі сторони Молдови — васала Туреччини. 1531 р. молдовсько-турецьке військо зазнало поразки від польсько-руського війська під Обертином. На якийсь час набіги татар та турків припинилися. Державцем Кутів у XVI ст. був шляхтич Юрій Язловецький, який у 1562 р. напав і захопив косівські солеварні — тоді там виварювали сіль у понад 30-ти котлах — черінях. Згодом він став снятинським старостою, а 1590 р. був обраний гетьманом Війська Запорізького. Слід нагадати, що до цього обрання Язловецький був воєводою і саме йому король Сигізмунд II Август універсалом від 5 червня 1572 р. наказав створити «певний почет» з низових козаків, який було сформовано із 300 осіб. Згодом, за короля Стефана Баторія й наступних королів, цей список (реєстр) козаків збільшувався. Таким чином, саме Ю. Язловецький став організатором реєстрового українського козацтва і одним з перших гетьманів козацтва, яке у XVII ст. відігравало керівну роль у боротьбі за визволення українського народу [1].

У середині XVI ст. у Кутах були млин та солеварня, а селяни володіли значною кількістю овець та іншої худоби. Тоді в Кутах було 33 оселі та 36 дворів, які сплачували податки снятинському старості та відбували інші повинності і утримували військову залогу. У 1648 р. до нашої місцевості підійшли повстанські загони козацького війська, які разом з кутянами й косівчанами розгромили маєтки польського феодала Шанявського. Це вписується в події визвольної війни 1648—1654 років під проводом Б. Хмельницького. На цей час у Кутах, а може, й раніше, поселилися вірмени. За даними відомого краєзнавця П. Арсенича, вірменське поселення в Кутах виникло у 1578 р. і проіснувало найдовше. Вірмени торгували сіллом, худобою, м'ясними виробами, займалися ремеслом — виготовляли одяг та взуття зі шкіри, яку перед цим відповідно обробляли в чинбарнях (гарбарнях — табакернях), а також городництвом та садівництвом [10].

Дещо пізніше за вірменів у Кутах появилися євреї (жиди), які поступово витіснили з торгівлі вірменів.

Перші вірмени, які поселилися в Кутах, розмовляли кипчацькою мовою, яка належить до родини тюркських мов. Її вони засвоїли в Криму, але використовували вірменський алфавіт для видання своїх молитовників. Трохи пізніше, з приходом у Кути нової хвилі вірменів — емігрантів, набула поширення оригінальна вірменська мова. На початку XVIII вірмени стали ініціаторами та клопоталися перед польською владою про надання поселенню магдебурзького права. Міста за магдебурзьким правом створювали на державних (королівських) та приватних (князівських, гетьманських та ін.) землях. Кути належали до приватних володінь польського гетьмана Йосифа Потоцького. 1715 року Кути одержали магдебурзьке право — право міста на самоврядування. Містом управляв обраний містянами орган самоуправління — магістрат, який складався з війта, бурмістра і двох колегій. Часто війта призначали власники землі — король чи інший власник. Магістрат керував справами міської адміністрації, суду, господарства, фінансів, поліції тощо. Управління містом за магдебурзьким правом проіснувало 70 років, до його скасування цісарем Йосифом II у 1786 р. [1].

За сприяння польського гетьмана Й. Потоцького у Кутах було збудовано дерев'яний костел. Від 1717 р. у ньому почали вести метрики. В час російсько-турецької війни 1735-1739 рр. через Кути проходили російські війська як союзники Австрії, які грабували місцеве населення. В цей час згорів вірменський костел. Вдова Й. Потоцького (помер 1751 -го) Людвіка, власниця кутських земель, видала 1756 р. привілей, підтверджений польським королем 1757 р., на підставі якого вірмени одержали землі та інші фундації, за допомогою яких було відбудовано костел, який знову згорів у 1779 р. Новий, цього разу мурований костел було зведено за підтримки австрійського цісаря Йосифа II і освячено 14 серпня 1791 р. Нині тут діє громада

УАПЦ. Кутська вірменська парафія була найбільшою в Західній Україні. Тут був осідок деканату, до якого належали парафії Городенки й Снятина, він нараховував близько 1800 вірних. Папа Римський Пій VI у 1781 р. встановив для кутських вірменів відпустки — 25 березня, 13 червня, 6 серпня, 15 серпня, на які зїжджалося багато вірменів [10].

Тричі на рік у Кутах відбувалися великі ярмарки, а щовівторка і щоп'ятниці — місцеві торги від яких до місцевого бюджету надходили значні кошти, що використовували на будівництво, адміністративних будинків, публічних споруд, доріг, каналізації тощо. Ряд привілеїв міського самоврядування збереглися і після скасування магдебурзького права 1786 р. Кутяни досі користуються деякими спорудами часів XVIII – XIX століть. Це ринок (тепер Вічевий майдан), ратуша (тепер селищна рада й історико-краєзнавчий музей), бруковані вулиці, каналізація, приміщення школи й лікарні, польський і вірменський костели, греко-католицька церква та низка житлових будинків. Із наданням Кутам статусу міста одна частина населення виокремилася в адміністративну одиницю — село Старі Кути [1, 4, 5].

З кінця XVII - початку XVIII ст. помітну роль у житті Кутів почала відігравати єврейська громада. Муніципальний статус Кутів надав євреям, які керувалися своїм правом і звичаями, свободу від міста. Кутська єврейська громада була у віданні єврейського комітету, який обирали місцеві євреї. Після поділу Польщі у 1772 р., коли Кути ввійшли до складу Австрії, австрійська влада припинила діяльність цього комітету і наклала податки на євреїв в інтересах усіх містян. Однак євреї продовжували жити своїм відокремленим життям, що характерно для єврейських громад в інших місцевостях не тільки в Україні. Варто нагадати, що Кути були одним із центрів хасидизму. Равин Кутів Авраам-Герсон Кітевер був зятем Баал Сим Това — засновника хасидизму. Є навіть легенда про зустріч Баал Сим Това з Олексою Довбушем, якого тоді переслідувала польська влада. Нібито цей єврей переконав ватажка українських опришків не чинити кривди євреям. Економіка, в розвитку якої активну участь брала єврейська громада, будувалася головним чином на лісорозробці та лісопильні, роботі гинбарень, ремеслі та торгівлі [1].

Важливим джерелом для вивчення історії Кутів є дані Йосифінської метрики-перепису населення, здійсненого 1785 року. Цей перепис засвідчив зростання числа єврейського населення та частково ідентифікував кількість поляків, вірменів, українців та німців [8].

Українська (руська) громада, що ідентифікувала себе греко-католицькою, активізувала свою діяльність у XIX ст. Це було пов'язане з діяльністю таких визначних постатей української культури, політики, історії, як М. Драгоманов, С. Данилович, Ю. Липа, Б. Заклинський, Ю. Панькевич, І. Франко, Леся Українка, Г. Хоткевич, Лесь Мартович, М. Черемшина, К. Трильовський. В. Стефаник, Марійка Підгірянка та інт, які перебували в Кутах, а деякі з них тривалий час тут жили. Серед відомих діячів були кутяни — письменниця В. Вовк, артистка Марія Слюзар-Соханівська, хормейстер та артистка Л. Крушельницька, священики К. Лісевич, В. Стефанович та його син Т. Стефанович (офіцер австрійського війська, а згодом УГА; пізніше — полковник УПА). Саме Стефановичі були організаторами багатотисячного віча в Кутах у листопаді 1918 р., яке підтримало створення Західно-Української Народної Республіки (ЗУНР). Деяким із цих кутських діячів встановлено пам'ятні знаки. Як бачимо із цих даних, у Кутах жили люди різних національностей та релігійних уподобань і світоглядів. За довгі роки їхнього співіснування історія не зафіксувала фактів відкритої ворожнечі чи неприязні між людьми на ґрунті релігійної чи національної належності [9].

Багато кутян були пов'язані польсько-вірменсько-українськими шлюбами, відвідували Служби Божі у різних церквах, відзначали спільно храмові та родинні свята. Дещо остеронь від усього була єврейська громада, яка не допускала шлюбів юдеїв з християнами. У міжвоєнний час був єдиний випадок, коли єврейська дівчина покохала українського парубка й вийшла заміж усупереч юдейським традиціям. Правда, євреї якийсь час протестували проти цього, але згодом заспокоїлись. А один із них надав значну суму грошей на будівництво українського Народного дому. Таким чином, завдяки магдебурзькому праву і порівняно ліберальному законодавству Австрії, а пізніше — Австро-Угорщини багатонаціональній громаді Кутів удавалося зберігати мир, злагоду й толерантність на релігійному та національному ґрунті; що є унікальним явищем [6].

Та не дивлячись на це «примирення» увесь цей процес у гуцульському краю, як і всій Галичині перейшов через значні жертви українського народу у кривавій борні з польськими, московськими, австро-угорськими і знову польськими поневолювачами аж до 1939 року. Тяжка праця на панщині, приниження та знущання над українським народом не раз приводило до повстання народних мас під приводом ватажків, таких як Олекса Довбуш і організаторів війська УСС і УГА та УНР за визволення з рабської неволі та відродження Української Держави [9].

Хоч були втрати і невдачі, та революційний дух гуцулів, як і всього українського народу, вороги не скорили, що проявлялось у кривавій боротьбі за волю і Державу аж до XXI століття [7].

Друга світова війна і польський геноцид над українцями

Після Другої світової війни створені польські шовіністичні організації на території Польщі, Лемківщині, Волині, Галичині, першими почали вбивати український нарід за те, що вони були українцями і жили на своїй споконвічній українській землі. Поляки вважають, що тимчасово завойовані в XIII ст. польським

королівством українські землі є спадковістю їх предків і тому треба знищити українців так, як це роблять кацапи – московська кривава орда щоби повернути землю і історію України у минувшину [7].

Після війни поляки вбили понад 100 жителів с. Завадки Мораківської Сяніцького повіту, 40 — с. Терки Ліського повіту, 540 — Старого Люблинця, 400 — Горайця, близько 350 — с. Павлокоми Берегівського повіту, 720 — с. Пискорови-чів, 124 — с. Малковичів, 194 — с. Верховини Красноставського повіту, в т. ч. 65 дітей до 11 років. А ще були села Ліщова Долишня, Ямна, Брижава, Улюч, Явірник, Рибатова, Загір'я, Заршин та багато інших. За що їх вбили? Бо були українцями. А це ознака геноциду. А хіба можна розцінювати інакше, як геноцид, вигнання сотень тисяч українців (лемків, бойків, забужан та ін.) зі своїх одвічних українських земель у 1945—1946 роках? Або насильне виселення 150 тис. українців внаслідок операції «Вісла» у 1947 році. Міжнародний конфлікт не оминув і жителів містечка Кут. Напередодні Другої світової війни тут проживало 6 664 особи, серед них — 3168 євреїв, 1762 українці, 1236 поляків, 490 вірмен та 8 німців. Через Кути відступало польське військо та цивільні польські службовці в 1939 р. У резиденції греко-католицького священика відбулося останнє засідання польського уряду, на якому були президент Ігнаці Мосьціцький, маршалок Ридз Сьмігли, міністр Йозеф Бекта та ін. У костелі відбулася богослужба, на якій були поляки, вірмени та українці. Ксьондз Смаль виголосив проповідь, у якій закликав поляків та вірмен триматися разом. Цей заклик здивував та обурих українців. Інцидент засвідчив певну відчуженість між поляками і вірменами з однієї сторони та українцями — з другої. У час відступу на румунську сторону поляки передали певну кількість зброї місцевим польським активістам. Недавно один із поляків, відвідавши Кути, віднайшов у схованці свій пістолет. Прихід в Кути «перших совітів» частина українців та багато євреїв — членів та симпатиків колишньої підпільної КПЗУ — зустрічали з радістю. Влада у Кутах опинилася в руках прихильників комуністичних ідей. Створена міліція складалася переважно з євреїв. Особливо «прославився» Зейдеман — ініціатор знищення бібліотеки польського «Сокола». Активно співпрацювали з радянською владою прокомуністичні діячі А. Бергман, Г. Гроссер, О. Фогель та ін. Міліція виловлювала осіб при спробі перейти р. Черемош до Вижниці й передавала їх в руки НКВС. Репресії стосовно української та польської інтелігенції посилювалися після так званого «референдуму» 22 жовтня 1939 р., який мав засвідчити бажання жителів Західної України приєднатися до СРСР. За відпрацьованим сценарієм, загнане червоноармійцями на виборчі дільниці населення проголосувало за приєднання до Радянського Союзу. Проголосували «за» й поляки, яких на західно-українських землях було 20-25%. [8].

За «перших совітів» з Кутів у Сибір було заслано понад 50 поляків, з десяток вірмен та поляків загинули при спробі перейти кордон з Румунією. Ще у вересні 1939 р. пострілом з радянського танка було вбито польського письменника Доленго-Мостовича. НКВС заарештував членів підпільної української патріотичної організації, до якої входили молоді люди з Кутів, Старих Кутів та Тюдова. Останки заарештованих було згодом віднайдено у «Дем'яновому Лазі» в Івано-Франківську [8].

Міжнародні відносини у Кутах загострилися з початком німецько-радянської війни. Німецько-нацистські окупанти у 1942 р. провели дві антиєврейські акції (у квітні та вересні) [9]. Було репресовано (вбито, вивезено в концтабори) понад 2 200 осіб, знищено житла євреїв. Врятувались тільки ті, хто відступив з радянськими військами чи зумів перейти у Вижницю, під румунську владу, де ставлення до євреїв було терпимим. Навесні 1944 р. в околицях Кутів та Старих Кутів відбувалися збройні сутички між різними угрупованнями, які тут діяли [10].

Це були радянські партизани (ковпаківці та загони Шукаєва), розвідувальні загони Червоної армії, загони УПА, до яких в повному складі перейшла кутська поліція на чолі з комендантом Ю. Матвійвим («Недобитий»), та польські боївки. Навесні 1944 р. в с. Старі Кути зайшла група червоноармійців (6 осіб) на чолі з капітаном. Пострілом зі стрілецької зброї було вбито капітана. Досі невідомо, хто це зробив — вояк УПА чи мадярський снайпер. Але потерпіли мирні жителі. Внаслідок масових обшуків та арештів було затримано 32 осіб, у т. ч. і автора й свідка цих подій Дмитра-Мирослава Гавучака. До затриманих в Кутах долучили жителів Кутів — батька та сина Матковських. Всього — 34 особи. Під озброєною охороною затриманих повели в Косів, який був на той час (ще у березні) звільнений від попередніх окупантів. До того переночували у с. Слобідці, де до затриманих долучили жителя Слобідки Петра Петричука. До Косова не дійшли, бо дорогою в «Дубині» почався обстріл. Заарештованих повели під «Забереж» (назва околиці Старих Кутів), вишикували в ряд і поставили на коліна. Офіцер витяг пістолет і вчинив самосуд. Першим убив Петра Петричука, потім — Юрія Близнюка, батька й сина Матковських, Софійчука, Дришука та інших, прізвища яких Д. М. Гавучак не пам'ятає. Всього було вбито 12 невинних осіб. Інші пройшли допити, катування, знущання, серед них — Юрій Кулешір, Григорій Кулешір, Михайло Близнюк та ін. [11].

19 квітня 1944 р. на Великодні свята у с. Тюдіві кутська польська боївка з приміщення греко-католицького священика Славінського обстріляла загін УПА. Загинув вояк УПА «Сич», могила якого є на тюдівському цвинтарі. У відповідь упівці відкрили вогонь. Польська боївка відступила в Кути. Загинули священик Славінський та його родина. Події 19 квітня у Тюдіві загострили й прискорили українсько-

польське протистояння на Покутті. Підрозділи УПА вдалися до відплатних дій. Служба безпеки УПА («Крук» — Генрик Костянтин) викрила резидента Армії Крайової якусь Корольову, яка наводила на українське підпілля спочатку гестапо, а потім — НКВС. Вона розповіла про діяльність АК на Косівщині, в тому числі в Кутах. 28 квітня 1944 р. невелика озброєна польська банда (5-7 чол.), одягнена абияк у мадярську військову форму, напала на жителів вул. Шевської, заселеної переважно українцями, і вбила понад 30 ні в чому невинних мирних людей і сімох поранила [7].

Ось так діяли польські шовіністи, вбиваючи українців, викликаючи ненависть і помсту за свої вчинки, а потім обвинувачують українців, які захищали свої родини і Україну. Вони надії не втрачали про відродження польського панування на українській землі, тому працювали разом з фашистами, комуністами, за що отримували заслужену здачу. Один із відомих публіцистів та істориків, володар численних нагород Мацей Козловський так виказав свою позицію: «Безпосереднім наслідком виграної війни (мова йде про українсько-польську війну 1918— 1919 рр.) було викопання пропасті вздовж незарослої межі між сусідніми народами, створення незагоєної рани в Галичині та поява у міжвоєнній Польщі феномену, який є останньою зброєю переможених — тероризму. Саме після вбивства українськими бойовиками міністра П'єрацького було збудовано Березу Картузьку... Коли сьогодні з жалем згадуємо те, що діялося в Галичині, Лемківщині, на Волині в роки Другої світової війни, маємо пам'ятати, що великою мірою і це були наслідки переможного походу до Збруча у 1919 році... Коли підрозділи Червоної армії у вересні 1939 р. вступили до Львова, то, культивуючи пам'ятні згадки з часів оборони цього міста перед військами незалежної України, жителі по-своєму трактували слова Тараса Шевченка: «А ви чванитеся, що нарешті привели до згуби Україну. То правда, впала Україна, але падаючи, і вас роздавила...». Цими словами закінчується праця М. Козловського «Між Сяном та Збручем», видана 1990 р. у Кракові видавництвом «ZNAK» [6].

Польським та українським державним діячам варто було б прислухатися до цих слів, депутатам Верховної Ради України дати зважену, толерантну і об'єктивну відповідь. Ключовими мають бути факти, які беззаперечно засвідчують вбивство цивільного населення з обох сторін. Без цього взаємні звинувачення триватимуть безконечно і лише заважатимуть встановленню справді добросусідських відносин між двома народами. Вороги обох народів, передусім путінська Росія, завжди шукатимуть різні приводи, аби завадити дружбі польського й українського народів. Сучасні поляки та українці мають пам'ятати трагічні сторінки нашої історії не для того, щоб загострювати відносини між собою, а щоб не допустити такого в майбутньому.

Заключення

Боляче, що сьогодні так погано ще знаємо нашу сиву давнину. Вважаю, що на заняттях з народознавства необхідно не формально вивчати нашу етнічну історію, а в життєво-духовному аспекті, як це роблять інші народи. Знання про наш край, нашу давню історію необхідно побільше розкривати в пресі, по радіо, на телебаченні, в армії, в школах, культурно-просвітницьких організаціях в туризмі. Припинити деградувати нашу молодь і спотворювати духовне і моральне почуття їх гідними нашої історії.

Нас вважають подекуди голами-нелюдьми (приниження сіонізмом) або рабами (які нездатні бути господарями на рідній землі), що радіють своїм рабством. Це нам втовкмачували впродовж століть після розпаду Київської Русі, коли Україну топтали кроваві орди, московські, польські та інші загарбники. І ще сьогодні фашистська зграя знущається над Україною, наживаючись нашим багатством, а український нарід хочуть перетворити в рабів. Не вийде!!! Україна вийде з тяжкої життєвої кризи. Був у нас рай на землі - Гуцульський край до 1939 року, коли Чугайстер - господар Карпатських гір доглядав за ними. З приходом диявола - кровавої сталінської орди, особливо з 1945 року, і сьогодні знищили ліси і діброви, омертвляли гори і долини, знищили гуцулів. Одних закатували, других розстріляли, інших у Сибір на Колиму як товар вивозили, а хто живим залишився асимілювали і народились безбожники, кацапинята. Немає вже одноманітної, етнічної гуцульської групи крові в системі АВО [1].

Сьогодні «Гуцульщина» як спогад про красу природи, бо знищили все, що було гуцульським. Якщо, сьогодні побачити невеличкий збір гуцулів у Верховинському районі в народній гуцульській одежі, то це явище, стає немовби музейною рідкістю [2].

Карпати заповнили чужинці, яким прислугуюють яничари і холуї, які запланували знищити народну культуру, а з нею мову і націю. Не вийде!!! Україна вийде з тяжкої життєвої кризи. Україна була, є і буде доки буде блакитне небо і вогненне сонце! [3]

Список використаних джерел та літератури:

1. Грабовецький В.В. Гуцульщина. - Львів, «Видавництво Львівського державного університету», 1982.
2. Бурнашов Г.В. Верховина – путівник. - Ужгород, «Карпати», 1986.
3. Ватаманюк Дмитро. Верховина, світку ти наш. - Косів «Гуцульщина», 2010.

4. Ідзьо Віктор. *Basternae* - Бастарнія згідно свідчень античних, римських джерел та карти Клавдія Птолемея (III ст. до н. е. - III ст. н. е.). - Івано-Франківськ "Сімик", 2010. - 132с.
5. Ідзьо Віктор. *Carpiani*-Карпи-Хорвати - V століття до нашої ери - X століття нашої ери. - Івано-Франківськ "Сімик", 2012р. - 192с.
6. Каневський М. і співавт. Івано-Франківськ. Гуцульський ансамбль пісні і танцю, обласна філармонія. Івано-Франківськ, 1978.
7. Ловецький Павло. *Гори кличуть*. - Київ, «Веселка», 1972.
8. Миндель Б.А. Івано-Франківщина. - Івано-Франківськ, «Мистецтво», 1985.
9. Німець Омелян. *Містечко між Черемошем і Карпатами*. - Івано-Франківськ. Вид-во «Галичина», 2015.
10. Німець Омелян. *Спекуляція на Кутських могилах*. - Івано-Франківськ. Вид-во «Галичина», 2017.
11. Пелепейко Ігор. *Памятки природи Косівщини*. - Косів «Писаний камінь», 1997.

Mykola Kardashuk

Hutsuls - are descendants of the Carps

Anotation: *The article explores Hutsuls as carp offspring.*

Keywords: *Hutsuls, carps.*

УДК 94 (477) (092)

Василь Кобилюх

Угринів та угринівчани

Анотація: *У статті подаються назви Угринів та угринівчани в українській історичній традиції.*

Ключеві слова: *Угринів, угринівчани.*

З давних давен істрики та мовознавці вживали назви: Угри, Угринів, угорський, Угерці, Угорці, Угорники та Угриньківці як похідні від єдиної основи Угри, угорський. Топонім із кореневою основою на Угри - розповсюджений майже на всій Україні, але не однакового походження. Усі назви «Угринів» потрібно ретельно проаналізувати в санскриті, порівняти з іншими мовами і тоді виявиться, що з якого кореня походить. Український філолог, що знає мову та праісторію України, повинен погодитися з тим твердженням, що тільки Санскрит допоможе досягнути неоціненну вартість найдавніших унікальних археологічних знахідок історії рідного краю і виведе нашу мову на правдиву дорогу свого походження. Бо люди плекали свою мову, як їм диктував Всевишній в усіх галузях життя держави, не чекаючи, поки прийдуть у 375 році монголо-китайські дикі та голодні племена ефталідів, котрих народ назвав мадари-угри-печеніги-бургари-половці-татари. Всі вони були жадливі нищителі українських поселень IV-IX століть н. е. Щоби чекати від них «благодатних» назв для наших сіл чи рік? Одна чорна руїна була після них... То ж усі вони з одного гнізда хижаки, що започаткували т.зв. «угро-фінську та монголоїдну групу народів» після 375 року. Хто повірить у такі сміхотворні небиллиці, щоби хижий вовк почав приманювати свою жертву овечим меканням... Усі азіати роєм летіли на золоту Україну збагатитися матеріально і духовно, витинаючи на своїй зустрічній дорозі весь люд живий і невинний. За кілька століть уся маса брудних і смердючих азіатських крикунів почали прозрівати. Вони вже захотіли збагачення своєї мови за рахунок культурних та багатючих скарбів української мови і народного мистецтва. Для цього потрібні були люди й території для розбудови своєї загрози для інших. Давня праукраїнська назва **Ўгри**, що первісно означала «страх, страшенний, жадливий» – **augrya n.** [8, с.143] омонімізувалася зі словом ГОРИ, УГОРЦІ, тобто мешканці гір (див. «Захар Беркут» Івана Франка)[1, с.362]. У «Санскритсько-німецькому словникові» Кляуса Мілюса слова санскриту пишуться латинкою [14, с.78] - 1)шум, несамовитий гамір; 2) крик; 3) оголошення. У сс. **ugra-raśmi** - величезне, могутнє сонце [13, с.78]. Відтоді наші предки передали ТРИЗУБ для герба України, якому поклонялися від 45 тисячоліття. А молитися почали до **зображення золотого диска СОНЦЯ** відразу після З'їзду Духовної старшини у стародавньому місті Звягель (нині Новоград-Волинський) 21-22 березня 5508 році до н. е. [10, с.40, с.42, с.161]. Назва села походить від УГРИНА - після спрощення протягом тисячоліть УГРИН, що означає «СОНЦЕ ВЕЛИЧІ (Божої)», очевидно, від пестливої любови у ставленні появилася м'яка фонема кінцевого[Н], як у словах «їстоньки, питоньки, спатоньки» [1, с. 362]. У багатьох словниках цю лексему рівняють чи ототожнюють із «угорець». УГРИНІВ - Угринів - «той, хто живе під величчю СОНЦЯ». Тобто, «хто живе під сонячним теплом і світлом». Інакше, в українській мові є новіше слово «хто живе під ОСОННЯМ» – у теплі, у злагоді та в гармонії з Богом. Ось чому так само звучить: ім'я ГРИНЬ, ГРИНЬКО та прізвища лемківські" [9, с.58]. Про це нам продемонструють гідроніми, топоніми, імена, прізвища та різні словники слов'янських мов.Грінченко Б.Д. подає слова «УГРІВАТИ(ся), УГРІВ, УГРІВОК - де сонце гріє» [3,с.Т.4. К.,1909. - 316]; нині називаємо

одним словом ОСОННЯ. Мовознавець Даль В. подає “УГРЕВ, УГРЕВИНА ж. солнечное тепло, солнцепёк, знойное местечко” [4, с.Т.4. с.470] тобто, також українське – ОСОННЯ.

У сербо-хорватській мові[15,с.337] угринів - «ugrijati» означає “зогріти, нагріти”.Мовознавець Редько Ю.К.[12, с .249-255]. Буковинці подають [13, с.103-104] і подібні нові прізвища: Угринишак, угринчак, 27 прізвищ від основи кореня угрин За Угрини нам уже відомо, що це є спрощена форма від назви УГРИНІВ чи УГРИН[6, с.7-22; с.38-83].

Отже, Санскрит нам допомагає краще зрозуміти історію України та осіб, котрі творили цю історію. Це доводить, що праукраїнська мова в III-II тисячолітті до н. е. була поширена на всю Європу, Євразію та Північну Африку. Отже УГРИНІВ, постав в IX столітті в час великого переселення народів, угоорів, із цього часу прославив себе на всю Україну.

Угриніві велике село Тисменицького району Івано-Франківської обл., який поділяється на Верхній і Нижній УГРИНІВ з великою чисельністю мешканців із незвичайними мистецькими і всебічно майстерними талантами, що славилися на всю Галичину.

В селі були співочі, танцювальні й драматичні гуртки, свої шевці, кравці, ткачі, лісознавці, меблярі,різьбярі, будівельники, вчителі, священники, делегати і посли до австрійського парламенту, котрі зуміли виборювати покращення долі народу не лишень свого села Угринова, але й усієї Галичини. Село УГРИНІВ свого часу відвідав Пилип ОРЛИК, приймав відвідувачів, провадив розмови та відправляв листи в Європу зі всілякими порадами і вказівками.

Фото 2. Священник з учнями угринівської парохіальної школи, яка була заснована в о. Григорієм Шашкевичем у 1834 році братом Маркіяна Шашкевича (Фото з архіву академіка В.Ідзя).

Одним із славних добродіїв у селі був молодший брат Маркіяна Шашкевича – творця «Русалки Дністрової» і також священник Григорій Симеонович Шашкевич, який після закінчення духовної семінарії призначений виконувати душпастерські обов'язки в с.УГРИНІВ. Отець Г.С.Шашкевич відразу взявся за культуру релігійної праці з народом. Зорганізував церковний хор, в якому почав культивуватися багатоголосий спів із творів знаменитого Дмитра Степановича Бортнянського.

Потім утворив товариство «Руська правда» і виховував народ у дусі Божественної релігії та українського національного мистецтва. Авторитет Г.С. Шашкевича настільки зростає, що народ обрав його послом до австрійського парламенту, де домагався прав українського населення на рідну школу, на рідну мову, на землю та вимагав усунути урядовців, неприхильних нашому народові. 1850 -1860 рр. працював радником у міністерстві віросповідань та освіти, звідки успішно керував народною освітою всієї Галичини. До 1865 року мешкав і працював у Відні. В 1867 році його обрано послом до Галицького сейму

у Львові. З 1868 року Григорій Шашкевич стає членом «Просвіти» і тут приносить освіження праці на ниві релігійно-національного вчення про пізнання БОГА та ВКРАЇНИ. Другим послом до австрійського парламенту був уродженець села Угринів Йосип Гурик (1853-1924 рр.) – син селянина. Вельми рано почав працювати. Був дуже здібний. Самоосвітою досяг великих успіхів. Став культурно-громадським діячем.

Культурно-громадський діяч, посол до Австрійського парламенту - Йосиф Гурик (1853-1924рр.)
Культурно-громадський діяч, посол до Галицького Сейму в Львові - Лазар Винничук (1848-1917рр.)

З 1901 до 1907 рр. одержав мандат до Галицького сейму, постійно боровся за права і культуру галицьких українців. Його мудрість була проста і поетична. А 8 липня 1903 року на громадській зустрічі Миколи Лисенка у місті Станіславові із захопленням Й. Гурик сказав: “Як хліб дає нам силу, так і Ти даєш піснею силу до праці, і як сіль очищає, так пісня Твоя очистить нас від недругів наших”.

Третім послом до австрійського парламенту від селян уже великого села Угринова був Лазар Винничук. Хоч доля йому не сприяла в особистому житті та він був для селян дуже великим добродієм, активним діячем «Просвіти» та охоронцем прав селян. Прожив від 1848 до 1917 рр.

Теодор Федик (1873-1949) перший поет Канади, що виїхав із села Угринова.

Перший поет Канади Теодор Федик (1873-1949)

У Канаді дуже прихильно сприймали його поезію, друкували в газетах і журналах, часто виступав перед народом і вдало звеселяв його, підбадьорював та знімав тугу за ріднею і журбу з душі. Земляки завдячували йому іскристою усмішкою та оплесками.

На сьогодні с. Угринів складається із трьох сіл - Угринів Верхній, Угринів Нижній та Угринів Центральний, що мав давню назву Шляхетний з більшими будовами, фірмами та великою школою. Діти народжуються розумні й талановиті на співи, танці й навчання. Є й такі, що досягнули найвищого верхів'я історичної науки, багатючих різногалузевих досліджень.

* Така форма буде більш влучна, бо давніша давньої і сучасної нашої Української держави. Це є знаменитий син Угринова - Ідзьо Віктор Святославович.

Історик Віктор Ідзьо – автор трьох наукових монографій про історію Угринова.

Народився 25 листопада 1960 року. Закінчив історичний факультет Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, де був учнем академіка Володимира Грабовецького, що з наукової школи І.Крип'якевича - М.Грушевського. Після служби в армії працював на педагогічній роботі в Івано-Франківську. Нині в 2018 році доктор історичних наук, професор, академік Ідзьо В.С. - головний редактор наукового журналу «Українознавець», завідувач Кафедрою українознавства, директор Інституту Східної Європи у Львові, автор більше ніж 800 наукових праць, 50 наукових монографій та 50 наукових брошур з української давньої історії (про кельтів, слов'ян-українців), про новітню історію (про боротьбу УПАта про боротьбу за незалежність України) та українську діаспору в Росії. Раніше був у Москві член Ради Об'єднання українців Росії та почесний член «Товариства Вербиченька» в Республіці Татарстан, засновник і ректор єдиного за всю історію Росії Українського державного університету в Москві. Видав ХХІ том Наукового Вісника Українського державного університету в Москві, засновник Українського Історичного Клубу в Москві та Наукового Вісника Українського Історичного Клубу в Москві. Видав ХVІ томів ХVІІІ книг. Доктор історичних наук, професор, академік Академії Міжнародної Академії Наук Євразії, в Україні провідний науковий співпрацівник Національного Науково-Дослідного Інституту Українознавства МОН України, академік Академії Наук Вищої Школи України, лауреат премії ім. академіка І.П.Крип'якевича та Міжнародної премії імені короля Данила Галицького, член президії світової наукової ради при Світовому Конгресі Укрїнців і т. д.

Діяльність доктора історичних наук, професора та академіка В.С. Ідзя на історичній та українознавчій ниві унікальна і величава. Його праці відомі не тільки в Україні, але й далеко за її межами.

Його діяльність відзначали науково-бібліографічні книги, що видала Академія Наук в Києві: «Науковці України – еліта держави». - К., 2010., «Ювіляри України. - К., 2010», «Винахідники - України – еліта держави. - К., 2018», «Почесні імена України еліта держави. - К., 2018» та інші...

В багатьох монографіях автор уперше підносить завісу над багатющою історією України. Його монографія «Українська жержава в IX-XIV століттях» вже посідає чільне місце в сучасній українській історіографії ХХІ століття. Віктор Святославович Ідзьо - автор трьох наукових монографій про своє село Угринів Тисменицького району Івано-Франківської області, обкладинки яких разом з фото я подав вище. Тому честь і хвала доктору історичних наук, професору, академіку В.С.Ідзьо та всім людям села Угринова Тисменицького району Івано-Франківської області, що виховали таку знамениту людину на славу своїх односельців, на порятунок історичної науки України і всього українства світу. Треба сподіватися, що, власне, таким некорисливим, енергійним, талановитим і відважним людям, яким є високоповажний наш пан доктор, професор і академік Ідзьо В.С., і належить бути у провідниках історичної науки сучасної Української Держави...

Нехай же постійно пишуться угринівці знаменитостями роду свого! Бо тільки той народ у світі вільно живе і багатіє, де їхній край і мудрістю й пошаною прозріє та освятиться незборимим українським переможним духом...

Список використаних джерел та літератури:

1. Білецький-Носенко П.П. Словник української мови. – К.: Наук. думка, 1966. – С. 362.
2. Горпинич В.О. Словник географічних назв України. – К.: Довіра, 2001. – С. 454.
3. Грінченко Б.Д. Словарь української мови в 4-х томах. – К. 1909.
4. Даль Владимир. Толковый словарь живого великорусского языка в 4-х томах. – М.:Русский язык, 1982.

5. Ідзьо Віктор. Село Угринів Тисменицького району Івано-Франківської області в археологічній, історичній та мовознавчій традиції. - Івано-Франківськ «Сімік», 2010р. - 110с.
- Ідзьо Віктор. Історія української християнської громади села Угринів Тисменицького району Івано-Франківської області. 450-літтю з часу першої письмової згадки присвячується. (1565-2015рр.). Наукове видання. - Івано-Франківськ «Сімік», 2015р. - 242с.
- Віктор Ідзьо. Вплив давніх угорських перенесенців 896 року на назву села Угринів Тисменицького району Івано-Франківської області. Наукове видання. - Львів, Видавництво Університету «Львівський Ставропігон», 2016р. - 76с.
- Історія Угринова. Нариси з історії села Угринова Тисменицького району Івано-Франківської області / за редакцією В. Костіва, - Івано-Франківськ: Вид-во «Плай» Прикарпатського університету ім Василя Стефаника, 2000. - 280 с.
6. Кобилюх Василь. Українські козацькі назви у Санскриті. - Львів-Київ-Донецьк: І П Ш І: Наука та освіта, 2003. - 214.
7. Кобилюх Василь. Астральні знаки Праукраїни: Тризуб // Громада. - 2003. - №7. - С.1-32; №8. - С. 1-25.
- Кобилюх В. Праісторія топоніму Угринів. Науковий Вісник УІК. - М., 2008. - Т. XIV. - с.90-100.
- Кобилюх В. Праісторія топоніму Угринів. Грегит. Історико-краєзнавчо-туристичний часопис дослідників Гуцульщини. - Львів, 2009. - Ч.5. - с.45-49
- Кобилюх Василь. Праісторія топоніму «Угринів» в українознавстві. Українознавець. - Львів, 2013. Випуск XIII. - С.28-37.
8. Кочергина В.А. Санскритско-русский словарь. - М. изд. "Русский язык", 1987. - 944 с.
9. Красовський Іван. Прізвища галицьких лемків у XVIII ст - Львів: ВП "Край", 1993. - 194 с.
10. Кузич-Березовський І. Оріяна. Кімерія-Праукраїна: У 2-х томах. - Детройт, 1979.- Т.І пише, що обсяг сучасних меж держави Україна в 40 разів менший від обсягу земель у 5508 році до н.е.
10. Процак Роман Угринів – село мос: історія, минуле і сучасність. - Івано-Франківськ. 2000.
- 11) Редько Ю.К. Словник сучасних українських прізвищ. У 2-х томах. - Львів – 2007. Т.І. - С. 249-251.
12. Словник прізвищ: практичний словоіменний орфографічний (на матеріалі Чернівеччини). - Чернівці: "Букрек", 2002. - 424 с.
13. Myllus Klaus. Wörterbuch Sanskrit-Deutsch. - Langenscheidt-Verlag- Enzyklopädie-Leipzig-Berlin-München-Wien-Zurich-New York, 1975.
14. Tanović Ilijas- Rusko-srpskohrvatski i srpskohrvatsko-ruski rječnik. - Sarajevo, 1988. - 338 s.

Kobyliukh Vasyl

The history of Ugryniv

Anotation: *The historical origin all toponyms with root basis in Sanskryt „ugrá“, „augra“, „ugrin“, which presents Ukrainian ancient names of toponyms. All great villages with talented people wholly worthy such historical names.*

Key words: *Ukraine, „ugrá“, ugry, Trident, Hryn, Hryts, Ugryniv, Ivano-Frankivska oblast.*

УДК 94 (477) (092)

Петро Кононенко

Наукова проблема: національна ідея.

Анотація: *В статті досліджується наукова проблема: національна ідея.*

Ключові слова: *Наукова проблема, національна ідея.*

В першій чверті ХХІ століття стало цілком очевидним, що серед найзначніших проблем загальноцивілізаційного розвитку є національна ідея, нація, націоналізм, до того ж – і в автономному існуванні кожного з цих понять та феноменів, і в багатоступеневій взаємозалежності їх. А водночас, що ті феномени – національна ідея, нація, націоналізм – існують сотні років, однак досі викликають нестихаючі суперечки та полеміки як щодо змісту історично зафіксованих реальностей, так і щодо перспектив тих феноменів [1,с88-89].

Маємо на увазі, що пов'язані з еволюцією нації феномени націоналізму й національної ідеї закорінені, як побачимо далі, щонайпізніше в дійсності ХVІІ ст. і вже в науковій теорії та практиці ХІХ ст. дістають об'єктивоване вираження. Однак з часу Переяславської ради 1654 р. і українська дійсність, і політика та наука, зокрема ідеологія, зазнають кардинальних деформацій. Приєднана до московського царства, Україна тратить свою державність, а з цим і фіксовану національну ідентичність, інтелігенцію, ідеологію та реальну самодостатню орієнтацію. Це породжує глобальні протиріччя, що принципово впливає і на характер суспільної свідомості. Розвивається дихотомія: ще народжується "Історія русів" з її ідеєю відродження

національно-державної України, на весь світ підносять національно-державну ідею в усіх її різновидах кирило-мефодіївці і Т.Шевченко, М.Максимович, П.Куліш, М.Костомаров, М.Драгоманов, І.Нечуй-Левицький, О.Потебня, – але в реальній дійсності вже витає дух Великої Руїни, як бур'яни, заповонюють освіту, науку, публіцистику ідейки бездержавності і безнаціональності українства, його психічної вторинності та ущербності, приреченості вічно бути додатком до чужих імперій та націй. Декому здається, як писав М.Костомаров, що "лежить в могилі Україна". Царизм і офіційно здійснює тотальну денационалізацію, готує для вмираючої України похоронні реквієми[2,с.83-85].

Україна й справді виявляє ознаки занепаду, оскільки з національно-демократичної суверенної республіки перетворюється на мозаїку колонізованих частин, обернутих у рабство сусідніми імперіями.

Однак похорони були передчасними: "Ще не вмерла Україна!" – проголосили брати Чубинські. "І не вмерла, і не вмере!" – рішуче резюмував І.Франко, наголошуючи: необхідно "не ридать, а здобувать хоч синам, як не собі, кращу долю в боротьбі!" – адже ще Т.Шевченко заповідав: "Борітеся – поборете!".

Далі зупинимося на реальних підставах тієї впевненості, поки що ж зазначимо, що Україна буквально вибухає й вирує ідеєю національно-державницького відродження. Ю.Бачинський у "Самостійній Україні" та в "Економічних підставах самостійності націй", М.Міхновський у "Націоналізмі й космополітизмі", "Націоналізм – всесвітня сила", І.Франко в статтях "Поза межами можливого" та в "Одвертому листі до галицької молодезі", М.Грушевський в "Історії України-Руси" та в "Галичині і Україні", Д.Донцов в "Ідеології чинного націоналізму", автори "Української хати" розкривають як генеалогію національного становлення українства, так і філософсько-політичні підвалини невідворотного руху України до національної ідеї, держави та перспективи. Нагадаємо, навіть до однакових висновків мислителі, дослідники, як правило, йшли своїми шляхами (до речі, національними!) та робили неоднакові акценти. Але правдивою є й така парадигма: хоча дослідники різних націй акцентували і на протилежних чинниках як вирішальних – вони приходили до споріднених висновків. І найперше: що родове начало лягає в основу етнічного й племінного, а етно-племінне – в основу національного. А це означає: спочатку вибруньковується відчуття – ідея нації, на її основі – нація, а на їх синтезі – націоналізм. Стосовно України – це парадигма: спочатку викристалізовується ідея України, потім – Україна, потім – українці, і на завершення український (як і французький, німецький, англійський, китайський, японський) націоналізм. Як різними є буття і свідомість націй та їхні вольові й цільові життєпокладання, наміри й ідеали, так різними є й типи націоналізмів. Аналогічне прозріння сталося й в Україні. Т.Шевченко, кирило-мефодіївці проголосили курс на історично-зумовлене національне відродження. Царизм стракував голос народу як ворожий і антидержавний націоналізм. Відповідь української політичної еліти була адекватною: не можемо прийняти московське псевдослов'янофільство, бо воно заквашене не на бажанні рівності, демократії, братерства, а на запозиченому в древньому єврействі та римській імперії великодержавному месіанізмі.

У "Програмових засадах Братства Тарасівців", філософсько насичених статтях М.Костомарова, І.Нечуя-Левицького, І.Франка, Лесі Українки, Б.Грінченка, П.Грабовського, у своєрідних маніфестах Ю.Бачинського "Україна irredenta" й "Самостійна Україна" М.Міхновського було сказано чітко і ясно: українці – окремий самодостатній народ і мають історичне право на власний життєвий вибір. Шлях? Він окреслений, як заповіт Т.Шевченка: "де нема святої волі – не буде там добра ніколи", тому – "вставайте! Кайдани порвіть", "борітеся – поборете!", – і оскільки маєте відповідальність перед судом історії та вселюдства, то мусите "не ридать, а здобувать хоч синам, як не собі, кращу долю в боротьбі!" "Vivere temento!" (І.Франко). У висновк наголосимо, що зараз головним є питання: з якою місією здійснювались і якими наслідками завершилися ті походи з точки зору української національної ідеї [3,с.84-123];

Загальну відповідь давали численні дослідники, зокрема археологи: Столяров В. (Діалектика як логіка і методологія науки, 1975), Кобичев В. (У пошуках прабатьківщини слов'ян, 1973), Есенберлін І. (Золота орда, 1983), Новосельцев А. (Хазарська держава і її роль в історії Східної Європи й Кавказа, 1990), Джасханакертці І. (Історія Вірменії, 1986), Калініна Т. (Відомості ал-Хорезмі про Східну Європу і Середню Азію, 1983), Назаренко А. (Ім'я Русь і його похідні в Німецьких середньовічних актах, 1984), Вельтман А. (Аттила і Русь VI й V віків, 1858), Гінді Л. (Членування скіфських племен за даними лінгво-філологічного аналізу, 1984), Соломоник Е. (Латинські написи Херсонеса Таврійського, 1984), Левченко М. (Візантія і слов'яни в VI-VII ст., 1938), Буслаєв Ф. (Історичні нариси російської народної словесності та мистецтва, 1861), Лук'яненко К. (Слідами кельтських богів, 1984), Гумільов Л. (Етнос: міфи й реальність, 1988), Дашцевегійн Т. (Питання етногенезу монголів у світлі даних палеоантропології, 1985), Гумільов Л. (Хунни в Китаї, 1974), Толочко П. (Стародавній Київ, 1976), Ламанський В. (Про слов'ян в Малій Азії, в Африці і в Іспанії, 1859), Гельмгольц Г. (Слов'янська хроніка, 1963), Брайчевський М. (Утвердження християнства на Русі, 1989; «Літопис Аскольда», 2001), Федоров-Давидович Г. (Монети розповідають (нумізматика), 1963), Конрад М. (Схід і Захід, 1972), Іловайський Д. (Додаткова полеміка з питань варяго-руському і болгаро-гунському, 1886), Історія о Атtilі, королі угорським (1988), Іловайський Д. (Розповідь про початок Русі, 1882), Ігнатович Є. (Україна – terra incognita, 1992), Історія стародавнього світу. Ч.ІІ, Греція і Рим (1982), Прокопій з Кесарії. Війна з готами (1950), Кониський Г. Історія Русів (1846), Рибаків Б. (Київська Русь і

руські князівства XII-XIII ст. (1982), Флоренсов М. (Троянська війна і поеми Гомера, 1991), Абгунов М. (Мандрівка в загадкову Скіфію, 1989), Третьков П. (Слідами стародавніх слов'янських племен, 1982), Археологія СРСР. Степи Євразії в епоху середньовіччя, 1981), Купчинський О. (Найдавніші слов'янські топоніми України..., 1981), Старожитності епохи великого переселення народів V-VIII ст., 1982; Боровський Я. (Світогляд давніх киян, 1992), Боровський Я. (Біля джерел східнослов'янської писемності, 1982), Бодянский О. (Про час походження слов'янських письмен, 1855), Гердер Й. (Ідеї до філософії історії людства, 1977), Лозинський С. (Історія папства. 1965); звичайно ж, М.С.Грушевський (Історія України-Руси), І.С.Нечуй-Левицький (Світогляд українського народу), М.Костомаров, І.Франко, Д.Яворницький, В.Дорошенко, О.Пріцак, О.Оглоблин, Ф.Вовк, В.Хвойка, І.Огієнко, Ю.Липа, В.Щербаківський, Я.Пастернак, О.Кандиба, Діакон Л. (Історія, 1988), Іванов С. (Оборона Візантії і географія «варварських» вторгнень через Дунай в першій половині VI ст., 1983), Петров В. (Походження українського народу, 1992), Ковалевська В. (Кавказ і алани. Віки і народи, 1984), Корсунський А., Гунтер Р. (Занепад й загибель Західної Римської імперії й виникнення германських королівств (до середини VI ст., 1984), Чекалова А. (Сенаторська аристократія Константинополя в першій половині VI ст., 1972), Антоніадіс-Бібібу Е., Гійу А. (Візантійська і поствізантійська сільська община, 1988), Петросян Ю. (Стародавнє місто на берегах Босфору, 1986), Сєдов В. (Східні слов'яни в VI-XIII ст., 1982), Ідзьо В. (Українська держава в IX-XIV ст., 2017.) [4, с.63, с.313].

У висновок наголошу, що сьогодні актуальні з дослідження наукової проблеми: націоналізм - національна ідея є актуальні: В.Сніжко, О.Компан, В.Баран, Р.Терпиловський, Я.Дашкевич, С.Наливайко, В.Ідзьо, Я.Дзира, А.Кифішин., Ю.Шилов та інших [4, с.63, с.313]. Природно, що існує, як уже зазначалося, чисельна зарубіжна історіографія про найдавніші часи, що є предметом подальшого з'ясування проблеми [5, с.26-27].

Список використаних джерел та літератури:

1. Кононенко Петро. Українська освіта і наука на сучасному етапі: проблеми і перспективи. Науковий Вісник Українського Історичного Клубу. - М., 2004. - Т. - XII. - С.88-89.
2. Кононенко Петро. Історична проблема: націоналізм - національна ідея в українознавстві. Науковий Вісник Українського Історичного Клубу. - М., 2007. - Т. XIII. - С.83-85
3. Кононенко Петро. Національна ідея, нація, націоналізм. Українська нація і держава очима інших народів. Науковий Вісник Українського державного університету в Москві. - М., 2005. - Т. IX. - С.84-123.
4. Кононенко Петро. Національна ідея, нація, націоналізм. - Київ «Міленіум», 2005. - С.68. - С.313.
5. Кононенко Петро. Шлях до глибин і вершин самопізнання та пізнання світу і життєвого вибору. - Науковий Вісник Українського державного університету в Москві. - М., 2006. - Т. XI. - С.26-27.

Petro Kononenko

A scientific problem: national idea

Annotation: The article investigates a scientific problem: the national idea.

Keywords: Scientific problem, national idea.

УДК 94 (477) (092)

Надія Кукса

Родинний клан Виговських: Данило Виговський – полководець, політик, дипломат

Анотація. У статті робиться спроба окреслити історичний портрет одного з представників найближчого оточення гетьмана Богдана Хмельницького Данила Виговського.

Ключові слова: Данило Виговський – полководець, політик, дипломат, гетьман Богдан Хмельницький, церква Святого Пророка Іллі в Суботіві

Серед найбільш помітних постатей в найближчому оточенні Богдана Хмельницького в останні роки його життя досить рельєфно виділяється Данило Виговський. Проте в вітчизняній історіографії цей образ проглядається в контексті діяльності його більш відомого брата - генерального писаря, а згодом гетьмана Івана Виговського. Історичні джерела донесли до нас чимало суперечливих, вкрай розпорошених відомостей, що тією чи іншою мірою все ж окреслюють історичний портрет представника державної еліти 50-х років XVII століття. Безперечно, своїй появі на політичному горизонті Данило Виговський зобов'язаний старшому брату. Цілком логічним є те, що, ставши однією з найбільш впливових осіб гетьманської держави, генеральний писар Війська Запорозького прагне створити собі віддане оточення і знаходить його насамперед серед найближчих родичів.

Як свідчать першоджерела, найбільш відповідальні завдання Іван Виговський покладав на середнього брата Данила. Причому, стосувалося це як дипломатичних місій, так і доленосних військових походів. Це говорить про неординарні здібності Данила як парламентаря, так і талановитого полководця.

Прямих свідчень про рівень освіти та особисті якості Данила Виговського не маємо. Однак, відомості про перебування його серед не такого вже й багаточисельного почту Богдана Хмельницького під час переговорів, де приймалися важливі рішення, красномовно говорять як про людину, гідну бути в гетьманському оточенні. Загони Данила Виговського брали участь і в поході під Львів.

Одним з яскравих епізодів його успішної військової кар'єри слід вважати Люблінську кампанію (жовтень 1655 р.), в результаті якої з'єднання російського війська та 4-тисячний козацький загін під керівництвом стольника Петра Потьомкіна та наказного гетьмана Данила Виговського взяли в облогу місто. У результаті було знищено розрізнені групи шляхетських військ, а Люблін взято без бою. Дана операція стала вагомим кроком до очищення від поляків Західної України. Чи не найбільшим виявом високої прихильності і довіри гетьмана Богдана Хмельницького можна вважати укладення шлюбу його дочки Олени з Данилом Виговським - в січні 1656 р. молодят обвінчав київський митрополит Сильвестр Косів [7, с. 268].

Слід зазначити, що суспільно-політична діяльність Данила Виговського, як і більшості відомих особистостей козацької доби, більш конкретизована, ніж важливі моменти особистого життя. Дослідники різних поколінь до сьогодні не мають спільної думки щодо визначення імені дружини Данила.

Самійло Величко в своєму літописі називає її Оленою [7, с. 268].

І. Крип'якевич, В. Смолій, В. Степанков, стверджують, що тут йдеться про Катерину [5, с. 58; 6, с. 214].

Згідно останніх генеалогічних досліджень В. Кривошеї, дружиною Данила Виговського стала Олена. До того ж, вона не була старшою дочкою гетьмана, як досі вважалося [4, с.107]. Очевидно, їх коротке подружнє життя було щасливим. У шлюбі мали двох синів – Юрія та Василя [4, с. 153].

Не виключено, що цей шлюб невдовзі став однією з основних причин ослаблення клану Хмельницьких та посилення впливу на політичне життя Української держави покозаченої шляхти, що зайняла старшинські уряди, чи не найсильнішими представниками якої на даний момент і були Виговські [4, с. 140-141].

Попри вагомі позитивні моменти, Виговські були далекими від ідеалу. У властивому для дрібної шляхти намірі розширити свої маєтності потай від Богдана Хмельницького велися справи щодо надання прав на володіння багатими містечками. Збереглися документи, які свідчать про те, що, виконуючи важливе доручення Богдана Хмельницького, в вересні 1654 р. Данило Виговський здійснив посольство до російського царя. Лист гетьмана до Олексія Михайловича не зберігся, проте було виявлено листи від Івана та Остафія Виговських, в яких вони присягаються в вірності царю і просять надати права на нові землі.

Подано реєстр царських грамот, виданих родині Виговських, де їх прохання були задоволені повністю. Зокрема, Данилу Виговському стали належати місто Прилуки, містечка Боришпіль, Баришівка, Воронків, Басань, Білгородка, Рожів з селами, доходами і вигодами, «окрім козаків» [2, с.945-947].

Якщо співставити отримані Виговськими землі, то вони мали у власності набагато більше маєтностей, ніж сам Богдан Хмельницький!

Окрім цього, якщо вірити подорожнім заміткам міністра семигородського князя Франца Шебеші, який, описуючи свій шлях під час здійснення місії до Чигирин (липень 1656 р.), неодноразово називає Смілу «містом Данила», [2, с.100], зятю гетьмана належало і це місто. Таким чином, не так давно малоземельні шляхтичі Виговські (особливо Іван та Данило) перетворилися в одних з найбагатших землевласників свого часу. Після смерті Богдана Хмельницького і здобуттям (не без впливу Москви) Іваном Виговським гетьманської булави Данило Виговський закріпив за собою статус «правої руки» гетьмана. Іван Виговський доручає братові найбільш відповідальні завдання, багато з яких пов'язані з ризиком для життя.

Гетьманування Івана Виговського припадає на тяжкий для України час, коли Московська держава відкрито показала свої наміри щодо державності України, що мали прояви ще за життя Богдана Хмельницького. І з палкого прихильника військово-політичного союзу з Московією, укладеного 1654 р., гетьман Виговський перетворюється на її запеклого ворога. Ситуація ускладнюється тим, що гетьману доводиться боротися як із зовнішніми ворогами, так і з внутрішньою опозицією, підтримуваною Московією. Розгортається російсько-українська війна 1658-1659 рр., що в поєднанні з громадянською війною всередині країни суттєво розхитує державницькі підвалини України. У ході російсько-української війни з новою силою проявляється відданість Данила Виговського справі брата. Проте військові маневри з заволодіння Києвом з метою звільнення міста від царського воєводи В. Шереметева, куди гетьман направив козацькі полки під командування Данила Виговського, зазнали краху [10, с.305].

Ситуація, що склалася, спонукає гетьмана змістити вектор зовнішньої політики в бік Речі Посполитої, проти якої щойно досить успішно вели боротьбу в союзі з Московською державою.

Позаяк, пакт 1654 р. втратив свою дію, тому що Московія порушила його умови ще 1656 р., 6 жовтня 1658 р. Іван Виговський укладає з Польщею так званий Гадяцький договір, умови якого залишилися дійсними лише на папері. Гадяцький договір, який міг би вивести Україну на якісно новий рівень розвитку

державності, на жаль, спричинив подальше загострення українсько-московських відносин. Водночас ускладнилася ситуація всередині держави. Не бажаючи посилення громадянської війни, Іван Виговський зрікся булави. 28 вересня 1659 р. гетьманом було проголошено Юрія Хмельницького.

27 жовтня 1659 р. у Переяславі було підписано російсько-український договір, в результаті якого Україна втрачала свою незалежність і перетворювалась в автономну політичну одиницю у складі Російської імперії [8, с. 67]. Згідно з умовами договору, вся родина Виговських повинна була постати перед царським судом. Подальший перебіг найбільш напружених подій в житті Данила Виговського в різних першоджерелах подається з певними відмінностями, хоча всі вони зводяться до трагічного фіналу.

Деякий час Івану Виговському довелося вести боротьбу з прибічниками Юрія Хмельницького, які намагалися взяти його в полон. Якщо вірити Й. Ролле, який посиляється на численні прешоджерела, Данило Виговський прагнув визволити дружину, що перебувала в обложеній військами свого брата Юрія Хмельницького Смілі [3, с.521-522].

26 жовтня 1659 р. загін Данила Виговського був розгромлений силами корсунського полковника Якова Петренка, а його самого взято в полон. Незабаром Данила Виговського мали доправити до боярина О. Трубецького. Відразу Юрій Хмельницький став просити О. Трубецького, щоб він милосердно повівся з його зятем. Невідомо, як би вирішив долю Данила московський уряд, та доїхати до Москви йому не судилося. Князь О. Трубецький повідомляв Олексію Михайловичу: «Гетманъ Юрій Хмельницкій по своему и всего войска запорожскаго договору, прислалъ къ намъ Данилу Выговскаго; и до твоего великаго государя указа вельми мы везти его, Данилка, за приставомъ въ стрѣлецкихъ приказахъ, и взяли его въ Семеновъ приказъ Полтева до въ Артамоновъ приказъ Матвѣева, перемѣняясь, а въ приставахъ у него были сотники со стрѣльцами поденно. И ноября въ 21 д., какъ мы пошли изъ Болхова, и Данилка Выговской занемогъ, и взяли его больнаго ноября жъ по 30-е число, а ноября въ 30 числѣ на дорогѣ, отъѣхавъ отъ Калуги 10 верстѣ, онъ умеръ, и мы вельми погребсти его въ селѣ Горнемъ...» Отримавши це повідомлення, Олексій Михайлович наказав відправити тіло Данила Виговського до гетьмана. Разом з тим 10 грудня цар направив Юрію Хмельницькому грамоту, в якій висловив співчуття з приводу смерті гетьманового зятя [1, с.35-37]. Дана інформація містилася в російських першоджерелах. Проте в листі до Юрія Хмельницького, датованому 1660 р., польський дипломат С. Беньовський, напевно використавши повідомлення свого підлеглого Селецького, який був очевидцем доставлення тіла Данила в Чигирин, зовсім по-іншому описував причини загибелі Данила Виговського: «Вы толкуете о неприятельскихъ мучительствахъ, которыя вы претерпѣвали отъ поляковъ...А царь не потому ли кажется вамъ добръ, что полна Украина мучительства?... Когда бы увидѣлъ другаго зятя неслыханно замученнаго; когда бы увидѣлъ тѣло его истерзанное кнутомъ, пальцы отрѣзанные, глаза вынутые и серебромъ залитые, уши буравомъ просверленные и серебромъ залитые..., если бъ Богданъ Хмельницкій увидѣлъ все это, то не только бы принялся за оружїе, но и въ огонь ринулся бы [1,с.38]...

Обидві версії причин смерті Данила Виговського продовжують існувати, і жодної з них не можна ні заперечити, ні повністю прийняти як вірогідну. Найбільш послідовним прихильником другої версії вважається С. Соловйов [11, с.59]. Сучасні історики здебільшого наводять обидві версії.

Особливої уваги заслуговують відомості, викладені о. Юрієм Мициком у книзі «Чигирин – гетьманська столиця». Посилаючись на документи зі сховищ відділу рукописів бібліотеки Чарторийських у Кракові, вчений детально змальовує картину повернення тіла Данила Виговського родичам:

«Наступного дня, у понеділок, (виходячи з попереднього контексту, можна вважати, що сталося це невдовзі після Різдва Христового– Н. К.) до Чигирин привезли тіло закатованого московитами Данила Виговського – зятя Богдана Хмельницького. Дружина Данила - Олена Хмельницька в розпачі кинулась до домовини з такою силою, що жакливо розсікла собі голову. Прибіг і її брат – гетьман Юрій Хмельницький з кількома козаками, а побачивши тіло Данила Виговського, гірко заривав. Сестра ж тяжко його прокляла, а коли Юрій пішов до хати, вона кинулась за ним. Тим часом до двору прибували чигиринці. Страшний вигляд понівеченого тіла славного полковника ледве не привів до вибуху їхнього повстання проти Москви...

...Наступного дня Селецького (польського представника, що виконував доручення посла Речі Посполитої Беньовського – Н.К.) закликали на прощальну аудієнцію, і він дістав від гетьмана 20 золотих монет, за котрі купив сукню Олені Виговській, яка раніше видосталась з Чигирин вважай «босо і наго» [9, с.136].

Показово, що фактично всі першоджерела вказують, що тіло Данила було передане його дружині в Суботів і поховане в місцевій церкві біля тлінних останків Богдана Хмельницького.

Знову ж таки неможливо підтвердити чи спростувати ці відомості.

Дослідження експедиції Інституту археології АН УРСР (1969-1974 рр.), підтвердили наявність поховальної ями біля південної стіни церкви Святого Пророка Іллі в Суботові. Разом з тим було виявлено три чоловічих поховання, згадок про які в історичних джерелах поки що не знаходимо. Напрошується думка про достовірність інформації про поховання Данила Виговського, яка прийшла до нас

через віки. Водночас, не маємо інших доказів, які допомогли б ідентифікувати виявлені поховання. Через це дане твердження виглядає доволі гіпотетично. Прикро, що після проведення розкопок виявлені останки не були повернуті до храму, внаслідок чого було остаточно втрачено можливість продовження антропологічних досліджень.

Немає сумніву, що своїм життям і діяльністю Данило Виговський залишив відчутний слід в історії козацької України. Його життєвий шлях, сповнений протиріч, повністю не досліджений, потребує подальшої систематизації. Дана стаття є спробою окреслити лише обриси його історичного портрета.

Та з впевненістю можна заявити, що постать Данила Виговського ніколи не матиме однозначної оцінки.

Список використаних джерел та літератури:

- 1.Востоковъ А. Судьба Выговскихъ и Ивана Нечая. // Киевская старина. – январь 1890. – С. 35- 37.
- 2.Грушевський М. Історія України-Руси. – К., 1998. – Т. 9. Роки 1654- 1657. – С. 945-947.
- 3.Женщины при Чигиринскомъ дворъ во второй половинъ ХУІІ вѣка. Д-ра Антонія І. - // Киевская старина. – март 1894. – С. 522.
- 4.Кривошея В. Генеалогія українського козацтва: нариси історії козацьких полків. – К., 2002. – С.107.
- 5.Крип'якевич І. Богдан Хмельницький. – К., 1990. – С. 58.
- 6.Смолій В., Степанков В. Богдан Хмельницький. Хроніка життя та діяльності. – К., 1994. – С. 214.
- 7.Самійло Величко. Літопис. - К., 1991. – Т. 1. – С.268.
- 8.Мицик Ю., Степенькін С. Корсунщина козацька. – Корсунь-Шевченківський, 1997. – С. 67.
- 9.О. Юрій Мицик. Чигирин – гетьманська столиця. – К., 2007. - С.136.
- 10.Путро О. Іван Виговський. // Історія України в особах: ст. - К., 1993. – С. 305.
- 11.Соловьев С. История России с древнейших времен. – М., 1963. – Т. 6. – С. 59.

Nadiya Kuksa

Family Vygovskii clan: Danilo Vygovsky - general, politician, diplomat

Anotation: *The article attempts to outline the historical portrait of one of the representatives of the immediate surroundings of hetman Bohdan Khmelnytsky, Danil Vyhovsky.*

Key words: *Danil Vyhovsky - general, politician, diplomat, Hetman Bohdan Khmelnytsky, Church of the Holy Prophet Illya in the Subotov.*

УДК 070:16

Igor Ozirko

Логіка відносності в інформаційних війнах країн сусідів

Анотація: *Метою статті є розроблення логічного апарату, який давав би мас-медійним теоріям змогу враховувати різну істинність одних і тих самих тверджень залежно від „контексту” повідомлення під час проведення інформаційних воєн. У літературі з логіки моделлю твердження, яка враховує „контекст” повідомлення, що змінює істинність твердження, є так звана ситуативна логіка. У статті запропоновано для тверджень в рамках ситуативної логіки обрати три перемінні: час, місце та умови. Така модифікація логіки названа логікою відносності. Запропонована модель твердження перевірена й проінтерпретована на прикладах.*

Ключові слова: *Інформаційні кампанії, інформаційні війни, логіка, ситуативна логіка, логіка відносності.*

Постановка проблеми. В інформаційних просторах держав часто мають місце ситуації, коли, наприклад, під час інформаційних воєн одна держава на рівні закону вважає якусь організацію терористичною, а інша — ні; коли воюючі сторони взаємно звинувачують одна друга в агресії, вважаючи себе миротворцем; коли одну й ту ж особу одна держава вважає героєм, а інша — злочинцем (терористом) тощо[1-8,12]. Схожі ситуації і в мистецтві, коли одні й ті ж твори мистецтва критики оцінюють діаметрально протилежними оцінками.

Дещо відмінну, але схожу за результатом ситуацію маємо й тоді, коли, маючи за вікном гарну днину, напишемо істинне твердження: *Сьогодні в місті N є гарна погода*. Проте через кілька днів, коли дощитиме, це твердження стане хибним, хоча саме твердження зовсім не змінилось, залишившись таким, як і було в момент написання. Аналогічний приклад можна подати й щодо опису якоїсь ідентичної події, істинність якої змінюється залежно від її місця (просторових координат). У всіх цих ситуаціях виникає питання щодо істинності тверджень, які описують ці ситуації. З урахуванням сказаного, проблема, яка буде досліджуватися в цій статті, — це проблема істинності тверджень у повідомленнях мас-медіа (з позиції логіки). Відповідно до визначеної проблеми, *об'єктом* у нашому дослідженні будуть твердження, а *предметом* — істинність цих тверджень у різних логічних можливих світах.

Мета дослідження. З урахуванням сказаного, перед дослідженням була поставлена мета розробити логічну теорію, яка давала б мас-медійним теоріям змогу при визначенні істинності враховувати „контекст” події, описаної у твердженні. Такий „контекст” (або: парадигма) є змінним і впливає на істинність твердження, тобто, кажучи іншими словами, істинність твердження залежить від цього „контексту”. Таку теорію, яка враховує контекст твердження, називатимемо далі логікою відносності.

Для досягнення вказаної мети перед дослідженням було поставлено такі *завдання*:

- проаналізувати „контексти” в різних логічних можливих світах, які щодо істинності викликають неоднозначності;
- запропонувати формальний апарат (аксіоми, закони), який давав би змогу описувати вказані неоднозначності, враховуючи при цьому незаперечність критеріїв істини та, відповідно, існування як істинних, так і хибних тверджень;
- проінтерпретувати запропонований формальний апарат на прикладах різних ситуацій у логічних можливих світах;
- зіставити отриманий формальний апарат з іншими чинними логічними теоріями;
- визначити способи й можливість використання запропонованого формального апарату в мас-медіа.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У наш час у науці постульованими є поняття абсолютної та відносної істини. Зв'язок між ними реалізується в такий спосіб: абсолютну істину трактують як „недосяжний” ідеал, а відносну істину — як значення істинності твердження на певних етапах розвитку науки. При цьому ця відносна істина в часі все ближче й ближче наближається до ідеалу, або, кажучи іншими словами, ймовірність істинності такого твердження зростає. Проте логічного апарату, який реалізував би цей філософський постулат, зокрема відносність істини, логіка поки що не розробила.

На нашу думку, до проблеми відносності істини частковий стосунок має так звана ситуативна логіка, про яку свого часу писали К. Поппер [17], Н. Кортж [16] та інші західні дослідники [14-20].

Зокрема Н. Кордж запропонував такі шаблони (схеми) розкриття суті ситуацій:

Суб'єкт А був у ситуації типу С. [Цю ситуацію далі аналізують].

У ситуації типу С належить виконати дію Х. [Тут для дії Х використовують механізм аргументування, зокрема й у формі обґрунтування].

Суб'єкти в ситуації типу С завжди виконують дію Х. [Узагальнюють виконання дії Х в часі й просторі].

Ось чому А зробив Х. [Пояснення дій суб'єкта А].

Ідеї ситуативної логіки свого часу інтерпретував також логік А. А. Зінов'єв [15-16], який запропонував вважати ситуацією непорожню упорядковану множину сумісних станів предметів. При цьому ситуації різні, якщо різна упорядкованість станів; ситуації несумісні, якщо несумісним є хоча б один їх стан.

Термін *ситуативна логіка* поміщено також в одне з довідкових видань [16-18].

Деякі цікаві міркування стосовно поняття відносності висловлені також у публікаціях, які охоплюють ділянку, що поєднує фізику, математику й логіку [15-20].

Пошук перелічених вище джерел було проведено: а) в каталозі журналів та продовжуваних видань Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського за ключовими словами *логіка відносності, відносна логіка*; б) в каталозі Російської державної бібліотеки (*логика относительности, относительная логика*); в) в каталогах Бібліотеки конгресу США й Британській бібліотеці (*logic of relativity, relative logic*).

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Виходячи з аналізу літератури (див. список), закономірно припустити, що внаслідок існування в філософії понять абсолютної та відносної істини спроби створити апарат логіки відносності були здавна [15-18].

Проте виявити довершені й вагомні результати таких розробок, як засвідчив пошук літератури, нам не вдалось. Отже, розроблення теорії, а також створення апарату логіки відносності належить до актуальних завдань сучасної логіки.

Звертаємо увагу на те, що, називаючи нашу теорію логікою відносності, ми зовсім не маємо на увазі, що істини начебто не існує або що будь-яку істину можна перетворити на хибу.

Обравши таку назву, ми лише акцентуємо увагу на тому, що істинність тверджень, крім них самих, залежить від ще кількох типових перемінних, які всі підрозумівають, але про які, як правило, не говорять, вважаючи їх очевидними, а тому й не потрібними для врахування. Ми ці очевидні перемінні будемо намагатися лише явно зафіксувати.

Методи дослідження: а) абстрагування — для виокремлення ознак істинності від досліджуваних об'єктів, що існують у логічних можливих світах; б) аналіз (традиційний) — для отримання даних з літературних джерел; в) синтез — для укладання теорії та апарату логіки відносності; г) формалізація — для запису речень природної мови у формі тверджень мовою символічної логіки; ґ) моделювання — для створення логічної моделі твердження; д) логічний метод — для перевірки несуперечності запропонованої теорії (внутрішньої та зовнішньої).

Поняття ситуації. Оскільки до проблеми відносності явний стосунок має поняття ситуації (М), дамо цьому поняттю таке означення: ситуація М — це дві обставини (час Т і простір L), а також умова (U), які створюють контекст (парадигму) твердження, тобто $M = (T, L, U)$.

Параметр часу Т може набувати таких значень (оцінок): *завжди, у деяких відрізках часу, у деякий відрізок часу, у деяких точках часу, в деякій точці часу, ніколи*.

Параметр простору L може набувати таких значень (оцінок): *усюди, у деяких фрагментах простору, в деякому фрагменті простору, у деяких точках простору, в деякій точці простору, ніде*.

В якості умови U в логіці відносності можна використовувати твердження різних модальних логік, наприклад акціональної (логіки дії) з предикатом *бажає* (має намір, хоче, планує) тощо. Можливою є й така ситуація, коли якесь твердження є істинним за будь-яких умов, крім обставин.

Така імплікація відповідно до таблиці істинності логіки висловів у традиційній логіці є хибною лише за тих умов, коли твердження U є істинним, а D — хибним (у всіх інших варіантах така імплікація є істинною). З розгляду умови U випливає, що якщо цілі суб'єктів різняться чи навіть діаметрально протилежні, то для таких суб'єктів істинність одних і тих самих інших тверджень може бути так само різною. Це пояснює наявність різних оцінок одних і тих самих тверджень, які використовують в інформаційних просторах держав, що перебувають у стані війни, зокрема й лише інформаційної [17-20]. Тому в таких ситуаціях з позиції логіки доречно говорити не про істинність, а про відносну істинність аналізованих тверджень.

Інтерпретація істинності тверджень у логіці відносності. Подамо кілька прикладів.

Приклад 1. Істинність твердження *Земля є пласкою* залежить від часу, коли визначали його істинність: приблизно до XVI-XVII ст. це твердження вважали істинним, а після вказаної дати — хибним.

Таким чином, істинність твердження про те, що *Земля є пласкою* змінювалася залежно від обставин, зокрема момента часу, в який визначали істинність цього твердження.

Приклад 2. Про одного царя розповідають таку притчу.

До царя прийшла жінка й поскаржилася на сусідку за те, що курка сусідки видзьобала все тільки-но засіяне в землю зерно. Жінка за нанесену шкоду посварилася з сусідкою.

— *Чи я права, що сварилася через заподіяну мені шкоду?* — *запитала жінка в царя.*

— *Ти права,* — *відповів цар.*

Через кілька хвилин до царя прибігла сусідка й сказала:

— *До тебе приходила жінка, в якої моя курка видзьобала на городі зерно. Але хіба я можу прив'язати курку до себе? Чи я повинна прив'язати курку до якогось стовця? Звісно, що ні, адже так ніхто не робить. А та жінка влаштувала мені через це сварку. Отже, права я, що не прив'язала курки, а не та жінка, еге ж?*

— *Ти права,* — *відповів цар.* — *Курей справді ніхто не прив'язує.*

Всі ці розмови чула третя жінка, яка в цей час прибирала царські покої.

— *Але ж, царю,* — *зауважила третя жінка, коли дві попередні пішли,* — *те, що ти двом жінкам підтвердив їх правоту, суперечить одне одному!*

— *І ти також права,* — *відповів цар.*

У цій притчі перша жінка права, оскільки її приватну власність з вини іншої особи було знищено (вона права юридично). Друга жінка також права, оскільки курей на мотузок дійсно ніхто не прив'язує (права за звичаєвими правилами ведення господарства). Третя жінка права логічно, оскільки два протилежні твердження не можуть бути істинними водночас.

Таким чином, істинність твердження для кожної жінки залежить від умови, з позиції якої визначається істинність твердження *Жінка N є правою*.

Висновки. 1. Логіка відносності є розширенням традиційної двозначної логіки. Вона не заперечує і не відкидає жодних напрацювань традиційної логіки.

2. Оскільки істинність тверджень залежить від ситуацій (тобто контексту, чи парадигми), в яких їх розглядають, то в якості параметрів ситуації доцільно використовувати час, простір й умову, які так само мають форму тверджень.

3. Логіку відносності доцільно застосовувати в тих сферах життя суспільства, де вимушено доводиться враховувати переміщення твердження в часі, просторі й середовищі умов. До таких сфер належить інформаційний простір держави.

4. З позиції логіки відносності, якщо цілі суб'єктів різняться чи навіть діаметрально протилежні, то для таких суб'єктів істинність частини одних і тих самих інших тверджень так само може бути протилежною. Тому в таких ситуаціях з позиції логіки доречно говорити не про істинність, а про відносну істинність аналізованих тверджень.

5. Логіка відносності є логічним апаратом, який пояснює різні істинності одних і тих самих тверджень у мас-медіа, а тому її доречно використовувати для пояснень та інтерпретацій у мас-меді.

Список використаних джерел та літератури:

1. Віктор Ідзьо. Адміністративний устрій держави великого князя Данила Галицького під час монголо-татарського нашествия та в час коронації на короля України-Русі у 1240—1264 роках. — Івано-Франківськ «Сімик», 2011 р. — 68с.
2. Віктор Ідзьо. Візантійська християнська держава в IV—XV століттях. — Івано-Франківськ «Сімик», 2011 р. — 48с.
3. Віктор Ідзьо. Князь Олег Ярославович Галицький — автор «Слова о полку Ігоревім». — Івано-Франківськ «Сімик», 2012 р. — 32с.
4. Віктор Ідзьо. Руське королівство та Тевтонський Орден: політичні, економічні та релігійні взаємовідносини у XIII—XIV століттях. — Івано-Франківськ «Сімик», 2012 р. — 60с.
5. Віктор Ідзьо. Станіславів-Івано-Франківськ. Міжнародні Наукові Конференції в Івано-Франківську у 2000—2006 роках. 350-ти річчю(1662—2012 pp.) присвячується. — Івано-Франківськ «Сімик», 2012 р. — 62с.
6. Віктор Ідзьо. Тарас Шевченко в Москві та Санкт-Петербурзі (1814—2014 pp.). — Москва, Видавництво технічного відділу Українського державного університету в Москві, 2014 р. — 54с.
7. Віктор Ідзьо. Кафедра Українознавства Університету «Львівський Ставропігійон» у 2003—2013 роках. 10 — літтю заснування присвячується. — Івано-Франківськ «Сімик», 2014 р. — 56с.
8. Віктор Ідзьо. Запорізьке козацтво як національна еліта в Українській державі XV—XVIII століть. За дослідженнями академіка Володимира Грабовецького. — Івано-Франківськ, 2014 р. — 88с.
9. Віктор Ідзьо. Науковий журнал «Українознавець» Кафедри Українознавства Університету «Львівський Ставропігійон» у 2005—2015 роках. 10 — літтю заснування присвячується. В електронній книзі — В.С.Ідзьо. Збірка наукових праць. Електронне видання з нагоди 55-річчя автора. — Львів, «Інститут Східної Європи», 2015 р. — Випуск I.
10. Віктор Ідзьо. I-29. Михайло Грушевський на шпальтах часописів українців Росії «Украинский Вестник». Наукове видання. — Львів, Видавництво Університету «Львівський Ставропігійон», 2016 р. — 60с.
11. Віктор Ідзьо. Австрійський полк «Українські Січові Стрільці» (1914—1918), німецька дивізія «Галичина» (1943—1945) — військові бойові формування з українців у часи першої та другої світових воєн та їх участь в українському державотворенні у першій половині XX століття. Наукове видання. — Львів, Видавництво Університету «Львівський Ставропігійон», 2016 р. — 38с.
12. Віктор Ідзьо. Вплив давніх угорських перенесенців 896 року на назву села Угринів Тисменицького району Івано-Франківської області. Наукове видання. — Львів, Видавництво Університету «Львівський Ставропігійон», 2016 р. — 76с.
13. Віктор Ідзьо. Нарис історії Української Греко-Католицької Церкви — за свідченнями джерел російських архівів. Наукове видання. — Івано-Франківськ «Сімик», 2017 р. — 48с.
14. Barwise, J. The situation in logic. — [S. L.] : Center for the Study of Language and Information, 1989. — 328 p.
15. Jane I., Wright C. Two articles on "relativity". // Bulletin of symbolic logic. — Vol. 11 (2005). — № 1. — P. 84-88.
16. Koertge, N. Popper's Metaphysical Research Program for the Human Sciences. // Inquiry. — Vol. 18 (1975). — P. 437-62.
17. Popper, K. The Poverty of Historicism. — [S. L.] : Routledge, 1957. — 166 P.
18. Prokhovnik S. J. The logic of special relativity. — London : CUP, 1967. — 138 p.
19. Syverson, P. F.; Fagin, R. An Epistemic Logic of Situations // Proceedings of the conference on theoretical aspects of reasoning about knowledge.; Theoretical aspects of reasoning about knowledge; Pacific Grove; CA, 1994; Mar, 1994. — San Francisco : Morgan Kaufmann, 1994. — P. 109-121.
20. The theory of relativity : principles, logic and experimental foundation. — New York : Nova Science Publishers, 2014. — 503 p.

Ihor Ohirko

Logic relationship in the information war of sids countries

Annotation: During the conducting of information wars, it is often arising situations when the same statements are assessed by the warring parties in a diametrically opposed manner. The assessment of such conflicting statements from the standpoint of truth is a problem that is investigated in the article.

The purpose of the article is to develop a logical apparatus that would allow mass media theories to take into account the different truths of the same statements depending of the "context" of the message.

In the literature on logic, the model of the statement that takes into account the "context" of the message, which changes the truth of the statement, is the so-called situational logic. In the article it is proposed to select three variables for statements within the framework of situational logic: time, place and conditions. In the role of such

conditions, sometimes there may be goals pursued by actors, that is, the sides of information wars. Such a modification of logic is called the logic of relativity.

The proposed model of the statement is verified and interpreted in the examples.

The conclusions of the article state that the logic of relativity is an extension of the traditional two-valued logic. It is expedient to use it in those spheres of a society's life, where it is compulsory to take into account the movement of the statement in time, space and environment of conditions. Such spheres include, inter alia, information space of states. From the standpoint of the logic of relativity, if the goals of the entities are different or even diametrically opposed, then for such entities the truth of some of the same statements can be the opposite. Therefore, in such situations from the standpoint of logic it is appropriate to speak not about truth, but about the relative truth of conflicting statements.

The logic of relativity is a logical apparatus that explains the different truths of the same statements in the mass media at the time of information wars.

Keywords: Information campaign, information war, logic, situation logic, logic of relativity.

УДК 94 (477)«1648/179»:82-94

Олександр Смакота

Родинні спогади за Богдана Хмельницького та Івана Виговського

Анотація: У статті надаються описи фундаторів гетьманської козацької держави Богдана Хмельницького та Івана Виговського за переказами і родинними спогадами їх нащадків.

Основний акцент концентрується на їх висловлюваннях та історичних фактах.

Ключові слова: Гетьман Богдан Хмельницький, Іван Виговський, Данило Виговський, MORS TUA VITA MEA, Павло Тетеря, Смакота.

У травні 1974 року до середньої школи, де я навчався, завітала працівник історичного музею ім. Д.Яворницького Крилова Л.П. Вона просила учнів збирати експонати до музею.

Серед речей 17-19 століть подарованих моєю родичкою зі словами «на тобі смакоту будеш Смакотою», був невеликий чорний глечик з літерами I . W. у верхній частині. У працівників музею виникло питання з цього приводу до мене : «Відкіля у неї гетьманський глечик? «Довго мені не вдавалось довідатись. Нарешті моя прабабця розчулилась, і почала розповідати почуте від мого прадіда у 1914 році, попередньо взявши з мене слово мовчати. Після цього вона сказала: «Пройде 36 років і ти зустрінеш своє дзеркало - Григоровича. Йому все й розкажеш». Так і сталося, після мого знайомства з Борисом Возницьким. Наступного року він зателефонував мені та запросив терміново приїхати, бо знайшлося в архівах підтвердження, стосовно належності землі під склепом у Комарно родині Виговських. Жахлива трагедія забрала життя вірного сина України Академіка з великої букви. В той же рік склеп-каплиця почала стрімко руйнуватись та нахилилась (фото № 2).

Ця доповідь мої намагання ввести в науковий обіг записані розповіді з метою опрацювання фахівцями джерелознавцями історичних постатей і фундаторів України. Саме головне – це знайти їх місце поховання. Дуже важливо в наш час формування та затвердження Української національної ідеї. Далі по тексту пряма мова розповідача: «Чи ритимуть люди землю чи ні, а буде колись таке, що дориватимуться до чогось другого, будуть таки добиватись правів Хмельницького.

Кажуть, що в якійсь колонії шкатулка є, а в ній ключі од льохів ,плани та описи усякої кладі, яка де є, по всій Україні. Там де і права ваші, діти мої, позамикані».

27 грудня народився твій дід Хведір, також у цей, день св. Теодора Начертанного, народився у Михайла Хмельницького та Анастасії Федорової хлопчик, якого нарекли Зиновієм або Богданком, як того чинив козацький звичай . Слабким та хворобливим діткам давали декілька імен, захищаючи від худства. Також у цей день поховали у Суботові поруч з Михайлівською церквою старшого сина гетьмана Тимофія. Залишив Тиміш по собі вдову Розанду з немовлятами близнюками Андрієм та Петром. Ними опікувався Іван Виговський, бо був Тимофію та Розанді сватом, та ще Катерина – рідна тітка Тиміша.

Гетьмани – це правителі козацькі – відчайдухи, яких ще світ не бачив. Бо бідові дуже були. Першим з них був Хмель Богдан Зиновій Хмельницький, він з татарського полону Івана сина Остапа виміняв за свого найкращого баського коня. Присягнувся навіки йому Іван вірно служити та став вірною опорою та пан – радником писарем покоєвим. А коли Іван козацький реєстр добряче склав, бо дуже вчений був, до себе Богдан його наблизив та правити усією козацькою канцелярією призначив.

Гетьман Богдан був нестримного норову та дуже гнівливий, з пересердя міг і зарубати. З усіма хто брикався так чинив. Ніхто окрім Івана Виговського йому перечити не міг. Двічі за це Іван був прикутий до гармати. Перший раз замість брата свого рідного козацького полковника Данила Виговського. Діло було так: Зайшла у Данила з полковником Павлом Тетерею суперечка за Олену Хмельівну доньку Богданову до бійки, яка згодом повернула до герців. За те, що Данило шаблею скривдив та поранив полковника Тетерю,

його було покарано до страти – прикували до гармати. Та за свого брата заступився Іван і простояв за нього на волосині майже добу. Й не даремно у січні цього ж року побрались Олена та Данило, сам митрополит київський Сильвестр Косів їх обвінчав. Народила Олена двох хлопців Юрія та Василя. Юрій загинув під Хотиним ще юнаком, а Василь доживав віку на ґрунтах Богданової пасіки по річці Оріль в межах Нехворощанського Заорільського козацького монастиря.

Другий раз був прикутий Іван Виговський до землі, доки гнів Богданів не розвіявся, за те, що Хміль помітив нестримну жагу Івана булавою володіти. Ходив Хмельницький, шаблоюкою заміряючись над горлом Івана та виказуючи йому: «Хапався за булаву чи ні? Хіба й гадки не мав? - «Твоя булава батьку, тобі до віку – казав Виговський – Завжди була й буде».

А який був Хмельницький? Богдан говорив стиха, аби нікому не заважати, був міцної статури, середній на зріст. Мав обличчя видовжене, ніс довгий, тонкий та любив править свої козацькі вуса. Мовчки обмислював справи, хоча прямо все казав у вічі. Людей не цурався та в бідах інших легко розчулювався, був тонкосльозий. Реагував відразу на всяке худство з такою фурією, що довкола ціпеніли. Він тривав безліч голубів, серед яких були й поштові. Сам ладнав свої шкіряні обладунки та свої шкіряні подушки, яких було багато. Після Берестечка змінився на гірше. Почав лихословити та рвати на собі волосся.

З втратою сина Тиміша одразу-ж занепа. Та все-ж таки, його сміливість та рішучість у битвах з ворогами, відданість козацькому товариству, була найвищого гатунку-голду. І слава Богданова не вмере не поляж. Все дбав, щоб свою честь-голд не понизить.

Улюблені приказки Хмельницького:

«Не прикладайте гріха до гріха, але добром добро спомагайте. Щаслива є та душа, яка сама себе судить. І ще до війська: «Синове воїнів хоробрих, явіть мужність свою! І вам навіки славу запишуть. Поки ми живі, хіба, що смерть наша може наблизити нашу неволю».

Спогади за Івана Виговського:

Іван Виговський був рудий (руда борода і вуса) та мурий-рябий на тілі. Високий на зріст, міцний, кістка тонка, легкий на вдачу, бідовий-хоробрий, миткий. Не за себе дбав, а за справи державні та козацькі, за людей вірних йому ціла партія прибилася-зібралася. Любив жартувати, гарно й ловко танцював, перший гопаківець був, грав на музику, складав вірші та думи. Іван був відчайдух, яких ще світ не бачив, вірний товариш та стримано, до всіх однаково рівно ставився. Він кулям не кланявся, а за кінями, що під ним були забиті дуже шкодував – сумував. З татарського полону тікав. Іван був привітний та чемний до люду, не палив тютюну від діда прадіда. Добивався своїх вольностей та прав споконвічних козацьких і наказував стояти одностайно-разом та нікому з ворогів не потурати, їх одразу-ж об поріг одчавлювати.

Легенда-переказ.

Це було після Берестечка. До хати де були син Хмельницького - Тиміш, та тоді ще писар Війська козацького - Іван Виговський, прибилася якась бабця. І повідала кожному щось своє особисте. А Виговському таке: «Бережи Хмеля, як батька, бо йде смерть по житті твоєму з ним однією дорогою. На сім років розділило вас життя. На сім років об'єднає вас смерть». Якими ж словами набирали до козацького війська Хмельницького? Це коли Богдан опинився у полоні татарським під Берестечком. Звернення Івана Виговського до звитяжців: «Хто хоче за віру християнську свою прадідів бути посаженням на кіл, хто хоче бути четвертований, колесований, хто згоден перетерпіти усілякі муки за святий хрест, хто не боїться смерті – приставай до нас. Не треба боятися смерті, від неї не вбережешся. Бо вона приходить поза твоїм бажанням і в той час коли сама править. Таке козацьке життя. Поки є в Дніпрі води й нашого війська козацького буде». Улюблені приказки Івана Виговського: «Продам Бар, продам Руду й заграю ляхам на дуду – будуть вони танцювати й Виговського вспоминати», «До булави треба ще й голови», «Під цю кучму, ще б Богданову голову», «Ся булава на ласку, а злomu на карність», «Причина й початок завжди лежать в ініціаторах». Вислови: «Доки козацька шабля зайшла, доти також мусить бути козацьке панування», «Коли мене гетьманом обрали, то потурати у війську нікому не буду, бо Військо Запорізьке без страху бути не може», «Слова – це живий дух прадідів наших», «Хана тобі буде, якщо шани до батьків – прадідів у тобі немає», «Відцурався від свого роду – вважай пропав», «Не гонорися, мій сину, шануй старіших за себе та рід свій, будь привітний до всіх, не ліпись до багатих, а до мудрих та праведних», «Сину не зневажай убогих, май рівну любов до всіх», «Токи у серці своїм, mocno тримай віру і страх Божий і тако як я, будь вірний слову присяги». «По твоїй правді твоя віра і твоя доля», «Цінують життя всіх однаково», «Опікуйтесь та дбайте за живих, бо мертві самі собі раду дадуть», «Живіть мирно та рівно, бо хто галас має, той долю спонукає», «Бігли швидко та стояли довго», «Не будіть лихо, поки тихо», «Без козаків і свята вода не освятиться, бо козаки божі діти. Хто їм допомагає того Господь благословляє», «Живіть своїм розумом та з серцем сповненим любові», «Тримайтеся один одного споконвічно. Свій до свого по своє. Що б ніяке худство вас не розділило». У Івана Виговського балачка була своя батьківська, до якої він справно долучав нові слова, вмів підмічати та вражати словом. «Зранку затяті навіжені навратилися. Невдовзі заприсяглися ловкі притишити нориви недолугих запроданців. Зуспалку вовтузяться запроданці». «Ловка година настала, годі вже журитись. Пропадати, ще не прийшов ваш час. Турувати згодом же будуть вам

московіти. Тому знов прийшов до вас поради надати . Будьте завжди швидкі , як вихор, бо ви хоробрі. Сміхом лікуйтесь і ворогів обурюйте-жахайте. Розумний гуртує тіло, а мудрий ще й душу . Одна правда на небі, а всі кривди по землі ходять. За вами ваша слава наввипередки бігати не буде. Поки всіх ворогів об поріг на кордоні не притишите. Життя – це боротьба за спасіння душі. Іван мав такі особисті речі; нагрудник синій кварцаний з зображенням ікони Богородиці «Чигиринської» та шаблю з власним ім'ям і написом «Отримавши славу під Зборовом і Збаражем втратив її під Берестечком, щоб повернути її під Конотопом».

Пророцтва Івана Виговського.

«Прийде колись такий час, що по вас і питати не будуть, до якої ви партії - прибилися, та як оту отару поженуть, на заклання до чужих богів». Іван Виговський був вірним слову у справах Богдана, прагнучи здійснити його задуми, зовсім відійти від московітів, сповняючи наміри затвердити і укріпити Україну». Нема в мене більшого бажання іншої долі жадати, ніж жити виборюючи, здобувати кращу долю краю рідному та бачити, що крицева праця мого життя не марна».

Богданів (Батьків) Заповіт.

Гей, лучче б нам у самім світі чаввалати, долю веселити, волю боронити та радіти, як ті і малії діти, бо заповідаю щоб не згинув я марно – поховайте мене у Комарно, на горі високій, на кордоні далеко, щоб Вкраїна мила, та моя родина до мене вітала, щастя й долю здобувала. І стало постало сонечко раненько та й зігріло тую високу гору та милу Україну краю наш улюблений і діти мої любі Вірних побратимів майте, кордони захищайте мене не забувайте, по вічній допоміж як ради дати не зможу хоч і захочу. Зверху тільки погляну, молитвою стиха щоб була навіки, моя вам утіха. Як тее сонце правда у віконце і вічної правдоньки ніде подіти. Знов радіє уся моя родина, Русь-Україна не вмере не загине, як сокіл повстане. Не плач не журися до сходу вернися. Думи мої думи що ж ви наробили мене славного з світу ізжили.

Легенда.

«Моя смерть – твоє життя» тобі не належить, бо батько й син з'єднаються. Коли весь рід збереться – ото буде Смакота. Можемо втратити ім'я, а не душу. Гуляй душа без кунтуша». Поховано Івана Виговського поруч з його дружиною Оленою у склепі мурованому десь на Галичині. Стоїть над склепом пам'ятник великий з надписом латиною: «Моя смерть – твоє життя». «MORS TUA VITA MEA». Був та ладнав пам'ятник, останній раз, твій прадід у 1927 році. Записано зі слів Смакоти Пестини Миколаївни (1884 – 1975) її переказ почутого від Смакоти Федора Івановича (1842 – 1916), в 1914 році.

Іван Виговський (1602 – 1664) – гетьман України (1657 – 1659) .

**Продовжив справу Богдана, затвердження держави Україна.
Місто Комарно, склеп-каплиця – місце поховання Івана Виговського.**

Висновки:

1. Публікація спогадів збагачує нашу культурну спадщину та мову.
2. Додаткове джерело цінної історичної інформації.
3. Створює цілісну картину історичних постатей очима їх сучасників, яку зберегли їх нащадки.
4. Найголовніше, ця стаття сприяє формуванню та становленню української національної ідеї.
5. Свідомості державотворення саме української України та наслідування наступними поколіннями вікових переможних традицій Козацької України.

Список використаних джерел та літератури:

1. Легенда. Записано зі слів Смакоти Пестини Миколаївни (1884 – 1975) її переказ почутого від Смакоти Федора Івановича (1842 – 1916), в 1914 році. – Дніпро, 2014р. (Архів Олександра Смакоти).
2. Віктор Ідзьо. Запорізьке козацтво як національна еліта в Українській державі в XVII - XVIII століттях. - Львів “Сполом”, 2009.
3. Тарас Чухдіб. Козацька міфологія України. Творці та епігони. - К., 2007.

Alexsandr Smakota

The article describes the founders of the Hetman Cossack state Bogdan Khmelnytsky and Ivan Vyhovsky

Annotation: *The article describes the founders of the Hetman Cossack state Bogdan Khmelnytsky and Ivan Vyhovsky according to the legends and family memories of their descendants.*

The main focus is on their statements and historical facts.

Key words: *Hetman, Bogdan Khmelnytsky, Ivan Vyhovsky, Danylo Vyhovsky, MORS TUA VITA MEA, Pavlo Teteraya, Smakota.*

УДК 94(477)

Світлана Турків

Діяльність Моніки Полянської – ігумені монастирів сестер-василіанок (1917–1945 рр.)

Анотація: *У статті на основі наявних архівних джерел висвітлено діяльність Моніки Полянської – ігумені монастирів сестер-василіанок, упродовж 1917–1945. На основі аналізу епістолярної спадщини реконструйовано співпрацю матері Моніки Полянської з митрополитом Андрєм Шептицьким, що велася в кількох напрямках: особистого духовного проводу для ігумені Моніки; адміністративної й пастирської опіки над тогочасними василіанськими монастирями. Описано просвітницьку і харитативну діяльність Моніки Полянської, яка була багатогранною і відбувалася у складних історичних обставинах. За вірність Богові і Церкві у 1945 р. була зареєстрована і віддала своє життя як мучениця за віру.*

Ключові слова: *Сестри-василіанки, митрополит А. Шептицький, ігуменя, монастирі, діяльність.*

Ігуменя Моніка Полянська, як і митрополит Андрей Шептицький, патріарх Йосиф Сліпий, блаженний Миколай Чарнецький та ін., належить до тих постатей, значення яких із плином часу тільки зростає. Їх світогляд, приклад віри, мужності й самопожертви є своєрідним дороговказом для сучасного та майбутнього поколінь. Упродовж 1917–1945 років Моніка Полянська була ігуменею в Словітському, Журавненському та Підмихайлівському монастирях. Як настоятелька, вона власним прикладом заохочувала сестер повністю присвячувати себе Богові та віддано служити ближнім. У період німецької окупації Західної України мати Моніка допомагала дітям-сиротам, переховувала в монастирі від фізичного знищення євреїв, перев'язувала рани пораненим українським воякам. З утвердженням радянської влади, 1945 року, ігуменю Моніку Полянську, за вірність Богові й Церкві, заарештували. Покарання вона відбувала спочатку в тюрмі у Станиславові (тепер Івано-Франківськ), переживши за перших пів року ув'язнення 25 допитів, а потім – у Мордовії, де 26 грудня 1951 року й перестало битися її серце. Мати Моніка віддала своє життя як мучениця за віру, залишивши всім нам приклад любові до Бога й ближнього.

Мета дослідження полягає у висвітленні діяльності ігумені Моніки Полянської у василіанських жіночих монастирях впродовж 1917–1945 років. На основі епістолярної спадщини ми спробували реконструювати співпрацю митрополита Андрея Шептицького й ігумені Моніки Полянської, що велася в кількох напрямках: особистого духовного проводу для матері Моніки; адміністративної й пастирської опіки над тогочасними василіанськими жіночими монастирями; спільної з Василіанським Чиним просвітницької й харитативної діяльності тощо. Джерельна база дослідження: діяльність ігумені Моніки Полянської значною мірою реконструйовано на основі масиву архівних джерел, що зберігаються як в монастирських, так і в загальнодержавних установах: Центральному Державному Історичному Архіву України (далі ЦДІАУ) у

місті Львові, Головному Архіві Сестер Чину Святого Василя Великого у Римі (Італія), Провінційному архіві сестер-василіанок у Факс-Чейзі (Сполучені Штати Америки), Провінційному архіві сестер Чину Святого Василя Великого у Львові, Архіві Інституту Історії Церкви у Львові (далі АІЦ), Архіві Місії Постуляційного центру беатифікації й канонізації святих УГКЦ та Центральному Архіву Управління Міністерства Державної Безпеки (УМГБ) Станіславівської обл. Поміж них особливо багатим на такі матеріали є Центральний державний історичний архів України у Львові. У його фондах (№ 201, 358, 684) збереглося чимало документальних свідчень.

Найбільш об'ємним та інформативним серед них є листування, яке мати Моніка Полянська вела з митрополитом Андреем Шептицьким, а також зі своїми співсестрами. За змістово-жанровою класифікацією – це, здебільшого, листи-повідомлення, прохання, відповіді, привітання митрополита з іменинами, Різдом та Воскресінням Христовим. Окрім цих типових жанрів, тут є і листи особистого характеру. У них мати Моніка, називаючи митрополита Андрея духовним Батьком, відкривала йому душу, розповідала про свій духовний стан: боротьбу, спокуси, упадки, а також про хвилини досвідчення Божої Любові і Милосердя.

Кореспонденція Моніки Полянської розкриває малознані сторінки її життя, її духовне становлення, глибокий внутрішній світ, життєві колізії, що резонують із соціально-історичними подіями епохи.

Автором вперше зроблено спробу наукового аналізу діяльності ігумені Моніки Полянської. Адже досі інформація про неї публікувалася лише у вигляді окремих цитат або ж у публіцистичних виданнях.

Моніка Полянська була обдарованою особою з різними талантами та організаторськими здібностями, однак вважала себе негідною, недостойною перед Богом і людьми. Читаючи її листи до Андрея Шептицького, бачимо її запальний характер, сильну волю, мудрість і рішучість у прийнятті рішень, мужність під час випробувань і терпіння та водночас велику покору перед митрополитом щодо його розпоряджень, прийняття всього, як Божої волі. Зокрема, у листах-проханнях чи повідомленнях мати Моніка, на відміну від інших сестер, не тільки представляла певну справу, але водночас і брала участь у розв'язанні окресленої проблеми. Виявляла свої побажання для її вирішення, але при цьому приймала кожне розпорядження митрополита Андрея. «Одиноким промінчиком щастя в теперішнім моєму житті є те, що така Воля Божа, а нічо так дуже щиро не бажаю, як виповнення єї. Бажання всегдашнє терпіння зістало здійснене, добрий Ісус виповнив по береги. Нічо не позістає мені, як лиш обняти Хрест святий, той найбільший дар любові, і йти в слід за Христом» [1, арк. 186–187]. У цих листах виявляється велика жертівність, повага і щирість у ставленні до А. Шептицького, що водночас свідчить про її покірне віддання себе Божій волі, а також відкритість на поради, вказівки та розпорядження владики Андрея. Кожен лист відображає певний період у житті матері Моніки, розкриваючи її духовне зростання на дорозі досконалості. Наприклад, з листа від 5 квітня 1917 р. дізнаємося про перші роки Моніки Полянської в монастирі, про її духовну працю над собою, про велике бажання жити в єдності з Христом. «Темперамент мій живий і веселий, цілим молодим серцем прив'язалася була я до світу, любила усе, крім Бога. Тепер Христос почав рвати поволі усі ті зв'язки, з чим зжилася я» [2, арк. 9–10]. Згодом вона, як ігуменія Словітського, Журавненського та Підмихайлівського монастирів, розказує в листах вже більше про монастирські справи (купівлю будинку, поточні роботи), а також продовжує описувати свій духовний досвід. Характерним для матері Моніки було те, що вона завжди понижала себе, вважала негідною, недостойною уряду ігумені, а також ніколи не звинувачувала ні в чому інших сестер, стверджуючи, що це вона винна: «Я все кажу есліб я була добра, то всі сестри булиб добрі» [3, арк. 92–95, 94]. Варто відзначити, що в листах Моніки помітно велику вдячність Богові за Його ласки, а також – митрополиту Шептицькому за його батьківську опіку, духовний провід для її душі, допомогу у важких моментах особистого життя та вирішенні монастирських справ. Збережене листування уможливило реконструкцію різнобічної співпраці й глибоко духовних особистісних взаємин ігумені Моніки Полянської та митрополита Андрея Шептицького, який упродовж кількох десятиліть був її духовним провідником.

Іще сестрою-новичкою Моніка прагнула строгого монашого життя й хотіла стати «домашньою» сестрою, а не сестрою т. зв. першого хору (такий поділ існував у тогочасних жіночих василіанських монастирях), відчуваючи в упокоренні глибшу єдність з Христом. Оскільки багато хто не схвалював такого рішення, вона звернулася за порадою до Андрея Шептицького. Митрополит дозволив їй на такий перехід. Довічні монаші обіти (обіцянка складена Богові жити в чистоті, убожестві й послуші – примітка автора) Моніка разом із чотирма іншими співсестрами склала в 1914 році вже як домашня сестра [4, арк. 23]. Про день, в який Моніка склала торжественні монаші обіти, вона відгукнулася так: «О як чудний був се день в моєму житті! Здаєсь для того дав Христос відчути в душі моєй Свою присутність і з тої причини наповнив мене тим щастям [...]» [5, арк. 4].

Однак 1917 року митрополит Андрей призначив Моніку ігуменею Словітського монастиря, де вона стала доброю духовною матір'ю для сестер. Як настоятелька, вона власним прикладом заохочувала сестер повністю присвячувати себе Богові та віддано служити ближнім. «В монастирі панувала злагода й любов сестрина» [6, с. 2], – згадує черниця Марія Дика. Водночас мати Моніка не залишала духовної праці над

собою, щиро визнаючи власні немочі й недоліки. Свідченням її покірного віддання себе Божій волі є низка листів до свого духовного наставника [7].

Варто зазначити, що митрополит А. Шептицький дбав про духовний і матеріальний розвиток українського чернецтва, огортав адміністративною й пастирською опікою василіанські жіночі монастирі, яких у Галичині наприкінці першого десятиліття ХХ ст. було шість: у Яворові, Словіті, Львові, Станіславові, Перемишлі й Кудринцях (теперішньої Тернопільської обл.). У них проживало 74 черниці [8, с. 146]. Нові чернечі правила (Конституції) для цих монастирів 1909 р. уклав і видав сам А. Шептицький на основі «Витягу з правил св. Отця нашого Василя Великого для інокій» [9, с. 108]. Вони послужили дороговказом в організації та розвитку монастирів сестер-василіанок до середини ХХ століття. Відповідно до Конституцій кожен монастир становив окрему цілісність під проводом ігумені, обраної спільнотою, включаючи новіціати (початковий вишкіл у монастирі – примітка автора), де виховувались молоді сестри. Монастирі підпорядковувалися одночасно владі місцевого єпископа [9, с. 75].

Моніка Полянська була ігуменею Словітського монастиря до 1924 року [10, с. 26]. 26 травня 1927 року рішенням домашньої ради монастиря її призначили настоятелькою дочірньої обителі сестер-василіанок в Журавні, де функціонував сиротинець [11, арк. 1–2]. Сестри жили і працювали в Журавні до весни 1929 р. [12, арк. 7].

Рік потому, в 1930 році, ігуменя монастиря уклала контракт з отцем Іваном Туркевичем, щоб набути від нього заборгований та занедбаний земельний маєток, близько 95 моргів землі з парком, домом та іншими забудовами в селі Підмихайлівці, що на Станіславівщині [13, с. 188]. Однак вона зіткнулася з фінансовими труднощами. З цього приводу писала до А. Шептицького: «Я нічого не хочу, лишень, щоб в тім монастирі Пресвята Тройця вповні була прославлена, зродилось багато святих. А якщо так не має бути, то прошу молитись, щоб там монастиря того не було» [14, арк. 54–56, 57]. Митрополит Андрей Шептицький та отець Йосиф Схрейверс допомогли матері Моніці сплатити кошти за будинок, позичивши гроші, які вона повернула, поїхавши на квесту (збір пожертв на монастир – примітка автора) в Сполучені Штати Америки. Там вона пробула півтора року [15, с. 1–2]. Хоча, як зізнавалась Моніка, «квести і Америка суть дві струї противні їй натурі», однак «хотіла матеріально заповнити дім, щоб опісля могли сестри спокійно працювати над ширенням Царства Божого на землі і своїй душі» [16, с. 123–124].

6 червня 1930 року сестри Словітського монастиря на домашній раді обрали Моніку Полянську ігуменею свого монастиря (поки вона перебувала у США) [17, арк. 1–2]. Митрополит Андрей у листі від 9 липня 1931 повідомив її про призначення, окресливши обсяги нової праці. «Преподобна Мати, не можете мати найменшого сумніву, що воля Божа для Вас є в уряді Ігумені в Словіті, а не деінде. Тому мусите над монастирем попрацювати, щоби наново зацвів й святістю законних душ й новими святими покликаннями. План поправи довго перед Богом на молитві обдумуйте й нічого не рішайте без довгої і витривалої молитви, без ради сестер, а коли йде о зміни які літургічні або найважливіші в монашім життю, тоді нічого не вирішуйте без одобрення Митрополичого Ординаріату. Думайте про контемплативне життя. Лишаючися Ігуменею, ведіть монастир до сего, щоби сестри могли й тішитися радостями й спокоєм контемплативного життя, а Церкві приносили користь у сповнюванні тих обов'язків, які Церква на них наложила в вихованню сиріт чи школі. Дуже усильно стережіться всього, що моглоби сестер вразити або бути для них прикритим, а тоді безсумнівно за ласкою Божою при усильних молитвах усіх сестер і Ваших зацвіте монаше життя й сестри з радістю будуть двигати хрест слідами Спасителя на дорозі до святості душ» [18, арк. 5].

Мати Моніка Полянська, хоч і прийняла своє нове призначення, однак прагнула строгого життя в затворі. Неодноразово вона зверталась в листах до митрополита Шептицького, щоб дозволив їй так жити. Однією з причин, чому так «рвалась до затвору», називала свою непридатність до життя між людьми, «бо так часто для оточення свого ставалась причиною прикростей і терпінь», а в затворі бажала «спокутувати все зло» [19, арк. 167].

Вона глибоко переймалася тим, чи не кривдить сестер надмірною строгістю та вимогливістю, через які матір Моніку шанували сестри-монахині, однак, також і боялись [20, с. 1]. Тому мати-ігуменя просила митрополита молитись за неї, щоб вона була доброю, люблячою матір'ю для сестер, не раз визнаючи свою провину: «Щодо показованя любови моїм сестрам, то на правду тяжка справа. Що до сестер я знаю і сьвідомам, що на кождім кроці кривджу їх браком любови. Не мають серця матери. Прошу Ісуса, щоби винагородив їх Своїм серцем Божим і Своєю любовією. Ісус бачить, що за них готова перенести муки пекла, щоб мої сестри були лишень щасливі. Я знаю, що сестри від мене серця жадають і мають право. Тим часом в моєй груді камінь товчесь: з порожнього не налєєш. Прочім то всьо поручаю Ісусу, Він знає мене, Ісусу зі всім звіряюсь, між нами нема тайни. Вірю сильно, що во всім Христос хоче для мене добра і в тім случаю не буде інакше. Служити Єму хочу, а не собі! Хотяй роблю се дуже недосконало» [21, арк. 26].

Та попри строгість мати Моніка з турботою та розсудливістю ставилась до сестер; любила молитву та порядок в монастирі, чого вимагала від себе та інших [22, с. 1]. Свої обов'язки сповняла ретельно та відповідально, виконувала різну фізичну роботу, щоби й інших заохочувати. Ігуменя Моніка завжди

заступалась за сестер не лише в спільноті, але й перед самим А. Шептицьким. Коли з монастиря хотіли видалити одну з сестер, вона писала в листі до митрополита: «Прошу як матір її мати помилування для неї. Їх Ексцеленція не знають, яка она бідна, як она не раз жалує за свої упадки. Я готова за неї прийняти всяке терпіння, яке лишень Ісус хоче, лише прагну молитись, щоб від неї усунув ті покуси, щоб дав пізнати, яке щастя служити Йому. Батеньку, прошу молитись за неї» [23, арк. 92–93].

Поміж сестрами-василіанками відомою була також гостинність й відкритість Моніки Полянської. «Мати Моніка приймала всіх, з інших монастирів, які потребували відпочинку чи мали які проблеми здоров'я на два, три чи більше років. [...] Для всіх двері були отворені, – розповідає сестра Марія Туркало, – навіть старші священники мали свої вакації в нашій монастирі (в окремих забудовах)» [24, с. 6].

Восени 1931 року Митрополит Андрей Шептицький скликав Капітулу, тобто Загальну Раду жіночих монастирів Чину Святого Василя Великого, що відбулася у Яворівському монастирі 25–27 грудня того ж року [25, с. 84–95] (на ній також була присутня і мати Моніка Полянська як ігуменя Словітського монастиря). Завданням Капітули було застановитись над потрібними змінами в уставах сестер-василіанок. Тут прийняли низку далекоглядних ухвал, які мали скріпити внутрішнє життя в монастирях і сприяти поширенню діяльності черниць серед українського народу. Найактуальнішим було питання про те, щоб зрівняти домашніх сестер з хоровими, що пізніше мати Моніка втілювала як ігуменя в житті Словітського та Підмихайлівського монастирів [26, арк. 84–85].

Незважаючи на активну діяльність, мати Моніка Полянська все ж прагнула строгого чернечого життя. 24 квітня 1933 року вона склала на руки отця Йосифа Схрейверса (Апостольського Візитатора) відмову від уряду ігумені та з його благословення почала жити в затворі [27, арк. 5]. Майже увесь цей рік вона провела в затворі. Однак, на вимогу отця Климентія Шептицького (митрополичого комісара), мати Моніка покинула затвор і прийняла уряд ігумені Підмихайлівського монастиря, який від 14 лютого 1933 року був вже самостійним домом щодо Словітського [28, арк. 7]. Про свій вихід із затвору Моніка писала в листі до митрополита Андрея: «Я так дуже боялась вийти з затвору, думала, що земський рай перемінить ся знову в морозну зиму, коли лиш переступлю поріг затвору. Але так не сталося, усе і далі є виповнене Богом в монастирі. І що ж інакшого маю робити, як не любити Христа, котрий стільки зробив для мене. Відібрав мені Ісус самоту зовнішню, але залишив внутрішню, і там знаходжу Його. Батеньку Найдорожчі, яка я щаслива!» [29, арк. 139].

Діяльність матері Моніки в Підмихайлівському монастирі була надзвичайно плідною. На відміну від інших жіночих василіанських монастирів, у Підмихайлівському домі ігуменя запровадила рівність між сестрами першого та другого хору. Різниця між черницями не було ні в чому: ані в трактуванні, ані в одязі, ані в праці. «Це була спільнота любови, – згадувала пізніше сестра Марія Туркало, – яка спільними трудами, в спільній молитві, в спільній радості прославляла Бога» [24, с. 2–3, 6].

У Підмихайлівському монастирі василіанки опікувались захистом сиріт. Щороку захист налічував дванадцять-п'ятнадцять дітей віком від трьох до дванадцяти років, а також при монастирі жили діти священників з довколишніх сіл, котрі готувались до екзаменів у львівських школах [24, с. 2–3] [30, с. 95–96]. Мати-ігуменя особливо дбала про освіту дітей, про виховання молодого покоління українців. З нагоди різних свят мати Моніка не забувала про подарунки для дітей: цукерки, сухарики, тістечка і образочки [31, с. 1–2]. Черпаючи сили в неустанній молитві, мати Моніка віддано працювала для добра монастиря й усього села. Милосердна та співчутлива на людську нужду, давала багатьом селянам добре оплачувану роботу в монастирі, а бідним і непрацевдатним людям ніколи не відмовила в харчах чи одязі. Вона неодноразово зверталася в листах до митрополита Шептицького з проханнями знайти комусь роботу [32, арк. 179–180], допомогти матеріально чи у навчанні [33, арк. 55].

Водночас, розуміючи, в яких непростих умовах служить митрополит, скільки труднощів і терпінь випало на його долю, вона знаходила слова подяки й підтримки і для нього. В одному з листів у день Ювілею, 70-ліття А. Шептицького, ігуменя Моніка написала щирі й глибоко пророчі слова: «Лиш великі люди мають великих ворогів і прихильників. Но прийде час, ще всі поклоняться вам, усі будуть благословити літа вашого правління, бо се є час ласк і благодаті. Овочами вашої жертви і ваших, батеньку, страждань і болю вашого серця, буде кормитись людство многі, многі літа» [34, арк. 68–68 зв.].

Монастир сестер-василіанок, хоч і був, «як на пустині далеко від світа», однак став осередком культурно-релігійного життя села [35]. Окрім опіки сиротинцем, що було основною працею підмихайлівських монахинь, сестри, зокрема ігуменя монастиря, співпрацювали із Товариствами «Просвіта» та «Союз Українок», допомагаючи готувати різні святкування з нагоди українських національних свят [36, с. 62].

«Сестри Підмихайлівського жіночого монастиря катехизували в довколишніх селах, там провадили дитячі садочки. При тім навчали молодь і старших церковного співу, організовували «Марійські дружини», навчали «бон тону» й культурнішого урядження домів. [...] Мати Моніка мала прекрасні плани, в монастирських приміщеннях зробити центр культури, місце навчання мистецтва, музики, малярства, зокрема ікон. Особливим бажанням Моніки було навчання довколишніх наших людей з успіхом управляти

свої землі, знання агрикультури, домашнього культурного життя в жіночих працях – шиття, варення, прикраси їхніх хат й т. п.» [30, с. 96]. З метою заснування сільськогосподарської школи мати Моніка 1937 р. направляє двох черниць до Бельгії на навчання [36, с. 64].

Та на чільнім місці для матері Моніки завжди стояло духовне життя в монастирях, хоча багато праці докладала і для їхнього матеріального забезпечення. Вона мала багато ідей щодо покращення життя в жіночих василіанських монастирях, які зокрема ґрунтувалися на централізації уряду цілого Чину. На її думку, кандидатура і новіціят мали б тривати по два роки; професія торжественних монаших обітів мала б бути на тридцятomu році життя сестер, до якої належало б готуватись повторним річним новіціатом [37, арк. 51, 70]. Однак радянська окупація перешкодила матері Моніці реалізувати її задуми.

У 1939 році, одразу після захоплення Галичини радянською владою, частину монастирських приміщень у Підмихайлівцях передали сільській раді, а сестрам оголосили про заборону носити монаший одяг. Мати-ігуменя та сестри-монахині прийняли реформи радянської влади з покірною молитвою і сильною надією на Божу допомогу [36, с. 72], до чого заохочував митрополит А. Шептицький у своєму «Посланні до монахинь усіх Чинів і Згромаджень про конфіскацію радянською владою монастирів» та закликав надалі дотримуватись правил монашого життя та працювати для добра Церкви й народу [38, с. 1] [38, с. 382–383].

Життя і діяльність Підмихайлівського монастиря відновились під час німецької окупації в 1941–1944 роках. Хоча у воєнний період виховна діяльність сестер-василіанок в Підмихайлівцях припинилася, однак монастир допомагав усім, як міг. Односельчани пізніше згадували, що в час радянсько-німецької війни ігуменя Підмихайлівського монастиря робила багато добра людям. Коли українські партизани роззброїли німецького воїна, то, щоб село уникнуло покарання, мати Моніка заступилась за людей перед фашистами. Після короткої розмови, оскільки ігуменя володіла німецькою мовою, ті від'їхали, не спричинивши селу ніякої шкоди [36, с. 73–74].

У роки Другої світової війни сестри-василіанки переховували у Підмихайлівському монастирі єврейську дівчину, про що пізніше розповідала Варвара Величковська-Петришин: «Коли Мати Моніка, на прохання митрополита А. Шептицького переховувала єврейку, то до монастиря на перевірку прийшли німці. Тоді теж була у монастирі селянка з Тернопільщини, вдягнена у вишивану сорочку. Щоб врятувати дівчину від смерті, мати Моніка перевдягнула її в одягу тої жінки. Все обійшлося добре» [39, с. 1–2].

У важкі воєнні роки мати-ігуменя з сестрами допомагала людям з села, забезпечуючи багатьох односельчан роботою при монастирській господарці, а вбогих, сиріт та потребуючих – харчами [40]. Однак з другим приходом радянської влади ситуація різко змінилася, оскільки більшовики мали на меті зруйнувати Українську Греко-Католицьку Церкву. Підмихайлівський монастир сестер-василіанок був не лише релігійним осередком духовного життя галицького села, також плекав і підтримував національну свідомість українців, що стало основною причиною його ліквідації. Радянська влада звинуватила матір-ігуменю та сестер Підмихайлівського монастиря в підготуванні «кадрів для бандерівської партизанки» [41, с. 1–2], в медичній, харчовій і матеріальній обслузі бандерівців [42, с. 8] та в профашистських і антирадянських діях [43, с. 1].

З утвердженням радянської влади, за вірність Богові й Церкві, мати Моніку Полянську й багатьох інших черниць-василіанок заарештували 27 листопада 1945 року [44, арк. 11] [39, с. 1–2]. Покарання вона відбувала спочатку в тюрмі у Станиславові (тепер Івано-Франківськ), переживши за перших пів року ув'язнення 25 допитів. Дані з Управління Міністерства Внутрішніх Справ Україні датують арешт Моніки (Марії Полянської) 10. 12. 1945р. по статті 54-1 «А» КК. Засуджена ж 21. 06. 1947 року особливим засіданням МДБ СРСР по ст. 54-1 «А» КК на вісім років позбавлення волі [45, арк. 2, 10]. Вирок вступив в законну силу 29. 11. 1945 р. А 23. 09. 1947 р. Полянська М. М. була направлена в пересильну тюрму ОБТК УМВС Львівської області [45], а згодом – в Мордовію. 17 березня 1947 року етапом відправлена відбувати своє покарання у виправно-трудових таборах Темлага, далі – Дубравлага. Лагер суворого режиму для «ворогів народу» (Мордовська АРСР, Zubovo-Полянський район, посьолок Явас, п/я 385/13) став новим і останнім місцем перебування матері Моніки Полянської.

На засланні мати Моніка не полишала духовної праці для спасіння душ, молилася, підтримувала слабших та допомагала ув'язненим. Наглядачі називали її праведною людиною, а засуджені кликали мамою. Вона також продовжувала спілкуватися зі своїми співсестрами у листуванні, підтримуючи їх на душі. Про один з таких листів від матері-ігумені згадувала сестра-василіанка Віра Девоссер: «З лагери написала мені записку, що дуже бажала би повернути вже в монастир, де ми могли б знова зажити разом монашим життям. Але як глядить на ту велику нужду свого народу, не знає що більше в Бога просити: чи щоб скорше вернути на рідну землю і разом з нами жити щасливим спільним життям, чи щоби остати так і далі терпіти, щоби лиш випросити в милосердного Бога полекші для терпінь свого народу» [46]. Цей лист свідчить, що вона була готова віддати своє життя за Бога, Церкву й Україну. 26 грудня 1951 року й обірвалося її життя як мучениці за віру. 1 червня 1993 року Моніку (Марію) Полянську реабілітували [45]. Від 2003 року триває беатифікаційний процес прилучення її до лику блаженних.

Отже, з перспективи часу ми бачимо, що діяльність ігумені Моніки Полянської була багатогранною і проходила у складних історичних обставинах. Існує чимало свідчень сестер-василіанок та вірян, що були особисто знайомі зі Слугинею Божою мати Монікою Полянською. У своїх споминах вони розповідають, що, виконуючи уряд ігумені, вона дбала про духовний і матеріальний розвиток монастирів і водночас провадила культурно-просвітницьку діяльність серед населення. Мужність, жертвовність, мудрість, терпеливість, а найбільше покоря – це визначальні риси характеру матері Моніки Полянської. А її постійне адресоване Богові «так», «Ісусе, йду за Тобою» [47, арк. 10] свідчить про непідкупну відданість Господеві кожної хвилини та є прикладом для наслідування.

Список використаних джерел і літератури:

- 1.Центральний державний історичний архів України, м. Львів (далі – ЦДАЛ України), ф. 358, оп. 1, спр. 307, арк. 186–187.
- 2.ЦДАЛ України, ф. 358, оп. 1, спр. 307, арк. 9–10.
- 3.Там само, спр. 307, арк. 92–95, 94.
- 4.Там само, ф. 684, оп. 1, спр. 2965, арк. 23.
- 5.Там само, ф. 358, оп. 1, спр. 307, арк. 4.
- 6.Архіві Інституту Історії Церкви у Львові (далі – АІЦ) // Інтерв'ю сестри Марії (Ірини) Дикої від 4. 08. 1993 р., справа № 154, арк. 2.
- 7.ЦДАЛ України, ф. 358, оп. 1, спр. 307.
- 8.Bazylianki // Encyklopedia Katolicka. T.II. Lublin: KUL, 1995. S. 146.
- 9.«Витягъ зъ правилъ св. Отца нашего Василя Великого уложенный для инокинь Іосифомъ Веляминомъ Рутскимъ Митрополитомъ всеи Руси». Конституції женьских монастирів ЧСВВ. Галицкои провинції, Жовква. 1909. 108 с.
- 10.ЦДАЛ України, ф. 684, оп. 1, спр. 2964, арк. 26.
- 11.Там само, ф. 358, оп. 3, спр. 95, арк. 1–2.
- 12.Там само, ф. 684, оп. 1, спр. 2953, арк. 7.
- 13.Цьорох С. Погляд на історію та виховну діяльність монахинь Василіанок, друге видання, Рим, 1964. С. 188.
- 14.ЦДАЛ України, ф. 358, оп. 1, спр. 307, арк. 54–56, 57.
- 15.Провінційний архів сестер-василіанок у Факс-Чейзі (Сполучені Штати Америки) // Спогади матері Марії Должинської, ЧСВВ, арк. 1–2.
- 16.ЦДАЛ України, ф. 358, оп. 1, спр. 307, арк. 123–124.
- 17.Там само, оп. 3, спр. 95, арк. 1–2.
- 18.Там само, ф. 684, оп. 1, спр. 2798, арк. 5.
- 19.Там само, ф. 358, Оп. 1, Спр. 307, арк. 167.
- 20.Архіві Місії Постуляційного центру беатифікації й канонізації святих УГКЦ // Свідчення Грабовецької Ванди, Львів, 5. 08. 2004, арк. 1.
- 21.ЦДАЛ України, ф. 358, оп. 1, спр. 307, арк. 26.
- 22.Архіві Місії Постуляційного центру беатифікації й канонізації святих УГКЦ // Свідчення матері Констанції Сенюк ЧСВВ, Львів, 25. 03. 2005, арк. 1.
- 23.ЦДАЛ України, ф. 358, оп. 1, спр. 307, арк. 92–93.
- 24.Головний Архів Сестер Чину Святого Василя Великого у Римі (Італія) // Спогади сестри Марії (Галини) Туркало ЧСВВ. Звіт-спогади архимандрині. Машинопис б/д. 6 арк.
- 25.Провінційний архів сестер Чину Святого Василя Великого у Львові // Хроніка монастиря Сестер Василіанок в Яворові від 1882 до 1935, арк. 84–95.
- 26.ЦДАЛ України, ф. 358, оп. 1, спр. 307, арк. 84–85.
- 27.Там само, ф. 684, оп. 1, спр. 2972, арк. 5.
- 28.Там само, спр. 2798, арк. 7.
- 29.ЦДАЛ України, ф. 358, оп. 1, спр. 307, арк. 139.
- 30.Постать Моніки Полянської ЧСВВ у листах і спогадах / упор. с. Дарія (Світлана) Турків ЧСВВ. Львів: Сполом, 2014. С. 95–96.
- 31.Архіві Місії Постуляційного центру беатифікації й канонізації святих УГКЦ // Свідчення Левицької Євгенії, с. Підмихайлівці, Рогатинський р-н, Івано-Франківська обл., 15. 12. 2005, арк. 1
- 32.ЦДАЛ України, ф. 358, оп. 1, спр. 307, арк. 179–180.
- 33.Там само, ф. 201, оп. 1 т, спр. 224, арк. 55.
- 34.Там само, ф. 358, оп. 1, спр. 307, арк. 68–68 зв.
- 35.Провінційний архів сестер-василіанок у Факс-Чейзі (Сполучені Штати Америки) // Листи сестри Софронії Ерделлі ЧСВВ (Україна) до сестри Йосафати Теодорович ЧСВВ (США), 2.03.1937.

36. Стеців-Тимчук У. Свічка в руках Христових. Життя матері Моніки (Марії) Полянської, ЧСВВ. Львів: Сполом, 2013. 112 с.
37. ЦДІАЛ України, ф. 201, оп. 4 б, спр. 2535, арк. 51, 70.
38. Митрополит А. Шептицький: життя і діяльність. Документи і матеріали 1899–1944. Книга 1. Пастирське вчення та діяльність / за ред. А. Кравчука. Л.: Видавництво отців-василіан «Місіонер», 1998. С. 382–383.
39. Величковська-Петришин Барбара-Джемма. Спомини про ігуменю Сестер Василіанок мати Моніку Полянську ЧСВВ (з дому Марія Теодорович) і про родину Теодоровичів // Шлях. Ч. 29, 16 серпня 1981. С. 1–2.
40. Архів Місії Постуляційного центру беатифікації й канонізації святих УГКЦ // Свідчення Заболоцької Віри, с. Підмихайлівці, Рогатинський р-н, Івано-Франківська обл., 15.12. 2005.
41. Архів Місії Постуляційного центру беатифікації й канонізації святих УГКЦ // Свідчення Федоркова Богдана, с. Підмихайлівці, Рогатинський р-н, Івано-Франківська обл., 15. 12. 2005, арк. 1-2.
42. АПЦ // Свідчення сестри Дарії Свірської, ЧСВВ, 23.04.1993, ф. 1, оп. 1, спр. 55, арк. 8.
43. Архів Місії Постуляційного центру беатифікації й канонізації святих УГКЦ // Свідчення Зобківа Мирослава, с. Підмихайлівці, Рогатинський р-н, Івано-Франківська обл., 15.12.2005, арк. 1.
44. Центральний архів УМГБ Станіславівської обл., справа № 2086 а від 1946 р., арк. 11.
45. Центральний архів управління Міністерства державної безпеки, ф. Р-388, оп. 2, спр. 31, арк. 2, 10.
46. Провінційний архів сестер Чину Святого Василя Великого у Львові. // Спогади сестри Віри Девоссер ЧСВВ.
47. ЦДІАЛ України, ф. 358, оп.1, спр. 307, арк. 10.

Svitlana Turkiv

The work of Monika Polianska – the hegumenia of basilian sister convents in 1917–1945

Summary. This article, based on available archive sources, captures the work of Monica Polianska – hegumenia of Basilian sisters convents in 1917-1945. Based on epistolary heritage, the cooperation between the mother of Monica Polianska and Metropolitan Andrei Sheptytsky has been remodeled, it was conducted in several ways: personal spiritual coaching for the hegumenia; administrative and pastoral supervision over Basilian convents of the time. The educational and charitable work of Monica Polianska, that was diverse and was happening in complicated historical circumstances, has been described. For her faith in God and the Church in 1945 she was arrested and gave her life as a martyr for faith.

Keywords: Basilian sisters, Metropolitan A. Sheptytsky, hegumenia, convents, work.

УДК 94 (477) (092)

Василь Хитрук

Чи є вихід з хаосу апокаліпсису сучасної цивілізації білої раси?

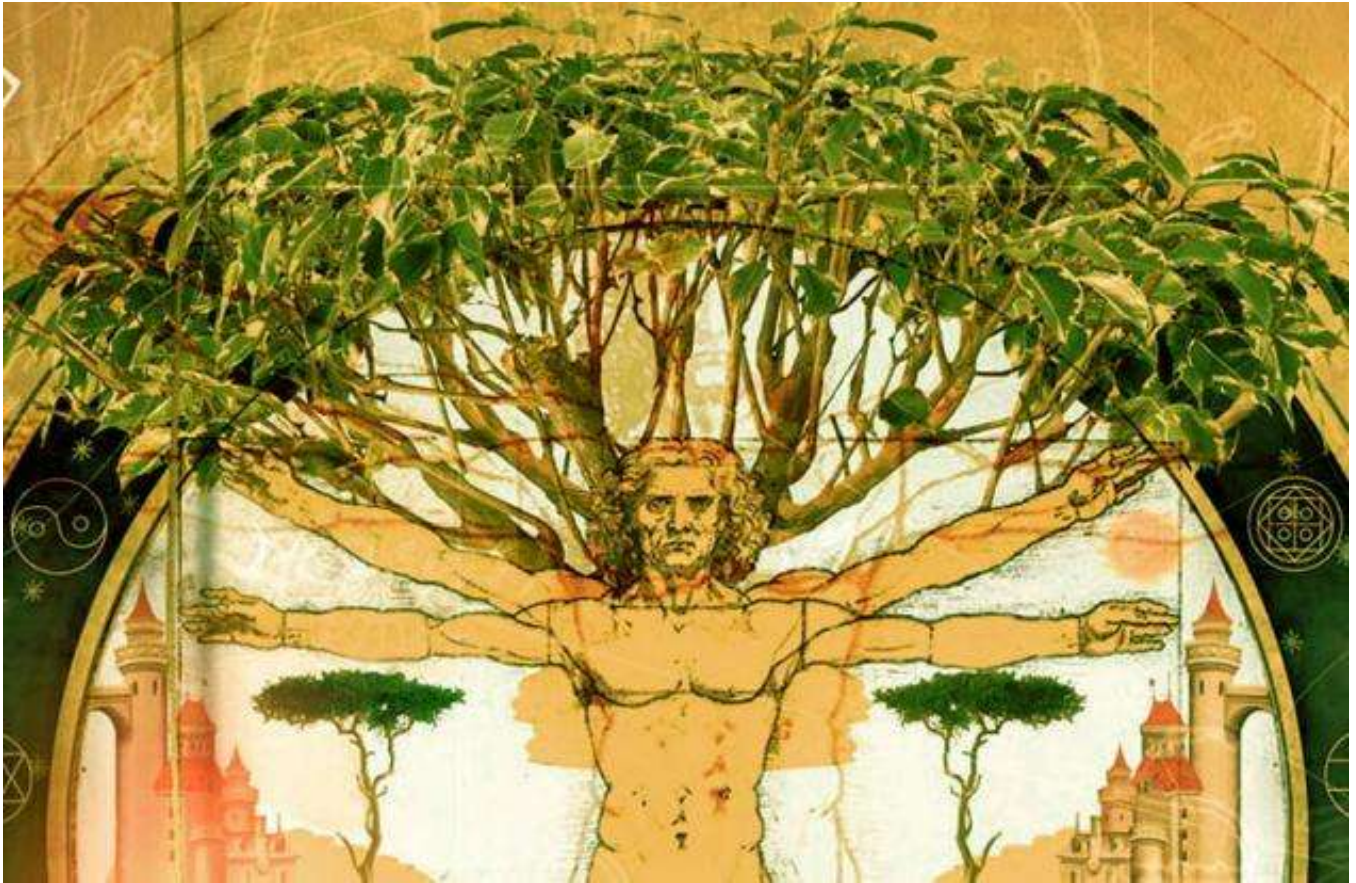
До питання Реформи Освіти і політичного життя суспільств в Україні, Європі і світі

Анотація: Хочемо чи не хочемо, ми, Біла Раса, пожинаємо плоди нашої діяльності або бездіяльності чи її толерантності зла протягом останнього тисячоліття. Мова про Кумирів-Засновників європейської Освіти, Політики і власне Культури й Цивілізації та дієвого впливу їх праць на свідомість високих умів ХХ і ХХІ століть. Якщо існують на світі «токсичні люди», то напевне існують і «токсичні вчення». На сьогодні, за токсично-расовою теорією «Політики» Арістотеля, бачиться лише одне: продовжувати мати українців, слов'ян, інші народи за своїх рабів, охоронців і штрейкбрехерів – людей другого, нижчого сорту. І цей «Принцип» негласно введено у сферу лівої ідеології правлячого класу. І з цим треба щось робити. Принаймні після виходу цієї першої знакової статті закривати очі на цю гуманітарно-філософську проблему вже не вийде. Виходячи із Законів державника Солон та інших «Семи Мудреців», по цій надійній і рідній для Білої Раси основі слід створити нову картину світу для сучасного – а більше майбутніх поколінь для зупинки власної деградації, подолавши брехню, беззаконня і Хаос у Освіті й Політику світу. Це відродить прекрасне давнє реноме величної Аполлонівської Культури і Цивілізації Білої раси. Духовне Просвітлення і самоусвідомлення того в який час і в яку епоху ми живемо, що твориться навколо і особливо всередині нас – це головне, що маємо робити спільно з іншими народами для утвердження дійсно високих ідеалів гуманізму у всьому світі.

Ключові слова: Духовне Просвітлення, мова, європейська освіта, культура, цивілізація.

«Афіняни займаються філософією, з метою набути мудрости, не вміють мудро говорити. А спартанці, ненавидячи філософію, однак уміють виражати мудрі думки» - Анахарсівс Скійський (Сколото-український Мудрець (бл. 610—545 гг. до н.д.). «Багатство – це те, що залишається в людини, коли в неї забрати всі гроші». Джордан Бернт Пітерсон — канадський клінічний психолог і професор психології

Торонтського університету (Канада). Його лекції й виступи в Ютубі набрали рекордну кількість переглядів – понад 500 мільйонів!

Хочемо ми чи не хочемо, ми, Біла Раса, пожинаємо плоди нашої діяльності або бездіяльності чи й толерантності зла протягом останнього тисячоліття або й двох з половиною тисячоліть. Мова про Кумирів-Засновників європейської Освіти, Політики і власне Культури та дієвого впливу їх праць на свідомість високих умів XX і XXI століть.

Вченому світові, так званій еліті народів Земної кулі настав час стряхнути своїми вченими і освітянськими головами і пильніше поглянути на так звану європейську історію, світову історію і політику. До чого вона привела людство – до авіакатастроф, до вулканів і моремотів, потопів, до збідніння бідних і безкрайньо-зажерливого збагачення багатих і вкрай опущеної планки етики і моралі, що привели людську цивілізацію не вгору, а вниз – до апокаліпсичного хаосу. Ліва професура університетів Європи і Північної Америки завела студентів і суспільства в глухий кут. І замість лівих апокаліпсичних прогнозів ТВ і гуманітарних Катедр університетів, ми спробуємо заглянути в корінь творення так званої європейської культури Білої Раси. Кого і що ми бачимо в самій основі світобудови сучасної цивілізації. Дехто скаже – наші основи, в першу чергу християнські і цивілізаційні - це Біблія, Платон, Арістотель; ліві комуністи можуть додати – Маркс, Ленін та їхні вчення. А чого ж? Якщо не комуністичний, то Античний Щит у мізках голів людей спрацьовує на сто відсотків. Браво.

Якщо ми, Біла Раса, маємо таких «великих учителів», чому ж ми деградуємо? І звідки взялася ця теза, що в світі мають бути народи-государі і народи «варвари-раби»? «Варвар і раб, за своєю природою, поняття тотожні».

Тому подаємо переклад шістьма європейськими мовами:

Укр: «Пристойно панувати над варварами грекам!»;

Чес: «Prystoyno panuvaty nad varvaramy hrekam!»;

Pol: «Przyzwoicie rządzić barbarzyńcami Greków!»

Ital: «Regolarmente governare i barbari dei greci!»

Engl: «Decently rule over the barbarians of the Greeks!»

Рос: «Прилично властвовать над варварами грекам!» [1. I, 5].

Одні, гарні, високі, широкоплечі й дужі аполлоніди, мають «фізично тяжко працювати і, природно, вважатися власністю свого господаря», а інші, багаті, діонісійської породи люди, мають, «природно, займатися політикою і філософією». Більше того, хочете побачити як работоргівля і все решта возведено у «природний філософський Принцип буття». Славно-славно. І що цікаво, цей вторинний людинорабський товар не повинен мати права мати Знання. Ще більш славно. А як це співвіднесено з сучасним станом Освіти, зокрема освіти в університетах України і світу? І що «війна просто необхідна государям» для...

«збільшення своїх статків і багатств» рабами, золотом і новими землями. Це і вища філософія, і – «Політика», возведені в ранг Катедр Університетів світу і практики минулого п'ятиріччя президенства в Україні. Це стало Расистським «Архетипом» модерного мислення і щоденного призвичаєння мільйонів до буденного усвідомлення, що так і повинно бути. Так вважають класики – наші академічні кумири! І їх мудрість визнає весь світ! «Багатство – це «преізобіліє грошей... І в мистецтві наживання статків ніколи не буває краю в досягненні цілі, а ціллю тут виявляється багатство і володіння грошима» [1. I, 16-17].

Далі ще не те почуєте. Як це, класичне: «А так як ця жадоба безкінечна, то і стремління до тих засобів, які служать до втілення цієї жадоби, також безкінечне» [1. I, 19]. Чи не нагадує вам ситуацію із недавньорічними подіями в Україні? Далі перед очима мільйонів сучасних Читачів розкривається бездна філософських порад військовим, лікарям, освітянам і іншим сегментам всієї цієї хаотичної бюрократичної машини держави: «Військові і лікарі. Їх мета – принесення здоров'я (10 відсотків правди). Але ці люди можуть обертати свої таланти на наживу грошей» (і так далі: 90 відсотків супернахабної брехні) [1. II, 20]. Он воно що!! Тут перед нами відкривається справді дивовижний Академічний Підручник Наживіста на всіх рівнях і щаблях суспільства і держави. Підручник, за яким професорія примушує студентів університетів усього світу навчатися Азам Наживи Грошей – головного «фальс-бога» сучасності!

«Політика» - Біблія монополіста і нинішнього державника

Чого тут тільки немає. Хочете побачити сучасних монополістів в Україні чи Німеччині чи десь-інде? Будь-ласка. Трактат для любителів легкої та швидкої наживи перед вами: «Вигідно в смислі наживи статків, якщо хто-небудь зуміє захопити яку-небудь мо-но-по-лі-ю!...» [1. IV, 6]. Ого! Хочете про судовську систему державної Політики? Особливо це стосується державного ладу і його головної судовської системи сьогоденної України. Будь ласка! Якщо «носії зброї мають силу», «то суддя перетворюється на посередника». Сюрконгеніально сказано. У рецепті «Пророка-Лікаря» все прописано на кілька тисячоліть наперед, для чого ломити голову, думати, коли тобі все подають вже розжоване – ти тільки продукуй слину і ковтай. А все ж так «мудро», по філософськи розумно виписано: «Якщо носящі зброю сильні, то навіщо допускати інших на вибори» [1. II, 6].

Тут навіть знаку запитання не може бути. І так все ясно: диктатура олігархату-демократії дуже лицемірно прописана дві з половиною тисячі літ тому! І що найдивовижніше: йому слідують аж по сьогоднішній день – слово в слово. Буква в букву.

- Але ж там немає повчань про добродійність, про сучасні події, стосовно героїв війни, визначних учених або письменників, винахідників,- скаже хтось із читачів. Якщо це «Трактат Безмежної Жадоби до наживи на віки», то можемо пошукати й це. І справді. Ось, Книга V, 11: «В обов'язок Господина (царя, президента) зовсім не входить обучати раба цієї добродійности» і «що держава має давати якусь пошану тим, хто приносить щось корисне для держави, то на цей рахунок не-без-печ-но вводити узаконення» [1. V, 10]. Прикладів маса. Справжні герої II світової війни були доведені політичною ідеологією державної машини до рівня злиднів або відправлені в Сибір; раціоналізаторські винаходи, «корисні для держави» або приховувались владою або викрадалися і патентувалися за кордоном людиною, абсолютним профаном у цій галузі науки і т.п.. Сікорський став знаменитим тільки за кордоном, у США, а не в Україні чи СРСР. Містична і загниваюча Біла раса Європи... Повернемося до сучасної політичної ситуації в Україні: герої війни з Росією на Сході України сидять за ґратами в державних тюрмах [4]. А для чого їх вшановувати, коли «грецький геній» уже все прописав чорним по білому: «...не-без-печ-но вводити узаконення» і це з понтом викладається лівою професурою Східної Європи в наших університетах України і світу. Це ж Кумири професорського цеху філософів і політиків.

Ліві – це сто процентові демократи. Принаймні так вважається нині. А значить вони, як демократи мають вибрати для «демосу-народу» найкращий лад правління – чи не так? Який же лад найкращий для демосу пропонується грецьким генієм? Монархічне або аристократичне (династичні король-королева; влада кращих, керована добродійністю), олігархічне («грошові мішки») чи істинно-демократичне (правління кращих і мудріших, вибраних з народу?) Послухаємо уважно: «Не монархічне начало, а тільки начало олігархічне і демократичне, при чому воно (демократичне. - Пер.) скоріше схиляється до олігархії» [1. V, 11]).

Простецько кажучи демократичний лад скоріше схиляється до «Грошового Мішка», ніж всі інші! Ось, виявляється, чому найвища гілка правління і напрямок «демократії» взято на прапор попередніх і особливо останньої когорти вищого керівництва Українською державою, Європою... Демократія вигідна правителям тим, що «вона більше схиляється до олігархії». Все ясно і чітко прописано – не підкопаєшся!

Шановний Читачу! Вас ще не знудило? Чесно кажучи, автора цих вогненних рядків знудило від читання навіть перших сторінок цієї особливої Біблії для Політикуума світу. Але, зібравши всі свої внутрішні сили, довелося поспостерігати за цією кип'ячою смолою пекла. Проте деякому типу нинішнього людства це видається просто раєм! Можливо останні штрихи нашої розповіді ви хотіли б почути про у всіх на устах проблему жінок і чоловіків, гендерну політику держави? У нашому «Магічному Кубику» ви знайдете все! Говорячи про Лакедемонський лад і Закон, в якому жінка і чоловік рівні, «геніальний грек» видає свою

резолуцію в останній інстанції: «Для держави це не добре» і тут же хвалить співжиття «чоловіка з чоловіком» [1. 6.]. Є ще питання? Думаю, нема. Усе і так ясно. Висновок з усього сказаного і наведеного вище простий і прозорий. «Геніальний грек» Арістотель під структуру творіння державного Хаосу на планеті Земля створив свого гуманітарного «данаїського коня» - спеціальну філософську базу – Глобальну Теорію, в якій 10 відсотків правди і 90 відсотків супернахабної брехні. І разом з тими десятима відсотками правди нещасний студент повинен ковтати дев'яносто відсотків лицемірної красномовної супернахабної брехні (хуцпи)? Нам здається це архетипічно не гуманно, неправильно і несправедливо.

Епоха правління мудреців

Античний світ пам'ятає і кращі сторінки своєї історії, пов'язаної з «епохою правління мудреців». Так мудрець Солон створив нові Закони і нову державу Аteni. Солон знищив крайню олігархію, поклав кінець рабству простого народу і установив прабатьківську демократію.

Арістотель вважає, що та «епоха правління мудреців» - це минуле Європи та європейських народів. Прийшла нова ера софістики-філософії-політики. І нові пост-солонівські, пост-сократівські Аteni «покликані виконати свою якусь особливу місію» - установити своє панування над «варварами» (українець, слов'янин – не грек): «Варвар і раб природою своєю поняття тотожні» Тому «Прилично влаштовувати над варварами грекам!» [1. I, 5]. (читай над українцями й іншими слов'янами) на тисячоліття. І це феноменально: бо так воно і сталося! Прочитавши «Політику» Арістотеля – кумира лівих професорів, що залишається у свідомості студента? Але коли *«Багатство – це те, що залишаються в людини, коли в неї забрати всі гроші»* [3. 111; ютуб], як каже Джордан Пітерсон — професор психології Торонтського університету, то що тоді залишають по собі і всередині своєї совісті, якщо вона в них є, ті, що мають вплив на Освіту, владу і гроші - президенти, олігархи, депутати, сенатори, гуманітарний департамент держави, професори університетів? Цікаве запитання, правда? [8. с.4-23].

Аteni і Європа відмовилась від свого істинного Пророка-Етика і Всесвітнього Учителя Сократа, як, потім, зрештою, у головному й Ісуса, зате прийняла нового «пророка» Арістотеля. Що вийшло – погляньте на «Останні Новини світу». Якщо існують на світі «токсичні люди», то напевне й існують «токсичні вчення». Арістотелівська «Політика» належить саме до такого типу «токсичного вчення» (як, до речі «туди» Маркса-Леніна). Що хорошого може принести ця «Політика» явного расизму властиво Українській, Слов'янській чи й світовій Цивілізації? На сьогодні, за токсично-расовою теорією Арістотеля, бачиться лише одне: продовжувати мати українців, слов'ян, інші народи за своїх рабів, охоронців і штрейкбрехерів – людей другого, нижчого сорту. І цей «Принцип» негласно введено у сферу ідеології правлячого класу. І з цим треба щось робити. Принаймні після виходу цієї першої знакової статті закривати очі на цю гуманітарно-філософську проблему вже не вийде. Якось Ібн-Сіна, слідує поради свого Учителя Аль-Біруні прочитати одну з всесвітньовідомих книг Арістотеля, при наступній зустрічі мудреців Учителя запитав: «Ти прочитав книгу Арістотеля?» «Так»,-відповів Ібн-Сіна,-прочитав» «І як вона тобі?» Ібн-Сіна зітхнув і відповів: «Я прочитав Арістотеля СІМ разів! І нічого толкового з того не виніс» [2, с.17].

Східна мудрість не сприйняла «творинь» Арістотеля. І в університетах Сходу його, як правило, не вивчають. Я не Ібн-Сіна. Але готовий підписатися під його словами. Чомусь він, цей «данаїський кінь» зате дуже припав до вподоби демократичній професурі Європи і Америк. І де ж той прославлений демократами пресловутий коньок гуманізму у гуманітарній сфері науки, освіти і суспільств? Його не існує. Вони чітко знають, що слов'яни кохаються в Логосі Слова, тому продовжують гратися з мільйонами цією Грою в Слова. Перше, що має зробити ця професура і всі політики: перестати брехати! Сучасна Освіта, і особливо освіта в Україні має сміливіше використовувати старі і нові напрацювання наших українських істориків, етнологів і педагогів, як Василь Сухомлинський – його «100 порад педагогу» з успіхом більше 30 літ використовує Китай – погляньте на результати – колосальні! Українській Освіті слід відмовитись від зайвої скромності і навчати дітей тим новим відкриттям, зробленим у царині гуманітарних наук, які поглиблюють в глибину віків нашу українську культуру, зокрема це стосується сенсаційного відкриття Української Трої Гомера в Україні: нинішня вже Українська Троя - це сучасний державний історико-археологічний музей «Ольвія» в с. Тарутине, Миколаївської області. Як виявила експертна археологічна експедиція американо-італійських учених, всупереч всім матеріалам Енциклопедій та Вікіпедій про Трою, «помилка Г. Шлімана наявна і розкрита... ніякої Трої він не відкрив» [7, с.67-77].

Остання монографія директора Інституту Східної Європи, академіка Віктора Ідзя «Зародження, становлення і розвиток Європейської цивілізації та релігійної культури в басейні Чорного моря та на територіях прилягаючого Дністрово-Дунайського межиріччя території України». - Львів, 2019, де 20 - річною археологічною експедицією розширено рамки раннього Трипілля аж до 10-9 тисячоліття до н. д. і багато інших гуманітарних відкриттів ХХІ віку [8, с.4-23].

Який же лад очікуємо і плекаємо ми, всі земляни на початках ХХІ віку? Ось це саме те, що найбільше підходить для нинішнього правління Хаосу в Україні, Європі і світі.

Новий Закон і нова Держава, подібна до тої, котру створив колись мудрець Солон і додали інші найбільші «Сім Мудреців» усього античного світу.

Солон знищив крайню олігархію, поклав кінець рабству простого народу і установив прабатьківську демократію. Другий із «Семи Мудреців» Піттак у своєму Головному Законі прописав, що ефори, і особи, які вибрані в Сенат (Агору, Верховну Раду, Кабінет Міністрів, на пост Президента) мають бути представлені «люди тверезі».

«П'яні люди перед судом мають нести більшу відповідальність, ніж тверезі». А Анахарсіс Скіфський (Сколото-Український) ще дві з половиною тисячі літ, присікаючи це бундючне его греків часів античності, говорив: «Чому ви так високо цінуєте тканини «варварів», а їх мову (культуру, їх самих.-Пер.) зневажаєте?» [5, с.207-212].

Геніальний український любомудр епохи Просвітництва Г. Сковорода «Про грецьку науку» писав дуже ясно і правдиво: «О Всесвітній Сороме: буйність Атен!...У них тільки одне було Істиною, що пощупати можна... Удавано бути мудрим – божевілля!» [6, с.69]¹.

Але і сьогодні це «божевілля» викладається в наших університетах! Виходячи з Принципу Відродження Культури Білої Раси, можливо Закони Солона та інших «Семи Мудреців», разом з досягненнями вершин національно-педагогічно-освітньої думки світу, і є та грубополотняна основа, по якій кожен народ, кожна нація, зможе вишити прекрасну картину Нової Освіти, Політики і Культури XXI віку, додаючи свої традиційні мистецькі барви, лінії, символи, образи й лади.

Заради сучасного – а більше майбутніх поколінь для того, щоб зупинити власну деградацію, подолати брехню, беззаконня і Хаос у Освіті, Політикумі і всій Культурі світу [8, с.2.-23].

Духовне Просвітлення і самоусвідомлення того в який час і в яку епоху ми живемо, що твориться навколо і особливо всередині нас – це головне, що маємо робити спільно з іншими народами негайно задля утвердження дійсно високих ідеалів гуманізму у всьому світі.

Всеукраїнський Гуманітарний тур автора «Просвітлена Україна» - Реформа Освіти в дії. Виступи перед студентами і професорсько-викладацьким складом університету у Рівному і Кам'янці, на Тернопільщині та Духовне Просвітлення у ще 180 інших міст і сіл України.

¹ Наші сучасні українські учені філософського цеху досі не можуть збагнути різниці між філософією і мудрістю і саме тому з мільйона випускників філософських факультетів усіх університетів України досі так і не виховали жодного мудреця типу я вже не кажу рівня Анахарсіса, а рівня Григорія Сковороди! А тепер поспостерігаймо прірву між тим, що ми декларуємо і що ми маємо в Україні. В українських університетах повно катедр філософії імені Гр. Сковороди. Інститут Філософії НАНУ імені Григорія Сковороди-мудреця. Але – нота бене! – мудрістю в жодному випадкові і не пахне. Чому? Бо викладається грецька філософія! А мала б викладатися сколото-українська мудрість! Є різниця? Ще й яка! Між ними – 7-ми кілометрова прірва! Учені-академіки – невігласи, для них однаково «філософи» що Платон і Арістотель, що Анахарсис Скітський або Григорій Сковорода. Чому? Бо всі вони навчені видіти світ через один і той же «грецький мікроскоп». Греків і романів вони бачать великими і мудрими, а скотів і слов'ян бачать у той же грецький, але «перевернутий мікроскоп» - маленькими і навіть геть зовсім непомітними.

Список використаних джерел та літератури:

1. Арістотель. «Політика».- інтернет ресурс
2. Ібн-Сіна. - Ташкент, 1987.
3. Джордан Пітерсон.- 12 правил життя. Як перемогти Хаос. - К., 2019; Ютуб.
4. Інтернет-ресурс; Ютуб.
5. Василь Хитрук. Золота Булава.- К., 2012.
6. Василь Хитрук. Оракул Духа – Григорій Сковорода. - Львів, 2013.
7. Хитрук Василь. Троя Гомера знайдена в Україні! Сенсація світової науки! Українознавець. - Львів, 2018. - Випуск XVIII.
8. Віктор Ідзьо. Зародження, становлення і розвиток Європейської цивілізації та релігійної культури в басейні Чорного моря та на територіях прилягаючого Дністрово-Дунайського межиріччя території України». Монографія. - Львів, Видавництво «Інституту Східної Європи», 2019. - 218с.

Vasyl Hytruk

We want or do not want us, White Race, to reap the fruits of our activity or inaction or tolerance of evil during the last millennium

Annotations: We want or do not want us, White Race, to reap the fruits of our activity or inaction or tolerance of evil during the last millennium. It is about the founders of European Education, the Politics and the Culture and Civilization itself, and the effective influence of their works on the consciousness of the high minds of the 20th and 21st centuries. If there are "toxic people" in the world, then there is definitely "toxic teachings". Today, according to the toxic-racial theory of "Politics" of Aristotle, only one thing can be seen: continue to have Ukrainians, Slavs, other peoples for their slaves, guards and strikebreakers - people of the second, lower grade. And this "Principle" was implicitly introduced into the sphere of the left ideology of the ruling class. And with this one has to do something. At least after the release of this first significant article, close eyes on this humanitarian and philosophical problem will not succeed.

Proceeding from the laws of State Solon and other "Seven Wise Men," this solid and native basis for the White Race should create a new picture of the world for modern - and more generations of the future - to stop its own degradation, overcoming lies, lawlessness and chaos in the Enlightenment and the Politics of the world. This will revive the beautiful ancient reputation of the majestic Apollonian Culture and Civilization of the White Race.

Spiritual Enlightenment and self-awareness of what time and time we live, what is happening around and especially within us is the main thing that we have to do together with other peoples to establish truly high ideals of humanism all over the world.

Keywords: Proceeding from, works, european education, culture, civilization.

УДК 94 (477) (092)

Катерина Хоронжук

Особистість Степана Бандери в контексті подій ХХ століття

Анотація: Головною ціллю статті є приближення для читача життєвої філософії одного з великих борців на незалежність України – Степана Бандери. Особливе місце присвячено його взаємовідносинам із німцями під час другої світової війни. В кінці статті автор роздумує над тим, яку роль відіграє Бандера в сьогодиншій час в Україні та чому він одночасно являється героєм для одних, а зрадником для інших українців.

Ключові слова: Степан Бандера, Українська Повстанська Армія, співпраця з німцями, незалежна Україна.

Несомненно Степан Бандера является одной с наиболее интересных и в тоже время противоречивых личностей в истории Украины ХХ века.

Для одних он герой, борец за независимость украинского государства, для других – немецкий коллаборант, фашист, который убивал не только россиян и поляков, но и своих же, украинцев. Невзирая на то, что уже прошло более 60 лет со дня его смерти, память о нем все еще жива. Почему этот маленький человек, только 165-167 см роста, настолько популярен не только среди своих поклонников, но и среди противников? Почему жителей западной Украины называют бандеровцами?

Какая роль Бендеры в формировании идеи украинского национализма и почему в контексте последних событий в Украине его имя все чаще стало использоваться в разговорах простых граждан, не только украинцев, но и их близких соседей? Бандера Степан Андреевич родился 1 января 1909 года в селе Угрын Старый, что находится в Галичине, современная Ивано-Франковская область. Многие говорят, что дата рождения 1 января не случайна, ведь в этот день поминается мученик Бонифатий, а имя Степан было дано на честь первого мученика – архидиакона Степана [7].

С момента рождения было видно, что судьба ему уготовлена не из легких. Его родители были родом с семей греко-католических священников. Когда ему позже будет задан вопрос, какая церковь должна быть в свободной Украине, он не стал отбрасывать православную конфессию, а наоборот, подчеркнул ее важность наравне с греко-католической. В советской литературе подчеркивалось, что большинство представителей Украинской Повстанческой Армии походило с семей священников, что уже должно было ассоциироваться с клеймом „врага народа”. В своей биографии Степан вспоминает, что с самого детства рос в семье интеллигентов, где все время собирались известные представители украинского общества: Ярослав Весоловский – посол Венского парламента, Павел Глодзинский – один из основателей „Сельского Хозяина” и другие. Не нужно забывать, что его отец – Андрей, кроме того, что был священником, в тоже время активно участвовал в политической жизни: посол парламента Западно-Украинской Народной Республики, солдат Украинской Галицкой Армии и один с организаторов государственного переворота в Калуше (повет, в котором жила семья Бандеры) в 1917 году. Даже во время проповедей в церкви Андрей Бандера часто обсуждал исторические аспекты борьбы за свободу украинского народа. Мать – Мирослава, была очень гостеприимной и доброй женщиной, как ее вспоминает близкий друг семьи и житель Калуша Игорь Белея. Она умерла от туберкулеза горла, когда Степану было 13 лет. Можно утверждать, что главную роль в воспитании будущего борца за свободу Украины сыграл отец, который был для сына хорошим примером для подражания [10, с.52-53].

В раннем детстве Степан был свидетелем ноябрьского восстания во Львове в 1918 году и создания Западно-Украинской Народной Республики. Как известно, новая страна не долго просуществовала и вошла в состав польского государства. Память о героической, но безуспешной борьбе украинского народа за независимость оставила глубокий след в душе молодого Бандеры [5, с.30].

В сельскую школу Степан Бандера не ходил, потому что учитель был забран на фронт. Образование он получал дома от отца и местных учителей, вместе со своими братьями и сестрами. Всего в семье Андрея Бандеры было 8 детей: 4 девочки и 4 мальчика. Степан был вторым ребенком. Когда в 1953 году в Москву привозили его сестер, чтоб они публично признали брата предателем и осудили, они отказались и никто не сказал плохого о Степане. Судьба братьев была трагической. Поскольку они были участниками ОУН, то в 1942 году Василия и Александра арестовали и отправили в Освенцим. Предполагается, что их убили не немцы, а польские работники лагеря. Судьба младшего брата Богдана не известна [4, с.22].

Можно утверждать, что детство Степана Бандеры закончилось в 1919 году, когда он оставил свою семью и поехал учиться в украинскую гимназию в город Стрый во Львовской области. Там он занимался пропагандистской работой в Украинской Военной Организации, полноправным членом которой он стал в 1928 году. Сдав выпускные экзамены, в 1928 году поступил во Львовский Политех и уже там серьезно начал посвящать себя Организации Украинских Националистов, которая начала свою деятельность в 1929 году. Как вспоминает сам Бандера, „национально-освободительная борьба забирала у него почти все время и энергию, в то время как учеба в политехническом ушла на второй план” [1, с.34].

В 1933 году Степан Бандера стал главой Краевой Экзекутивы ОУН и Краевым Комендантом УВО. За его приказом в начале 30. годов во Львове были убиты польский министр внутренних дел Бронислав Пиратский (за которого поляки отомстили братьям Степана в Освенциме) и работник советского консульства А. Майлова. В 1934 году Бандера осужден на Варшавском и Львовском процессах за принадлежность к УПА, распространение пропагандистской литературы из-за границы („Сурма”, „Украинский Националист”, „Развитие Нации”) и борьбу с польскими „оккупантами”. Интересным является факт, что когда Бандера во Львове вошел в зал суда, то все, вместе с полицией и судьями, встали. Именно после этих двух судебных процессов Степан стал очень известным человеком-легендой не только во Львове, но и в целом СССР [1, с.35-36].

В начале польско-немецкой войны в 1939 году Бандера вышел на свободу. И можно сказать, что именно тогда началась история революционной деятельности Степана в ОУН Б. Еще в конце мая 1938 года по приказу советских властей, представитель НКВД Павел Судоплатов убил главу ОУН и УВО полковника Евгения Коновальца. В связи с тем, что Бандера находился в заключении, главой организации был признан Андрей Мельник при весьма загадочных обстоятельствах (устное завещание о назначении главы Коновалец передал своему другу Ярославу Барановскому). В начале января 1940 года Бандера встретился с Мельником в Италии и требовал принять новую стратегию ОУН (старая была принята в 1939 году), главным отличием которой был запрет сотрудничать с Германией, а полагаться только на свои внутренние силы в борьбе с большевиками и поляками. Бандера постоянно публично утверждал, что украинцы должны рассчитывать только на себя, поскольку никто не заинтересован в независимости Украины, а любое сотрудничество с Берлином (если такое будет) может быть только тактическим и временным. Так как Мельник на это не согласился, ОУН распалась на две части: ОУН – Б (бандеровцы, либо же часть УПА под командованием Бандеры) – революционное крыло и ОУН – М (мельниковцы) – более рассудительная часть ОУН. Истинные намерения Гитлера по отношению к Украине стали известны летом 1941 года, когда бандеровцы 30 июня во Львове объявили *Акт возрождения независимости Украины* и установили свое правительство

во главе с Ярославом Стецьком. Активный участник и историк ОУНовского движения Лев Шанковский писал, что организация „готова была к сотрудничеству с Германией для совместной борьбы против Москвы”, но только в случае признания украинской независимости. Как стало известно, уже через пару дней всех причастных к этому новому правительству немцы арестовали. Бандера был отправлен в лагерь в Заксенхаузен, где он пробыл до 1944 года. Нужно хорошо запомнить, что во время Второй Мировой Войны Степан сидел в тюрьме в Германии и не мог участвовать ни в каких акциях [9, с.45].

После выхода из тюрьмы Бандера не вернулся на родину, поскольку там его ждала расправа коммунистов, и остался жить в Берлине, вновь продолжая работу в ОУН. В начале 50. годов он, а потом и его семья, переселились в Мюнхен. Известно о многих попытках убийства Бандеры, организованных коммунистическими властями, но все они заканчивались разоблачением. Все, кроме одной. 15 октября 1959 года сотрудник КГБ Богдан Сташинский убил Степана возле входа в квартиру выстрелом из пистолета - шприца с цианистым калием. По дороге в больницу Бандера, в возрасте 50. лет, скончался. Сташинский в 1961 году в Западном Берлине полностью сдался в руки немецкой полиции и признался в убийстве Бандеры. Старшая дочь Степана Наталья на суде над Сташинским так описала Бандеру: „Мой незабываемый отец воспитал нас в любви к Богу и Украине. Он был глубоко верующим христианином и погиб за Бога и независимую свободную Украину - за свободу всего мира. Мой блаженной памяти отец, который олицетворял этот великий идеал, останется путеводной звездой всей моей жизни, также жизни моего брата и моей сестры и украинской молодежи” [7].

В то время отношения между украинцами и белорусами в то время развивались с разной интенсивностью. Нужно отметить, что украинские националисты считали, что населением всего Полесья является именно украинский народ, и что земли южной Беларуси (в основном Брест и Пинск) нужно вернуть в состав украинского государства. В августе 1941 года белорусские и украинские националисты вместе воевали на Полесье против фашистов и большевиков. К примеру, к лету 1944 года на территории Беларуси формирования ОУН-УПА насчитывалось примерно 12-14 тыс. человек. „Мы (украинские националисты – И.М.) должны им (белорусам – И.М.) разъяснить, что враги украинцев и белорусов – немцы и большевики. Белорусы должны бороться за свою державу” [8].

В июле 1943 года в деревне Хатынь, Минской области, случилась большая трагедия. Немцы сожгли село, в результате чего было убито 149 людей (за другими сведениями более 300).

Как выяснилось потом, им помогал 118 батальон во главе с украинцем Григорием Васюрой (был судим Военным Трибуналом в 1986 году). Нужно обратить внимание на тот факт, что батальон не был сформирован с бандеровцев, как многие говорят, а из числа завербованных советских военнопленных и перебежчиков. Тема Хатыни в последнее время часто стала использоваться, чтоб очернить репутацию ОУН Б в связи с событиями в Украине. С марта по декабрь 1942 года в Беларуси действовал 201 батальон охранной полиции, в состав которого входили легионеры с подразделений “Нахтигаль” и “Роланд”, созданные абвером в начале 1941 года в основном из сторонников и членов ОУН Б. Официальной целью создания батальона была охрана мостов, но на самом деле – борьба с белорусскими партизанами. Есть много разной информации, насчёт деятельности белорусских партизан [6].

Главная роль Бандеры для украинского народа - это переход националистического движения в 40. годах в активную фазу. Если мельниковцы занимались в основном культурной и общественной жизнью, то бандеровцы организовывали партизанские движения и создали в 1943 году Украинскую Повстанческую Армию. Основатель ОУН Б так рассказывал о идее Организации: „ОУН борется против большевистской диктатуры, тоталитаризма, против коммунистического социального угнетения и эксплуатации.

В украинском государстве украинский народ должен свободно выбирать его государственное и социальное устройство. Украинское государство обеспечит свободное развитие всех сфер жизни - религии, культуры, хозяйства, обеспечит всестороннюю личную свободу и справедливость всем гражданам Украины... Слово украинский националист созвучно с украинским патриотом, который может отдать даже свою жизнь за независимую Украину” [11].

К слову, в украинском гимне так и поется: “(...) душу и тело мы положим за нашу свободу (...)”. Никаких лозунгов о сотрудничестве с фашистами, нацистами и коммунистами никогда не было. Врагом считался тот, кто боролся против независимой Украины, и тот, кто помогал в этом оккупантам.

Бандера был жесток не только с россиянами и поляками, но и со своими же украинцами, потому что сотрудничество с врагом это предательство, а предательство нельзя прощать. Часто можно услышать, что на западной Украине живут бандеровцы, фашисты, нацисты, которые убивают россиян либо же поляков. Должна отметить, так уже повелось: тех людей, которые открыто говорят, что они украинцы, разговаривают на украинском языке и носят государственные символы, называют бандеровцами. Парадокс состоит в том, что если бы так их называли только ближайшие соседи Украины, то это еще можно понять (в связи с историческими событиями). Но жителей западной Украины называет так большая часть граждан восточной и южной Украины. Хотя в этом нет ничего нового. За всю историю Украины, тех людей, которые боролись за независимость страны называли „врагами народа” (только какого?). От конца 1920 годов до начала

Второй Мировой Войны таких людей именовали петлюровцами. После битвы под Полтавой, когда гетман Иван Мазепа сотрудничал со шведским королем Карлом XII - мазепинцами, после разгрома российского флота в 1659 годом возле Конотопа казаками Ивана Виговского – виговцами [3].

Как видно, на протяжении столетий Московия, а потом Россия, пыталась разными способами, среди которых пропаганда была на первом месте, усмирить бунтарей за украинскую независимость. Что интересно, много малообразованных людей вместо бандеровцы, говорят „бандеровцы”. Не то из-за подсознательной ассоциации с Остапом Бендером, либо же из-за названия города Бендеры в непризнанной Приднестровской Молдавской Республике. Хорошим примером в сегодняшнее время служит ситуация в восточной и южной Украине. Там массово отключают украиноязычные телевизионные каналы. А та информация, которая подается на российских каналах, не соответствует действительности. Россия очень внимательно отслеживает ситуацию в Киеве и на востоке Украины. При этом никак не хочет отпускать Украину в европейское сообщество. В связи с этим и был создан на российскоязычных каналах и в прессе миф, что к власти „дорвались” бандеровцы, нацисты, фашисты, и жители восточной Украины в опасности. По мнению „старшего брата”, все те украинцы, которые разговаривают на украинском и любят свою страну, - это бандеровцы или же „сведомиты”, потому что никакие другие (нормальные) украинцы, по их мнению, не могут говорить на украинском языке и любить Украину.

Можно много говорить о Бандере, хорошего и плохого, возвеличивать его и осуждать. Однако факт остаётся фактом, даже более 60 лет со дня смерти он все еще живой и заставляет многих людей бояться себя и своих единомышленников. Правду говорят, что герои не умирают, а память о них живет вечно. Как сказал Шарль де Голь: „Если бы у французской армии был такой дух, как в УПА, то немецкий сапог никогда не топтал бы Францию”.

А что касается многих жертв, павших от рук УПА, повстанческий поэт Михаил Дяченко (Марко Боеслав) дал ответ на этот вопрос: «Возможно, кто-то из будущих критиков нашей борьбы осудит её, мол, слишком много жертв она с собой принесла. Но этим критикам я отвечу коротко: свобода – это такое сокровище, что даже самые большие жертвы не слишком велики» [2].

Список використаних джерел та літератури:

- 1.Бандера С. Мої життєписні дані. – Львів, 1998.
- 2.Вятрович В. СБУ раскрывает секреты УПА, [в:] Історична, культурологічна газета Експедиція XXI, 11 (137) 2013, <http://www.ex21.com.ua/rus/special/73-5.htm>, 28.03.2014.
- 3.Гордасевич Г. Вступне слово від автора, <http://lib.oun-upa.org.ua/bandera/intro-author.html>, 27.03.2014.
- 4.Гордасевич Г. Дитинство Степана Бандери [в:] Степан Бандера: людина і міф, Львів 2011.
- 5.Дужий П., Степан Бандера - символ нації. У 2-т. - Львів 1997.
- 6.Крапивин С., Хатынь: „формат” трагедии, http://naviny.by/rubrics/society/2008/3/24/ic_articles_116_156221/, 27.03.2014.
- 7.Липовецкий С. Степан Бандера: воля, отданная нации, <http://charter97.org/ru/news/2008/6/16/7441/>, 27.03.2014.
- 8.Мельников И. Неизвестная война в белорусском Полесье, <https://www.istpravda.ru/research/303/>, 27.03.2014.
- 9.Мірчук П. Нарис історії ОУН, - Т.І, Мюнхен-Лондон 1968.
- 10.Перепічка Є. Феномен Степана Бандери, Львів 2006.
- 11.Что такое украинский национализм? <http://www.luhansk.svoboda.org.ua/diyalnist/komentari/005828/>, 27.03.2014.

Kateryna Xoronzhuk

The purpose of this article is to inform public about life's philosophy one of the most bigger fighter for independence of Ukraine - his name is Stepan Bandera

Annotation: The purpose of this article is to inform public about life's philosophy one of the most bigger fighter for independence of Ukraine - his name is Stepan Bandera. A special place is dedicated to his relationship with Germans during the World War II. In the end of the paper author thinks about who is Bandera nowadays in Ukraine and why for some people he is a hero, and for another he is a betrayer.

Key words: Stepan Bandera, Organization of Ukrainians Nationalists, collaboration with Germans, independent Ukraine.

До питання про стародавню історію України

Анотація: У статті йдеться про мотиви та основні напрямки фальсифікації стародавньої історії України.

Ключові слова: Руси, орії, кіморії, сківи.

Ідеологи радянської влади найбільше хотіли, щоб історія України розпочиналася з 1917 року. І якщо й було відхилення від цієї настанови, то це – можливість розпочинати історію України від Богдана Хмельницького (і то лише для того, щоб показати, що здійснилася «споконвічна мрія» українців – «навіки возз'єднатися» з Росією). Концепції історії України затверджувалися в Політбюро.... Можна було безперешкодно досліджувати грецькі колонії на Півдні України, робітничий рух напередодні революції 1917 року, героїчні сторінки боротьби з німецькими окупантами, історію трудових подвигів робітників та колгоспників. Радянська влада виховувала нове покоління істориків, які мусили знати наперед, що `все, що розкопується на території України з попередніх тисячоліть – створене греками (чи іраномовними племенами) і ніякого зв'язку з історією українського народу не має. Значна частина офіційних істориків і сьогодні свято сповідує ці ідеологічні настанови Кремля. Нині всім стало ясно, що військові дії на сході України пояснюються колонізаторськими мотивами Москви. Виходячи з цього, слід переглянути висновки московських учених про «фальшування» «Велесової книги» [1]. Адже «Велесова книга» дає відповіді на багато глобальних питань, над якими ламають списи історики України. Тим більше, що висновки українських вчених заперечують факт фальсифікації «Велесової книги» [2]. Сфальшована не «Велесова книга», а історія України. Така історія позбавила українців почуття гордості за власний народ, понизила до небезпечного рівня почуття власної гідності. А це якраз те, що потрібно колонізаторам!

«Велесова книга» висвітлює деякі події, що торкаються стародавньої історії України. Але місця для стародавньої історії України в ідеологів Кремля немає. Це парадоксально, що країна, яка має сотні кафедр історії в інститутах та університетах на всій території України, навіть не ставить собі завдання – висвітлити стародавню історію свого народу. Навпаки – ще зовсім недавно узгоджувала підручники з історії в столиці колонізаторів – Москві!

Перед тим, як розглядати різні версії стародавньої історії України, слід усвідомити причини, відповідно до яких українцям спотворили їхню історію. Після початку війни на сході України стало ясно, що це колонізаторські мотиви. І ними Москва керується вже багато століть. Про те, що ще за царату всі стародавні писані і друковані тексти забиралися в Москву, відомо всім. Місця в літописах, які висвітлюють події в Україні, вилучені, або перероблені. Це торкається літопису Нестора, твору «Слово о полку Ігоревім», висвітлення Синеводської битви, та іншого. Про це написано багато творів дослідників. Колонізатори зробили все, щоб українці, читаючи власну історію, відчували себе менш повноцінною, ніж інші, нацією. Тут розглянемо лише ті дії «старшого брата», які стали очевидними завдяки «Велесовій книзі». Вона дає можливість уяснити, що ж конкретного зробила імперська історіографія, щоб спотворити, принизити, та зробити не вартою уваги для вивчення історію України.

1. Досліджуючи окремі археологічні культури, наші історики та археологи не показують взаємозв'язку між ними, підігруючи таким чином Москві, яка прагне утвердити тезу, що в українців стародавньої історії просто не було. Це лише «Велесова книга» вказує нам, що плем'я, яке прийшло з Волині близько 20 тис. р. до н. е., поселилося огнищами на благодатній землі (що утворилася після відходу льодовика) і назвало себе русами, а свою землю – Русь (Мізинська культура). Різка похолодання (9-6 тис. р. до н. е.) змусило плем'я русів переселитися на південь (Південь України, Дон, Кубань), де вони продовжили займатися скотарством та землеробством, культивуючи, головним чином, зернові культури (Середньостогівська культура). «Бо Велес навчив землю орати прашурів, так і діємо...» (ВК, 20)*. Навчившись орати землю, руси одержали паралельну самоназву – орії. Переселення на південь України було викликане кліматичною катастрофою. Опинившись в степу, в не зовсім сприятливих для землеробства умовах, руси-орії змушені були більше уваги приділяти скотарству. І досягли значних успіхів. Приручивши коня і одержавши величезні переваги перед іншими, вони стали комонними, тобто кінними оріями і одержали ще одну назву – кіморії. Вже на початок VIII ст. до н. е. князь Славен з братом Сківом (це той Сків, що за легендами Геродота є сином Геракла) мали величезну кількість худоби. І вони утримували степ від Дунаю до Волги.

2. Сама думка шукати історію українців у глибині віків, а тим більше, до нової ери – була крамольною. Саме тому, до цього часу офіційна історія і археологія вивчає окремі археологічні культури на теренах України без всякого зв'язку між ними. Щоб, не дай бог, до свідомості колонізованого народу не дійшло усвідомлення величчя і безперервності стародавньої історії нашого народу. Ось один з прикладів того, як офіційна історія розриває зв'язки між археологічними культурами. Вона стверджує, що **Скіфське**

царство (хоч монархія проіснувала лише до 575 р. до н. е., а далі існувала у формі демократичної родоплемінної держави, в якій кожного року обирали старшого князя; де столицею могло бути будь-яке селище, в якому мешкав обраний князь [3]) в середині III ст. до н. е. **раптово зникло**. Лише «Велесова книга» пояснює, що відбулося. Населення змушене було мігрувати в бік Дунаю: «Ті часи були вельми важкими, бо дні були ясними, і настала жорстока засуха. Тож зерно не вродило, і ми пішли на землю іншу і там утримались. А згодом

* Усі фрагменти із «Велесової книги» наведені за перекладом Б. Яценка. Однак, цитовані тексти «Велесової книги» (ВК) подані за номером дощечки, щоб ці посилання легше було співставити з перекладами «Велесової книги», здійсненими іншими авторами.

Переможена була русь греками і римлянами, і пішли по морських берегах до Сурожа і там утворили Сурож** (початок III ст. до н. е.); край той був сонячний і підлягав Києву» (ВК, 6е). Це була Сурозька Русь.

Те ж саме і з Трипільською культурою. Ми всі захоплюємося результатами археологічних досліджень, але ніхто з істориків не пояснив етнічний склад трипільців, та яке відношення вони мають до українців. Це лише «Велесова книга» дає інформацію нам про те, що це були ілірійці, і що вони були асимільовані русами (Середньостогівська культура), починаючи десь з середини 4-го тисячоліття до н. е. «...й ільмерці залишилися там, і було їх мало, і мову свою лишили, і так були» (ВК, 7е). «... ілірійці були поглинені од нас» (ВК, 7е). Лише за це одне свідчення колонізатори мали би спалити дощечки «Велесової книги», якби могли їх знайти.

3. Висвітлюючи історію кімерійців, офіційна історична наука цілком вірно описує, що кімерійці воювали проти Урарту, Асирії, захопили значні території Фрігії і Лідії, але називає їх кочовим народом українських степів і відносить до давньоіранського етносу. А от «Велесова книга» (з позиції русів!) визнає кімерійців своїми предками: «А з того можемо сміятися, бо були кіморії, також отці наші...» (ВК, 6е). Навіть офіційна історія, характеризуючи кімерійців і сківів, хоч і відносить їх обох до давньоіранського етносу, все ж таки говорить про їх спільність: «Вірогідно, ці два народи деякий час жили поруч. Вони були близькими за походженням, майже однаковими за способом життя, основними галузями господарства, рівнем економічного й соціального розвитку, мали схожі елементи культури» [4, 148–149]. «...існує думка, ніби кімерійці – це історична фікція: такого народу зовсім не існувало, ними були скіфи, між культурою яких і кімерійською фактично відсутня різниця» [4, 148]. «Археологи й собі відзначають неабияку подібність обох культур, причому часом годі визначити, які пам'ятки VIII–VII ст. до н.е. належать кімерійцям, а які скіфам» [5, 156]. Наші предки руси-орії-кіморії втратили

** На сьогодні це місто Судак у Криму.

свою назву, бо з VIII ст. до н. е. стали традиційно називатися сківами (від імені князя Сківа). Греки були далеко за морем, щоб розібратися, куди зникли кімерійці і де взялися сківи. А імперська історіографія використала цей момент, щоб розірвати зв'язок між кімерійцями і сківами, представити їх як абсолютно різні археологічні культури. І, до речі, про «кочовий народ українських степів». Якраз кімерійці «...перші у широких масштабах оволоділи залізобудовою і сталеливарною технікою та відіграли велику роль у поширенні заліза в Європі. Сусідні племена переймали у кімерійців зразки зброї і спорядження верхового коня» [4, 148–149]. Наші предки були осілими землеробами з розвинутим скотарством. Степи Північного Причорномор'я використовувалися нашими предками за своїм призначенням – для весняного випасу худоби. Приблизно так, як зробив Київ: «...поставив град, і тому ім'я дано Київ. Там прожили зиму і пішли по весні знов на південь і там худобу пасли до першого літа...і там водимо худобу, аби проплодитися їй волею Дажбога, його ж славимо...» (ВК, 31). «Ті бо степи ні від кого не відібрані, бо руські суть, і собі славу маємо, ворогами визнану...».

4. Слід відзначити, що підміна слів «сківи» (від князя Сківа) на «скіфи» (назва племені китайського походження) стала найбільш ефективною диверсією метрополії в українській історіографії. Після цієї підміни кожен український історик, який поважає свою професійну діяльність (вивчаючи суміжні науки, фольклор, аналізуючи мову і інтуїтивно відчуючи глибину культури, та давність української нації землеробів), підсвідомо не може шукати корені українського народу серед диких кочівників скіфів та сарматів. І цю диверсію підтверджує дощечка бв, де мова йшла про скіфів (іменуючи їх скуфь): «Ті були жовтими, а руси були русими й блакитноокими». Якби не ця підміна, то славна історія Великої Сківії з її походами до Сирії, Єгипту та війною з Дарієм I стала б окрасою української історії.

5. Імперська історіографія приховала від ученого світу факт повернення величезної кількості населення під керівництвом Орія з Індії на свою прабатьківщину. Монархія Оріїв утвердилася із уже раніш усталеною (для греків) назвою Велика Сківія (вона ж Русь). Це повернення було потрактоване колонізаторами, як навала диких кочівників – скіфів, в результаті якої зникли кімерійці.

6. У VII ст. до н.е. відбулося Велике переселення народів. Історики пояснюють його надуманою навалою диких кочівників через Південь України на Балкани. Насправді, воно було спричинене волею царя

Орія, який залишив після себе царем Кия, а двом іншим синам – Щеку і Хориву повелів з частиною населення рухатися далі на Захід в пошуках територій для своїх царств.

7. Уже значна кількість українських істориків визнають, що сківи є нашими предками. Внаслідок цього виникає загроза, що в умовах незалежності запущені міфи не спрацюють. Тоді в хід ідуть провокації, такі, як з назвою племені русів. Можна припустити, що Нестор був залежним від Рюриків і помістив у літопис інформацію про русів зі Швеції. Хоч, вірогідніше, що поправку внесено в літопис за часів Катерини II. На сьогодні уже багато надруковано монографій та захищено дисертацій про запозичення назви Русь. Бо колонізатори розуміють, що в кого б не запозичили, в скандинавів, німців чи в кельтів – все одно до запозиченого слова буде тенденційне відношення. І це в той час, коли згідно «Велесової книги» наші предки ще більше 20 тис. років тому назвали себе русами, а свою землю – Русь.

8. Московська держава формувалася під керівництвом таких деспотів як Іван Грозний, Петро I, ... Сталін, з державною ідеологією, яка душила «інакомисліє». Тому метрополія не могла дозволити українським історикам писати про те, що у нас здавна була демократія, що в Україні не було рабства, як суспільного устрою. Але ж про це написано в «Стратегіконі», в Прокопія Кесарійського, в Йордана та в ін. А про те, що демократія в наших предків була, свідчить навіть устрій козацтва, яке відродило традиції своїх предків. Козаки керувалися звичаєвим правом, кожен рік обирало гетьмана, суддю та генерального писаря. Вони створили одну з перших у світі конституцій, яка закріплювала демократичний устрій [6]. Про це ж говорить також і одна з найбагатших у світі наша народна творчість. Бо раби не створюють життєдайного фольклору. Нарешті, в українців є власна держава. Є демократія. Здавалося б, є умови для написання правдивої історії України, в т. ч. і стародавньої. Але вона ще не написана. Наша офіційна історична наука відноситься до цього, як до міфології. Дуже нелегко змінити світогляд дорослої людини, в якій, по інерції, збереглося старе мислення. Українська держава повинна утверджувати свою ідеологію. Не забороняти іншу думку. А виділяти більше коштів на розвиток історичної науки, влаштовувати конкурси на кращі книги та підручники з історії, створювати умови для активного ділового обговорення книг і підручників з історії з метою, щоб до широких мас читачів доходили обґрунтовані логікою і археологією твори, а не фантазії окремих авторів. Можна полегшити авторам кращих творів тягар друкування. Та, зрештою, від держави залежить атмосфера, в якій виникає в ентузіастів бажання створювати гуртки, конференції, симпозіуми для вивчення, та обговорення питань, що торкаються історії України. Наша країна має свою славу і трагічну історію. Будемо сподіватися, що настане час, коли будуть написані правдиві підручники, які викликать у читачів почуття гордості за своїх предків. Але, щоб їх написати, потрібно, в першу чергу, позбутися імперських догм, нав'язаних нам Москвою (приблизно сформульованих вище в п. 1-8).

Список використаних джерел та літератури:

1. Велесова книга: Легенди. Міти. Думи. Скрижалі буття українського народу /Упорядн. Яценко Б. – Індосвропа. – 1995 р. – кн. 1–4.
2. Велесова книга – елемент культури українського народу: матеріали Всеукраїнської наукової конференції «Велесова книга – елемент культури українського народу» (30 листопада 2013 року)/упорядник І.П.Юшук. – Тернопіль: Мандрівець, 2013. – 44 с.
3. Шпоть О.С. До питання про формування українського етносу. Науковий журнал «Українознавець», вип. 18. С. 70–75.
4. Білоусько О.А. Україна давня: Євразійський цивілізаційний контекст. Карти, таблиці, ілюстрації: посібник для вчителя. – К.: Генеза, 2002. – 272 с.
5. Наливайко С.С. Етнічна історія Давньої України. – К.: Євшан зівля, 2007. – 624 с.
6. Шпоть О.С. Про передумови виникнення козацтва // Нові дослідження пам'яток козацької доби в Україні: Зб. наук. праць / О.М.Титова (відпов. ред.), Біляєва С.О., Виногородська Л.І. [та ін.] ; Наук.-досл. центр «Часи козацькі», Укр. т-во охорони пам'яток історії та культури, Центр пам'яткознавства НАН України і УТОПІК, Істор.-культ. ас-ція «Україна – Туреччина», Ін-т мовознавства ім. О.О.Потебні НАН України, Нац. істор. б-ка України, – К.: Центр пам'яткознавства НАН України і УТОПІК, 2016. – Вип. 25. – 622 с. – (Серія : «Бібліотечка «Часи козацькі»).

Alex Shpotj

To the question of the ancient history of Ukraine

Annotations: *The article deals with the motives and main directions of falsification of the ancient history of Ukraine.*

Keywords: *Rusi, orii, kimorii, skivi.*

Зображення українського козацтва на поштових марках

Анотація: У статті досліджується відображення козацької тематики на поштових марках України та інших країн. Перші такі марки були випущені урядом УНР у 1920 р. Ця тема стала домінуючою у випуску поштових марок незалежної України з 1992 р.

Ключові слова: Пошта, марки, козаки, тарифи, номінал, гетьмани, серія, друк, загарбники, штемпель, посилення.

Відомо, що поштові марки, як засіб оплати поштових пересилань, появились у половині XIX ст. (Англія, 1840 р.) і швидко поширилися у світі. Уже в 1850 р. їх впровадила Австрія, а в 1857 р. імперська Росія. В Україні, що на той час була розділена між двома імперіями перші марки появились у Галичині в 1850 р. Рисунки марок були досить невибагливими, на них зображували герби держави та лики царствуючих осіб. Тільки у 1905 р. в Росії вийшла перша (і єдина) серія художніх марок. В Австрійській імперії подібні серії почали виходити тільки з 1915 р. [1, 4].

Україна, як держава, що на короткий час постала на уламках двох імперій, уперше заявила про себе через поштові марки в 1918 р. [1, 2]. Уряд УНР ухвалив випустити свої поштові марки, і для цього вкінці грудня 1917 р. був оголошений конкурс на виготовлення їх малюнок. Передбачалося розробити проекти марок широкого діапазону, але усі вони повинні були мати один малюнок. Більшовицька навала у січні 1918 р. перервала роботу комісії. Тільки в березні 1918 р. були оголошені результати конкурсу, на якому перемогли проекти Г. Нарбута і А. Середи. Із поданих зразків було відібрано 5 типів, що були від-друковані у квітні того ж року, але спочатку як марки-гроші. Вони були призначені замінити розмінні гроші – через брак монет, яких уряд УНР не випускав і друкувалися вони на тонкому картоні жовтуватого та білого кольорів. На зворотній стороні було зроблено надрук Тризуба і напис: “Ходить нарівні з дзвінкою монетою”. На перших українських марках козацька тематика відображена не була. До літа 1918 р. в Україні нагромадилася величезна кількість поштових марок Російської імперії та Тимчасового уряду, що завозилися нелегально з різних кутків колишньої імперії. Частина з них потрапила до рук населення та недобросовісних поштових службовців, що завдало великих збитків державі – пошта працювала, а гроші за поштові марки до державної скарбниці не надходили. Потрібно було негайно випускати свої поштові марки. Пропонувалось використати проекти поштових мініатюр, створені Г. Нарбутом (присвячені князю К. Острозькому, Г. Сковороді, гетьману П. Дорошенкові, Запорізькому війську та ін.) [4]. Однак, підготовка їх до друку зайняла б багато часу, що завдало б державі значних втрат, тому було вирішено скористатися готовими друкарськими формами та випробуваною технологією марок-грошей. Це тим більше було оправданим, що готувались вони як поштові марки, про що свідчить зображення поштових ріжків, символу поштового зв'язку, на деяких марках (малюнки Г. Нарбута). Їх друкували на тонкому напівпрозорому і звичайному папері у друкарнях Києва, Одеси та Кам'янця-Подільського. На жаль, розроблена Нарбутом серія марок, де широко було представлено козацтво до друку не потрапила, але їхні ескізи є в архіві. Марки-шагівки перебували в поштовому обігу до 1921 р. – незалежно від того, хто був при владі. Їх у первісному вигляді використовували поштові служби України (за тарифами України), Радянської Росії (за її тарифами), уряд Денікіна (за його тарифами) і пошта РСФРР (переоцінені). У перші дні поштова система ЗУНР не змінила поштові закони і тарифи, встановлені австрійською владою; маршрути, поштові відділення і навіть службовці залишилися ті ж самі. Пізніше це негативно відбилося на діяльності уряду ЗУНР, бо телеграф тоді був єдиним видом швидкого далекого зв'язку, а поштові службовці в більшості були поляками, тому не виключено, що секретна інформація дуже швидко потрапляла до ворога [4].

Заступник державного секретаря пошти ЗУНР В. Головацький замовив фірмі “Appel” у Львові виготовити металевий штамп у формі восьмикутника із зображенням у центрі оберненого вліво геральдичного лева та наведеним вище написом. Штамп застосовувався для здійснення надруків на поштових марках Австро-Угорщини. По зайнятті Львова польськими військами Міністерство Пошт і Телеграфів ЗУНР зібрало і комісійно знищило більшу частину цих марок. Подібні надруки на австрійських поштових марках робились й у інших містах Галичини – Коломиї та Станіславові. Таким чином, Західно-Українська Народна Республіка своїх марок не видавала, а передруковувала австрійські та австро-угорські марки. У березні 1919 року уповноваженим представником державного секретаря адміністрації пошт і телеграфів Західної України О. Пісецьким були замовлені дві серії марок за чотирма спеціальними малюнками, що були надруковані у Віденській державній друкарні. Першу серію складають поштові марки номіналами в 10, 20 і 50 сотиків (сотиками українці називали гелери) та 1 і 10 корон. Напис на марках “Українська Народна Республіка 3. О.” (3. О. – Західна область). В центрі марок розміщено 3 герби: вгорі тризуб неправильної форми, під ним архангел Михаїл (герб Києва) та лев, що спирається на щит (герб Львова). Ціни на марках указані в австрійській валюті, яка ще курсувала у Галичині, але не в УНР [1, 4].

Друга серія складалася із 12 марок номіналів 5, 6, 10, 12, 20, 25, 40, 50 і 90 сотиків та 1, 2 і 3 корони.

На малюнку перших чотирьох марок – щит з гербом м. Києва - архангелом Михаїлом. Довкола напис у формі овалу “УКРАЇНСЬКА НАРОДНЯ РЕСПУБЛІКА ЗАХІДНЯ ОБЛАСТЬ”, внизу номінал, наприклад, “6 сотиків 6”. На наступних чотирьох марках – герб України Тризуб і аналогічний напис, а на решті герб м. Львова – лев, що звівся на стіну. Незважаючи на те, що вказані серії марок були замовлені урядом ЗУНР ще на початку 1919 р. в державній друкарні Австрії Leutschsterreichischen Staatsdruckerei у Відні, австрійці поставились до замовлення невідповідально і виконали його аж у 1920 р. та передали марки урядові ЗУНР на еміграції. Їх уже не можна було використати для офіційного поштового обігу у краї, тому в 1923 р. при ліквідації уряду ці марки були комісійно знищені і тільки невелику їх частину збережено з архівною метою.

У 1920 р., вже перебуваючи в еміграції у Тарнові (Польща), уряд УНР замовив випуск із 14 оригінальних поштових марок номіналом від 1 до 200 гривень [1 – 4]. Рішення було прийняте 27 серпня і скероване українському Торговому представництву у Відні для виконання. Малюнки до 8 марок і загальне оформлення серії зробив український художник М. Івасюк безкоштовно за умови, що одержить певний відсоток надрукованих марок. Зображення на решті 6 марках виготовлено на основі офіційного графічного зразка тризуба, портретів Т. Шевченка, Б. Хмельницького, І. Мазепи, С. Петлюри та фотографії будинку Центральної Ради у Києві. Художній оригінал марки номіналу 1 гривня був готовий і схвалений 23 вересня, а малюнки до інших номіналів були закінчені й схвалені 2 грудня. Виготовлення марок було замовлено Віденському Військово-Картографічному інституту й до початку березня 1921 року вони вже були готові, але щоб викупити їх, в уряді УНР уже не було грошей. Аби хоч частково компенсувати збитки, інститут вирішив продати частину марок, і тоді постало питання про їх легітимність, бо австрійські й іноземні торговці ставили під сумнів законність їх виробництва. Тоді Голова Комісії з виготовлення марок П. Сороко, що на той час перебував у Відні, і Член-Секретар цієї Комісії І. Шматко 8 березня 1921 року створили офіційний документ щодо легітимності серії, а 11 березня їхні підписи юридично завірив Консульський Відділ Посольства УНР в Австрії. З того часу ці прекрасні українські мініатюри пішли на прилавки спеціалізованих магазинів, а не у поштові віконечка, і їм не судилося послужити пошті незалежної України. На марці номіналом 1 гривня зображений великий Тризуб – символ України. На марці номіналом 2 гривні алегоричне зображення України у вигляді молодої жінки в українському вбранні з прапором у руках. На марці номіналом 3 гривні зображена українська хата із садочком. Ця хата мала символізувати хату Т.Шевченка, проте за деякими структурними деталями вона відрізняється від ескізу батьківської хати, зробленого Шевченком. На марці номіналом 5 гривень зображено чумака з возом із запряженими волами. Чумаки возили сіль та інші товари по Україні та за її межі уже починаючи з XV ст. Разом з товарами вони перевозили й листи. На віньєтці марки номіналом 10 гривень червоного кольору зображено портрет гетьмана України Богдана Хмельницького. У початковому варіанті у верхніх кутах були розміщені роки життя гетьмана 1593 та 1657, однак пізніше дати були вибілені і замальовані чорним перехресним штрихом. На віньєтці марки номіналом 15 гривень зображено портрет гетьмана І.Мазепи. Марка коричневого кольору, її дизайн був використаний при підготовці марки 20 грн. У описі марки зазначено колір „Фарба – гніда”. Це викликало деякі труднощі при друку, оскільки австрійцям важко було зрозуміти, що то за фарба „гніда” та її похідні, тому марка стала близькою до темно-охро-бурої.

Марки еміграційного уряду УНР 1920 року.

На марці номіналом 20 гривень зображено портрет Т.Шевченка в шапці-кучмі і кожусі, за картиною І. Крамського. На малюнку віньєтки марки номіналом 30 гривень зображено наказного гетьмана України П.

Полуботка в кайданах у тюремній камері, тобто періоду його ув'язнення царем Петром І у Петропавловському форті. На віньєтці марки номіналом 40 гривень зображений портрет Головного отамана Української Директорії Симона Петлюри. На віньєтці марки номіналом 50 гривень намальований український козак, що сидить у степу і грає на бандурі.

Решту чотири марки двоколірні і друкували їх літографією з цинкових форм на одноколірних машинах

за два проходи. На марці номіналом 60 гривень зображено колишній Педагогічний музей у Києві, Центральна Рада проводила свої сесії. На марці номіналом 80 гривень зображено запорізьких козаків у чайці, що пливе по Чорному морю. Попереду в чайці козак з прапором у руці. На марці номіналом 100 гривень зображений пам'ятник Володимиру Великому в Києві з видом на Дніпро.

Ці марки ніколи не були в широкому поштовому обігу, проте є дані, що вже в листопаді 1920 р. український уряд перебрав частину накладу номіналом 10, 20 і 40 гривень з метою вживати нові поштові марки на звільненій від більшовиків території.

На еміграції уряд Української Народної Республіки ще деякий час продовжував дипломатичну діяльність. Тут ще жила віра у справедливе вирішення українського питання західними державами. У 1923 р., коли перспективи повернення в Україну були досить реальними і багато хто сподівався нового революційного піднесення українського народу, на марках Еміграційного уряду Директорії УНР у Варшаві було зроблено надрук чорною фарбою “УПП” (“Українська Польова Пошта”) і нову вартість [1, 4]. Стара ціна була забита двома розетками. На 10-гривневих марках надрукували ціну 1000, 1500 і 2000; на 20-гривневих – 2500, 4000 і 5000; на 40-гривневих – 8000, 10000, 15000, 20000 і 25000. Марки були підготовлені на час сподіваного походу на більшовицьку Україну, але він не здійснився і вони в обіг не потрапили. Всього було виготовлено біля 300000 повних серій. Ці марки, мабуть, слід уважати першими марками українських емігрантів. З цього часу аж до кінця Другої світової війни козацька тематика на поштових марках зникає. Зрештою, Україна своїх поштових марок уже не друкувала. Сюжети, пов'язані з козаками часто використовували різні загарбники, приписуючи собі деякі факти, пов'язані з історією України. Наприклад, Румунія у жовтні 1941 р. випустила серію із 3 марок, що була повторена у 1943 р. (4 марки), яка присвячена князеві Георге Дуку [4]. Він був призначений у 1681 р. турецьким урядом на гетьмана Правобережної України з титулом „воєводи й господаря земель Молдавських і земель Українських”. Резиденція воєводи розташовувалась у Немирові на Поділлі. Про Георгія (Георге, Юрія) Дуку в українській історії є деяка інформація. Цей багатий і хитромудрий грек народився на території сучасної Румунії. Він тричі займав найвищу посаду в Молдавському князівстві – ставав його господарем у 1665 – 1666, 1668 – 1672 і 1678 – 1683 роках. У 1681 році Дука купив собі у турецького султана Мегмеда IV право керувати Правобережною Україною. Керував не зле, але у 1683 році підтримав султана у „Війні народів”. На чолі майже п'ятитисячного війська, серед якого було декілька козацьких полків, він поспішив на допомогу туркам під Відень. У 1684 році потрапив у полон до поляків і доживав свого віку спочатку в Станіславі, а потім у Яворові біля Львова. Помер у Львові, а його прах був вивезений до Молдавії.

Не гребувала в часі війни козацькою тематикою й радянська пошта. Гарна серія із 5 зубкованих і 5 незубкованих марок вийшла у листопаді 1944 р. [4]. Присвячена вона 100-річчю з дня народження українського художника І. Рєпіна. На двох марках зображено портрет художника, а на трьох картину “Запорожці пишуть листа турецькому султанові”. Ця ж марка, уже в кольоровому варіанті, була надрукована й у 1969 р. до 125 річниці з дня народження І. Рєпіна.

Декілька разів друкувалась марки із зображенням ордена Б. Хмельницького. У 1945 р. він був зображений аж на трьох марках. Після Другої світової війни козацька тематика епізодично час-від-часу появлялась на радянських поштових марках. Декілька разів виходили марки присвячені різним датам М. В. Гоголя, на яких зображено героя його твору – Тараса Бульбу. Козака Івана Карася і Одарку зображено на марці присвяченій композитору С. Гулаку-Артемівському. Дві марки із зображенням козаків є у великій серії 1954 р., присвяченій «возєднанню» України з Росією. Остання марка на цю тему пошта СРСР надрукувала у 1988 р. в серії «Героїчний епос народів СРСР». Це була репродукція з картини М. Дергуса «Дума про козака Голоту». Марка багатоколірна з купоном, на якому наводиться пояснення, що таке українські народні думи [4].

Українська пошта розробила свої марки відразу після здобуття незалежності, але відповідної поліграфічної бази в країні не було і їх необхідно було друкувати за рубежом. Офіційно перші українські марки були запущені в обіг 1 березня 1992 р. Це були марки “500 років українського козацтва”, на якій зображений гетьман Дмитро Вишневецький (Байда) та “100-річчя першопоселення українців у Канаді”. Наклад марок був 2,5 млн. шт. і друкувались вони у Московській друкарні Держзнаку [1, 4].

Козацька тематика стала домінуючою у видавництві українських поштових марок. Однак, тільки у 1995 р. була започаткована перша серія поштових марок «Гетьмани України», у якій періодично кожного року видавалися 2 – 3 марки з портретами козацьких керманичів. У 1998 р. був виданий гарний поштовий блок присвячений Б. Хмельницькому. Крім цього, час-від-часу видавалися марки на різноманітні теми присвячені діяльності українського козацтва: портрет І. Рєпіна з козаком (1994 р.); церкви (1996 р.); козацькі чайки (1999 р.); фортеці (2002 р.) тощо. Козацька тематика представлена на українських марках кожний рік. Вони подаються у різноманітних публікаціях, каталогах та Інтернеті, тому зацікавлені особи можуть їх завжди відшукати та одержати потрібну інформацію [1, 4].

Крім марок, Українська пошта кожний рік випускає велику кількість різноманітних конвертів та поштових листівок з т. зв. «Оригінальними марками», на яких дуже часто зображена козацька тематика.

Ці речі також є предметами колекціонування. Українці, не маючи змоги випускати державні марки, шукали спосіб представляти свою державу на таких мініатюрах. Від початку ХХ ст. в Галичині розробили та почали випуск недержавних марок, якими не можна було оплачувати вартість поштових пересилань, але їх можна було наклеювати на листи поряд з державними марками і на них не можна було ставити відбиток календарного штемпеля. Такі марки видавали різноманітні українські товариства і громадські організації, Політехнічний інститут, Січові Стрільці, ОУН тощо [4]. На жаль, таких марок збереглося дуже мало і до тепер вони не класифіковані. Козацька тематика на них не відображалась.

Після Другої світової війни за межами України опинилось багато українців. Дуже багато їх потрапила в країни Західної Європи – це була т. зв. третя хвиля української еміграції. Велику частину вимушених емігрантів влада держави, на чий території вони знаходилися, або окупаційна влада післявоєнної Німеччини, інтернувала у спеціальні табори переміщених осіб, створених за ініціативою ООН, де їх розділили за національністю. У таборах було налагоджене нормальне існування цих людей, їхнє спілкування між собою та із зовнішнім світом. За ініціативою США деякі табори заснували свою власну таборову поштову систему (станції). Для фінансування цих поштових станиць були встановлені поштові тарифи і надруковані марки. Кожний табір мав свої поштові печатки для погашення листів, що проходили через адміністрацію поштових станиць. Марки вживались для оплати поштових пересилань усередині таборів, що переходили через таборову пошту, і наліплювались побіч офіційної державної франкатури на пересиланнях, що виходили за межі табору [1, 4].

Козацька тематика на цих марках відображена дуже мало. На одній із серій 1946 р. «Володарі України» зображено портрети Богдана Хмельницького, Петра Дорошенка та Івана Мазепи. На декількох ужиткових серіях зображений пам'ятник Б. Хмельницького у Києві і одна марка присвячена Пилипові Орлику та козакам Кубані.

На еміграції ОУН також відновила видання поштових марок. У листопаді 1949 р. в Німеччині ОУН видала ужиткову серію з 4 марок з написом “Підпільна пошта України” (ППУ), рисунки яких виконав Мирон Білінський. Марки підпільними кур'єрами пересилались навіть у Галичину, де їх наклеювали на листах підпільної пошти ОУН і УПА. У 1960 р. видання серії перенесли з Мюнхена до США, де вона виходила до 1983 р.

Однак, через те, що видання марок приурочувалось до певних пам'ятних дат, козацька тематика у цій величезній серії представлена досить слабо – всього 5 марок: портрети Б. Хмельницького, І. Мазепи, І. Виговського та козацька чайка. У 1959 р. був виданий гарний поштовий блок присвячений річниці перемоги під Конотопом.

**Перші поштові марки
незалежної України.**

Список використаних джерел та літератури:

1. Мулик Ярослав. Поштові марки України. Каталог. – Дрогобич: Коло, 2018 р. – 422 с.
2. Фурман В. Привабливості „Попелюшки” / Філателія України. - №4. - 2005. - С.6 – 8.
3. Кузич І. Українська живописна серія 1920 року: Віденський випуск / Філателія України. - №4. - 2005. - С.8 – 14.
4. Щеглюк М. Історія українського листування. Ч. 2. – Львів: СПОЛОМ, 2010 р. – 371 с.

Myron Shchehluk

Depiction of Ukrainian Cossacks on postage stamps

Annotations: The article deals with the images of Cossack theme on postage stamps of Ukraine and other countries. First stamps of that kind were issued by the UNR government in 1920. This motive has become dominant in the postage stamps of independent Ukraine since 1992.

Keywords: Mail, stamps, Cossacks, tariffs, face value, hetmans, series, print, invaders, stamp marks, references.

**Рецензія на працю «Енциклопедія Бойківщини: культура, мова, славні імена».
Головний редактор - Роман Степанович Дяків». - Київ, 2016. - 408с.**

Головний редактор праці «Енциклопедія Бойківщини: культура, мова, славні імена» Роман Степанович Дяків – професор Кафедри українознавства Українського державного університету міста Москви, почесний професор Вищої Школи менеджменту в місті Лігніца в Польщі, академік Української Академії Наук, Міжнародної Академії оригінальних ідей, засновник Міжнародної економічної фундації - широко відомий вчений в Україні, Росії, Польщі та за їх межами, які і всі члени редакційної колегії: З.Є. Карпінський, П.І. Косачевич, О.В. Павлик, С.П. Павлюк, І.В. Пукшин, Р.В. Рибчанська(секретар), І.Й. Рибчич.

Слід відзначити, що праця «Енциклопедія Бойківщини: культура, мова, славні імена» поставила завдання пошуку, збереження й уникнення забуття унікального історичного, мовного, літературного, культурного та фольклорного багатства бойків-українців.

«Енциклопедія Бойківщини: культура, мова, славні імена» напрацювала більше як 8000 тисяч слів і словосполучень українсько-бойківської мови, яка є складовою загальноукраїнської мови, літератури, культури та духовності. Слід наголосити, що «Енциклопедія Бойківщини: культура, мова, славні імена» поміщує історико-природознавчі матеріали про історію, культуру, літературу, побут та духовні, як про традиції бойків-українців.

Значну увагу «Енциклопедія Бойківщини: культура, мова, славні імена» приділила визначним людям Бойківського краю, які присвятили своє життя розвитку культури, літератури, бойківського побуту та духовним традиціям бойків-українців, борцям за національне та соціальне визволення від іноземних загарбників, а також бойкам-українцям, що сприяли соціальному, економічному та культурного піднесення Бойківського краю. Також слід відзначити, праця що редагована визначним вченим, професором Кафедри Українознавства Українського державного університету міста Москви, почесним професором Вищої Школи менеджменту в місті Лігніца в Польщі, академіком Української Академії Наук, Міжнародної Академії оригінальних ідей Романом Степановичем Дяківим «Енциклопедія Бойківщини: культура, мова, славні імена» становить великий науково-освітній інтерес не тільки для вчених, хто вивчає проблеми зародження, становлення і розвиток Бойківського краю, його історії, культури та духовності, але й широкого кола читачів, насамперед, етнічних бойків, які побажають познайомитися з своєю давньою самобутньою історією та культурою. Таким чином «Енциклопедія Бойківщини: культура, мова, славні імена» укладена на джерелах з австрійських, чеських, словацьких, польських, українських, російських архівів досліджує історію, культуру, духовність Бойківського краю з найдавнішого кельто-слов'янського часу, племінного об'єднання боїв-бойків, які проживали на території Бойківського краю, і перетворили слов'яно-бойківський етнос у бойків-українців. Історична наука, зокрема XIX, XX та XXI століть, неодноразово займалася дослідженням цього бойківського історико-релігійного та культурно-пісенного феномена...

В праці наголошено, що утворення Бойківського краю, бойків, бойківської культури - прикарпатських і карпатських українців, було підготовлене цілим ходом історичного розвитку, як складової частини України, як національної і культурної спільноти, яка знаменувала собою торжество ідеї єдності бойківської культури, як української на давніх етнічних українських землях...

За своєю суттю, про що наголошує «Енциклопедія Бойківщини: культура, мова, славні імена» - Бойківський край, це давній український етномасив, який зберіг свою самобутню історію, культуру та духовність скрізь віки. Сучасні бойки, що продовжують і розвиваються на давніх бойківських традиціях, це цілком новий, вищий етап у розвитку української культури в Бойківському краї, її найлогічніша бойківська культурна та духовна форма та історична і духовна іпостась...

Слід зауважити, що редактори «Енциклопедія Бойківщини: культура, мова, славні імена» фахово підійшли до написання даної праці, в якій на основі історичних джерел та наукових праць: чеських, словацьких, російських, польських, українських вчених, показують непереривні історичні, релігійні та культурні процеси в Бойківському Краї з найдавніших часів до сьогодення...

Велика увага у рецензованій праці акцентується на питаннях поширення та розвитку бойківської християнської культури. В праці «Енциклопедія Бойківщини: культура, мова, славні імена» пропонується глибоко усвідомити, що головним ідейним натхненником збереження української культури у Бойківському краї був їх крайнин митрополит Української Греко-Католицької Церкви - Андрей Шептицький, який сприяв розбудові бойківської християнської духовності, революціонер, громадський та літературний діяч, видатний вчений і письменник Іван Франко та багато інших...

Автори «Енциклопедії Бойківщини: культура, мова, славні імена» розглянули також проблеми зародження, становлення і розвитку у Бойківському краю, освіти, науки вказали на визначних діячів-

просвітителів, вчителів, викладачів, професорів, академіків Бойківщини, зокрема акцентували на великому науковому вкладі в дослідження історії та культури Бойківського краю академіка Національної Академії Наук України С.П. Павлюка та багатьох інших, про що наголошено в передмові.

Праця складається з: Передмови, Бойківського словника, Розділів: Історія, Культура, Визначні постаті Бойківщини, які вплинули на розвиток історії, мови, літератури. В також праці наголошено на здобутках сучасної бойківської інтелігенції. Такий зміст праці на думку рецензента, спрямовує сучасну наукову бойківську молодь до ознайомлення з історією та культурою бойків, особливо давньою бойківською пісенною спадщиною та бойківським фольклором.

На думку рецензента, наукова праця «Енциклопедія Бойківщини: культура, мова, славні імена» закликає бойківську громадськість, передусім молодь вивчати Бойківську історію, культуру та духовність. Вважаю, що наукова праця «Енциклопедія Бойківщини: культура, мова, славні імена», що редактована професором Кафедри Українознавства Українського державного університету міста Москви, почесним професором Вищої Школи менеджменту в місті Лігніца в Польщі, академіком Української Академії Наук, академіком Міжнародної Академії оригінальних ідей, засновником Міжнародної економічної фундації - Романом Степановичем Дяківим вносить вагомий науковий вклад у скарбницю знань про історію, культуру, духовність Бойківського краю, бойків-українців, вона вкрай сьогодні потрібна як для сучасної української науки так і для Української держави в цілому....

Особливо наукова монографія «Енциклопедія Бойківщини: культура, мова, славні імена», буде корисна для науковців, викладачів та студентів вищих навчальних закладів, а також для усіх тих, хто цікавиться історією, культурою, духовністю та славними людьми Бойківського Краю.

Viktor Idzo

Review of the work "Encyclopedia of Boykivschyna: Culture, Language, Glorious Names". Editor-in-Chief - Roman Dyakov. - Kyiv, 2016. - 408 p.

УДК 101

Ігор Огірко

«Фактологічний аналіз засобами історичної науки джерел з Угорщини та України». Рецензентія на наукову працю Науково-освітня співпраця вчених Інституту Східної Європи з вченими Будапешту. Наукове видання. - Львів, «Видавництво Інституту Східної Європи», 2019р.

Науково-освітня співпраця вчених Інституту Східної Європи з вченими Будапешту Друкується за рішенням Вченої Ради Інституту Східної Європи протокол №4, від 6 травня 2019р. Друкується за рішенням Кафедри українознавства Інституту Східної Європи, протокол №4, від 6 травня 2019р. Віктор Ідзьо. Науково-освітня співпраця вчених Інституту Східної Європи з вченими Будапешту. Наукове видання. - Львів, «Видавництво Інституту Східної Європи», 2019р. - 32с.

Наукова праця директора Інституту Східної Європи та завідувача Кафедри українознавства Віктора Ідзя «Науково-освітня співпраця вчених Інституту Східної Європи з вченими Будапешту» є актуальною.

Делегація Кафедри українознавства Інституту Східної Європи вперше налагоджує співпрацю з угорськими вченими у столиці Угорщини місті Будапешті. Науково-освітня співпраця з вченими істориками, філологами та археологами, Кафедрою української філології Будапештського університету. Науково-освітня співпраця Інституту Східної Європи з Державним самоврядуванням українців Угорщини та Центром Української Культури та Документації у місті Будапешті. 3 14 по 15 вересня 2016 року делегація Кафедри українознавства Інституту Східної Європи прибула до міста Будапешту з метою налагодити науково-освітню співпрацю з угорськими науково-освітніми та українськими науковими та громадськими організаціями Угорщини, познайомилася з історичними пам'ятками міста Будапешту. В цю поїздку делегація Інституту Східної Європи встановила контакти з Кафедрою української мови Будапештського університету, уклала меморандум і буде розвивати тіснішу співпрацю з вченими Будапешту. Вчені Інституту Східної Європи оглянули також національні та культурні пам'ятки угорської столиці, міста Будапешта, передусім угорський парламент, королівський палац, собор та мавзолей святого Стефана, хрестителя Угорщини, пантеон угорських національних героїв. Було оглянуто місто Будапешт з моста через голубий Дунай. Прекрасною є і архітектура Будапештського оперного театру та інших культурних пам'яток угорської столиці. 3 7 по 9 жовтня 2018 року делегація Кафедри українознавства Інституту Східної Європи (ІСЄ) у складі завідувача директора Інституту Східної Європи (ІСЄ) Віктора Ідзьо, секретаря Вченої Ради Інституту Східної Європи, завідувача відділу Кафедри українознавства «Стародавньої історії України», кандидата історичних наук, доцента, лауреата Міжнародної премії імені короля Данила Галицького Вадима Артюха, на запрошення вчених істориків та археологів Будапештського університету, налагоджувала науково-освітню співпрацю між Кафедрою української філології Будапештського університету та Кафедрою українознавства ІСЄ, що у Львові. Для Кафедри української філології Будапештського університету яку представляла вчена-професорка Вікторія Любович, були

подаровані від Кафедри українознавства ІСЄ наступні наукові праці: Віктор Ідзьо. Вплив давніх угорських переселенців 896 року на назву села Угринів Тисменицького району Івано-Франківської області. Наукове видання. - Львів, «Видавництво ІСЄ», 2016р. - 76с.; Віктор Ідзьо. Король Роман Великий. Володар Руси-України. Наукове видання. - Львів «Сполом», 2018р. - 80с.

Вперше засобами сучасної історичної науки робиться фактологічний аналіз джерел з Угорщини та України вивчається співпраця вчених Інституту Східної Європи з вченими Будапешту.

Ohirko Igor

"Factological analysis by means of historical science of sources from Hungary and Ukraine". Review of scientific work Scientific and educational cooperation of scientists of the Institute of Eastern Europe with scientists of Budapest. Scientific edition. - Lviv, Publishing House of the Institute of Eastern Europe, 2019r.

УДК 101

Олег Огірко

**Рецензія на монографію доктора історичних наук, професора, академіка АНВШ України «Нарис історії Української греко-католицької Церкви - за свідченнями джерел російських архівів».
– Івано-Франківськ, “Сімик”, 2020. – 48 с.**

Віктор Ідзьо – віце-президент Академії Наук «Трипільська Цивілізація», академік Міжнародної Академії Наук Євразії, Академії Наук Вищої Школи України, директор та завідувач Кафедри українознавства Інституту Східної Європи, провідний науковий співробітник Інституту українознавства МОН України, лауреат премії ім. академіка Івана Крип'якевича, широко відомий історик та українознавець в Україні, Росії, Польщі та за їх межами: доктор історичних наук, професор, член спеціалізованої ради Вченої Ради по захисту кандидатських та докторських дисертацій Інституту українознавства МОН України, головний редактор 3 наукових вісників та журналу “Українознавець”, організатор численних міжнародних конференцій, автор більше ніж 800 наукових статей, 48 монографій, 47 наукових брошур.

Наукова праця Віктора Ідзя “Нарис історії Української греко-католицької Церкви – за свідченнями джерел російських архівів” досліджує історію унійних процесів в Україні та Росії, процес зародження, становлення та розвиток греко-католицьких громад на території України та Росії з найдавніших часів.

Автор монографії “Нарис історії Української греко-католицької Церкви – за свідченнями джерел російських архівів” розглядає причини релігійної Унії 1596 р., які простежуються при глибокому аналізі давньої історії. Цей унійний процес розпочався ще в 1215 р., коли угорський королевич Коломан коронувався на короля Галичини, і започаткував унійний процес на українських землях. Надалі володар України-Русі, великий князь Данило Романович, своєю офіційною коронацією на короля України-Русі в 1253 р. утвердив цей процес і зробив його незаперечним. Берестейська Унія 1596 р., що була проголошена спочатку в Римі в грудні 1595 р., а потім – у жовтні 1596 р., мала виняткове значення для інтеграції українського культурно-релігійного суспільства, його еліти, незалежно від польського та інших європейських впливів, у висококультурне західноєвропейське середовище. Історична наука, зокрема ХХ ст., неодноразово займалася дослідженням цього історико-релігійного питання.

Монографія торкається питань історії УГКЦ та її поширення на території Східної Європи та Азії. Наголошується, що Берестейська унія 1596 року не була випадковим явищем. Це було поєднання двох рівноправних суб'єктів, самоуправних Церков: Римської і Київської. Проти, щоб українсько-білоруська Церква (Київська митрополія займала в той час територію України і Білорусі) була в злуці з Римською Вселенською, були спочатку митрополити-греки, а потім як Польща, так і Москва, бо одна і друга хотіли загарбати Україну і Білорусію для себе. Підпорядковуватись римо-католицькому уніформізму й ополячитись, як це зробила частина української шляхти, або підпорядкуватись Московському патріарху, утративши свою окремішність. Тому українські владики – ініціатори Берестейської унії, прийшли до переконання, що в цих умовах зберегти своє національно-релігійне обличчя можна лише через унію з Римом, при збереженні традиційної обрядовості.

Конкретно-історичним результатом Берестейської унії 1596 року була поява в Україні уніатської, або, як її стали з 1774 р. називати, Греко-Католицької Церкви. Неправильно було б розглядати цю Церкву, як якусь нову церковну організацію, що появилася в Україні вкінці XVI ст. поза всяким зв'язком із попередньою церковною традицією. За своєю суттю Греко-католицька Церква – це цілком новий, вищий етап у розвитку Української Церкви, її найлогічніша форма й найдовершеніша історична іпостась. Запровадження унії нашої Церкви із Вселенською в кінці XVI ст. стало добрим прикладом для вірних Української Церкви, які щойно внаслідок Берестейській унії 1596 року, домоглися правдивої реунії (відновлення єдності із Вселенською Церквою) за умови збереження самоуправності Церкви і літургічної окремішності, яка існує й по сьогодні. Унійним актом 1596 року український народ увійшов у коло цивілізованих народів Європи. Українська Церква, визволившись від турецько-візантійських пут, знову, як за Володимира Великого, ставала вселенською за суттю і національною за формою. І те, що ми у третьому Христовому тисячолітті

існуємо як народ, як нація, нарешті – як суверенна держава, є величезною заслугою Української греко-католицької Церкви – дітища Берестейської унії. Там, де торжествувала Берестейська унія, там залишилися непорушними правові основи українського християнства, там найбільше зберігся і загартувався національний дух українського народу. Слід зауважити, що автор фахово підійшов до написання даної праці. В ній на основі історичних джерел російського, польського, італійського, українського походження викладаються історичні, релігійні та політичні процеси в Україні–Русі в XVI–XX ст. Велика увага у рецензованій праці акцентується на питаннях поширення греко-католицької Церкви на території Росії. Вказано, що заходами Російської імперії ще в 1839 р. почалась насильна ліквідація Уніатської Церкви в Білорусі й Україні. Ще у 1793–1795 рр., після другого і третього поділів Речі Посполитої, уся Правобережна Україна за винятком Галичини, опинилася в Російській імперії. Імператриця Катерина II розпочала боротьбу з унією Церквою, спрямовану на її повне знищення та “повернення” усіх вірян Російській православної Церкві. У 1795 р. затримано під домашній арешт митрополита Теодосія Ростоцького, звідки він, відокремлений від своєї митрополії, міг контактувати з вірними тільки дипломатичним шляхом. Наступні митрополити призначалися російськими чиновниками і не були визнані Папою Римським. В 1839 р. на Синоді в Полоцьку греко-католицьку Церкву примушено до об’єднання з Московським патріархатом.

В праці доктора історичних наук, професора, академіка Віктора Ідзя пропонується глибоко усвідомити, що головним ідейним натхненником поширення греко-католицької Церкви в Росії був митрополит Андрей Шептицький, якого ще в 1914 р. росіяни найперше інтернували в його палаті, а потім 19 вересня його перевезли до Києва. Але тому, що приїзд митрополита до Києва викликав схвилювання серед київських українців, росіяни відправили його до Нижнього Новгорода, згодом до Курська, а врешті до Суздаля, де була сумної пам’яті в’язниця для духовних злочинців. Там митрополит пробув понад 2 роки. Із січня 1915 р. до серпня 1916 р. А. Шептицький перебував в Росії у статусі заарештованого. Йому не дозволялися ніякі зустрічі, тільки декілька разів було дозволено відвідати костюл для сповіді.

Після того, як прогресивна російська преса порушила проблему перебування А. Шептицького в Росії, митрополиту було дозволено вільно займатися усіма справами, якщо він того побажає, і навіть відвідувати Богослужіння в монастирській церкві, але виходити за межі монастиря без дозволу настоятеля не дозволялося, оскільки Спасо-Сфимівський монастир був духовною тюрмою для російських релігійних злочинців. Припинення російською владою митрополита А. Шептицького, його ув’язнення в Суздальський монастир змусило В.Г. Короленка звернутися до російського уряду із зверненням: “Після захоплення російськими військами Галичини митрополит А. Шептицький був вивезений в Росію у той час, коли російські політики проголосили для Галичини широкі політичні і релігійні свободи. Великий князь Микола Михайлович гарантував уніатам недоторканість церковного життя в Галичині. Здавалося, цього разу Росія виконає свої обіцянки і дасть національні і релігійні свободи галичанам-уніатам. Однак прибулий в Галичину єпископ російської Православної Церкви Євлогій розпочав насилля, тобто політику релігійної нетерпимості. Єпископ як військовий почав переслідувати українців-уніатів, тому митрополит граф А. Шептицький виступив на захист гарантованих російським урядом національних і релігійних свобод, за що був силоміць вивезений в Росію. В Росії митрополит А. Шептицький намагався відвідувати православні храми, але не відомо, з яких причин, російське духовенство виганяло із храмів, застосовуючи до нього стародавнє християнське правило, яке виникло ще у час гоніння на християн: “Исидите”. Це свідчить про дикість Російської Православної Церкви, особливо тоді, коли Синод посадив митрополита-уніата в тюрму для релігійних злочинців. Треба зрозуміти, що митрополит-уніат – голова чисельної пастви, яка підпорядкована Папі Римському, якого й визнає найголовнішим християнським архієреєм. Він – громадянин ворожої поки що нам держави, однак ми не маємо ніякого права ув’язнювати його в тюрму, де сидять російські релігійні злочинці. Невже Росія, водночас проголошуючи уніатам свободу і релігійну нетерпимість, думає схилити уніатів шляхом репресій на свій бік? Обіцяючи уніатам волю і водночас ув’язнюючи митрополита А. Шептицького, Росія виявляє своє дворушництво, яке властиве загалом для Росії у поведінці з українцями, починаючи із XVII ст., тобто з часу укладення договору царем Олексієм Михайловичем з Богданом Хмельницьким”.

Ув’язнення митрополита А. Шептицького, який для Галичини був символом національного, духовного і культурного відродження, показало галичанам сутність російського великодержавного і церковного шовінізму, сутність російської православної Церкви. Росія, миттєво ліквідувавши Українську греко-католицьку Церкву, продемонструвала всьому світові небажання миритися з національними, духовними інтересами українського народу. Митрополит і граф Андрей Шептицький сприяв розбудові Російської греко-католицької Церкви. У березні 1917 р. після свого звільнення організував у Петрограді Синод Російської католицької Церкви і призначив отця Леоніда Фьодорова Екзархом для католиків візантійського обряду в Росії. Автор розглянув проблеми поширення Української греко-католицької Церкви в Росії після її виходу з підпілля у 1989 р. Він підкреслив, що для легалізації Української греко-католицької громади в Москві, тобто надання їй статусу релігійної організації, потрібні рішучі дії з боку Патріархату (Митрополії)

УГКЦ, який нещодавно переніс осідок до столичного Києва, а також Ватикану, Католицької митрополії в Росії. Позитивним аспектом запропонованої праці є те, що вона враховує здобутки української духовної традиції, і тим самим сприяє вихованню не абстрактної духовності, а такої, що має глибоке національне підґрунтя. Порушені проблеми наукової праці закликають виховувати молодь у вірності Богові, Україні, народові. Праця написана на екуменічному рівні, не ображаючи почуття вірних різних християнських конфесій і сприятиме толерантному відношенню між ними. Розглянута наукова монографія «Нарис історії Української греко-католицької Церкви – за свідченнями джерел російських архівів» рекомендована до друку Кафедрою українознавства, Відділенням «Християнська історія» Інституту Східної Європи. Вважаю, що запропонована наукова монографія «Нарис історії Української греко-католицької Церкви – за свідченнями джерел російських архівів», підготовлена завідувачем Кафедри Українознавства та директором Інституту Східної Європи, доктором історичних наук, професором Віктором Ідзем, вносить помітний вклад у скарбницю знань про історію української держави та Церкви і особливо буде корисна для науковців, викладачів та студентів вищих світських і духовних навчальних закладів, а також для усіх, що цікавляться історією України та її Церкви.

Oleh Ohirko

Review of the monography of the Doctor of Historical Sciences, Professor, Academician of the Ukrainian National Academy of Sciences "A sketch of the Ukrainian Greek-Catholic Church history - according to the sources of Russian archives". - Ivano-Frankivsk: "Simik", 2020. - 48 p.

УДК 101

Зіновій Партико

Відгук на монографію доктора історичних наук, професора, академіка Академії Наук Вищої Школи України Віктора Ідзя "Українська держава в IX-XVI століттях (Івано-Франківськ : СІМІК, 2017. - 768с.)".

Упродовж трьох з половиною століть Україна перебувала в колоніальній залежності від Російської імперії. При цьому Російська імперія бачила подальше перебування України в її складі лише як своєї невід'ємної частини, яка лише етнічно відрізняється від самої імперії (фактор мови з часом повинен був нівелюватися). Неабияку роль у цьому мала відіграти й історія України, яка трактувалася як історія земель, які лише деякий час перебували поза складом матірних російських (московських) земель. Відповідно, ці землі не могли претендувати на самостійне, державне існування. Саме з таких міркувань історія західних земель сучасної української держави трактувалася російськими історіографами як історія Галицько-Волинського князівства, тобто частини іншої держави, а не як самостійної держави. Хоча підстави для трактування історії цієї території як самостійної держави є незаперечні: князю Данилу Галицькому папські посланці вручили корону для узаконення його правління як короля, а, отже, це була окрема держава. У зв'язку з цим в українській історичній науці виникає потреба донести ці ідеї, що полягають у новому (стосовно російської історіографії) трактуванні питань історії західних українських земель у IX-XVI ст., до громадян нашої держави. Це має неабияке політичне значення, оскільки впливає на виникнення почуття гордості громадян за своє минуле, усвідомлення тяглості існування сучасної держави. Тим більше це важливо в час українсько-російської війни (2014-2017 р.), в якій Російська імперія продовжує зазіхати на українські землі. Заповнити прогалини в цьому питанні покликані кілька видань, що з'явилися в цьому 2017 р. Маю тут на увазі на монографію доктора історичних наук, професора, віце-президента Академії Наук «Трипільська Цивілізація», академіка Академії Наук Вищої Школи України Віктора Ідзя «Українська держава в IX-XVI століттях (Івано-Франківськ : СІМІК, 2017. - 768с.)» [1], а також видання, підготоване на цю ж тему газетою "День" [2].

Порівнюючи вказані два видання відразу потрібно зазначити суттєву різницю між ними: монографія доктора історичних наук, професора, віце-президента Академії Наук «Трипільська Цивілізація», академіка Академії Наук Вищої Школи України Віктора Ідзя "Українська держава в IX—XVI століттях (Івано-Франківськ : СІМІК, 2017. - 768с.)" належить до наукових (за жанром це наукова монографія), а видання газети "День" - це науково-популярне видання (власне, збірник статей, опублікованих газетою впродовж року). Не будучи істориком, нам важко проводити історіографічний аналіз монографії доктора історичних наук, професора, віце-президента Академії Наук «Трипільська Цивілізація», академіка Академії Наук Вищої Школи України Віктора Ідзя "Українська держава в IX-XVI століттях (Івано-Франківськ : СІМІК, 2017. - 768с.)", який ще повинні зробити історики-професіонали. Тому тут ми маємо намір здійснити соціальний та видавничий аналіз цього видання. Найперше потрібно відзначити актуальність монографії доктора історичних наук, професора, віце-президента Академії Наук «Трипільська Цивілізація», академіка Академії Наук Вищої Школи України Віктора Ідзя "Українська держава в IX-XVI століттях (Івано-Франківськ : СІМІК, 2017. - 768с.)". Про неї свідчить і те, що в газеті "День" і далі — вже після виходу вказаних двох видань - продовжують з'являтися публікації, котрі так само стосуються цієї теми (див., наприклад, [3]).

Тема видання розкрита доктором історичних наук, професором, віце-президентом Академії Наук «Трипільська Цивілізація», академіком Академії Наук Вищої Школи України Віктором Ідзьом «Українська держава в IX-XVI століттях. Івано-Франківськ «Сімик», 2017. - 768с.» широко, всебічно. Про це свідчить часовий відрізок, який висвітлено в монографії - фактично це половина тисячоліття. Цей відрізок охоплює період виникнення держави, її розвиток, найвище піднесення й поступове згасання, яке пізніше переросло у виникнення нової, козацької України. Ідея видання полягає в тому, щоб показати, що історія західних земель України - це не історія лише окремого князівства, а це історія князівства, яке перетворилося в королівство, проіснувало майже півтори століття й охопило значну частину сучасної української держави, включаючи Київ - столицю Русі. У цьому полягає суспільне значення монографії доктора історичних наук, професора, віце-президента Академії Наук «Трипільська Цивілізація», академіка АНВШ України Віктора Ідзя «Українська держава в IX-XVI століттях. Івано-Франківськ «Сімик», 2017. - 768с.» для сучасної України. Тематично монографія доктора історичних наук, професора, віце-президента Академії Наук «Трипільська Цивілізація», академіка Академії Наук Вищої Школи України Віктора Ідзя «Українська держава в IX-XVI століттях. Івано-Франківськ «Сімик», 2017. - 768с.» є багатогранною. Вона охоплює питання адміністративного управління тогочасною державою, питання її політичних стосунків зі сусідами, питання економічного та релігійного життя, питання культури і питання життя різних суспільних станів. Монографія стала підсумком багаторічної роботи автора над аналізованою темою.

Монографія доктора історичних наук, професора, віце-президента Академії Наук «Трипільська Цивілізація», академіка Академії Наук Вищої Школи України Віктора Ідзя «Українська держава в IX-XVI століттях. Івано-Франківськ «Сімик», 2017. - 768с.» має розгорнутий зміст (с. 3-6), який розгортає виклад у хронологічній послідовності. Такий детальний зміст дає змогу багатоаспектно дослідити життя Королівства Русі. Науковий рівень монографії засвідчують її наукові рецензенти: доктори історичних наук, професори В. Грабовецький, В. Борисенко, В. Кабузан, Я. Калакура та доктор філологічних наук, професор П. Кононенко. Окремі розділи монографії доктора історичних наук, професора, віце-президента Академії Наук «Трипільська Цивілізація», академіка Академії Наук Вищої Школи України Віктора Ідзя «Українська держава в IX-XVI століттях. Івано-Франківськ «Сімик», 2017. - 768с.» супроводжуються ілюстративним матеріалом. Відчувається, що автор глибоко обізнаний з теоріями і концепціями аналізованого ним відрізка часу історії нашої держави. Кожен розділ видання супроводжується списком використаної літератури.

На нашу думку, монографія доктора історичних наук, професора, віце-президента Академії Наук «Трипільська Цивілізація», академіка Академії Наук Вищої Школи України Віктора Ідзя «Українська держава в IX-XVI століттях. Івано-Франківськ «Сімик», 2017. - 768с.», що розкриває пів тисячолітню українську історію, яка для сучасної України видана вкрай мізерним накладом, що відразу ж робить її раритетним (такий малий наклад призвів і до того, що ціна видання стала непомірно високою або й просто недосяжною для тих громадян України, котрих просто цікавить історія нашої держави)...

Не сумніваємося, що на монографія доктора історичних наук, професора, віце-президента Академії Наук «Трипільська Цивілізація», академіка Академії Наук Вищої Школи України Віктора Ідзя «Українська держава в IX-XVI століттях. Івано-Франківськ «Сімик», 2017. - 768с.» стане одним з тих видань, яке зможе ліквідувати один з тих надуманих міфів про Галицько-Волинське князівство, яке так довго й так тривало вибудовувала російська історіографія. Майбутні дослідники зможуть належним чином оцінити той внесок, який зробив своєю монографією "Українська держава в IX-XVI століттях (Івано-Франківськ : СІМИК, 2017. - 768с.)" - доктор історичних наук, професор, віце-президента Академії Наук «Трипільська Цивілізація», академік Академії Наук Вищої Школи України Віктор Ідзьо.

У висновок наголошу, монографія доктора історичних наук, професора, академіка Академії Наук Вищої Школи України Віктора Ідзя «Українська держава в IX-XVI століттях. Івано-Франківськ «Сімик», 2017. - 768с.» в нашу нову добу, повністю позбавлену імперського російського напilenня на українську історію.

Список використаних джерел та літератури:

1. Ідзьо В. Українська держава в IX-XVI століттях: наукове видання. Івано-Франківськ: СІМИК, 2013. - 768с.
2. Корона, або Спадщина Королівства Руського. - Київ : ТОВ "Українська прес-група", 2017. - 696 с.
3. Партико З. "Третій стан" Королівства Руського: історична доля, повсякденне життя, вірування // День. 2017. - № 202-203. - С. 21; № 208-209. - С. 21.

Zinovii Partyko

Response to the monograph of Doctor of Historical Sciences, Professor, Academician of the Academy of Sciences of the Higher School of Ukraine Victor Idzo "Ukrainian State in the IX-XVI Centuries (Ivano-Frankivsk "Simyk", 2017. 768 p.).

УДК 101

«Архетип Великої Матері Північного Причорномор'я 10-8 тисячоліть до нашої ери». Рецензія на наукову працю «Зародження, становлення і розвиток Європейської Цивілізації та релігійної культури в басейні Чорного моря та на територіях прилягаючого Дністро-Дунайського міжріччя території України Львів, «Видавництво Інституту Східної Європи», 2019» директора Інституту Східної Європи, доктора історичних наук, професора, академіка Віктора Ідзя.

Уперше в археологічній історичній українській та світовій науці на основі новознайдених артефактів автором рецензованої монографії показана Архетипна модель життя, культури і релігії аріїв Північного Причорномор'я кам'яного віку. Цією моделлю виявився Архетип Великої Матері Північного Причорномор'я допотопного і післяпотопного періоду. Книга відкриває цілу галерею світлин і фігурок палеолітичної Берегині-Оранти, Праматері-Родоначалниці людства, Великої Матері Богині – див.: сс. 56-57; 114-142 та ін. Читач вперше познайомиться з культом Бога Сіви та його Священним Лінгамом – символом Роду – див. с. 32, св.: 8, 38, 39, с. 40. Експедиція «Причорномор'я», 2016 рік. Фігурки слоноголового Бога Ганеші аріїв-індо-європейців – див.: Св. 65-70, с. 50-52, палеолітичний образ «Рогу Достатку і Розквіту життя народу», чоловічі фігурки та ін. В даній науковій праці директора Інституту Східної Європи, завідувача Кафедрою Українознавства, доктора історичних наук, професора, віце президента Академії Наук «Трипільська Цивілізація», академіка Академії Наук Євразії, академіка Академії Наук Вищої Школи України Віктора Святославовича Ідзя «Зародження, становлення і розвиток Європейської Цивілізації та релігійної культури в басейні Чорного моря та на територіях прилягаючого Дністро-Дунайського міжріччя території України» вперше в археологічній українській та світовій науці на основі новознайдених артефактів показано автохтонність місцевого, а не привнесеного ззовні, джерела виникнення цієї Архетипної моделі буття, культури і релігії доаріїв і аріїв Північного Причорномор'я кам'яного віку XX - X – IX тисячоліть до н. д. Тому «Давньоукраїнський Три-Ук (Тризуб) – символ-герб Північного Причорномор'я не можемо віддати грекам, яких на ті й навіть античні часи ще не було на мапі Європи – див. св.: 167, с. 199. Якою тоді була Європа? В той час, коли на Південно-Східному Міжмор'ї, із-за близькості до Південної півкулі Гімалаю, було тепло і життя людини розвивалося еволюційно, економічно, культурно і релігійно чудово, Греція ще була не заселена, а вся північна і західна частини Європи ще мерзла під то наступаючими, то відступаючими льодовиками. Божественний вибір «Колиски Білої Раси людства», чудове подільсько-причорноморське підсоння, поступове нарощення чорноземів, естетична, етична, духовна культура, зокрема, наявність жреців-брагманів, зародження Вед і зумовили кристалізацію культури і ранньоевропейської цивілізації Аріїв-Гіперборіїв Північного Причорномор'я пізнішого етапу «Давньоукраїнської археологічної культури мальованої кераміки» (Трипільської,- термін В.Хвойка). Така величезна кількість артефактів Великої Матері Богині того періоду, знайдена археологічно-історичною експедицією під керуванням академіка Віктора Ідзя, говорить про те, що вже в ті далекі часи саме на території України, в межиріччі Бога-Тіраса-Істра і навколо Уксинського озера, яке потім стало Понтом Уксинським (греками перейменованим на Понт Еуксинський), волею Бога Всемогутнього і Богині Матері, яку пізнішими поколіннями за древньою традицією названо Ладою було започатковано «Колиску народів» - «Лади-мирію», а стародавню релігію Великої Богині Матері, відповідно, назвали «Ладомирієм». Саме землю Дунайсько-Дністровсько-Бористенського регіону Пророк Заратустра називає «Арійським Простором» - Колискою Аріїв, а причорноморські літоси «Укксаммаком» на честь засновника «Тео-Укрів» Вергілія - родоначалника українців Ука або Укаса. Епіцентром культури виготовлення фігурок Великої Матері та пов'язаним з нею обожнювальним культом, як виявили сучасні українські вчені, був на ті часи і залишається й нині – Карпатський регіон, зокрема всесвітньовідоме Святилище Великої Матері Лади та її доньки Лелі у селі Снідавка, Косівського району, на Гуцульщині. Образ Берегині – Рожаниці Лади-Лелі став Архетипічною Матрицею всіх фігурок Великої Матері Богині – Матері Землі – Подательки всіх духо-матеріальних благ для своїх дітей – землян, знайдених археологами цієї експедиції, яка тривала цілих 20 років(!) та й всіма іншими експедиціями світу, котрі досліджували ці регіони Східної Європи. Саме Мати Богиня Лада, уособлювана як монументальний камінний образ Богоматері – Берегині цивілізації, стала тим магнітом, який притягав вір'ян протягом багатьох тисячоліть і з появою християнства вилився в культ Богоматері Ісуса і всесвітній Рух Маріанства – обоження Діви Марії. Отже, монографія визначного вченого, віце президента Академії Наук «Трипільська Цивілізація», академіка Академії Наук Євразії Віктора Святославовича Ідзя «Зародження, становлення і розвиток Європейської Цивілізації та релігійної культури в басейні Чорного моря та на територіях прилягаючого Дністро-Дунайського міжріччя території України» послужить значним поштовхом не тільки для появи нових, більш правдивих наукових праць про Україну, а й для нового переписування Історії Світу, подібно до того, як у XX столітті з грецьких на шумерські, так тепер, у XXI століття – перед істориками Європи постає нова проблема – гуманітарна проблема-потреба переписання Історії Світу з шумерських на українські координати. Справедливість обов'язково святкуватиме торжество Правди. Така логіка еволюції

історії. Головна теза нової багаторічної фахової творчої праці В.Ідзьо узгоджується з дослідженнями Професора Кембріджського університету Пітера Фостера, котрий своїми дослідженнями підкреслює зародження релігійного культу Матері Богині з 12-10 тис. до н. д. Логічно мислячи, Потоп стався у 10 тис. до н.д., отже, всі артефакти, що викидає нині Чорне море, були виготовлені до Потопу, це як мінімум. І коли в анналах науки ми маємо фігуру Богині Матері з 21 тисячоліття (Мізін, Україна), то природно, що тут маємо факт реальної традиції обожнення Великої Матері Богині, принаймні від 40 тисяч років тому – часів зародження української мови, за Академіком Марром і професором Інституту Східної Європи, санскритологом Василем Кобилюхом.

На завершення маємо підкреслити рацію значення даної праці, об'єктивно і науково доказово виражену у Висновках: «В наукових працях директора Інституту Східної Європи, завідувача Кафедрою Українознавства, доктора історичних наук, професора, віце президента Академії Наук «Трипільська Цивілізація», академіка Академії Наук Євразії, академіка Академії Наук Вищої Школи України Віктора Святославовича Ідзя «Зародження, становлення і розвиток Європейської Цивілізації та релігійної культури в басейні Чорного моря та на територіях прилягаючого Дністро-Дунайського міжріччя території України» досліджено зародження, становлення та розвиток Європейської Цивілізації та релігійної культури в басейні Чорного моря та на територіях прилягаючого Дністро-Дунайського міжріччя території України на основі пошуковоархеологічних експедицій які проводилися в 1998-2018 роках». Справді, «зародження і становлення Європейської цивілізації та релігійної культури» народів Східної Європи безпосередньо і тісно пов'язане із поняттям геніального європейського психіатра К.Г.Юнга про Архетип Великої Матері Богині у «колективному підсвідомому і надсвідомому». Додамо – і Колективному Свідомому. Зрештою, саме цей культ Великої Матері створив нас такими, якими ми є зараз, на порозі Золотого Віку Великої Матері Богині, що повертається вже вкотре до своїх дітей знову і знову. І нова, насичена сотнями власних артефактів книга – яскраве цьому підтвердження.

Vasyl Hytruk.

"The archetype of the Great Mother of the Northern Black Sea in 10-8 millennia BC. " Review of the scientific work "The Origin, Formation and Development of European Civilization and Religious Culture in the Black Sea Basin and the Territories of the Adjacent Dniester-Danube Inter-Territory of Ukraine, Lviv"; Publishing House of the Eastern European Institute", 2019" by Director of the Eastern European Institute, PhD in History , academician Victor Idzo.

УДК 101

Юрій Шилов

Відгук та доповнення до наступного видання монографії доктора історичних наук, професора, академіка АНВШ України Віктора Ідзьо «Український Історичний Клуб міста Москви – 20 років громадської, науково-дослідницької та видавничої праці у 1995–2015 роках (Івано-Франківськ, 2015р.)».

Відзначаючи активність Українського Історичного Клубу(УІК), Українського Державного Університету міста Москви(УДУ) за весь час їх функціонування в Москві до підступної окупації Росією Криму та Сходу України у „взаємовідносинах з Українською державою, українською діаспорою в Росії, Світовим українством на основі своїх друкованих органів” та виступів на засіданнях Клубу [с. 2], автор та рецензенти книги цілком слушно відзначають величезний внесок УІК та УДУ (та, підкреслюю, особисто доктора історичних наук, професора, академіка АНВШ України Віктора Ідзьо) у „всі громадські, науково-освітні та культурні процеси, які відбувалися у високоінтелектуальному середовищі української діаспори міста Москви та Росії <...> діяльність з 1995 по 2015 роки українських істориків у Росії”, – наголошуючи насамкінець, що цей внесок потребує подальшого дослідження[с. 51].

Дбаючи про наступні перевидання даної монографії видатного українознавця академіка В. С. Ідзьо, вношу доповнення й корективи до його згадок про мене як члена Українського Історичного Клубу міста Москви, як доповідача на його засіданнях[с.12, с.27], як автора статей «Наукових Вісників» УІК та Українського Державного Університету в Москві [див. Додаток].

Дякую доктору історичних наук, професору, академіку АНВШ України В. С. Ідзьо, а в його особі усьому УІК та УДУ, що підтримав мене – можливістю виступів та публікацій [див. Додаток], які ставали розділами й главами «Праісторії Русі-України». Ця підтримка укріпила моє рішення повернутися в Україну, яка містить ключові джерела для вирішення окреслених вище проблем – про що мріяв у 1905 році Іван Франко, видаючи свою критику біблійних пріоритетів...

Продовжуючи готувати науково-політичну (а також морально-етичну, не тільки ідеологічну) основу для переможної протидії „богообраним”, я багаторазово публікував свої статті «Махно та Ленін: дві стратегії й тактики розбудови майбутнього» та «Геополітичне значення етнополітичних процесів в Україні» - варіанти яких опубліковано й у I й V томах «Наукового Вісника» УДУ та УІК [див. Додаток].

А тему народної ікони «Козак Мамай – душа праведна» як дохристиянського, арийського Спасу українців [див. у томах II і VI «Наукового Вісника» УІК] – тему фільму «До Різдва, до Потопу», похованого державницьким «Київнаукфільмом» – було закріплено відзнятим на Запоріжжі та в Пенджабі телефільмом «Шляхами Велесової книги» [15, с. 176-179; т. V «Наукового Вісника» УІК]...

Отже московський Український Історичний Клуб та Український Державний Університет міста Москви на чолі з дійсним націоналістом-подвижником доктором історичних наук, професором, академіком АНВШ України В. С. Ідзьо видав ключові мої основні концептуальні праці...

Низький уклін і сердечна подяка доктору історичних наук, професору, академікові АНВШ України В. С. Ідзьо та очоленому ним Українському Історичному Клубові та Українському державному університету міста Москви, що підставили мені своє дружнє плече під цю надлюдську ношу... [див. Додаток].

* * *

Додаток

Публікації Ю. О. Шилова у журналі «Науковий Вісник» Українського Історичного Клубу (Москва)

Шилов Ю.О. Напрямок дискусії з приводу нового етапу археологічного освоєння курганів // Науковий Вісник Українського Історичного Клубу. – М., 1997. – Т. I. – № 6. – С. 3-7.

Шилов Ю. О. Козак Мамай // Науковий Вісник Українського Історичного Клубу. – М., 1998. – Т. II. – № VI. – С. 54-59;

// Науковий Вісник Українського Історичного Клубу. – М., 2002. – Т. VI. – С. 25-30.

Шилов Ю.О. Геополітичне значення етнополітичних процесів в Україні // Науковий Вісник Українського Історичного Клубу. – М., 2001. – Т. V. – С. 22-24;

Шилов Ю.О. Арийські прапорці України та Індії. До візиту д-ра Арвінда Алока в Україну // Науковий Вісник Українського Історичного Клубу. – М., 2001. – Т. V. – С. 59-61;

Шилов Ю. О. Істина „Велесової книги” // Науковий Вісник Українського Історичного Клубу. – М., 2001. – Т. V. – С. 67-81;

Шилов Ю.О. Походження індоєвропейців й слов'ян у світлі найдавнішої писемності // Науковий Вісник Українського Історичного Клубу. – М., 2001. – Т. V. – С. 84-89; М., 2005. – Т. XI. – С. 107-112;

Шилов Ю.О. Актуальність прадавніх учень // Науковий Вісник Українського Історичного Клубу. – М., 2001. – Т. V. – С. 91-94.

Шилов Ю.О. Семен Палій у запорізьких легендах // Науковий Вісник Українського Історичного Клубу. – М., 2002. – Т. VI. – С. 20-22.

Шилов Ю. О. Древо Життя Леоніда Гусака // Науковий Вісник Українського Історичного Клубу. – М., 2004. – Т. IX. – С. 187-188.

Шилов Ю.О. Україна – як частина загальнолюдської цивілізації // Науковий Вісник Українського Історичного Клубу. – М., 2008. – Т. XIV. – С. 77-79.

*

Публікації Ю.О. Шилова у журналі «Науковий Вісник» Українського Державного університету в Москві

Шилов Ю.О. Земельне питання в народному русі під проводом Нестора Махна // Науковий Вісник. – М.: УДУ, 2001. – Т. I. – С. 133-138.

Шилов Ю.О. Проблема „Трипільського кореня” українців у світлі найголовніших джерел // Науковий Вісник. – М.: УДУ, 2010. – Т. XV. – С. 83-85.

Шилов Ю. О. Геополітичне значення етнополітичних процесів в Україні // Науковий Вісник. – М.: УДУ, 2012. – Т. XVII. – С. 152-155;

М.: УДУ, 2013. – Т. XVIII. – С. 78-80.

Шилов Ю.А. Признаки Коледи в археологических памятниках Украины VI-V тыс. до н. э. // Науковий Вісник. – М.: УДУ, 2015. – Т. XX. – С. 70-98.

Шилов Ю.А. Идеи и реалии Спаса в скифской культуре. Мифоритуалы погребения жреца из скифского кургана // Науковий Вісник. – М.: УДУ, 2016. – Т. XXI. – С. 123-127.

Yuri Shilov

The review and additions to the next publication of the monograph by professor, doctor of historical sciences, an academician of the National Academy of Sciences of Ukraine, "Ukrainian historical organization in Moscow - 20 years of scientific research, publishing activities and public commitment in 1995-2015 (Ivano-Frankivsk 2015).

Наші автори:

Васильєв Олександр - доктор економічних наук, старший науковий співробітник за фахом «Соціологія праці та економічна соціологія», директор Інституту економіко-соціокультурних досліджень (правонаступник ДЕНМЦ Академії наук України та ДФК), завідувач відділу Інституту Східної Європи (**Маріуполь-Бердянськ**).

Бежук Ольга - доцент кафедри історії України та економічної теорії, Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Гжицького (**Львів**).

Гаркуша Володимир - доктор філософії, доктор юридичних наук, професор Інституту Східної Європи (**Київ**).

Гулай Василь - кандидат історичних наук, доцент ЛНУ(**Львів**).

Гургула Мирослав - аспірант УКУ(**Львів**).

Гарсія Ернесто - почесний голова Громадського міжнародного Комітету Інтелектуального та Духовного Єднання (**Сарагоса, Іспанія**)

Каляндрук Тарас - доктор філософії, кандидат економічних наук, доцент Кафедри українознавства Інституту Східної Європи (**Львів**).

Кукса Надія - завідувачка відділу «Суботівський історичний музей» Національного історико-культурного заповідника “Чигирин”(**Суботів-Чегерин**).

Кутовий Сергій – член вченої ради Інституту економіко-соціокультурних досліджень (правонаступник ДЕНМЦ Академії наук України та ДФК), депутат Сіверської міської ради.

Ідзьо Віктор - доктор історичних наук, професор, академік АНВШ України, завідувач Кафедри Українознавства, директор Інституту Східної Європи (**Львів**).

Кардашук Микола - професор Кафедри українознавства Інституту Східної Європи (**Івано-Франківськ**).

Кобилух Василь - санскритолог, мовознавець, професор Кафедри українознавства Інституту Східної Європи (**Львів**).

Кононенко Петро - доктор філологічних наук, професор, Голова Вченої Ради Інституту Східної Європи (**Київ**).

Недяха Микола - доктор філософських наук, професор Кафедри українознавства Інституту Східної Європи (**Київ**).

Огірко Ігор - доктор фізико-математичних наук, професор, заступник директора з науково-технічної роботи Інституту Східної Європи(**Львів**).

Огірко Олег - доктор філософії, кандидат фіз.-мат. наук, професор Кафедри українознавства Інституту Східної Європи (**Львів**).

Партико Зіновій - доктор філологічних наук, професор, завідувач відділу «Філологія і журналістика» Інституту Східної Європи(**Львів**).

Смакота Олександр - завідувач відділу «Історії мистецтва» Інституту Східної Європи (**Дніпро**).

Турків Світлана (сестра Дарія ЧСВВ) - здобувач кафедри стародавньої та середньовічної історії Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка(**Івано-Франківськ**).

Шилов Юрій - доктор історичних наук, професор, академік України, Росії та США, завідувач Кафедри українознавства МАУП(**Київ**).

Шпоть Олексій - український літературознавець, мовознавець та лінгвіст(**Київ**).

Хитрук Василь - кандидат філологічних наук, доцент Кафедри українознавства, виконуючий обов'язки професора Інституту Східної Європи (**Рим**).

Хоронжук Катерина - доктор історії, завідувач відділення «Польсько-української історії та історії України» Кафедри українознавства Інституту Східної Європи, викладач Вроцлавського університету (**Вроцлав**).

Мирон Щеглюк - кандидат технічних наук, доцент Національного Університету «Львівська політехніка» (**Львів**).

Пам'ятка авторів

* Стаття повинна відповідати тематиці журналу і сучасному стану науки, бути літературно опрацьованою.

***Автор статті відповідає за достовірність і вірогідність викладеного матеріалу, за правильне цитування джерел і коректне посилання на них.**

* У статті повинні бути присутні такі необхідні елементи; постановка проблеми та її зв'язок із науковими та практичними завданнями; аналіз останніх досліджень і публікацій з даної проблеми; виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується стаття; формулювання мети статті (постановка завдання); виклад основного матеріалу дослідження; висновки і перспективи подальших розвідок у цьому напрямку.

* Структура статті:

- > УДК;
- > прізвище та ім'я автора;
- > назва статті;
- > текст статті,
- > список використаних джерел,
- > резюме російською й англійською мовами (обсягом до 7 рядків) у такій послідовності:

ім'я та прізвище автора, назва статті, текст анотації.

Обсяг статті – 9-12 сторінок комп'ютерного набору.

* Текст статті друкується в одному примірнику українською мовою на білому папері формату А4 кеглем 14 через 1,5 інтервали з дотриманням розмірів полів: верхнього, нижнього і лівого – 30 мм, правого – 10 мм (29 рядків, 60-65 знаків у рядку). Не допускається друкування будь-якої частини тексту меншим інтервалом.

* У тексті статті посилання на використані джерела подаються у квадратних дужках, зазначається порядковий номер і сторінка цитованого джерела.

*Список використаних джерел складається в алфавітному порядку за вимогами Держстандарту.

*Сторінки статті нумеруються за порядком, без пропусків і буквених позначень. Автор підписується на звороті останньої сторінки, чим підтверджує, що дати, цитати, фактичні дані, бібліографія звірені, а стаття готова до видання.

*Ілюстрації та таблиці входять до загального обсягу статті. Загальна кількість ілюстративного матеріалу – таблиць, схем, малюнків – у статті не повинна перевищувати п'яти. Таблиці виконуються згідно з вимогами Держстандарту і розмішуються в тексті статті.

* Разом із роздруком статті необхідно надіслати дискету, в якій файл статті (у двох копіях) записується в редакторі Microsoft Word 97, шрифт – Times New Roman, розмір шрифту –14, міжрядковий інтервал – 1,5. Схеми та діаграми виконуються в редакторі Word.

*До статті додаються такі супроводжувальні документи:

- > рецензія доктора або кандидата історичних чи філологічних наук відповідно до напрямку статті,
- > повідомлення про автора (прізвище, ім'я, по батькові, посада, спеціальність, науковий ступінь, вчене звання, місце роботи (повна назва навчального закладу, установи), поштова адреса з індексом, службовий і домашній телефони) та кількість замовлених примірників журналу.

*Редколегія журналу залишає за собою право подавати рукописи на зовнішнє рецензування. Рукописи не повертаються.

*Редакція зобов'язується кожному автору за плату, надіслати один примірник журналу.

Наукове видання

Українознавець

Connoisseur of Ukraine

Випуск - Issue XX

**Технічне забезпечення та комп'ютерний набір під керівництвом
доктора технічних наук, професора Львівської Академії Друкарства Огірка І.В.**

Наукова редакція:
доктор історичних наук, професор Калакура Я.С.
доктор історичних наук, професор Васюта С.І.

Літературна редакція:
доктор філологічних наук, професор Кононенко П.П.
доктор філологічних наук, професор Мосенкіс Ю.Л.

Переклад англійською мовою:
Завідувач Відділу « Прикладна лінгвістика» Інституту Східної Європи,
кандидат філологічних наук, професор Пасічник Г.П., доктор історії
Вроцлавського Університету, завідувач Відділу «Польсько-української історії
та історії України» Інституту Східної Європи, Хоронжук К.О.

За редакцією доктора історичних наук, професора УУМ,
директор Інституту Східної Європи, завідувача Кафедри Українознавства
професора УЛС, професора ЛНАУ, Віце-президента Академії Наук
«Трипільська Цивілізація», академіка МАНЕ, академіка АН ВШ України,
лауреата премії ім. академіка І.П.Крип'якевича,
лауреата премії ім. Короля Данила Галицького,
члена президії Світової Наукової Ради при СКУ - Ідзьо В.С.

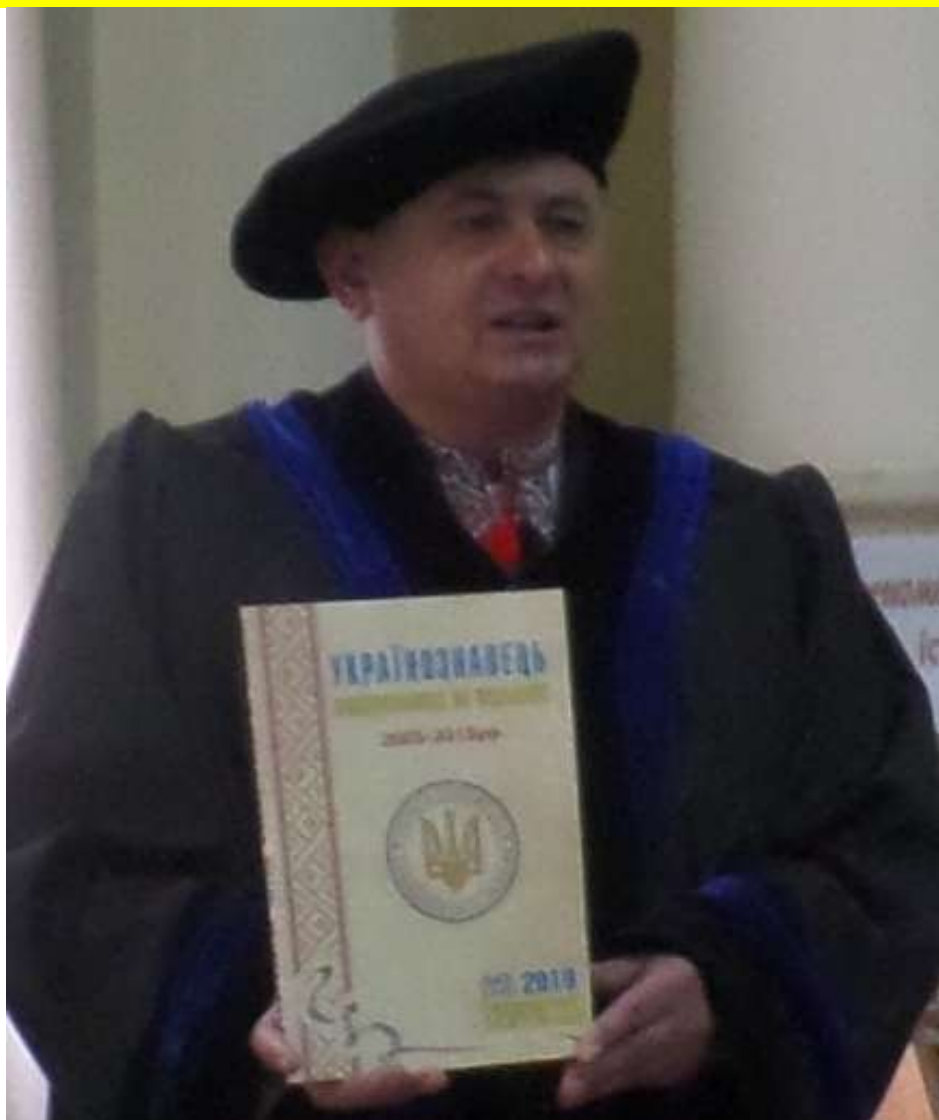
Підписано до друку 02.01.2020р. Формат 60x84/а
Друк резोगраф. Папір офсетний. Гарнітура-pragmatika.
Ум. Друк. Арк. 32, 81. Обкл. - вид. Арк 23, 48.
Наклад 300 прим. Зам. № 125-865.

Видавництво «Українознавця».
Адреса редакції: «Українознавець»
Україна, 79008, м. Львів, вул. Кривоноса 10,
тел: (097) 496 - 22 - 40, факс:(0322) 97-10-38.
E-mail:ukrainoznavezz@ukr.net
www. easterneurope.nethouse.ua

Міністерство освіти і науки України
Національний науково-дослідний Інститут Українознавства
Інститут Східної Європи
Ministry of Education and Science of Ukraine
National Scientific Research Institute of Ukrainian Studies
The Eastern-European Institute

Українознавець - Connoisseur of Ukraine

Випуск - Issue XX
ЛЬВІВ – Lviv, 2020

Науковий журнал «Українознавець»
2005-2020рр.

15 років активної праці!